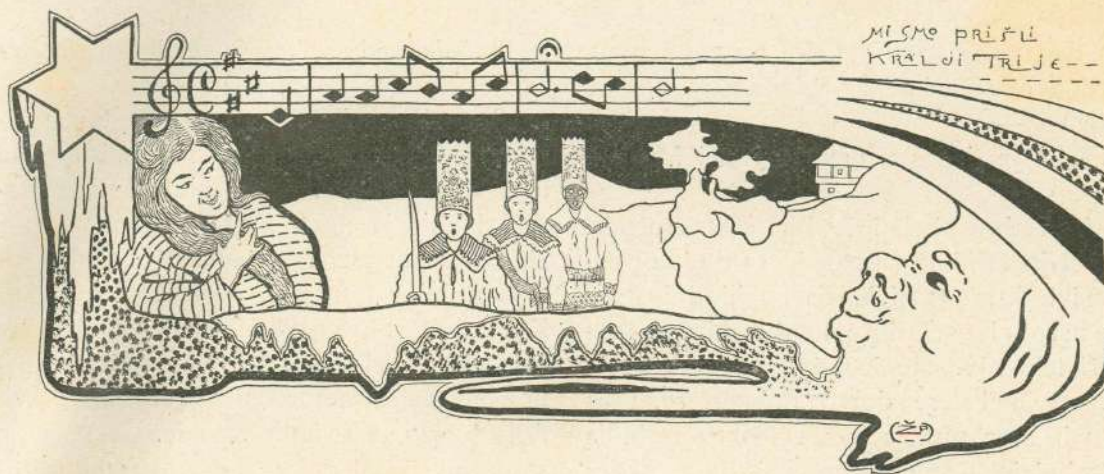

BOGDAN VENED:

V SMRTNI SENCI.

BALTIŠKA POVEST.

I.

eznatna je dandanes severno-nemška vasica Meklenburg pod mestom Wismar blizu Baltiškega morja. Današnjemu vojvodstvu je dala ime, a vkljub temu je pozabljena, kakor dosti drugih krajev, ki so storili deželam podobno uslugo. Vasica ima lice prave pravcate nemške vasi. Njeni kmetje so trdi Nemci — kot Franki ali Švabi. Vse njihovo življenje in mišljenje je nemško — kot v pristnih tevtonskih gozdih. Nemškega duha so prežete njih kosti in mozg, njihove navade in šege, vse njihovo dejanje in nehanje. Vse je nemško. In vendar...

Nad vasjo se dviga prastar log. V stoletnih deblih se še poznajo sledovi čudnih rezí. Meklenburčan ne ve, kaj pomenijo. Poseka pa loga ne: brani mu to neki notranji glas, neki skrivnostni čut svetega strahu in spoštovanja. Tako rad hodi po tem logu, tako ga vleče tja, pod skrivnostno šumljačo vršičke. Vse je tiho tu — kakor na božji njivi. Nobena ptička ne oživilja vej. Le na noč se oglasi iz dupel votlo petje

prhutarjev, žalostno kot nagrobna pesem. In kmetu je tako čudno pri srcu, tako milo, tako sanjavo-tožno, da bi se najrajši zjokal. Pa ne ve, zakaj — —

Zemlja je rodovitna; žita in sadja rodi v izobilju. Meklenburčan se čudi, odkod taka izredna rodovitnost: pač je morala biti zemlja dobro gnojena že v starih časih! In če pri oranju ali kopanju zaškriplje njegov lemež ali njegova rovnic ob zarjaveli sulici ali ob človeškem ogrođu: nehotoma pomoli očenaš za rajne, katerih ostanki tu počivajo. Ne ve, kdo so bili ti rajni. Pa srce mu pravi, naj moli za nje — —

Ob nedeljskih popoldnevih pojó meklenburška dekleta po vrteh stare pesmi. In v teh pesmah se večkrat ponavlja beseda, Didi-Lada'. Pa dekleta ne vedó, kaj pomeni. In tudi stare matere jim je ne vedó raztolmačiti. Le toliko vedó, da je to besedo moralo imeti v svojih popevkah ljudstvo, ki je prej bivalo v teh krajih, A kdo je bilo to ljudstvo, tega ne vedó...

In ko ponoči vihra tuli in veter piska in drevesa hreščijo in pokajo in ječijo in stokajo, tedaj se Meklenburžani prekrizujejo in šepečejo: „Bog se usmili blodnih duš! Bog

jim daj mir in pokoj!" Pa ne vedó prav, zakaj govoré tako, in kdo so te blodne duše — —

Tako je danes v nemški vasici Meklenburg.

A pred tisoč leti je bilo tam drugače. Takrat in še dolgo pozneje so ondotni stanovniki dobro vedeli, da so blodne duše po narodni veri duše umrlih, ki se zapustivši telo okrilatijo in letajo od drevesa do drevesa, nekatere dolgo dolgo časa, brez miru in brez pokoja in v velikih mukah, da potrebujejo posebne pomoči, da se rešijo iz žalostnega stanja in pridejo do miru in v rajsko uživanje. Ondotni prebivalci so dobro vedeli tudi to, da je Didi-Lada v narodni pesmi tolikanj opevana boginja pomladi, lepote, plodnosti in ljubezni; da je zemlja zato tako rodovitna, ker so jo oni in njih očetje pridno obdelavali in le prečesto gnojili s svojimi telesi in svojo krvjo; oni gaj pa je bil njihovim bogovom posvečen kraj. Takrat so bili ondotni prebivalci pristni Sloveni. In na mestu današnje skromne vasi je stalo tu ponosno slovensko mesto, ki je bilo odtakrat, kar so prišli Bodriči v te kraje, pa do Gotšalkovega knezovanja prestolnica bodriške zemlje. Velegrad, veliki grad, so imenovali mesto domačini Sloveni; Nemci pa so njegovo ime prevedli dobesedno v Mikilinburg in kasneje v Mecklenburg, pisatelji pa so mu rekli semtertja tudi Magnopolis.

Veliko in ponosno je bilo to mesto, seveda za tedanje čase in za Slovence. Niso ga dičile ogromne, monumentalne zgradbe, mogočni hramovi božji ali krasne palače, kakor razkošna rimska mesta. Hiše so bile preproste. Nekatere še lesene ali samo ometane. Tudi niso bile posebno velike. Čemu? Kolikor družin, toliko hiš. Čedne pa so bile vse: snago je od nekdanj ljubil Sloven, prav kakor Berber nesnago. In vsaka hiša je imela v ozadju kolikortolikšen vrt. In na vrtu so rastle plemenite sadne drevesa — česar se ni bil domislil najstarejši Grk, česar ni umel najstarejši German, to je razumel stari Sloven: začel je sadje plemeniti. Vsak vrt pa

je imel kajpada v kotičku tudi gredico za cvetice, ljubice slovenskega srca.

Staroslovenska pokrajinska mesta navadno niso bila utrjena, kakor so bila istočasna nemška mesta in mesteca in gradovi in gradiči, ki jih je moralo vse oklepiti močno zidovje, s katerega so oblastno gledali visoki stolpi v porog in posmeh sovražniku. Kako tudi! Slovenski meščani so bili izvečine poljedelci. Imeli so njive zunaj mesta. In z njivami so morali biti v neprestani zvezi. A to zvezo bi oviralo zidovje. Če se je pa sovražnik bližal mestu, no, so pa hitro posekali v bližnji šumi obilico drevja in ga križem zavalili po nji in so izkopali jarke in naredili nasipe ter tako zaprli sovražniku pot. Pač pa je bilo utrjeno vsako staroslovensko glavno mesto. Seveda tudi bodriški Velegrad. Ta še zlasti, kot bogato in sloveče trgovsko mesto. Opasan je bil z debelim pa visokim zidom, ki ga ni bilo posebno lahko preplezati, zlasti ker ga je ob sovražnem napadu branilo staro in mlado, moško in žensko z vsemi močmi, kakor branijo levi svoj brlog — v zavesti pač, da je njihovo glavno mesto, in pa ker je bilo v njem Gradišče, slovenska akropola, kjer so bile shranjene vse narodove dragocenosti, in kjer je bila tudi rezidenca deželnega kneza.

Kakor rečeno, je bil Velegrad tja do Gotšalkovih časov prestolnica bodriških knezov. Šele le-ta nadknez je preložil svoj sedež v Ljubek, ki je bil sicer še jako mlad — saj je bil ravnokar vzrastel iz tal — a je dalekovidni Gotšalk spoznal kmalu, da ima mestece po svoji legi kot trgovsko mesto veliko bodočnost, vse večjo nego Velegrad. Vendar si je Velegrad vkljub mlademu, čilemu tekmeču znal ohraniti svojo veljavo in svoj ugled. Narodu je bil v primeri z Ljubekom še dolgo časa to, kar je Rusu Moskva napram Petrogradu: častitljivo, mnogoobiskovano, živahno mesto.

Da, živahno življenje je živel Velegrad vkljub temu, da ga je nadknez Gotšalk zapustil s svojim dvorom. Kaj ne, ti široslavni striček Vratek? Saj je še pri tebi vsak dan vse tako šumno življenje, ko imaš hišo in

gostilno zunaj pred mestnimi vratmi — kaj šele v mestu! Vsak dan, vsak večer se sliši pri tebi živahen pogovor, bučen smeh in vesela pesem okoličanov in meščanov, ki hodijo k tebi v vas — iz katerega drugega vzroka pač, če ne zato, ker v mestnih gostilnah ne dobé več prostora, ali ker jih vsled silnega mestnega šuma že glava boli, tako boli, da jo morajo nositi vedrit izven mesta k tebi...

Seveda, kar se pa godi pri tebi danes, striček Vratek, na lepi kimavčev večer Gospodnjega leta 1066., kaj takega pa še ne! Odkar je postavil častitljivi tvoj dedek Vrat — njegova duša, kakor ti sam pripoveduješ, se zatrdno več ne potika okoli, ampak je že v carstvu umrlih, v navu, raju, saj ste njegovo truplo lepo pokopali — postavil pred južnimi velegrajskimi vratmi gostilno, še ni bilo v vaši hiši take vrše in take gneče. Sicer tvoja gostilna, kakor že omenjeno, ni bila zlepa prazna. Saj skoraj da ni bilo nobenega potnika-prihajača z juga, ki ne bi svoje lakote in žeje tešil „Pri Vratu ob vratih“, preden je stopil v mesto, tako da je že veljala prislovica: „Kreni k Vratu, preden greš skozi vrata!“ In tudi meščani so te radi obiskovali, tako da si se lahko potrkal na prsi in dejal tujcu, čudečemu se, da imaš toliko gostov: „Kaj se bodeš čudil, da je naša gostilna vedno polna! Rojenice same so velele ob zibelki mojemu dedku nadeti ime Vrat, ker bode enkrat imel vele-slavno gostišče in prenočišče ob mestnih vratih; in kakor vzprejemamo vsé jed le skozi grlo in vrat, prav tako tudi v mesto ne bode stopil nihče, da se ne bi prej ustavil pri Vratku.“ Ali toliko gostov kot nocoj še ni objel tvoj dom, ti dični Vratek, slavnega Vrata vredni potomec!

Kakor ob solnčnem dnevu zlatoluske ribice v ribniku, tako se tarejo nocoj gostje v Vratkovi gostilni. Res, kakor ribice druga za drugo pomolé glavico iznad vodne površine, če zagledajo ob bregu moža, ki jim meče vado, in se kar trgajo za mrvico, trnka pa, na katerega je nataknjena vada, še nobena ne pogleda: tako se prikazujejo

skozi gostilniška vrata vedno novi gostje in iščejo miz, ob katerih bi se okrepčali z dalekoslavnim Vratkovim jelom in pivom. In striček Vratek jim s svojo družino lepo, ljubeznivo streže. Smehlja se zadovoljno kot majnikov cvet in obrača na vse strani svoj obraz, kateremu se vidi, da mu hoče na vsak način dati podobo in sijaj solнца nebeškega. Želi pač vsem postreči — prav kot dobrotvorno solnce, ki hoče s svojimi žarki vse osrečiti. Nocoj ni Vratek nič zaspán. Kaj še! Stavít grem, da bi nikdar ne pustil, da bi napočil dan, ko bi imel ključ do jutranje zarje!

In kaj je vzrok, da imaš nocoj toliko gostov, boter Vratek? Ti me začudeno gledaš, češ, to ve vendar vsak otrok v Velegradu: jutri bode rujanski knezovič Krut v Velegradu slovesno vmeščen za bodriškega nadkneza!

„Ne bode nam vladal Budivoj, ampak Krut, sin Grinov. Kaj nam bode sicer pomagalo, da smo ubili Gotšalka? Budivoj nas bode še bolj tepel kakor oče, in zvezan z narodom saksonskim bode zapletel deželo v nove bolečine.“

Tako so odločili in sklenili bodriški starejšine in velmožje po pogrebu Gotšalkove hčere knežnje Viljenice. Že ko so zaznavši Viljeničino tragično smrt hiteli od vseh strani k njenemu pogrebu v Ljubek, so prereševali med potjo vsak zase vprašanje, koga bi izbrali za svojega novega nadkneza. Pravico do nadknežjega stolca je imel seveda v prvi vrsti Gotšalkov najstarejši sin Budivoj. Na njega je prešlo po smrti knežnje Viljenice, ki je bila najstarejši otrok Gotšalkov, dedno nasledstvo. Ali kdo bode njega volil? On je očetovega duha in srca. Ne, njega ne izberó: on bi se kruto maščeval nad očetovimi morilci-zarotniki in držal še bolj z Nemci. Prišli bi le iz dežja pod kap. Drugega Gotšalkovega sina Henrika pa tudi ne morejo voliti: on je še mladoleten, in poleg tega so njegovo mater Sirito tako sramotno zapodili na Dansko! Koga naj torej izberó? Ko bi bil Pluzon živ, kar njega bi dvignili na nadknežji stolec: saj bi

imel kot soprog Gotšalkove sestre pravico do njega. In on bi tudi rad postal nadknez bodriški, tako vsaj so trdili nekateri bližnji njegovi prijatelji, ki so imeli priliko gledati za kulise njegove politike: zato je po Gotšalkovem umoru tako dolgo odlašal s slovesno vmestitvijo knežnje Viljenice za nadkneeginjo bodriško; zato je peljal Bodriče nad Hamburg in Šlezvik, da bi se proslavil in se prikupil narodu z junaškimi čini. Že je nameraval proglasiti sebe za nadkneza, Viljenico pa odpraviti z lepo doto in jo dati za ženo Krutu rujanskemu — pa mu je morilčeva roka prekrižala račun... Koga naj torej volijo Bodriči za svojega poglavarja?

„Kruta!“ je šepetal svečenik Slavomir vsakemu starejšinu, ki ga je srečal v Ljubeku. „Kruta izvolite! On sicer ni Bodrič, pa je vendar v nekakšnem duhovnem sorodstvu z Bodriči, saj je bil ženin knežnje Viljenice. On je tudi velik junak in takega sedaj krvavo potrebujemo!“

In Slavomir je kmalu vse volivce-velmože pridobil za svojo zamisel. In ko so se ti velmože, precej po pogrebu knežnje Viljenice — kakor je veleval star običaj — zbrali k volitvi novega nadkneza pri ljubetskem velikem županu, so se kmalu enoglasno izrekli za rujanskega knezoviča Kruta. In ko je najstarejši starejšina, Volčan iz Roztoka, stopil na pomol županove hiše in naznanil velikanski, pred hišo zbrani množici izid volitve in vprašal, ali so zadovoljni s to izvolitvijo — vprašal je nalašč, da bi se ljudstvo čutilo počeščeno, ker pravzaprav pri volitvi deželnega kneza nižji svobodniki, kmetje kakor meščani, niso imeli nobene besede, ampak je bilo to izključno stvar višjih svobodnikov, starejšin in velmož — je narod navdušeno zaklical: „Živel Krut!“

Starejšine in velmože so izbrali iz svoje srede odposlanstvo, ki naj bi hitro poiskalo Kruta in mu naznanilo izvolitev. Odposlana dvanajstorica je našla rujanskega knezoviča na grobišču knežnje Viljenice. Krut se je izprva branil, no končno vzprejel ponudeno mu dostojanstvo. Na nadaljno vprašanje starejšin, kdaj in kje hoče biti slovesno vsto-

ličen, je pa odgovoril, da jim bode povedal to drugi dan. In po dolgem posvetovanju s svečenikom Slavomirom je drugi dan označil, naj bode slovesna vmestitev v začetku kimavca meseca, in sicer v stari bodriški prestolnici, v Velegradu. Še je odredil, naj gre še en praporec vojakov doli k Labi — enega je bil že Pluzon pustil doli za stražo proti Saksoncem —, pustil večino svojega brodovja v ljubetskem pristanu, da bi bilo vsak čas pripravljeno za odboj morebitnega danskega napada, pa je odplul domov na Rujano izprosit si — kakor je dejal — Svetovitovega in očetovega blagoslova. Bodriški starejšine in pokrajinski narod je pa tudi odšel iz Ljubeka, pripravljat se in delat priprave za slovesno vstoličenje novega nadkneza. Vmestiti so ga sklenili kar se da slovesno. In res so koj začeli delati velike priprave.

Ubožica, ti zelena šumica pred Velegradom, ti si v tem času največ trpela! Kako si bila prej lepa: gostokošatih las, polnih lic si v svoji svetlozelenkasti obleki stala sredi polja kot neoskrunjena mlada nevestica. Na, sedaj si pa ob vso lepoto! Ni še prišla brivka jesen, pa si že vsa oskubena in opustošena. Aj, prišli so iz mesta in okolice neusmiljeni ljudje pa so podrli ali vsaj oskubli tvoje visokovspele košate mlade jelke, divne devičice, zelené smrečice, in ponosne topole in orjaške hraste in vitke bore in belopolte breze. In mladci in mladenke so vzeli tvoje lepotiche in so iz tvojih las in iz trakov tvojega krila neumorno pletli vence. Vso oskubeno, napol nago so te pustili stati tam na polju v zasmeh in roganje hudomušnih krokarjev — pa so odšli s plenom v mesto.

Vendar, ti ubožica šumica, nikar preveč ne žaluj: svojo diko in lepotiche si dala v plemenito svrhu. Glej, tvoja drevesa so zasadili po mestu in vence iz tvojega lepoticja so razobesili po teh drevesih-slavolokih in prepregli z njimi vse ulice — na čast novemu nadknezu Krutu, ki bode v Velegradu slovesno vstoličen... Iznad velikanskih, visoko v sinje nebo kipečih slavolokov so

bile že pred tem slavljem videti velegrajske hiše kakor kletke-hišice, napravljene pozimi pod drevesi v gozdu, da vzprejmejo pod streho lačne, prezebajoče ptičke. In podobnih potrebnih ptic, popotnih ljudi, je bilo na predvečer slavnostnega dneva vse polno tudi v predmestni gostilni „Pri Vratu ob vratih“.

II.

Ko se je zmračilo, so bile že na obeh koncih prostorne Vratkove gostilne zasedene vse mize. Zasedli so jih bili zvečine prihajajoči z dežele, ki so peš ali jež ali na vozeh prispeli gledat izredno slavnost pa se ustavili kar „Pri Vratu“, ker so vedeli, da se bode v mestu samem to noč težko dobilo prenočišče. Bili so iz raznih krajev, vsaj po različnih narečjih in nošah sodeč. Meščanov je bilo ta večer pri Vratku malo: samo tam na desnem koncu je sedelo pri mizi v desnem kotu nekaj častitljivih možakov, vele-možnih mojstrov, ki so po vročini in težavi dneva malokaj vsak večer prihajali sem na oddih. Nocoj niso dosti govorili: pili so in poslušali, gledajoč na pivce sosednjih miz častljivo - ponosno, s tistim medeno-sladkim smehljajem, s katerim gleda na soseda človek, ki si je v svesti, da je pač nekaj več od njega, več v toliki meri, da bi ga lahko popolnoma prezrl, a je vendar vljudno ljubezniv, ker ima bratsko srce za vse.

Pogovori prihajavev z dežele so se kajpada izvečine sukali okoli slavnosti, ki se je imela vršiti drugi dan, in zlasti okoli slavljenca Kruta, ki je bil že popoldne priplul v pristanišče.

„Krasne so rujanske ladje! Pred mrakom sem jih šel nalašč gledat na grič.“

„Zares krasne. Tudi jaz sem jih šel gledat. Oko se kar ne more napasti ob njih lepoti. Najlepša izmed vseh je pa Krutova. Saj je ona lepa v sredi z mogočno zastavo za-trdno Krutova?“

„Da, in se tudi imenuje ‚Krut, rujanski knezovič‘. Res se odlikuje pred vsemi, kakor kraljica v krogu zornih svojih dvornic, ali kakor snežnobeli labod med drugimi žival-

cami, ki se pridejo kazat na jezersko površino.“

„Rujanci imajo sploh najlepše brodovje v Vzhodnem morju.“

„Dansko naj se gre pred njim skrit!“

„Lahko se kosa celo z angleškim.“

„Zato pa Rancev še nikoli ni nihče premagal in usužnjil.“

„Res je to. Sami so naložili že mnogim rodovom jarem, njim pa še nihče.“

„Sreča za nas Bodriče, da dobimo ravno rujanskega knezoviča za nadkneza. Z mogočnim plemenom bomo sedaj tesno spojeni.“

„In velikega junaka dobimo za vladarja. Vkljub mladosti se je proslavil že s toliko junaškimi čini, da ga opevajo premnoge ranske pesmi.“

„In kako je bogat! Prav po narodni pri-slovici: Če udari ob tla, zazvene od zlata.“

„Nova doba napoči z njim za nas, doba razcvita in moči slovenske. Krut bode strah Nemcu in Dancu.“

„Dali to višnji bogovi! Trčimo v to svrho!“ In gostje, ki so sedeli pri dolgi mizi sredi sobe in tako govorili, so se vzdignili in trčili.

Še so stali in trkali, pa se je zaslišal od zunaj šum, in so se hrupno odprla vrata, in je pet gosposki oblečenih mladeničev, ki se jim je na prvi pogled videlo, da so že pili kje drugod, stopilo v sobo pevajoč narodno pesem: ‚Zarja zarjānica, božja poslānica...‘

„Saj ni še zarja, čemu pojdete na večer pesem jutranjo?“ jih je smeje ogovoril Vrat-tek, ki jih je brž pritekel pozdravit. „Ej, ti vitki Vojan, ne glej tako grdo! Gledaš, kaj ne, kam bi sedli, ker je vse zasedeno? Precej dobite prostora in mizo. Hej, ti Jerebičica, prinesi hitro iz moje stranske sobice mizico za veleličnega gospodičiča Vojana in za njegove velerodne tovariše!“

Jerebičica — tak priimek je imela Vratkova hčerka Danica — je pohitela v stran-sko sobico, brž prinesla iz nje čedno mizico, jo postavila k peči, kjer je bilo še malo prostora, in pristavila stole. Mladiči so sedli,

in oni, ki ga je Vratek imenoval Vojan, je poredno pogledal Jerebičico, hišno hčerko, in zapel:

Naša mamka jerebička
mlado deco bije;
a naš očka v krčmo ide
in žganico pije . . .

Jerebičica je sramežljivo zardela. Vratek se je pa zasmejal in dejal: „Eh, žganice pa nocoj vendar ne bode pili! Mestnega posadnika sin in dični njegovi drugovi . . .“

„Izmed katerih je eden“, mu je posegel v besedo prišlec Vojan, „pobočnik našega novega nadkneza . . .“

„Kaj, ta junak je pobočnik novega nadkneza?“ je presenečeno vzkliknil Vratek in premeril doslej nepoznanega zarjavelega, a ponositega mladeniča, ki je prišel v spremstvu Vojanovem. In radovedno so se ozrli v mladeniča tudi Vratkovi gostje od sosednjih miz.

„Kaj bode strmeli! Kakor gotovo sem jaz velegrajskega posadnika Gneva sin, Vojan, in so ti trije, vam znani moji tovariši: Mest, Siroslov in Dal — tako gotovo je ta-le četrti moj drug Pestislav, pobočnik novega nadkneza Kruta. Jutri ga bode že videli v pristni rujanski stanovski opravi; danes je prišel z menoj kar v preprosti meščanski obleki, ker hoče samo videti in poizkusiti tvojo kapljico, veš, ti vrtoglavi Vratek!“

„Velika čast; klanjam se. Zato sem pa rekel precej, da nocoj ne bode pili žganice, ampak kaj boljšega. Hej, Jerebičica, prinesi medice!“

„Naša matka jerebička . . .“ je zopet začel Vojan, gledajoč za mladenko, ki je stekla po medice.

„Eh, kaj bodeš pel samo od jerebičke!“ ga je ustavil Vratek. „Zapojte pesemco, bolj času primerno!“

„Katero?“

„Tisto: ‚Črez morjiče široko . . .‘“

„Vratek, ti si umnejši kot škratek. Bratci, zapojmo jo: res je primerna!“

In mladci so zapeli staro narodno:

Črez mōrjiče široko
do moje drage je daleko.

Prijezdil na njen sem dvor,
potrkal na njen zatvor.

Ven tašča prispela je,
naj s konjca grem, dela je.

— Jaz s konjca pa prej ne grem,
dokler milice ne uzrem.

— Ti mile ne boš uzrl,
pojezdil to cesto boš,
tam našel nevesto hoš.

Prijezdil na nje gomilo sem
zaplakal solz obilo sem . . .

„Dobro, izborno!“ so ploskali gostje pri sosednjih mizah.

„Ej, mi znamo!“ se je zadovoljno zasmejal Vojan in nagnil vrč, ki ga je bila med tem časom postavila pred njega hišna hčerka. „Vratek pa tudi zna. Ta pesemca je kakor nalašč zložena za Kruta. Prišel je črez morje k nevesti, pa mu je umrla nepričakovano. Bratci, pijmo v spomin knežnje Viljenice!“

„Večen ji spomin!“ so se odzvali drugi in krepko potegnili ‚Svetovitovo pijačo‘.

„Tisočkrat škoda, da je umrla. Ona in Krut bi bila krasna dvojica“, se je oglasil mlad mož od sosednje mize.

„Kaj hočemo? Proti smrti ni zdravilne tekočine, proti Morani ni korenine!“ je pristavil prejšnjega sosed, star možak.

„Višnjev rob ima nebo, smrt pa hladno roko!“ je pridel Vratek.

„Saj sem rekel: naš Vratek je več kot škratek!“ je povzel Vojan. „Kar iz rokava stresa pesmi in prislovice. Ali vsega pa vendar ne veš, Vratek! Povej, če veš: Katerega masla ena čaša zadostuje vsemu svetu?“

„Kaj bi ne vedel: solnčnega! Eno solnce se razleze kot maslo po vsem svetu!“

„Samo solnčnega, da. No, če pa to veš, zakaj se pa na to ne oziraš? Misliš, da tudi tvoje medice zadostuje ena čaša takim junakom, kakor smo mi?“

„Ah, tako: vaš vrč je prazen! Oprostite, nisem zapazil!“ je smeje dejal Vratek in namignil hčerki.

In petorica je krepko pila dalje in se razposajeno šalila.

„Kje sta pa pravzaprav Gotšalkova sinova Budivoj in Henrik?“ se je spomnil nekdo pri sosednji mizi.

„Pastirja sta pri saksonskem vojvodu: gosi paseta!“ je grohotaje pripomnil Vojan. In zagrohotali so se sirovo tudi tovariši.

„To se morata te dni grdo držati, če vesta, da je Krut izbran za nadkneza in da bode jutri vmešččen!“

„Tako se držita grdo, da je vsem gosem slabo!“ je pristavil Vojan. In zopet je bilo omizje v smehu.

„Kaj pa, če poizkusita napraviti kakšno vstajo proti Krutu! Kar tako se zatrdno ne bodeta odrekla pravici do knezovanja. Kristjani bodo zatrdno vsi na njuni strani.“

„Kaj zato? Mrtev pes ne grize!“

„Ali niso še vsi mrtvi!“

„Dejansko naj bodo ali ne: strahu, smrt-nega strahu smo jim pa že zadali zadosti. Kaj ne, Vratek? Kot psi nam morajo sedaj lizati roko.“

„Ti si rekel. Zopet pravi star pregovor: Pes te posluša, če tudi mu je tvoja roka zlomila nogo.“

„Dobro si povedal, Vratek, ti vzor vseh duhovitih krčmarjev. Budivoju in Henriku se seveda skomina po knežjem prestolu. Toda naj se le obližeta zanj!“

„Kaj pa, če jima bodo pomagali Saksonci?“

„Da, prav ljubi se jim! Misliš, da jim ni znana slovenska batina? Sicer pa, če jih ravno volja, naj le pridejo čez Labo! Brezovka naša, grba pa vaša — jim povemo že naprej.“

„Tako je! Živel Vojan!“ so vzkliknili tovariši širokoustnega posadnikovega sina.

Dobro je delo to priznanje Vojanu in ojunačilo ga je, da je še drzneje nadaljeval:

„No, saj Budivoj še ne bi bil tako napačen: vrl mladec je, slovenske matere sin — samo ko bi ne imel te proklete nemške vere in ne bi bil tako zaverovan v Nemce. Drugi Gotšalkov sin, Henrik, pa sploh še v pošteev ne more priti. On je sin bledušne Sirite, ki je hči Svena — torej je Svenič! Ali ste čuli, kako krasen priimek je to — Svenič!“

Hahaha! Kaj vam pravim, junaki: Živel naš orlič Krut, pogine naj Henrik Svenič!“

„Živel orlič Krut! Poginil Svenič!“ so zaorili Vojanovi drugovi in vstali. In vstali so tudi gostje pri sosednjih mizah.

„V to svrho moramo vsi vstati in piti, čujete?“ je nadaljeval Vojan, gledajoč po sobi. „A nekateri nočejo! Kaj vidim: tam pri oni mizici v kotu se še ne zmenijo za moje besede. Ali spé ali kaj-li? Hej, vi glušci: ali ste čuli, kaj sem rekel?“

V levem kotu sobe je sedela pri majhni mizici sama zase trojica kmetiško oblečenih ljudi. Dva sta bila odrasla, junaška mladca, zlasti eden izmed njiju je bil nenavadno orjaške postave: velik kot gora, močan kot hrust Golijat. Tretji v tej družbi je bil pa še mlad deček kvečjemu kakšnih petnajstih let, gosposko-nežnih, ličnih, lepih potez. V mraku že so bili prišli in zasedli prav zadnjo v levem kotu v poltemi stoječo mizico. Naročili so dobro večerjo in tudi posebno sobico za prenočišče. Gostilničar Vratek je sklepal iz tega, da morajo biti precej pri denarjih, in jim je vljudno postregel z večerjo ter jim zagotovil tudi za prenočišče zadnjo še ne oddano sobico. In večerjali so, govorili med seboj malo, in še to bolj tiho, da so jih drugi gostje komaj opazili. Sicer pa, kdo bi se spričo tolike množice posebno zmenil za nje! Gost zabije žrebelj v steno, če tudi samo eno noč biva v hiši — na to in samo na to se je oziral Vratek pri njih kakor sploh pri svojih gostih. Zanimala sta se za to trojico samo pri sosednji mizici sedeča gosta: postaren, častitljiv gospod, pa mlada, komaj desetletna deklica.

Tudi ta dva sta prišla k Vratku še v somraku. Pripeljala sta se z lepim, gosposkim vozom. Vratku sta morala biti dobro znana in ljuba. Pozdravil ju je kar najbolj prijazno in ljubeznivo. „Gospod Tugumir!“ je klical moža, deklico pa „gospodično Slavino“. Zahvalil se je za naklonjenost, da se je cenjeni mu gospod prijatelj po stari navadi zopet ustavil pri njem, ga zagotovil, da bodeta dobro postrežena konja in onadva, prinesel hitro večerjo in ju pustil potem

v miru — moral je pač vedeti, da je gospod z deklico najrajši sam. In večerjala sta pri svoji mizici, gospod Tugumir in Slavina, semtertja kakšno izpregovorila, sicer pa bolj

ter si pokrivala vedno bolj globoko potegovali črez oči. Gospodu se je namreč videlo, da ugiblje: ali prav vidi ali pa ne. In tudi deklica je gledala z očitnim zanimanjem

SV. NIKOLAJ ČUDODELNIK USTAVLJA SMRTNO KAZEN.

I. E. REPIN.

poslušala in opazovala druge goste. Gospod Tugumir je zlasti pozorno gledal trojico v kotu, tako pozorno, da se je tem samim to zdelo čudno, in so postajali bolj in bolj tihi

to trojico, zlasti še dečka. Sočutno ga je pogledovala, lepega, nežnega mladiča, ki se je držal tako žalostno in pobito. Vsi drugi v gostilni so veselo kramljali in se

zabavali — deček je bil pa tako tih, otožen in zamišljen. — Bogve, kaj mu je, je govorila sama zase. Morda je bolan. Pa če bi bil, ne bi sedel tukaj, bil bi že v postelji. Ali pa mu je morda umrl oče ali mati, pa je revček sam na svetu — uboga zapuščena sirotica ... In dalje ko ga je gledala, bolj se ji je smilil.

„Tatko, zakaj je pa oni deček tako žalosten?“ je vprašala končno gospoda Tugumira.

„Ne vem“, je odgovoril le-ta dobrovoljno, „pojdi ga vprašat.“

In dekletce je res vstalo, vzelo košček kolača, šlo k sosednji mizici in nedolžno vprašalo dečka: „Zakaj si pa tako žalosten? Zakaj se ne smeješ in veseliš kot drugi? Na kolača pa bodi vesel!“

Deček jo je začudeno pogledal in odgovoril tiho: „Hvala ti, deklica, nisem lačen. Zakaj se pa ne smejem, ti ne smeš vedeti. Le bodi vesela ti, ki si srečnejša od mene.“

Deklica je šla pobita nazaj na svoje mesto pa je bila odslej še bolj radovedna in še bolj pozorna na dečka.

Le-ta je pa s starejšima tovarišema vso svojo pozornost obrnil na govorjenje Vojanovo. V mizo so sicer gledali predse, a napeto poslušali. In vsem je začelo goreti lice, ko je širokoustnež začel govoriti o Budi-voju in Henrikku. Ko je pa izpregovoril o „bledušni Siriti“ in o „Henriku Sveniču“, je deček prebledel, skrčil pest in se začel tresti po vsem životu. Slišali so zatrdno tudi Vojanov poziv, da morajo vsi vstati, a se niso zmenili zanj; samo z očmi so se vpraševali, kaj bi naredili.

„Spijo!“ je zakričal Vojan, ko niso hoteli vstati in piti. „Zbuditi jih treba! Bomo videli, ali bodo vstali ali ne!“ In zgrabil je pred njim stoječi vrč in ga zalučal proti nepokorni trojici.

„Uj!“ je zaječal deček in omahnil. Vrš mu je priletel v glavo, ravno na teme, in prebil pokrivalo s tako silo, da je brizgnila izpod njega kri.

„Tatko, kri!“ je vzkliknila deklica pri sosednji mizi in skočila k dečku, h kateremu

se je bil eden starejših mu tovarišev med tem časom že sklonil in ga vzel v naročje. Drug tovariš, velikan, je pa zazrši kri, vstal, mirno šel k mizi, odkoder je priletel vrč, se vstopil pred Vojana in dejal:

„Zakaj kot razbojnik napadaš nič zla hotečega, nič zla slutečega nedolžnega človeka?“

„Kaj si rekel?“ je vzkipek Vojan. „Razbojnik? Dobro, če sem razbojnik, moram pa še tebi razbiti glavo!“ In je zgrabil sosedov vrč in ga treščil proti velikanu.

Ta se je še pravočasno sklonil, da je zletel vrč preko njegove glave, potem pa je skočil bliskoma kvišku, z orjaško desnico prijel širokoustneža čez prsi, ga dvignil kot smet v zrak, ga zavrtel kot igračo v kolo-barju, potlej pa z levico odprl vrata in ga z besedami: „Razbojnik je za šumo!“ vrgel na cesto. Z dalekoslišnim padcem je priletel Vojan na tla.

„Človek, kaj pa misliš?“ je zavpil proti velikanu Vratek. „Saj si ga lahko ubil na ta način!“ In je planil ven pomagat Vojanu, dočim je velikan le malomarno zmignil z ramama. Že so skočili na noge pa tudi Vojanovi tovariši in se s klicem: „Tako pa ne bode šlo!“ zagnali proti orjaku.

„Pa bode šlo!“ jim je odvrnil ta, razmahnil z rokama in podrl prva dva, Mesta in Siroslava. Padla sta vznok, vsak na eno stran. Dočim sta se pa pobirala, je hitro zgrabil druga dva, Pestislava in Dala, vsakega z eno roko, in ju vrgel za Vojanom ven. Ko sta se pa Mest in Siroslav pobrala in hotela planiti v njega, ju je na isti način treščil skozi vrata, jih zaprl pa se obrnil nazaj proti svojemu sedežu z besedami: „Gostu, ki samo trebuh polni in zobe ostri, pristuje, da med osli sedi.“

Vsa soba je utihnila za nekaj hipov. Vse je strmeč in občudujoč gledalo velikana-junaka.

„Ta pa zna!“ je končno izpregovoril nekdo pri mizi sredi sobe. „Ta bi se šel še s hudičem metat.“

„Veste, kaj?“ se je oglasil njegov sosed in zasmejal. „Dobro bi bilo tega hrusta po-

slati v pekel. Ta bi vse zlodeje pometal ven, in potlej bi se nam pekla ne bilo treba nič bati.“

„Prav je storil z Vojanom, saj je ta začel. Kdor išče, najde.“

„Prav!“ so pritrdili drugi. „Ali kaj bode pa sedaj z njim? Posadnikov sin se bode maščeval.“

„Če se bode mogel!“ se je oglasil starec, ki je gledal z nekaterimi drugimi gosti skozi okno. „Zadnji štirje junaki-premaganci so vstali. Prvi, Vojan, pa ne more sam. Tovariši in Vratek mu morajo pomagati. Sedaj so ga postavili na noge. A kar nazaj se hoče zgruditi. Noge ga kar nočejo držati. Pod pazduho sta ga prijela dva tovariša. Hudo krvavi. Vratek mu je z robcem obezal glavo. Kaj bodo naredili z njim? Z Vratkom se posvetujejo. Kako dvigajo srdito pesti proti hiši! Pa kolnejo, da je groza. Proti mestu so se sedaj obrnili z ranjencem. Peljejo, oziroma nesejo ga zatrdno domov. O ti šala, ti!“

„To ni nikaka šala, stvar je silno resna“, je veličastno-jezno izpregovoril Vratek, ki je prišel nazaj v sobo in slišal zadnje besede. „Vojan je z glavo priletel ob kamen in se tako pobil, da bode težko kaj z njim. Žal, zelo mi je žal“, je nadaljeval z neko sveto jezo, obrnjen proti častitljivim meščanom mojstrom, „da se je to zgodilo v moji hiši. A kaj hočem sedaj — čarati ne znam! Jaz nisem kriv. Posledice naj nosi on, ki je tako nelepo zlorabil mojo gostoljubno streho.“ In pri zadnjih besedah je pomembno pogledal proti levemu kotu sobe.

Velemožni meščani mojstri so jecljali, da takisto obžalujejo neljubi dogodek, pa hitro plačali račun in jo odkurili, v tistem pogovoru občudujoč onega kmetiškega velikanu, obenem si pa voščeč, naj bi se vendar vse izteklo dobro, vsaj vtoliko, da njim ne bi bilo treba hoditi pričevat, kako se je vršila Vojanova nečastna stvar.

Za onega velikanu ter za njegova tovariša pa nič ni kazalo, da se bode stvar iztekla dobro. Le prekmalu so morali uvideti, da so zašli v veliko zagato.

„Prijatelj, pobegni!“ so tiho svetovali kmetje junaškemu zmagovalcu velikanu, ko se je opravičivši svoj „posel“ vračal k mizici, kjer je sedel prej s svojima tovarišema. A se ni zmenil za njih nasvete: hitel je pogledat, kako je dečku. Tega je njegov tovariš med tem časom oblival z vodo, in tudi ona deklica od sosednje mize in gospod Tugumir sta mu pomagala. Dečku se je naposled ustavila kri, ko so mu glavo trdo obvezali, sicer pa mu ni hotelo biti bolje. Slabel je čemdalje bolj. Ko je prišel tovariš-velikan nazaj k mizici in je kmalu za njim prihrzal v sobo tudi gostilničar Vratek, je rekel gospod Tugumir, da je najbolje, če nesejo dečka na posteljo v naročeno prenočevalsko sobico, naj se naspi in prespi bolečine in bolezen. — In velikan je vzel dečka v svoje roke in ga nesel kot otročička v gorenjo, za prenočišče jim odločeno sobo. Položil je tam ranjenca na posteljo, ga odel, potlej pa sedel na stol k njegovemu vzglavju, tovariš pa k vznožju.

„Smrtne nevarnosti ravno ni za knezoviča“, je izpregovoril po precej dolgem molku pri vznožju postelje sedeči velikanov tovariš; „večja nevarnost pa grozi tebi in nam vsem trem od posadnikovega sina, oziroma njegovega očeta. Že vidim, slabo pot smo izbrali in slabo začeli nastopati. Godimir, zakaj si vendar tako hitro vzbesnel? Naj posadnikov sin umrje, kaj bode potem?“

„Eh, tako strahopetne duše pa menda vendar nima, da bi ob prvem padcu zletela iz telesa“, je odgovoril velikan.

„Zakaj se pa nisi mogel malo premagati?“

„Čast, zakon in oko ne trpe nobene šale!“

Na vratih se je zdajci začulo rahlo trkanje. „Svobodno!“ sta zaklicala velikan in njegov tovariš. Vstopil je tiho, komaj slišno gospod Tugumir z deklico Slavino.

„Oprostita“, je začel, ko je sedel na ponudni mu stolec, „da vas motim. Najprej se vam seveda moram predstaviti: Jaz sem Tugumir iz Vranovega. Deklica Slavina je mojega pokojnega sina hčerka. On in njegova

žena sta umrla prezgodaj, dosti prezgodaj. Sušica ju je pobrala. Jaz sedaj sam s Slavino životarim na svojem gradu. Že gre. Za svet se posebno ne brigam; tako si mislim: svet naj preustroji drugi, če se dá. Prva stvar je, da človek preustroji samega sebe. Pa da vama povem, zakaj sem prišel sèm. Jaz vas vse tri dobro poznam, pa nikar se ne ustrašite tega, ne bodem vas izdal. Videl sem vas v Ljubeku: vidva sta bivša Gotšalkova telesna stražnika, Gojnik in Godimir, ranjeni deček je pa Gotšalkov sin Henrik. Tudi si mislim, kam ste namenjeni. Na Dansko. Baš to priliko, priliko slovesnega vstoličenja novega nadkneza, kajne, ste hoteli porabiti, da bi v splošni ljudski gneči tem lažje in tem bolj brez skrbi mogli priti iz dežele. Do sèm ste prišli še dosti dobro in brez težkoč. Ali tu je sedaj malo zavoženo. Zelo rad bi vam pomagal iz zagate — povem vama odkritosrčno, da sem nadkneza Gotšalka izredno cenil in ljubil — ali težko bode, težko vsaj po nocojšnjem dogodku.“

„Moder in dober gospod si“, je odvrnil velikanov tovariš. „Uganil si in zadel, kdo smo in kam smo namenjeni. Ta deček je res Gotšalkov mlajši sin Henrik, in midva, njegova spremljevalca, sva Gojnik in Godimir. In ker si sam izjavil, da si bil častilec nadkneza Gotšalka, ti lahko vse povem: Oni usodni dan, 7. rženega cveta, smo mi — oziroma po naročilu zapovednika Jaroslava jaz — srečno toliko storili, da smo se s saksonskimi prihajajočimi še o pravem času umaknili čez Labo. V Bardevik smo se zatekli — knezovič Budivoj in mi, Gotšalkovi telesni stražniki. Tudi knezovič Henrik je prišel iz lunenburškega samostana k nam. Kaj smo hoteli storiti? Da bi sami šli nad Gotšalkove morilce, vstajnike, nas je bilo premalo. Saksonski vojvodič Magnus je sicer kar divjal od jeze in rad bi bil s Saksonci in z nami takoj planil nad uporne Bodriče. Ali oče, vojvoda Ordulf, je branil. — Pustite Slovence sedaj pri miru, je dejal. Izkušnja me uči, da se ni dobro srečati s Slovenci v trenutku, ko vzbesne, ker takrat so divji kot razdra-

ženi in razljučeni bivoli. Ko jih mine prvi bes, stoprv takrat se jim more človek bližati. Sicer so pa tudi v našem nemškem kraljestvu razmere tako zamotane, da moramo Saksonci biti vsak trenutek pripravljeni za kak spopad s kraljem Henrikom. Torej imejte potrpljenje in čakajte boljših časov. — In mi smo čakali. A čakati se človek kmalu naveliča. Knezovič Budivoj in zapovednik Jaroslav sta naposled tako sklenila, naj gre knezovič Henrik na Dansko k svoji materi in k staremu očetu, kralju Svenu, prosit pomoči, da bi on s severa, onadva pa s svojci in nabranimi Saksonci z juga udarila po bodriških vstajnikih. Za spremljevalca knezoviču Henriku sta pa naprosila mene in Godimira. Midva sva bila takoj voljna. Samo to sem jaz razmišljal, kod bi šli. Čez Holzacijo ni varno. Najlažje bi šlo preko Ljubeka s kako ladjo. Takoimenovana trgovska Baltiška cesta, ki gre od Kolina skozi mesta: Dortmund, Ossenburgge, Ferdia v Bardevik, bi nas odtod čez Labo v ravni črti pripeljala v Ljubek. A tu — tako sem jaz računal — bi nas ljudje koj spoznali. Zato sem sklenil, da gremo — preoblečeni seve — skozi Velegrad, ker bi se od tukaj ob Krutovem vmeščenju spričo velikanskega ljudskega navala najlažje in brez suma prišlo na kakšno ladjo, ki bi nas ponesla na Dansko. Na, pa smo zašli tu v tako zagato. Če je moj tovariš Godimir smrtno-nevarno poškodoval posadnikovega sina, kaj bode? Posadnik mene pozna; torej smo vsi trije izdani. In on, posadnik, nas bode zatrdno tožil Krutu precej jutri, zlasti ker je bil tudi Krutov pobočnik tako sramotno vržen iz te hiše. Svetuj mi, gospod Tugumir, če veš, kaj dobrega.“

„Mislita nekoliko sama, kako bi se izmotali. Jaz bodem tudi mislil in če bodem kaj dobrega zamislil, vama povem jutri zjutraj. Lahko noč!“

Gospod Tugumir in deklica sta šla v sosednjo sobico k počitku. Knezovič Henrik je mirno spal. Zaspal je tudi Godimir. Gojnik pa ni mogel. Na vse strani je premišljal, kaj bi ukrenil, da bi sebe in tovariša rešil iz

pasti. Najboljše bi bilo tiho pobegniti. Resno je že začel misliti na beg. Pa ko je slučajno pogledal skozi okno, je moral to misel precej opustiti. Četo vojakov, oboroženih z orjaškimi helebardami, je zagledal pred hišo. — Posadnikovi ljudje so; posadnik jih je poslal zatrdno po nas — je govoril sam s seboj. — Stražijo sedaj, da mi ne bi kam ušli, zjutraj nas bodo pa prijeli. O, ti nesrečna burja Godimirova, da je morala tako zdivjati! Budivoju in Jaroslavu sem dal svojo častno besedo, da bodem Henrika privedel na Dansko v teku enega tedna. Ná, pa se je moralo to narediti! Gojnik, sedaj se pravi: hitro kaj uganiti, da rešiš svojo čast!

In mladi junak je mislil in mislil, pa se tudi domislil lepega razvozlaja: — Star običaj je, tako je govoril sam s seboj, da deželni knez koj po vmestitvi sodi ljudstvu. Če nas bode torej posadnik tožil, bode to storil precej po knezovi vmestitvi, da bode včinek tem večji. Staro sporočilo pa tudi pravi, da mora novi knez pri prvi sodbi pomilostiti še tako velikega zločinca, če prosi za njega nedolžno dete pod desetimi leti. To nas bode rešilo, če nas sploh kaj more rešiti. Kar Tugumirovo deklico bodem naprosil in poučil, da se bode potegnila za nas. Zatrdno bode to rada storila, saj kaže za Henrika neko izvenredno zanimanje. Da bi le mogel kmalu govoriti z njo!

Želja se mu je prej izpolnila, kakor je pričakoval.

Deklica Slavina je že pred jutranjo zarjo prišla v sobico vprašat, kako je dečku: kar nič ni mogla zatisniti očesa, je dejala, tako jo je skrbelo, kako je nesrečnemu knezoviču. Gojnik jo je potolažil, da je knezoviču bolje, potlej ji pa začel razlagati svojo osnovo.

„Kaj pomaga, če mu je prizanesla bolezen“, je govoril deklici; „mestni posadnik Gnev mu ne bode prizanesel! Poglej, Slavina!“ . . . Gojnik je peljal deklico k oknu. „Vidiš oborožence spodaj pred hišo? Posadnikovi vojniki so. In veš, kaj delajo tu?

Po nas tri so prišli. V ječo nas bodo odvedli in postavili pred sodišče, pred Kruta. Zatrdno se je posadnikov sin smrtno-nevarno pobil ali je pa že mrtev.“

„Pa dečku vendar nihče nič ne more, saj ni nikomur storil nič žalega“, je plašno velela deklica.

„Saj je to zadosti, da je v tovarišiji Godimirovi in moji in — da je sin umorjenega nadkneza Gotšalka . . . Misliš, da bodo novi nadknez in Gotšalkovi morilci malo veseli, ko bodo zagledali knezoviča Henrika! Bogve, kaj bode naredil Krut z njim in z nama, nje-govima tovarišema!“

„Oh, ko bi vam jaz mogla kaj pomagati! Kako bi to storila?“ je zaihtela deklica.

„Slavina, ti nam lahko pomagaš. Poslušaj, Slavina!“ je nadaljeval Gojnik in prijel deklico za roke. „Novi knez po stari navadi sodi narodu precej po slovesni vmestitvi. Pomilostiti pa mora pri prvi svoji sodbi še tako velikega hudodelca, če prosi za njega nesorodna mu nedolžna deklica. Ali bi ti prosila za našega sirotka?“

„Bi, gotovo bi!“ je vzkliknila Slavina.

„Dobro. Ko nas bode Gnev tožil, in preden nas bo Krut obsodil, pa stopi pogumno iz vrst in zakliči knezu: — Jaz, Slavina, prosim za te obtožence milosti in pomiloščenja.“

Še sta govorila, pa je vstopil v sobico Vratek in z njim štirje vojniki. „V imenu velegrajskega posadnika vas vse tri odpeljemo v preiskovalni zapor“, je dejal resno eden izmed njih. Gojnik ni nič odgovoril: zbudil je Godimira in rahlo tudi dečka. Tega sta potem prijela za pod pazduho in se izročila vojnikom.

„Ne, jokaj, deklica!“ je dejal Gojnik krčevito plačoč Slavini. „Stori, kar sem ti rekel!“

„Bodem“, je zaihtela mladenka, z očmi še dolgo spremljajoč trojico, ki je v spremstvu vojakov korakala proti mestu, kjer so glasovi tromb že mogočno doneli jutranjico-budnico k izvenredni slavnosti.

(Dalje.)

BOGDAN VENED:

V SMRTNI SENCI.

BALTIŠKA POVEST.

III.

Začetek slovesne vmestitve novega nadkneza je bil določen za deseto uro dopoldne. Pa že od prvih jutranjih ur je — nalik mravljinčcem na mravljišču v solnčnem jutru — mrgolelo vse polno ljudi po velegrajskih ulicah. Zlasti veliki ljudski valovi so se zibali po ulici, ki je vodila od nadknežjega gradca proti morskemu obrežju in pristanišču. Le-tu so se že po deveti uri začeli zbirati tudi bodriški velmožje - odposlanci, ki so imeli nalog pozdraviti Kruta, ko stopi na bodriška tla, in ga v slovesnem izprevodu priversti v mesto.

Točno ob deseti uri je zapustil novi nadknez svojo ladjo „Krut, rujanski knezovič“ in se v krasno ozaljšanem čolničku pripeljal na obalo. Gromoviti, donebesni vzkliki so mu zaorili pozdrav in dobrodošlico. In vedno močnejši in vedno veselejši so bili pozdravljalni klici, ko se je novi nadknez pomikal v mesto v slovesnem izprevodu, ki so ga odpirali glasniki, trobeč z mogočnimi trombami, in četa vojn timer-konjikov, samih brhkkih

mladcev-junakov. In kako bi narod tudi ne bil vesel novega nadkneza! Komu bi ne zažarelo oko od radosti, ko je zagledal tega krasnega sokoliča! Visoke, ponosite postave, bistrih oči, kostanjevo-rjavega, divje-lepega obraza — je moral vsakomur ugajati. In kako je naravno njegovo lepoto povečevala ta dan krasna njegova oprava! Na glavi kučma-soboljevka, katere progasti, s čipkami obrobljeni kraji so bili spredaj izrezani, ob straneh in zadaj pa štrleči v višk; črez pleča je imel ogrnjen suknjič hermelinji z visokim ovratnikom; sive, pod kolenom privite hlače, krasne nogavice; na nogah opanke z dragocenimi jermeni; v levici dolg kij, znotraj zalit s svincem, zunaj pozlačen, s katerim se je opiral na zemljo, desnico vpirajoč v ledja za pas, okoli katerega je bilo po vrsti vtaknjenih šest manjših, tudi s svincem napolnjenih kijev. Taka postava in oprava novodošlega deželnega kneza je morala sleherni oko napasti z veseljem in občudovanjem.

Nadknežji gradec je bil ves v zastavah; pozdravljal je — sicer ne glasno kakor narod — a takisto prisrčno prihajajočega nadkneza, kakor vesel ženin-mladec pozdravlja pričakovano nevesto. Pred dvorcem je bil na

vzvišenem, z dragocenimi preprogami prevlečenem prostoru napravljen okusno ozaljšan sedež — prestol za prihajajočega nadkneza —, na kojem je pa ta čas sedel kmetiški oblečen človek, širom poznani stari Mestivoj iz Nove Bukovice. Volčan iz Roztoka je le-tu pričakal došleca - kneza in mu ponudil kruha in soli z besedami: „Dobrodošel, kdorkoli si! Pozdravljeni tudi tvoji ljudje, ki so stopili s teboj vred na naša tla! Znaj, da smo mi gostoljubni ljudje: vsak potnik-prihajač naj je med nami domač! Vendar boš moral odgovoriti na nekatera vprašanja, ki ti jih bode stavil naš kmet-svobodnik, častitljivi Mestivoj, da vidimo, ali si prišel semkaj iz dobrega ali iz slabega namena.“

Na prestolu sedeči kmet Mestivoj se je zdajci oglašil in vprašal resnobno:

„Kdo je prišlec? Kakšnega kolena? Kakšnega imena?“

„To je Krut, sin rujanskega kneza Grina“, je odgovoril Krutov spremljevalec-praporščak. „Čul je, da je slavni bodriški narod izvolil njega za svojega nadkneza, pa je prišel vzprejet to oblast in čast“

„Ali je pa vreden, da mu damo to oblast in čast?“ je samozavestno vprašal Mestivoj, ponosno sedeč na knežjem stolu. „Hm, deželni knez bi rad bil vsak! Saj se temu ne godi preslabo! Knez je glava naroda in ima zato velike pravice. Vse pravice, ki jih ima starejšina v občini, ima, mora imeti deželni knez v plemenu. Čuj! Nadgospodstvo ima črez vsa obdelana zemljišča v deželi. V celini ležeča neobdelana zemlja je pa kar naravnost njegova last. Od vseh kmetov na posestvih plemičev, prav kakor od svoje hiše, pobira zemljiški davek, oscep. Od kmetov prejema njegovo domovodstvo zastonj tudi govedo, konje, ščetinarje, žito, moko, med. Davka pa knezu ne plačuje samo oni, ki je obdeloval zemljo, ampak tudi preprosti kočar po dva denarja. Lepo dohodnino dobiva tudi od gostilnikov, zlasti lep dohodek od prodajalcev sladke tekočine, medice. Lepe dohodke mu nesejo poleg tega trgi in vode: kupčevalec-trgovec mu mora

plačevati za izvrševanje svoje obrti tržno desetino, mostnino in davek na reke in nasipe. Glej, lepih dohodkov, velikih pravic! V vsakem mestecu, v vsaki trdnjavi v deželi ima knez gradič z gospodarskimi poslopji, za katerih ohranitev in popravo morajo skrbeti meščani, oziroma kmetje dotičnega kraja. Ako potuje po deželi, ga morajo spremljati plemiči — lahko jih pozove v službo in dostojanstvo tri do pet sto mož —, in kmetje onega kraja, kjer šatorijo, jih morajo z vsem potrebnim preskrbovati. Pri lovu mu morajo takisto pomagati kmetje: hraniti mu morajo pse in njih vodnike, poiskati gnezda, sploh z vsem ga zadovoljiti. Če pride do vojske, morajo na njegovo povelje pohiteti k njemu plemiči na konjih s primernim številom konjenikov, nižji svobodniki pa s svojim orožjem — na lastne stroške. Evo, pravic bodriškega nadkneza! Ali je torej — vprašam še enkrat — prišlec vreden, da mu damo to oblast in čast?“

„Vreden je!“ je odgovoril praporščak.

„Ali bode strog sodnik?“

„Bode.“

„Ali bode v vojni vrl vodnik?“

„Bode.“

„Ali bode ljudstvu umen učenik?“

„Bode.“

„Vse dobro. Ali z mojega sedeža me pa le ne more pregnati. Zakaj jaz sem svoboden kmet in sedim, kjer hočem.“

„Došlec časti in priznava tvojo svobodo. Zato te s silo ne mara pregnati s sedeža. On hoče biti mil knez. Izlepa se hoče tudi s teboj pogoditi.“

„Kaj mi pa dá če mu prepustim ta sedež?“

„Dá ti kruha dva koščiča — dá medice dva poliča — zraven dá še dva voliča — dva konjiča — in po vrhu dva čolniča.“

„Kaj mi hoče to?“

„Kruha dá ti, da otroke rešiš bede — dá medice, da z njo vzradostiš sósede — dá voliča, da polja ne bodeš zanemaril — dá konjiča, da od tod — domov se odpelješ kot gospod — dá čolniča, da boš z njima svobodno ribaril — dokler živel boš in životaril.“

„Za to ceno in za take dobrohotnosti se umaknem. Pojdi semkaj, da te poljubim — z roko, po stari naši šegi!“

Krut je pristopil. Mestivoj ga je udaril na lice z besedami: „Za ta udarec mene ne kaznuj, kaznuj pa vsako drugo krivico, ki se zgodi tebi oziroma tvojemu narodu!“

In novi nadknez je sedel na izpraznjeni prestol, Mestivoju govoreč:

„Ta-le moj oskrbnik ima že vse pripravljeno, kar sem ti obljubil; njega se drži.“

Po starem bodriškem obredniku je tedaj prišel na vrsto s svojimi vprašanji obredar-svečenik.

Slavomir je bil nalašč nasvetoval Krutu pred njega odhodom na Rujano, naj bode slovesna vmestitev v staroslavnem Velegradu, kjer se je včasih, pred Gotšalkom, vršila običajno, in sicer z vsemi starodavnimi obredi in šegami, s katerimi so Bodriči od sivih časov sem vmeščali nove svoje kneze, z obredi, ki so jih prinesli iz pradomovine svoje, z Jutrovega, z obredi, v bistvu istimi, kakršne so imeli pri vstoličenju svojih knezov koroški Slovenci in druga plemena slovenska. Svetoval je Krutu, da se dá vmestiti po staročastitljivem običaju v stari prestolnici, češ da s tem pokaže narodu, da spoštuje stara izročila in se jim drage volje pokorava. Z druge strani pa je hotel Slavomir da bi se ob tej priliki na svečan način proglasila vera v stare bogove za edino pravno, državno vero, ker se je pri staro-obredni vmestitvi deželnega kneza moral poudarjati tudi verski moment.

V častitljivi stanovski opravi je stal Slavomir z več drugimi svečeniki — ki so se bili za Gotšalka poskrili, potuhnili ali pobegnili, po njega umoru pa prilezli na dan — pred knežjim stolom. Tako-le je nagovoril novega nadkneza:

„To je vse lepo, svetli nadknez! Prejel si čedno čast, dosegel obširno oblast iz rok svobodnega bodriškega kmeta, široslavnega Mestivoja očeta.“

Toda da bodeš neomadeževano ohranil to čast sebi in narodu v prid in rast, da bodeš obdržal oblast sebi in narodu v čast,

sovragu v propast, potrebuješ rose z neba, blagoslova od Svetovita, svetlega boga.

Blagoslova od tega svetlega boga in rose z neba sme pa pričakovati samo ta, ki je višnjim bogovom vdan iz srca, ki hoče posvečevati njih ime in njih čast širiti v daljne zemlje. Torej te vprašam vpričo zbranega naroda: ali priznavaš vero v stare bogove za edino pravno in veljavno?“

„Priznavam in bodem priznaval.“

„Ali si in hočeš ostati zvest sin starih slovenskih bogov?“

„Sem in hočem ostati.“

„Ali jih hočeš braniti pred sovražnimi napadi?“

„Hočem z desnico in levico, s kijem in z lijem.“

„Ali bodeš širil njihovo čast?“

„Širil, če ne, naj me zgrabi božja oblast!“

„Naj torej po moji prošnji razlije nad te svoj svit vsemogočni rujanski Svetovit; naj ti rodi obilo radost in obilo blagost bodriški Radigost; naj te blagoslovi Triglav, da razprostreš svojo moč do daljnih daljav! Izpolni narodu obet, bodi mu živ, utelešen zavet, sovragu pa strah in trepet!“

„Naj se zgodi, naj se zgodi!“ je zaoril narod in mahal s pokrivali.

Nadknez je nato sedel, trobci višjega nadknezovega dvornika-obredarja so zopet zatrobili, in glasnik je vzkliknil:

„Po navadi starodavni in staroslavni bode novi nadknez sedaj precej začel vršiti svojo sodnijsko oblast, da vrne poštenjaku čast, a krivca pahne v propast. Naj torej pristopi sem pred ta pomol — sodnji stol, kdor meni, da se mu je zgodila krivica, da se dožene resnica in proslavi pravica. Brez razločka rodu, brez razločka stanu, bode nepristransko sodil vsakemu.“

Nekaj hipov vse tiho.

Novi nadknez je že mislil, da mu ne bode treba obsoditi ta slavnostni dan nobene podanika. Kar se je iz prvih vrst vzdignil velegrajski posadnik Gnev, se priklonil nadknezu in začel:

„Krivica se mi je zgodila, v nebo vpijoča krivica, in hočem, da takoj doleti krivca

zaslužena kazen. Gospodar, sina so mi ubili snoči v gostilni pri Vratku, pred mestnimi vratmi. Njegovi spremljevalci so ga prinesli ponoči domov pol mrtvega, danes jutro je izdihnil svojo dušo.“

„In kdo je krivec?“ je svečano-resno vprašal nadknez. „Privedi ga pred moj sodnji stol!“

Gnev je mignil vojniku, ki je stal pri oknu njegove, nasproti knežjemu dvorcu stoječe hiše. Oči vsega zbranega naroda so se obrnile tjakaj.

IV.

Obkroženi od Gnevovih vojnikov, so stopili iz posadnikove hiše knezovič Henrik in spremljevalca Gojnik in Godimir. Marsikomu, ki je imel prej priliko večkrat biti na Gotšalkovem dvoru v Ljubeku, se je ob pogledu na to trojico izvil iz prsi tih vzklik: „Za Boga, ali prav vidim? Ali so to res Gojnik, in spremljevalec-velikan Godimir, plavalasi deček pa knezovič Henrik?“

Deček je bil še obezan; komaj je stopal sredi svojih spremljevalcev, znamenje, da je bil še zelo slaboten. Po svojem gospodsko-nežnem, vsled izgubljene krvi, od prebitega strahu, dušne boli in bojazni pred bodočnostjo še bledejšem in še zanimivejšem obrazu, je zbujal sočutje, zlasti v ženskih očeh.

„Kako ljubezniv, lep deček!“

„Kako ima nedolžne oči!“

„In ta naj bi bil zločinec?“

Taki vzkliki so zveneli nasproti trojici, ki je že prispela pred Krutov prestol.

Ko je knezovič Henrik obstal pred Krutovim stolom, mu je zažarelo oko v nekem čudnem blesku in izzivajoče se je obrnil od Kruta in gledal proti narodu.

Gojnik in Godimir sta se pa postavila pred knežji prestol tako ponosno in oholo, kakor pač ne nastopajo ujetniki, ki se boje sodnikove obsodbe: tako stopajo junaci, idoči v boj, a ne po smrt, ampak po zmago.

Gojnik je bil tako prepričan, da bode Tugumirova Slavina prosila zanje in izprosila njihovo pomiloščenje, potem ko je bil

v ranem jutru govoril ž njo, da je bil že tedaj, ko so jih Gnevovi vojniki peljali od Vratka, ves vesel in ojunačen.

— Ej, Gojnik — si je mladeč častital sam sebi — glave pa nimaš zelnate, tudi ne repnate, ampak glavo imaš kače-strupenjače, ki sika strup in pika, pred sovražnim napadom se pa lepo previdno umika. Oj, majka moja, zakaj si legla v prezgodnji grob? Danes bi zopet lahko videla, da dela tvoj sinko čast tvojemu imenu!

„Le brez skrbi, vse bode še dobro“, je zašepetal sedaj pa sedaj knezoviču Henrik, ko so stopali proti posadnikovi hiši. „Dokler sem jaz pri tebi, se ti ne bode zgodilo nič žalega.“ In podobno ga je tolažil tudi v ječi.

Godimir je srdito gledal. Ko so dospeli v ječo, se mu je bralo na obrazu, da bi najrajši vse zdrobil. A Gojnik mu je z odločnim pogledom veleval, naj bode pri miru.

Kmalu po prihodu je prišel k njim v ječo sam posadnik Gnev. Prej je bil pristaš nadkneza Gotšalka, a po njega umoru je hitro obrnil plašč po vetru.

„A, vi ste?“ je vzkliknil, ko je stopil v ječo in prepoznal trojico. „Henrik! Kdo bi si bil mislil! Hahaha! Tvojo mater sem nago zapodil iz dežele, tebe bodem pa rajši spravil na les, da bodeš visel med nebom in zemljo, kot pristuje knezoviču.“

„Ti nikdar!“ mu je odgovoril Gojnik. „Podlež, lopov, poberi se! Toži nas Krutu!“

„Saj vas tudi bodem“, je od jeze se peneč zaškrtal Gnev; „ali vedité, Krut je krut, in Gnev ne pozna milosti!“

Jezno je zaloputnil vrata in odšel.

„Če nas Krut obsodi“, je izpregovoril Godimir po njegovem odhodu, „ga ubijem v pričo vsega naroda.“

„Nikar ne divjaj!“ ga je pokaral Gojnik. „Ti lepo molči! In tudi ti, knezovič Henrik, bodi kar tiho pred Krutom. Tudi če bi te kaj vprašal, mu ne daj odgovora. Z molkom mu kaži svoje preziranje. Z molkom bodeš najlepše v pričo celega naroda pokazal, da ga ne pripoznaš za bodriškega nadkneza. Govorjenje prepusti meni.“

„Tvoj svèt mi je vsekdar drag“ — je odgovoril Henrik.

Stopili so k oknu in gledali vedno bolj naraščajočo množico na trgu in gledali z rastočo napetostjo vstoličenje novega nadkneza. Knezovič Henrik je vztrepetaval kakor ob vodi javor, če ga začne mikastiti nevihta. Bralo se mu je na obrazu, kako silno ga peče vmeščevanje tujca na vele-

del prestol, jaz in Godimir bodeva pa stala ob tvoji strani kot praporščaka tvoja. A sedaj bode treba iti pred knežji sodnji stol. Čuj, Gnev se je že vzdignil... Že je poslal po nas... Le pogum, tovariš Godimir, in ti, bodoči moj gospodar!“ — —

„Nadknez“, se je oglasil posadnik Gnev, ko so njegovi vojniki pripeljali prijeto trojico pred sodnji stol, „to so zločinci, zoper

MLADOST.

J. VAVPOTIČ.

slavni bodriški prestol. Gojnik je uganil njegove misli, pa ga je tolažil: „Vem, kaj se godi v tvojem srcu. Misliš si: Zakaj ne vmeščujejo Bodriči mojega brata Budivoja ali pa mene? Toda knezovič, le pogum; dokler drevo stoji, lahko še vedno zeleni. Sreče kolo se obrača. Če Bog da, bodeš še ti enkrat sedel na tem knežjem prestolu. V duhu že vidim ta dan, ko bodeš zase-

katere dvigam obtožbo; ubijalci so in veleizdajalci.“

„Gnev, posadnik velegrajski“, je resno izpregovoril nadknez, „hudo obtožbo dvigaš zoper to trojico. Razloži nam natančneje vso stvar.“

„Ta trojica je sedela snoči v gostilni pri Vratku, pred mestnimi vratmi. Tja je prišel tudi moj sin Vojan v spremstvu štirih mlad-

cev, med katerimi je bil tudi tvoj pobočnik Pestislav. Moj Vojan je zahteval, da morajo vsa omizja piti na tvoje zdravje. Res so se vsi gostje odzvali pozivu, samo ta trojica je trdovratno obsedela pri svoji mizici. Vojan je bil vsled tega pač lahko razjarjen, in ker njegova beseda ni pri njih ničesar zmogla, je potrkal z vrčem na njihove prsi in jim na ta način hotel zbuditi domoljubno zavest. Ta velikan Godimir je pa planil nad mojega sina, ga vrgel skozi vrata na cesto s tako silo, da se je revež pobil do smrti. Sodi sedaj, gospodar, in obsodi krivca in njegovega tovariša! Glavo za glavo, oko za oko, zob za zob — kliče srd nesrečnega očeta.“

Krut se je obrnil k trojici: „Čuli ste težko pritožbo. Kaj pravite? Najprvo mi odgovorite, kdo ste po imenu in kolenu!“

Z močnim daleko-slišnim glasom je odgovoril Gojnik:

„Knezovič Krut ...“

„Kaj pravi?“ je vzbesnel Gnev, vzbesnelo tudi ostalo Krutovo obličje. „Nadknez Krut se govori! Razumeš, človek?“

„Jaz ne poznam nobenega bodriškega nadkneza Kruta“, je z istotako močnim glasom nadaljeval Gojnik — —

Narod je opazil, kako je Krut prebledel, kako skrčil pest in v tisoč ustih se je zibalo vprašanje: „Kaj bode, kaj bode?“

Gojnik je pa nadaljeval: „Moja rodovina je že od nekdaj svobodniška, še nikomur ni delala tlake. Tudi jaz sem rojen svobodnik. In ne samo to! Nadknez Gotšalk slavnega spomina, me je še predlanskim povzdignil v plemski stan. Kot plemič imam pravico voliti nadkneza. A jaz nisem volil rujanskega knezoviča. In zato mi je svobodno iti iz dežele, ako nočem pripoznati neljubega mi vladarja ...“

„To ti je svobodno, ako nisi izvršil kakega zločina v deželi, ki jo misliš zapustiti. Pa povej nam vendar, ti predrzni človek, kdo si in kdo sta tvoja tovariša?“

„Jaz sem Gojnik, tovariš moj Godimir — bivša Gotšalkova telesna stražnika, mladenič tu pa“ — tukaj je Gojnik povzdignil

svoj glas, kolikor so mu dopuščale prsi — „mladenič tu pa je knezovič Henrik, drugorojeni sin nadkneza Gotšalka.“

Široko je odprl oči Krut, široko ves narod. Vse se je čudilo izredni drzovitosti Gojnikovi, in na tisoč ustih se je zopet zazibalo vprašanje: „Kaj bode? kaj bode?“

Krut se je še najprej obvladal in vsaj navidezno mirno dejal:

„In kaj išče umorjenega Gotšalka sin v tej deželi, nad katero sem zavladal jaz na željo in prošnjo vseh bodriških plemičev-volilcev?“

„Knezovič Henrik v tej deželi ničesar ne išče; spasa išče izven te dežele. Mi le prehajamo tod skozi na Dansko. Jaz in tovariš moj Godimir spremljava knezoviča h kneginji-materi Siriti in k danskemu kralju Svenu.“

„Da bi ga pridobili za vojni pohod proti meni, kaj ne? To je pravi namen vašega potovanja. Ali nisem zadel?“

„Misli so vsakemu svobodne“, je drzno odgovoril Gojnik

„Pa zakaj ste izbrali to pot? Ali ste hoteli na današnji dan ljud pobuniti proti meni?“

„Res, slabo pot smo izbrali. Sicer sem jaz jako premeten dečko. Vendar sem pri tej priliki pozabil na stari pregovor, ki pravi: Čim bližje mesta, tem bolj globoke luže in tem bolj grizoči psi. Ko bi pa imeli namen buniti danes ljud zoper tebe, bi pač ne bili prišli samo trije. Toliko razsodnosti nam bodeš vendar prisodil.“

Krut se je vgriznil v ustnice in s svojimi očmi srdito pogledal predrznega mladca, tako nekako, kakor pogleda tiger zajeto srnico, češ: sedaj sedaj bodeš moja. Vendar se je še znal obvladati, da je vprašal koltoliko mirno:

„Zakaj ste pa postali ubijalci?“

„Če ne, bi bili pa mi ubiti. Stvar se je tako razvila: Velegrajskega posadnika sin Vojan je v svoji pijanosti kruto razžalil našega knezoviča Henrika, nazivajoč ga Sveniča. Kruto je žalil tudi njegovo mater, kneginjo Siriti. In pozivu takega človeka naj bi se bili mi sinoči odzvali, vstali in trkali

z njim! Ti Krut, kolikor vem, imaš ti še svojega očeta. In če bi kdo v tvoji navzočnosti dajal temu tvojemu očetu grde primke, kaj bi ti storil? Ali bi se bratil z njim? In če je ta Vojan zarinil v glavo knezoviča Henrika vrč, je pač razumljivo, da se je tovariš Godimir postavil za njega, branil njegovo čast in življenje. Ubiti ga ni nameraval. Vrgel ga je iz hiše kot človeka, ki nima nikake olike. Pač ni vedel, da ima velmožnika velegrajskega sin tako strahopetno dušo, da mu ob prvem padcu zbeži iz telesa. In da so velegrajski mladci taki junaci, tega tudi ni mogel naprej vedeti.“

„Kaj pa je z njimi? Kaj hočeš reči?“

„No, to, da je tri velegrajske mladce, njegove tovariše, in nekega tvojega pobočnika z isto lahkoto vrgel na cesto.“

„In kaj so vam prizadeli ti?“

„Napadli so Godimira, in ta se jih je ubranil s tem, da jih je pometal ven.“

Krut je z dolgim pogledom premeril Gojnika, Godimira-velikana in dolgo časa ni mogel spraviti iz sebe nobene besedice. Všeč mu je bil velikan Godimir — ali ubijavca mora vendar kaznovati . . .

„Gospodar, kaznuj ubijavca, kaznuj tudi njegova tovariša, veleizdajalci so vsi trije!“ je zasikal Gnev.

Krut je molčal. In za hip je umolknilo tudi vse nepregledno ljudstvo.

„Zatri črve krščanske!“ je šepnil svečenik Slavomir Krutu v uho.

Ta je pomišljal. Ves narod je napeto gledal, kakšen bode nadknezov izrek.

„Zatri črve!“ je zopet zašepetal Slavomir. Vse napeto.

Že se je novi nadknez pripravljal, da izreče sodbo. Kar skoči iz prvih vrst zbrana naroda proti knežjemu prestolu mlada deklica.

„Slavina, kam greš?“ se je slišal za njo glas častitljivega gospoda. Bil je glas gospoda Tugumira.

Pa deklica zlatolaska se ni zmenila za vprašanje. Že je bila tik pred knezom. Pogumno, kar bi nihče ne pričakoval od otroka, je stopila pred Kruta in izpregovorila:

„Starodavna in staroslavna slovenska navada je, da novi nadknez koj po vmestitvi sodi ljudstvo. Star je pa tudi običaj, da novi knez pomilosti zatožence, ki so prvič pripeljani pred njega, če prosi zanje tuja, poddesetletna deklica. Jaz sem Slavina Tugumirova in nisem še stara deset let. Pa sedaj tebe prosim, pomilosti te tri predte pripeljane ljudi zaradi dogodka pretekle noči. Če si častilec Didi-Lade, usliši prošnjo deklice mlade . . .“

„Prokleti otrok!“ je siknil Slavomir.

„Prokleto dekle!“ je glasno ponovil Gnev. Vedel je takoj, da je igra zanj izgubljena, da nadknez mora pomilostiti trojico. V svojem srdcu se je pa hotel vendar še vsaj nad enim zmaščevati — nad Tugumiro. „Ha, to je naredil Tugumir!“ je s prstom na Tugumira kažoč zabesedičil razdraženi posadnik. „On je pristaš, znan pristaš Gotšalkove rodbine. Veleizdajalec je, spletkar, hujškač, on je naučil deklico . . .“

Tedaj je pa vzrožil Tugumir, mogočno se je razkoračil in dejal:

„Pri svoji časti izjavljam, da vnukinje Slavine nisem jaz naučil teh besed. In za to njeno posredovanje ni trohice nisem vedel. Ves narod me mora poznati, in sicer mislim, da ne s slabe strani. Če sem bil jaz prej zvest podanik Gotšalkov, prisegam tu svečano, da bodem tudi novoizvoljenemu nadknezu odkritovdan podložnik.“

„Gospod Tugumir je odkrita duša; kar on pravi, moramo vsi imeti za resnico“, se je oglasil iz srede množice močan glas in z njegovim so se združili kmalu tudi brezbrojni drugi v slavospev: „Gospod Tugumir je poštenjak stare korenine, gospod Tugumir živel!“

„Gospodar, daj mi vsaj ubijavca Godimira, da se v njegovi krvi ohladi moja jeza“, je zaječal posadnik Gnev.

„Jaz prosim za vse tri“, se je oglasila deklica. In ko je videla, da se nadknez pomišlja, je nadaljevala:

„Še enkrat pravim: Če si častilec Didi-Lade, usliši prošnjo deklice mlade. Če ne, jo pa kot burja odpiši in jo kot prah iz

dežele pobriši, ker s tem pokažeš, da si neusmiljen knez, kakršnega more ljubiti samo bes!“ . . .

Trde so bile te besede. Krutu se je videlo, da so ga silno zbudle. Vendar se je junaško premagal in odgovoril Slavini:

„Deklica, morda ne veš, za koga si prosila milosti, ali izprosila si jo.“ In k trojici obrnjen je dejal: „Zaradi dogodka pretekle noči vas pomilostim. Vi ste prosti. Lahko bi vas pač prijel iz drugega vzroka, kot veleizdajalce. Toda brata svoje neveste Viljenice nočem preganjati, ter takisto ne njegovih spremljevalcev. Dragovan!“ — je velel poleg stoječemu pobočniku —: „Odpeljite te tri ljudi na mojo ladjo ‚Zarjo‘, da jih spremi iz pristanišča velegrajskega čez morje na dansko obrežje. Skrbi za njih varnost. Na prvih danskih tleh pa, ki jih dosežeš, jih izkrcaj in se vrni k meni nazaj . . . Idite! . . . Menim, da sem bil zadosti veledušen z vami. A nikar se več ne drznite poizkušati te moje veledušnosti! Vaša noga naj nikdar več ne stopi na bodriška tla!“

Gojnik je drzno pogledal Krutu v obraz in dejal: „Kaj ti pravim, Krut? Zapomni si pregovor: Kogar sreča boža, reva njegova koža.“ Proti narodu obrnjen pa je zaklical: „Bodriči, pomnili bodete današnji dan. — Sedaj pa, knezovič, idimo!“

Pa preden so odšli, se je narodu pokazal ginljiv prizor: „Hvala ti, Slavina!“ je izpregovoril knezovič Henrik, stopil k deklici in ji dal v roko krasno zlato svetinjico z besedami: „Pokojni oče mi je dal ta spominček, preden sem šel v samostansko šolo v Glin. Hrani ga odslej ti kot spomin name, nesrečnega knezoviča, ki mora bežati kot prognanec iz rojstne svoje zemlje. Jaz ne bodem nikoli pozabil tebe in tega, kar si storila nam trem danes.“

Deklica je sprejela spominček, hvaležno pogledala knezoviča pa zaplakala.

„Zdrava, Slavina, ne jokaj!“ jo je tolažil knezovič. Pa njemu samemu se je zdajci

storilo inako: tudi v njegovem očesu je zablestela solza, prijel jo je rahlo za desnico in jo viteško poljubil z besedami: „Od danes naprej si ti moja . . .“

Trojica je z Dragovanom zapustila trg in ljudstvo je z občudovanjem in sočutjem gledalo za njo: najrajši bi bilo ploskalo Gojnikovemu junaškemu nastopu, ploskalo velikanu Godimiru, ploskalo knezoviču Henriku in pogumni njegovi rešilki, ko se ne bi bilo balo, da bi se s tem izdalo, češ da sočustvuje z Gotšalkovo rodbino.

Tudi Krut je pomembno zamišljeno gledal za odhajajočo trojico in za deklico, ki je stopila sedaj na svoje prejšnje mesto k svojemu dedku.

Svečenik Slavomir je zapazil knezovo zamišljenost, šepnil dvorniku obredarju nekaj besed, na kar je ta zaklical:

„Ali ima še kdo kakšno pritožbo?“

Vse tiho.

„Torej gremo po obredu dalje: Naj se približajo velemožni posadniki mest in gradov in dični županje, da zaprisežejo novemu nadknezu zvestobo!“

In bližali so se v bogati opravi in ponosnih korakov, se poklanjali nadknezu, polagali v roke njegove prisego in odhajajoč vzklikavali: „Živel nadknez Krut, naš gospodar!“

Le-ta je pač pokimaval z glavo. Ali duh njegov je bil kakor odsoten. Kam je splaval? V mlado solnčnojasno preteklost, ali v neznano megleno bodočnost? Mračna senca je legla na njegovo čelo in je razprostrla svoje megleno-oblačne prozorne peruti črez oči po vsem obrazu . . .

Sedaj pa sedaj je nadknez poizkusil se ljubeznivo nasmehniti: siloma-umetno je res privabil v oči žarek veselja, zakrožil lepe ustnice v prijazen nasmeh . . . Pa le za hip se mu je posrečila ta igra. Že je zopet ležala na obrazu senca, se vsesavala čimdalje globlje v njegovo lice, v njegovo krvco in bila čimdalje bolj temna, mračna, grozeča — —

(Dalje.)

BOGDAN VENED:

V SMRTNI SENCI.

BALTIŠKA POVEST.

V.

Ali čujete s prostranih travnikov pri staroslavnem mestu Velegostu ta nenavadni šum in hrum? To je šum kakor šum silnih voda, to je hrum kakor hrum z bojnega polja. Vi ga čujete pa vprašujete: Kaj neki pomeni to vrenje in šumenje? Ej, bratci in sestrice, poslušajte samo ono pesem, ki doni s teh travnikov, pa boste precej vedeli, kaj se godi in vrši danes tukaj:

Slavimo sveto stravo
pobratimu v proslavo:
to bil je junak,
to bil je orjak,
ljubimec prej Devane
zdaj dragec je Morane.

Življenje je trenutek
prepičlih dni osnutek:
Muževna mladost,
kipeča živost
z Devano cvetno vzide,
z Morano pa zaide.

Naj duša mu ne blodi
po drevju in po vodi:
v nav solčno-svetál,
zelenkasto-zal
jo nesi žarka Živa,
da tam medico vživa!

Sedaj pa veste: lepa slavnost se vrši danes na teh travnikih, slavnost sicer ne tako veselega spomina kakor oni dan v Velegradu, ko je bil vstoličen novi nadknez, vendar lepa staroslovenska slovesnost: Bodriči slavé „trizno“ in „stravo“, mrtvaško igro in gostijo v proslavo umorjenega ljudskega voditelja Pluzona, načelnika vstajnikov proti nadknezu Gotšalku in njega krščansko-nemškim privržencem.

In veste, kdo je vprizoril to mrtvaško slavnost? Kdo drugi kakor provzročitelj vseh novejših pokretov v Bodričih — svečenik Slavomir!

Tisti dan, ko je bil Krut slovesno vmeščen v Velegradu, pa je ob koncu vmestitve postal tako resno zamišljen in je njegov obraz prepregla tako mračna senca, je svečenik sam pri sebi takoj dejal: — To senco je treba pregnati. A kako? Starec se je zamislil, pa se ni mogel domisliti nobenega hitro in uspešno delujočega sredstva. Kakor bi si hotel iz nebeških višav izprositi pravo misel, je pogledal kvišku. In glej, koga je zagledal pri oknu gorenjega nadstropja v hiši velmoža Borislava, stoječi poleg posadnikove? Slavico, Pluzonovo hčerko, ki je z očitvidno pozornostjo zasledovala razvoj

slavnosti. — Ta bode spravila Kruta v dobro voljo, če sploh kdo; poznam to duhovito, dobrovoljno in hudomušno deklico. Tako je veselo govoril svečenik sam s seboj. — Sicer je morda vsled očetove smrti izgubila dobrovoljnost in hudomušnost, a duhovitosti in — lepote ne. In s tema dvema lastnostima bode zatrdno danes razvedrila mračno Krutovo čelo. In ne samo danes, kratkočasila in v dobri volji ohranjevala ga bode tudi v bodočih dneh njegovega življenja — kot njegova žena . . . In medtem ko so pred nadknežji prestol prihajali posadniki mest in gradov in županje in prisegali Krutu vdanost in zvestobo, je starec dalje snoval take-le osnove sam pri sebi:

— Da, žena Krutova mora postati Slavica. To misel, ki se mi je spočela v glavi koj ob smrti knežnje Viljenice, moram še vdejstviti, preden pride póme Morana. Če mu je umrla Viljenica, pa naj postane njena sestrična njegova žena. Na ta način se najboljše razvozlja kolikortoliko zapletena bodriška politika. Bodriči bodo zadovoljni in se bodo videli s tem počeščene, da je novi nadknez vzel Bodričanko za ženo. In ker je bil Slavičin oče Pluzon med njimi veleugleden, bodo tem zadovoljnejši. Da je Slavičina mati Zorana umorjenega Gotšalka sestra, nič ne dé: saj je vsem znano, da je navdušena Slovenka in vkljub temu, da je krščena, privrženka stare narodne vere. In to bode Krutu še v hasek: kot soprogo hčere Gotšalkove sestre bode zadobil tem večjo veljavo in vsestransko priznanje tudi pri onih, ki so bili in so — vsaj skrito — še pristaši Gotšalkove rodbine. Da, da: to zamisel moram vdejstviti . . .

Po dovršenih predpisanih obredih knežje vmestitve je poslal Slavomir kar na svojo odgovornost slá v Borislavovo hišo povabit Slavico, naj pride v knežji dvorec, kjer je bil slavnostni obed, h kateremu so bili povabljeni vsi veliki župani in odličnjaki, dočim si je preprosti narod poiskal krepčila in hladila v krčmah in pod mnogoštevilnimi šatori. Toda mladenka je povabilo odločno odklonila, češ da še ni minil čas žalovanja

po umorjenem očetu, torej se ne more vdeležiti nikakih veselíc: prišla je le pogledat vmestitev in se še to popoldne vrne domov v Velegost. Slavomir je poznal njeno trmoglavost, zato je ni dalje vabil.

Veseli so bili vdeleženci slavnostnega obeda v knežjem dvorcu, veselo je bilo po mestu ljudstvo. Skoraj vsak trenutek je prišla pred dvorec nova truma navdušenega naroda in viharo klicala: „Živel nadknez!“ Krut se je sicer prikazoval na pomolu in se narodu vljudno smehljaje zahvaljeval — ali tista mračna senca kar ni mogla izginiti z njegovega lica.

Proti mraku, ko je še po vsem mestu vladalo živahno, semtertja že razposajeno veselje, se je Krut za nekoliko časa umaknil v posebno sobo. Slavomir je šel drzno za njim.

„Kaj ti je vendar danes, mladi moj gospodarček“, je nagovoril pri oknu stoječega nadkneza, „da si tako slabe volje, kakor da te v srcu kaj kolje? Preženi skrbi ali srčne boli — sploh kar te že teži. Saj si vendar dosegel najvišjo čast in oblast in z njima srečo največjo.“

„Srečo? Res sem prejel veliko oblast, toda ali ta vedno osrečuje človeka? Veš, kaj pravi pregovor: Od kupice do ustnic je široka pot.“

„Beži mi, beži s tako mrtvaško-resnimi mislimi! Bodi vesel: poglej, kako te narod ljubi!“

„Kdo ve, ali iz srca, in kako dolgo bode trajala ta ljubezen? Črna slutnja me navdaja, da moja vlada ne bode srečna.“

„Slutnja? Kaj hoče slutnja? Po tem, kar si doživel danes, ti pač ni treba imeti žalnih misli glede bodočnosti. Ona zavržena trojica ti je zavdala take misli.“

„Res je to. Veš, kaj je rekel Gojnik odhajaje? Kogar sreča boža, reva njegova koža.“

„Se bodeš ti oziral na besede takega pustolovca? Ne bodi smešen! Sploh pa: zakaj nisi zatrl teh krščanskih črvov, kakor sem ti svetoval? Veš, ravno ta dva lopova, Gojnik in Godimir, sta me bila predlanskim

speljala in spravila v ječo. Spoznal sem ju danes takoj. Že sem se mislil za Gnevom tudi jaz oglasiti in javno to povedati narodu, da bi tem odločnejše zahteval od tebe, da ju kaznuješ — da ni prišla ona zlodejeva deklica s svojo prošnjo.“

„Kaj hočeš služabnikom? Ti ravna jo po volji svojega gospoda. Zatrdno jima je bil naročil Gotšalk, da sta te speljala in izročila njegovi oblasti. Sicer si bil pa ti sam kriv, da si prišel v ječo: zakaj si se jima dal pa speljati! Saj poznaš pregovor: zapeljavec je vedno nespametnejši kot zapeljivec. Prošnje one deklice pa vendar nisem smel odbiti. Ta deklica mi kar ne gre iz glave. Kako ti je pogumna, drzna in bistrourmna! Takega otroka še nisem videl.“

„In nihče drugi je ni naučil, kako naj govori, kakor lisjak Gojnik, in sicer pri Vratku, pri katerem je tudi gospod Tugumir prenočeval, kakor sem izvedel od Gneva.“

„Pa ni bila samo naučena, tudi sama je bistrega duha, kakršnega bi nihče ne prisodil poddesetletnemu otroku. Kar ne gre mi iz spomina njen junaški nastop. To je rojena vladarica.“

„Ej, ej, kaj ti pa je? Če ne bi bila deklica še otrok, bi človek mislil, da si se vanjo zaveroval. Kaj pa Pluzonova hčerka Slavica, — ali ti je ta izginila že docela iz spomina?“

„Slavica mi ne more izginiti iz spomina: preveč sem ji dolžan hvaležnosti, ker je tako lepo posredovala ljubavno obče vanje med Viljenico in menoj.“

„No, in nisi imel za njo danes nobenega pogleda?“

„Kaj je tukaj —?“ je vprašal nadknez hlastno.

„Seveda je tukaj; to se pravi: bila je tukaj, a popoldne je že odšla proti domu. Prisostvovala je samo vmestitvi in sicer v oni-le Borislavovi hiši.“

„Zaboga, zakaj mi nisi tega povedal prej? Za Pluzonovo hčerko edinko se vendar najde še kak prostorček v knežjem dvorcu. In rad bi jo jaz videl, prav rad.“

„Jaz nisem tvoj dvornik-obredar. Sicer pa — zakaj je pa nisi sam povabil k slav-

nosti? Spodobilo bi se bilo pač. Jaz sem jo sicer kar na svojo odgovornost koj po dovršenih obredih povabil, naj pride sem v knežji dvorec, a ni hotela: rekla je, da precej popoldne odpotuje in se veselic sploh ne vdeležuje, ker še žaluje za svojim očetom. A meni se zdi, da je pravi vzrok njenega hitrega odhoda le ogorčenost in užaljenost, da niti nje niti njene matere nisi ti sam povabil na slavnost.“

„Obžalujem, iskreno obžalujem ta svoj pogrešek. Jako mi je neljubo, da se nisem prej spomnil svoje dolžnosti. Kaj si bodeta sedaj Slavica in njena mati mislili o meni?“

Svečenik se je zadovoljno, a rahlo, komaj vidno nasmehnil in dejal: „Ta pogrešek lahko kmalu popraviš. Kaj ti pravim, ti dragec bogov in milec moj? Priredi na čast Pluzonu, vrlemu voditelju vstaje proti Gotšalkovi vladi, nad njegovim grobom staroslavno trizno in stravo! S tem činom pokažeš javno svojo hvaležnost Pluzonu in njegovi rodbini — Slavica veš da bode neizrečeno vesela; — obenem pa z njim koristiš sam sebi in narodu: Ker so namreč pri teh mrtvaških slavnostih z mrtvaškimi gostijami združene tudi vojne igre, ohraniš in vzdržiš narod, zlasti mladino, v bojnem duhu. In tega duha, sam dobro veš, morajo biti prežeti in od njega segreti vsi Bodriči, saj nas Saksonci lahko vsak čas napadejo. Budivoj se umljivo ne bode tako izlepa odpovedal svoje pravice do bodriškega prestola, in Saksonci ga bodo — kot stari prijatelji Gotšalkove rodbine — podpirali, če jim bodo količkaj dopuščale razmere: če jih namreč ne bode nemški kralj Henrik držal preveč v strahu. Torej — —“

„Dobra, izvrstna misel! Vdejstvojmo jo!“

„In sicer kar najhitreje. Čakaj, kdaj bi slavili trizno? Že vem. Trizne so navadno tri, kakor veš: štiridesetnica, poluletnica in obletnica. In glej: ravno danes osem dni bode preteklo štirideset dni po pogrebu Pluzonovem. Praznujmo torej danes teden nad njegovim grobom v Velegostu trizno štiridesetnico.“

„Dobro. Sporočimo to precej gospe Zorani in Slavici v Velegost in tu zbranemu narodu,

saj ga je še vse polno po ulicah, v gostilnah in pod šatori!“

Nadknezovi glasniki so kmalu potem oznanjali po ulicah ta nadknezov ukrep in vabili ljudstvo s starošegnimi besedami: „Pridite torej v Velegost na trizno in stravo, da proslavimo umrlega slavo!“

In narod je ploskal in vzklikaval, da bode prišel rad in v obilnem številu. —

Vidite, tako je prišlo do te šumne in hrumne mrtvaške slavnosti, ki se vrši danes na travnikih pri staroslavnem mestu Velegostu. Zbranega vidite nenavadno obilo ljudstva iz vseh bodriških plemen: malokaj toliko, kolikor je bilo na teh travnikih pestrih rož, vidite tu danes pisanih noš. Ah, kako je vesel povzročitelj in prireditelj te slavnosti, Slavomir! Tik pred južnimi mestnimi vratmi zraven groba Pluzonovega je postavljen visok, s črnimi pregrinjali prevlečen oder. In na tem odru stoji poleg nadkneza Kruta, Pluzonove soproge — vdove Zorane in nje hčerke Slavice svečenik in z žarečimi očmi gleda veličastni prizor, ki se odpira pred njim: od odra pa tja do gozdička stoje v dveh vrstah, — ti vrsti kajpada v veliki razdalji — dolge mize, ki jih je Zorana dala obložiti s kruhom in pijačo. Okrog teh miz pa se vse tare ljudstva. Na prostoru med vrstama miz stoje bodriški mladci, sami korenjaci, z orožjem v roci. Svečeniku se širijo prsi in svetega veselja mu žare oči... In on, ki je provzročil to slovesnost, jo je moral kajpada tudi otvoriti. In otvoril jo je z vznesenimi besedami:

„Slavimo, bratje blagi in sestre drage sveto stravo v čast in proslavo velikega Pluzona, ki je padel pod vražjim, nečastno krvavečim mečem kot žrtev domoljubja vročega. Bodi mu večna pamet, večna čast! Za vero staro se je bojeval in za prostost očine, skupno drage, dokler ni padel v naročaj Morani. Kaj hočemo: zemljanu je odmerjen življenja tek do pičice natanko: odmerile so mu ga Rojenice, sodnice nepremotne, samo-svoje. Sedaj gre ta, sedaj pa ta s sveta. V mladosti gre eden, v starosti drugi. Le-to pa ljubijo bogovi višnji, da, če je zemljan

velik, ga hitro vzamejo, ker ga ne privoščijo zemlji borni. Tako so nam sedaj odvzeli Pluzona in k sebi ga vzprejeli v večni mir in pokoj, kjer duh, sproščen telesa, mirno žije in pije rajske slasti in radosti. Odvzeli so ga nam prezgodaj. Pa kar je, je: usodi se mora človek udati. Dolžnost nas vseh pa je, da se ga kot velikega junaka spominjamo na pristojen način. In to hočemo storiti danes. Hej, vi godni godci, pripravite godala: zapeli bomo staro pesem o stravi, potem bodo pa naši mladci, vrli junaci, zasukali orožje v bojno igro in zaplesali grobno trizno, slednjič se bomo pa gostili in pili Pluzonu v večno slavo, večno čast!“

Pod odrom sedeči gostje so zašvirali, in ob spremljevanju njih godal je ves zbrani narod stoje in odkritih glav z močnim glasom, ki je bučal kakor šum silnih voda in segal tja do neba, zapel pesem: Slavimo sveto stravo...“

Premnoge je ta prizor ganil do solz.

Ko se je razdonela veličastna žalna pesem, so pa mladi, med vrstama miz razpostavljeni borci zaplesali trizno: z meči in s kopji in s sulicami odičeni so se zavrteli in zaplesali bojni ples, bojno igro. In lepo so plesali: vitko so se znali vrteti in sukati, primikati se drug drugemu in odmikati, spopadati se in odpehavati ter napade odbijati: od vseh strani jim je donela pohvala...

Na vrsto je prišla strava v pravem pomenu — gostija. Sedaj se je pa vzdignil nadknez Krut sam. V izbranih besedah se je spominjal pokojnega Pluzona kot dobrega soproga, skrbnega družinskega očeta, velikega domoljuba in osvoboditelja bodriškega naroda. „Njegov duh!“ tako je sklenil svojo napitnico, „duh možaka kremenjaka, naj nas vse navdaja, napaja s pogumom in samozvestjo in naslaja z nadami v lepo bodriško bodočnost. Na pokoj duše velikega Bodriča Pluzona! Bogovi naj mu oprostijo dušo!“

In zazveneli so zvonki vrči, in zadoneli so stoteri glasovi starošegno besedilo-voščilo: „Bogovi naj mu oprostijo dušo!“

In zopet in zopet so na poziv Slavomirov zaigrali godci pesem o sveti stravi in druge žalostinke in narodne pesmi in jih je zbrano ljudstvo pelo z glasom gromkim, da se je potresal nebeški strop, in zopet in zopet so zaplesali mladi borci svoj hrumni ples, da se je tresla zemlja pod njih nogami, in zopet in zopet se je z vrči pokojniku nazdravljalo in napivalo z zgovornimi ustmi, z navdušenimi besedami.

Ah, kako je vesel Slavomir, da se od njega vprizorjena slovesnost vrši tako lepo, tako veličastno! Kar samo se mu smeje. Pijan je veselja . . .

A vedite, o ljudje božji: nekdo izmed ydeležencev te mrtvaške slovesnosti je vendar še bolj vesel kakor svečenik Slavomir. In sicer nekdo, ki bi pravzaprav moral biti bolj kakor kdo drugi žalosten, potrtn in strt. — Kaj zardevaš, Slavica, brhka Pluzonova hčerka edinka? Kaj se nemirno premikaš na svojem sedežu? Uganil sem te, kaj ne? Ti si ono bitje, ki je pri tej žalni slovesnosti najbolj veselo v svojem srcu! — In kako je to mogoče, se čudite? Vidite to je pa tako:

Takrat, ko se je Slavica po Viljeničinem pogrebu in Krutovi izvolitvi odpravljala iz Ljubeka domov v Velegost k žalujoči materi, ji je bil šepnil Slavomir na uho: „Hodi srečno, bodoča bodriška kneginja!“

Deklica je sicer odgovorila: „Ne šali se, Slavomir; to ne pristuje svečeniku!“ Vesela je pa le bila teh besed. Bile so zanjo balzam, ki je z močno dišečim svojim sokom prežal njeno vsled očetove in Viljeničine smrti ranjeno dušo, jo varoval pred morečo žalostjo in jo ohranil zdravo in svežo in živahno.

Celo pot je premišljevala te besede. In bolj in bolj so jo napajale z veseljem in srčnim zadovoljstvom in vse bolj so jo naslajale kakor petje in žvrgolenje drobnih ptic po drevju in grmovju ob potu.

Ah, saj je imela Kruta tako rada! In sicer že prej, ko je bila še Viljenica živa. Ko ga je prvikrat videla na Rujani, ji je bil prirastel k srcu. In ko je potem kasneje, posredujoč med njim in Viljenico, imela priliko ga

še bolj natanko spoznavati, se je vsa zaverovala vanj, ga občudovala in kar obožavala. Seveda tega ni smela povedati nikomur, da ga ljubi, najmanj še njemu, ki je o njem vedela, da je ves Viljeničin. Viljenico je imela rada, zelo rada, in želela ji je vse dobro, vse najboljše, tudi najboljšega ženina. Vendar so prišli trenutki, da ji je bila kar nevoščljiva lepega Kruta in je bridko plakala nad brezupno svojo ljubeznijo.

In sedaj, ko je bila knežnja Viljenica mrtva, in ji je Slavomir, v katerega je imela neomejeno zaupanje, v katerem je zrla od bogov navdihnjenega preroka — vidca, dal za na pot tako lepo popotnico, one besede namreč, je žalovanje za knežnjo — prijateljico — bolj in bolj izpodjedala neka prisrčna radost, združena z zelenimi, jasnimi nadami.

In tudi na očetovem grobu ni domov prišedši nič tako žalovala, kakor je pričakovala mati. Sploh se je potem doma vedla tako čudno: žalostna ni bila, pa tudi ne vesela; zamišljena je bila, če je sedela z materjo v vrtni lopi, zamišljena je hodila okrog; sladek nemir se ji je bral v očeh; na obrazu, na vsem telesu, na vsaki njeni kretnji, v vsaki besedici, ki jo je izpregovorila — ah, vedla se je kakor strastna zaljubljenka v narodni pesmi: Ljublencu veljajo vse njene misli in vsi utripi njenega srca. Samo njega ima v čisli. Dragec je svetlega, bistrega pogleda. Stoji pred njo kot krasna slika. Ona ne more nič delati, ne vezti, ne presti, ne plesti; povsod meni, da ga vidi. Vetrove, valove, ptice kliče, naj ji bodo ljubeznivi poslanci k dragemu. Mesec in nebeške zvezde prosi, naj ga vodijo, spremljajo in čuvajo. Ob potoku, v gozdičku, vsepovsod ji kipé iz prsi ljubavni vzdih. Kolikor je zvezd na nebu, toliko je njenih misli nanj. Življenje brez dragega se ji zdi delo tkalca brez čolniča, delo kosca brez brusnika. Da bi se le skoraj vrnil zdrav in čil! Ali morda ga ne bode več nazaj: morda se je že poročil z drugo ženko, s smrtjo grenko . . . Pa čeprav pride, ali jo bode še pogledal, ali jo bode še maral? Morda jo je prej s svojo ljubeznivostjo samo varal . . .

„Ali me bode maral Krut?“ se je vpraševala neprestano tudi Slavica. „Slavomir bode sicer lahko delal za najino zvezo. Ali če me Krut ne mara, bode zaman vse njegovo prizadevanje. Pa saj bodem kmalu videla: če me mara, bode mene in mater zadržno povabil k slovesni vmestitvi.“

In čakala je in čakala. Dan vmestitve se je bližal. A od nikoder nobenega sla z vabilom. „Sama od sebe pa tudi ne grem k vstoličenju“, je dejala kljubovalno. Na predan slavnosti se pa vendar ni mogla premagati: zasedla je konjiča in v spremstvu dveh hlapcev zdirjala v Velegrad gledat vmestitev.

In pozorno, kakor morda nihče, jo je gledala z okna prijateljske Borislavove hiše, pozorno in z rdečico na licu opazovala zlasti novega nadkneza.

Po vmestitvi je bila sklenila iti precej domov. In je res šla, ne oziraje se na Slavomirovo vabilo. „Krut naj izve, da sem užaljena!“ je dejala odhajaje. Odšla je kljubovalno, ali na potu je na skrivaj večkrat trnila svetlo solzo iz očesa.

Kako je bila pa veselo presenečena, ko je drugi dan došel v Velegost Krutov poseben sel z naznanilom, da je nadknez sklenil prihodnji teden ta in ta dan praznovati z narodom nad Pluzonovim grobom svečano trizno in stravo! Z največjim veseljem in navdušenjem je začela z materjo koj delati priprave za to slovesnost, in sicer velike, izvenredne.

In ko je prišel slovesni dan, — ko ji danes nadknez Krut pred vsem narodom tako ljubeznivo dvori, je vsa vesela, vsa srečna, vsa blažena.

Slavomir razigrane volje kliče: „Hej, vi godci z vedno lačnimi želodci, zaigrajte! In vi brhki borci, zaplesajte!“ In godci igrajo, mladci plešejo bojni ples, ljudstvo poje in pije, Slavica pa toči solze. A to niso solze žalostnice, to so solze radostnice —

VI.

Pet ur že je trajala trizna in strava. Izmučeni so bili že godci, upehani so bili mladci-borci, in utrujeni so bili že tudi gledavci in

poslušavci. Zato je nadknez dal znamenje, da bodi konec mrtvaški slovesnosti. Še enkrat je Krut nagovoril narod, se mu zahvalil za obilno vdeležbo, velel, naj gredo sedaj domov, vsak po svojih opravkih, a naj bodo vedno pripravljeni za vojno, ker vsak čas lahko prihrumi vojni vihar s saksonskega jugozahoda ali z danskega severa: on bode že natanko opazoval in zasledoval kretanje in namere Saksoncev in Dancev ter narod o pravem času obvestil in poklical pod orožje. Še je svečenik Slavomir vdeležencem dal blagoslov — pa so se začeli razhajati.

Nadknez Krut je ostal dva dni v Velegostu pod gostoljubno Pluzonovo streho. Z njim je ostal v mestu tudi svečenik Slavomir in nekateri najodličnejši boljari. V teh dveh dneh se je posvetoval z njimi o notranji upravi in o obrambi dežele. No, glede obrambe se ni bilo treba dolgo razgovarjati: saj se je rujansko brodovje še vedno nahajalo v ljubeškem zalivu — rujanski knez Grin ga je dal Krutu na razpolago — v obrambo bodriške zemlje na severu; ob Labi sta pa tudi še vedno stala dva praporca na straži proti Saksoncem. Narod pa je tako vedno pripravljen. Poveljnikom je poslal le natančnejša navodila, kako naj opazujejo po slih-ogleduhih gibanje nasprotnikov — pa se je odločil, da bode potoval po deželi in obiskal najimennitnejša mesta in gradove. Med tem časom bodo njegovi ljudje uredili knežji gradec velegrajski za njegovo stolico.

Vedel se je pa nadknez ta dva dneva v Pluzonovi hiši popolnoma po domače. S Slavico je občeval prostodušno, odkrito, kot dober znanec — prijatelj — če ne še kaj več: Slavomirove bistre oči kakor tudi oči drugih so opazile, da je najrajši v njeni družbi. To je opazila tudi Slavica sama in bila zato presrečna, radostno zbegana, kakor prerajena. Nobene besedice ji ni zinil Krut o ljubezni, ali ko se je odhajaje preljubeznivo poslovil od nje, ko je pred hišo zahajavši konja še enkrat dvignil pogled proti oknu, kjer je ona stala, in jo je še enkrat ljubeznivo pozdravil, so ji stopile solze v

oči — dolgo je gledala za njim in njegovim spremstvom in šepetala: „Rad me ima. Ah, saj ga imam jaz tudi. Pridi, dragec, kmalu zopet, pridi!“

In res je prišel kmalu zopet. A pred njim je prišel še nekdo drugi, ki ji je močno skalil srečo mlade ljubezni — —

Nad mestom Velegostom je šumljal lep kimavčev večer z njemu lastno dobrodejno mehko in milobo.

Slavica in njena mati Zorana sta ravnokar odvečerjali v gorenji dvorani-obednici. Zorana je pospravljala po mizi. Slavica je pa stopila k oknu na vzhodni strani dvorane, ga odprla in gledala vun.

Od vzhodne, morske strani sèm je vel lahen vetrček. Bil je sicer že jesenski vetrček, a oni mili, rahli in mehki, ki človeka, utrujenega od dnevnega dela ali v globoke misli zatopljenega, tako mehko boža, kakor ročica nedolžnega deteta, in mu tako dobro dene, kakor kmetiču dobro dene pogled na bogato letino in polne shrambe in žitnice.

No, mladenka toliko da je začutila na svojem licu božanje tega vetrčka pa se je morala ozreti. V dvorano je namreč prisopla, naglo, kolikor ji je dopuščala starostna sapa, Godislava, ki je bila prej služkinja v ljubeškem nadknežjem dvorcu, a jo je po Viljeničini smrti Slavica odhajaje iz Ljubeka na njeno prošnjo vzela s seboj v Velegost.

„Bože moj, bože moj! Ali veste, kdo je prišel?“ je sopihala starka

„Kdo?“ sta hlastno vprašali Zorana in Slavica hkrati.

„Kdo bi ga bil pričakoval? Bože moj, bože moj!“

„Tako povej vendar, kdo je prišel, da si se tako prestrašila!“

Starka je lovila sapo, da bi mogla govoriti dalje. A preden je mogla nadaljevati, se je začulo na vratih trkanje, vrata se se odprla, in v sobano je stopil kmetiško oblečen mladenič.

Začudeno sta ga pogledali Zorana in Slavica, češ kaj neki išče mladenič tu v noči? A ko je prišlec izpregovoril in dejal: „Sreča

in mir bodi tej hiši; vsaka nesreča naj obstoji pred vratmi!“ sta hkrati obe vzkliknili: „Budivoj! Ali je mogoče? Ti tukaj?“

„Jaz, da, nihče drugi“, je odgovoril prihajač in stopil bliže. „Dober večer, teta moja! Dober večer, Slavica! Zakaj se mi pa odmikata? Zakaj sta se me tako ustrašili? Ej, ej, kako prebledevata! Saj nisem prišel z onega sveta, saj sem še živ človek z mesom in s krvjo!“

„Za Boga svetega, po kaj si pa prišel lesem?“ je vprašala, Zorana drgetajoč po vsem životu.

„Mar ne smem obiskati svoje tete in svoje sestrične?“

„Ali v teh razmerah!“

„V kakšnih?“

„Saj vendar veš, da v Bodričih vlada sedaj Krut. Kaj bi bilo, če bi te zalotil tukaj?“

„Saj ga ni več tukaj. In če bi prav bil! Saj če bi se sam ne mogel braniti, bi mi zadržno pomagali vedve kot najbližji sorodniki, ne? Pa — ali mi ne bodeta veleli sesti?“

„No, le sedi! Ali misliš pri nas prenočiti?“

„Po noči me menda ne bodele podili vun!“ je dejal mladenič žalostno, sedel k mizi, podprl glavo z rokama, gledal v mizo in se nekam zamislil.

Molčali so nekaj časa vsi trije

„Revež!“ je dejala Zorana, ko je zopet izpregovorila in si otrnila solzo: zasmilil se ji je nesrečni bratov sin. „Ali si prišel sam?“

„Stari zapovednik Jaroslav je z menoj.“

„In odkod prihajata? S Saksonskega?“

„Da, iz Bardevika.“

„Pa vaju ni nihče prepoznal med potjo?“

„Doslej sva imela srečo. Saj hodiva preoblečena. Poglejta, kako imam lepo obleko! Prav za knezoviča!“ je z bridkim smehom dejal mladenič, kažoč na svojo preprosto kmetiško obleko. „Zakaj pa Slavica tako molči?“

„Poslušam in gledam“, je odgovorila mladenka in zardela.

„No, Slavica, sedi, pa se kaj pogovori z njim; jaz grem v kuhinjo napraviti malo večerje“, je velela Zorana in odšla iz dvorane

vzdihujoč: „Da bi le Krut tega ne izvedel, da bi le Krut tega ne izvedel!“

Budivoj in Slavica sta molčala precej časa.

„Slavica!“ je slednjič izpregovoril knezovič nežno.

„Kaj?“ je trepetaje vprašala mladenka.

„Slavica, čuj: ali nisva bila midva nekdanji prijatelja?“

„Da. Zakaj pa bi ne bila? Saj sva si v sorodu.“

„Slavica; veš, kako sem jaz tebe imel rad?“

„Saj sem tudi jaz tebe imela rada. Izza mladih let sva si bila kakor brat in sestra.“

„Ali samo to?“

Mladenka je zardela in povedala oči.

„Slavica!“ je nadaljeval mladenič strastno.

„V mladih dneh sva si bila res samo kakor brat in sestra. Iz ljubezni bratsko-sestrske pa se je sčasoma razvila še drugačna. Veš, kaj sva se že vse pogovarjala vpričo Viljenice: kako bode prijetno, ko bodem jaz zasedel bodriški prestol, ti bodeš pa bodriška kneginja... Bodriški prestol je — žal! — sedaj zasedel tujec. Ali še ga lahko priborim. Kaj ti pravim, Slavica: Pomagaj mi z ljubeznijo svojo in — naravnost povem: pomagajta mi tudi z denarjem! Ve sta premožni, najpremožnejši v deželi. Z vajinim denarjem bodem lahko najel cele prapore vojniki. In pomagali mi bodo tudi Saksonci. In nekaj vojniki imam tako že okrog sebe. In pregnal bodem Kruta, pa bodeva midva zaknezovala v Bodričih...“

Slavica je dolgo molčala, potem pa dejala: „Opusti take misli! Krut je preveč močan.“

„Glas enega psa ne sega do neba.“

Plamen jeze je švignil iz Slavičinih oči. Že je imela trd odgovor na jeziku, kar se je začul s ceste topot konjskih kopit. Jezdeciprihajači so se ustavili ravno pred Pluzonovo hišo in urno poskakali s konjičev. Slavica je planila k oknu. Pa komaj je pogledala vun, se je obrnila nazaj z vzklikom:

„Budivoj, beži!“

„Kdo je pa prišel?“

„Beži, pravim? Skozi ta-le stranska vrata beži na vrt!“

„Pa zakaj naj bežim? Pred kom?“

„Tako lepo te prosim: beži! Krut je tu.“

„Pred njim pa že ne bežim.“

„Ah, ti nesrečni človek! Torej pa ostani tukaj, poletim pa jaz doli, da ga prestrežem in ustavim“, je dejala Slavica in skočila proti vratom.

A ta so se že odprla: že je stal v sobani nadknez Krut.

„Ha, tako?“ je zahropel. „Slavica, kdo pa je ta mladec, s katerim ob poznem večeru kramljaš sama?“

„Znanec izza mladih let“, je trepetaje odgovorila mladenka.

„To se vidi. In kako se imenuje ta tvoj znanec?“ je zbadljivo nadaljeval Krut.

„In kako se imenuješ ti?“ je planil sedaj s svojega sedeža knezovič. „Kdo si ti, ki motiš in kališ pošteni hiši nočni mir in počitek?“

Krut ga je prezirljivo premeril od glave do nog pa dejal oblastno in samozavestno: „Jaz sem Krut, bodriški nadknez!“

„In jaz sem Budivoj, bodriški knezovič, prvorojeni sin nadkneza Gotšalka!“ se je predstavil Budivoj in se ponosno vzravnal.

„Ha, torej je res, kar sem slišal v Tešinu: da je Gotšalkov sin Budivoj — preoblečen kajpak — šel proti Velegostu! Hahaha! Ta je pa lepa: Zadnjič se je priklatil nazaj v deželo Henrik, sedaj pa ti. Kaj stičeš tod, kaj iščeš tukaj? Henriku sem prizanesel, ker je še otrok. Ali meniš, da bodem tebi tudi?“

„Kdo te pa prosi prizanesbe, ti lopov, tat, vsiljivec!“

Krut je od jeze kar prebledel in prijel ročaj meča, ki mu je visel ob levem boku.

„Budivoj!“ se je zdajci od vrat sem oglašila — Zorana. Ravno preden je prišel Krut, je bila z deklo odšla v klet po pijače za Budivoja. Ko je pa prišla nazaj v kuhinjo, in so ji druge deklet povedale, da je ravno kar prijezdil nadknez in šel v gorenjo dvorano-obednico, se je tako prestrašila, da se je kar sesedla na stol. Z veliko težavo se je čez nekaj časa vzdignila in šla gor v dvorano-obednico. Slišala je zadnje besede Budivojeve pa ježno zavpila, kolikor so ji

dopuščale moči: „Budivoj, v moji hiši ne bode nihče žalil in s takimi priimki obkladal deželnega kneza. Tudi ti ne. Veš!“

„Kakršne priimke kdo zasluži, taki se mu dajo“, je z divje hreščečim glasom nadaljeval Budivoj. „Ali ni to lopovsko, ali ni to tatinsko: prevzeti meni dedinski prestol? Zakaj se moram jaz, velikega Gotšalka sin, potikati po tujih krajih? Misliš, tetka, da je prijetno iskati zavetja pod tujo streho, da je sladko jesti tuji kruh? Zakaj moram hoditi v taki-le siromašni obleki po zemlji, kateri bi lahko vladal kot mogočni knez? Kaj sem zakrivil? Jaz ničesar. Moje nesreče je kriv zgolj ta človek, ki se je priklatil z Ru-jane in mi prevzel dedščino. Kako mu hočem drugače reči, kakor: tat, lopov?“

„Človek, izusti še enkrat te besede in razkoljem ti glavo na mah!“ je z votlim glasom zahropel Krut in izdrl meč iz nožnice. Pri tej priči je pa tudi Budivoj izpod suknje potegnil dolgo ostro bodalo.

„Ne, ne! Za Boga svetega! Krut, lepo te prosim: bodi miren!“ je vzkliknila Slavica in skočila k nadknezu, dočim je Zorana zgrabila Budivojevo roko.

Nasprotnika sta vsled tega posredovanja ostala sicer še vsak na svojem mestu, a gledala sta se strašno sovražno in divje, kakor sta se motrila v rimskem amfiteatru gladiatorja, preden sta se zagnala drug proti drugemu.

„Vsiljivec, tat, lopov!“ je zopet siknil Budivoj.

Tedaj se pa Krut ni mogel več premagovati. „Umri, pes, pogini!“ je zakričal in dvignil meč. Že je zamahnil proti Budivoju. A v tem trenutku je dobil od zadaj tako silen udarec po roki, da mu je iz nje odletel meč daleč v stran. In preden se je še mogel ozreti, kdo je novi njegov nasprotnik, ga je le-ta od zadaj zgrabil za roke in jih privil nazaj in jih držal kakor s kleščami.

„Jaroslav, izpusti ga!“ je zavpila Slavica in izkušala odpehniti od Kruta novega njegovega nasprotnika.

Ta novi Krutov nasprotnik je bil res stari zapovednik Jaroslav. Prej je stal spodaj

pri konjih, čakajoč, kdaj ga bode poklical v hišo Budivoj ali Pluzonovih kdo. Ko je pa zagledal tuje mu jezdece, ki so se ustavili pred hišo, in mu je na vprašanje, kdo so ti ljudje, odgovoril neki hlapec, da so to Krutovi, in da je sam Krut tu, je hitro privezal konja ob drevo pred hišo in se potihoma splazil v gorenjo dvorano obednico svojemu gospodarju na pomoč. In prišel je, ravno o pravem času.

„Knezovič, suni ga z bodalom v gadje prsi!“ je zaklical Budivoju stari zapovednik, trdno, z vso močjo držeč Krutove roke, ki jih ni izpustil v kljub vsemu Krutovemu zvi-janju in naporu, da bi se rešil. „Sun ga!“ je ponovil, ko je videl, da se knezovič pomišlja.

Budivoj se je otresel Zorane in se res že hotel zagnati proti Krutu. V tem trenutku je pa Slavica zakričala: „Ne, ne, prej zabodi mene, potlej mojega Kruta!“ Vrgla se je nadknezu na prsi ter se ga oklenila okoli vratu.

„A, tako?“ je zatulil Budivoj kot v srce zadet bivol in obstal. V plamenu žgočem, vse uničujočem so se mu bliskale oči, ko je videl, kako je Slavica držala Kruta objete-ga. Že je sklenil zabosti. A naenkrat se je premislil: vtaknil je bodalo nazaj pod suknjo, se je divje zasmel in dejal: „Jaroslav, izpusti ga! Pusti ga, Slavica!“ In ko stari zapovednik ni hotel takoj izvršiti povelja, je odločnejše ukazal: „Izpusti ga takoj! Čuješ? Velim ti!“ Tedaj je Jaroslav ubogal...

Ko se je nadknez videl oproščenega, je hitel pobirat meč. Že ga je pobral, že ga je dvignil — pa se tudi on naenkrat premislil: zarinil ga je v stran in se brez najmanjše besedice sesedel na bližnji stol — od sramote in jeze ves potrt.

„Z Bogom, tetka! Z Bogom, Slavica! Jaroslav, idiva nazaj v prognanstvo!“ je dejal Budivoj otožno, a odločno, in je odšel z zapovednikom iz dvorane.

Na cesti se je kmalu potem začul topot konjskih kopit. V dvorani-obednici pa je pri mizi brez glasu, kakor onemel, sedel Krut. Slavica je krčevito plakala poleg njega.

(Dalje.)

BOGDAN VENED.

V SMRTNI SENCI.

BALTIŠKA POVEST.

VII.

Z glavo trudno in pobešeno — kakor cvetica, ki jo je ponoči bila in globoko k tlom uklonila nemila ploha — potrt — kakor hrast, ki ga je celo noč mikastila nezvana razdivjanka nevihta, je slonel drugi dan dopoldne nadknez Krut pri oknu Pluzonove hiše. Nad Velegostom je ponosno - veselo plavalo jesensko, a še vedno močno solnce. Mladi nadknez je pa gledal skozi okno čemerno, klavrno, kakor bi ga bile v puščini kje zatele in objele puste in dolgočasne pozno-jesenske megle.

Poraz — telesni in duševni —, ki ga je doživel prejšnji večer, ga je pekel in bolet v dno srca. Šel je bil kmalu potem v določeno mu sobo k počitku, ne da bi bil izpregovoril besedico. A ni mogel pa ni mogel zatisniti očesa. Celo noč je prečul. Zakaj je morala priti nad njega taka nezgoda? Zakaj ga je morala doleteti taka sramota? Kako hitro se je pooblačilo in potemnilo nebo njegove sreče in slave! Vzdignil se bodeš s čapljami, z vrani bodeš padel na zemljo — ta rujanski pregovor se je nad njim kaj hitro uresničil. A pokaj bi tožil:

saj je tega poniževalnega padca sam kriv! Zakaj je pa pribesnel v Velegost? Čeprav je v Tešinu slišal, da je šel Gotšalkov sin Budivoj v Velegost, kaj mu je bilo treba zato zdivjati in leteti in noreti za njim? Saj se mu Budivoja vendar ni treba nič bati — to bi bil lahko takoj preudaril in se še ne zmenil za njega, oziroma za njegov izlet v Velegost! Kaj bode opravil proti njemu človek, ki se mora potikati po tuji deželi kot begunec, izgnanec, in si samo v beraško-siromašno obleko preoblečen upa stopiti na bodriška tla, da tu priberači kaj za svoj gladni želodec! Tako naj bi bil on, krotki Krut, kakor so ga imenovali že rujanski rojaki, pojmoval in tolmačil to stvar pa mu ne bi bilo treba doživeti takega osramočenja! Toda kar je, je. Stvari sedaj ne more predrugačiti. In da je tako ravnal, tudi ni nič posebno čudnega; vsaj izgovarjati se dá njegovo vedenje — —

Hm, rad ima Slavico, in to je ves izgovor. To in edino to ga je zavedlo k toli nepredvidnemu in nemodremu koraku. Sicer še sam ne ve, kdaj in kako je to prišlo, ali prišlo je: zaljubil se je v Slavico, zaljubil strastno, vroče, koprneče. Da je ves in do cela zaverovan vanjo, to je spoznal zlasti

sedaj, ko je izvedel v Tešinu, da je šel Budivoj v Velegost — k Pluzonovim seveda, kam pak drugam: obiskat je šel svojo teto in — sestrično Slavico. In s to sestrično je bil Budivoj — tako so mu pravili ljudje — včasih prav velik prijatelj. Pravili so mu, da je bila že pred dvema letoma javna tajnost, da se bodeta Budivoj in Slavica enkrat vzela. Stvar se je sicer po Gotšalkovem umoru tako zasukala in zamotala, da nihče več ne misli na kakšno zvezo Slavice z Budivojem. Njega je pa ona vest le spekla: hm, ta zveza je vendarle lahko izpeljiva. In brez dolgega razmišljanja je pretrgal svoje natančno načrtano in že začeto potovanje po deželi pa se vrnil v Velegost, da bi se prepričal na svoje oči, kakšno je razmerje med Slavico in Budivojem. In prepričal se je, da je to razmerje sicer še prijateljsko, a prepričal se je obenem, da ima Slavica njega, Kruta, vendar rajši, dosti rajši kakor Budivoja. Ta zavest, da je ljubljen, ga sicer napolnjuje z radostjo, in vriskal bi od veselja naglas, da bi se slišalo v daljno vas, ko ne bi bil v istem času, ko je spoznal Slavičino ljubezen, od Budivoja in Jaroslava tako poražen, tako globoko osramočen. Kaj bodo rekli Bodriči, ko izvedó o tem dogodku! Kakega junaka so si izbrali za nadkneza, junaka, katerega bi bila v njegovi lastni zemlji en slaboten starec in en komaj goden mladič zlahka pobila, da se ga nista velikodušno usmilila in mu darovala življenje! Ha, te sramote ne bode mogel preboleti! Le zakaj ga nista ubila, ko sta ga že docela imela v svoji oblasti! Odvzela bi mu bila bridko zavest, da je bil sramotno poražen in poniževalno pomiloščen, zavest, ki ga bode mučila in morila do smrti! „Ti nesrečni, nespametni Budivoj: zakaj me nisi zabodel s smrtonosnim zabodljajem? Mene bi se bil lepo za vedno odkrižal pa bi bila tvoja bodriška knezovina in tvoja — lepa Slavica!“ Tako je končno bolešno zaječal Krut, krčevito zamahnil z rokami po zraku in od jeze in sramote zaškrtal z zobmi...

„Solnce sije, dež miglja“, se je zaslišal od vrat sém znani glas hišne gospodarice

Zorane, ki je bila neopažena stopila v Krutovo sobo in strmeč že precej časa opazovala nadkneza in njega čudno vedenje.

Krut se je ozrl, malce zardel pa tiho dejal: „Ah, ti si, gospodarica! Klanjam se. Dobro jutro daj ti jari Jutribog, solnčni svit naj razlije na te vsedobri Svetovit!“

„Solnce sije, dež miglja“, je ponovila Zorana in se nekam poredno zasmejala

„Kaj hočeš reči s temi besedami?“

„No, to bi pač lahko uganil! Nad menoj in nad mestom Velegostom je že davno razlit Svetovitev solnčni svit, ki ga ti meni želiš. Ti pa tega dobrotvornega svita ne vidiš; ti vidiš namesto njega meglo in dež.“

„Gospodarica“, je povzel besedo Krut in še bolj zardel, „kaj naj pa po snočnem dogodku vidim drugega pred seboj kakor dež in meglo, megleno-deževno bodočnost? Ah, povem ti, da me je tako sram, da bi se najrajši vdrl v zemljo črno. Toda vdrl se ne bodem, pač pa bodem storil nekaj drugega. Veš, kaj? Odpovedal se bodem bodriškemu prestolu in knezovanju pa odjadral nazaj na Rujano. Budivoj, Gotšalkov sin, naj pa vzame tvojo Slavico in naj zaknezuje z njo Bodričem.“

Zorana ga je smehljaje gledala in poslušala, kot večča poznavalka odkritih moških src, pa dejala:

„Nadknez, samo nekaj bi te prosila: Ne naredi kakšne nespametnosti, bodi boder in moder mož!“

„Moder mož! Da, dobro bi bilo, ko bi bil! A nisem. Zato je pa najboljša, da jo odkurim, odkoder sem prišel, da bodo potem Bodriči imeli modrejšega moža za nadkneza, kakor sem jaz. Kaj mi je bilo treba iz Tešina sem prinoreti in doživeti tako osramočenje! Res, gospodarica, čimbolj preudarjam to stvar in sploh svoj položaj, bolj uvidevam, da je najbolje za mene in za mnogo drugih, da kar najhitreje poberem šila in kopita.“

„Še enkrat ti pravim, nadknez: Bodi mož! Kaj pa je to takega, kar se ti je primerilo snoči? Tudi še tako pametno pišče si opeče kljun v koprivah. In največjega junaka v zasedi lahko premaga najslabša

spaka. In starec Jaroslav te je vendar zgrabil odzadaj, kakor iz zasede. To ni nikaka sramota zate. Ko bi bil ti imel Budivoja in starca Jaroslava pred seboj, se pač ne bi bil ustrašil obeh. In pomisli, da si tudi ti velikodušno ravnal z njima: Saj bi ju bil lahko po svojih ljudeh dal potolči, pa si jima pustil, da sta svobodno odšla. Torej te ne moreta grditi in črniti. Zato pa kaj bi si iz tega storil! In veš, kaj pravi tudi vam Rujancem dobro znani pregovor: Zaradi ene muhe se ne izlije cela posodica dobre juhe. In bodriška knezovina je po mojih mislih vendar posodica dobre, slastne in mastne jedi.“

„Vse prav. Pametne in dobrohotne so tvoje besede, gospodarica. Ali mene je le sram, sram pred ljudmi, sram pred teboj in zlasti sram pred Slavico.“

„Zakaj zlasti pred njo?“

„Zakaj? Ker se mi bode vedno lahko rogala, da me je ona rešila pogina, ko se ga sam nisem mogel.“

„Rogala? Ne govori tako — kaj bi rekla — nespametno! Ali se je zato postavila na tvojo stran, da bi se ti potem rogala? Ali ni pokazala s tem svojim nastopom največjo ljubezen do tebe? Lastnega sorodnika, bratranca, ki ga je imela prej srčno rada, je rajši v srce smrtonosno ranila, ga odbila in odpehnila od sebe za večne veke — da je tebe branila! Ali ni to ljubezen?“

„Je, in hvaležen bodem Slavici vse dni svojega življenja za snočni dokaz — prijateljstva“, je vroče, iskreno pritrdil Krut, zaradel še huje, pa kakor bi ga bilo sram, da ne bi Zorana opazila njegove rdečice, začel nemirno hoditi po sobi gori in doli.

Z nekakim materinsko-srčnim zadovoljstvom ga je Zorana gledala pa nadaljevala:

„Torej, ti še enkrat pravim: Bodi mož in — bodi vesel, da se je vse tako dobro izšlo! Bodi Radovan, ne pa Tugumir! Pozabi, kar se zgodilo snoči. Narod itak ne bode izvedel, kaj se je vršilo v naši hiši. Naj Budivoj in Jaroslav še tako vneto pripovedujeta ljudem o svoji velikodušni zmagi in o tvojem — kakor sam praviš — ,osra-

močenju“, kdo njima bode pa verjel, ko sta vendar kakor preganjana in zapodena begunca zapustila Velegost. In potem, če medve s Slavico rečeva, da ni nič res, kar pripovedujeta! Saj priči tega spopadka sva bili samo medve... Le pogum, svetli nadknez! Ne glej nazaj, glej naprej, kako bodeš izpolnil od bogov ti poverjeno, veličastno nalogo: visoko dvigniti slovensko zastavo, tako visoko, da bode nje senca padala daleč naokrog po sosednjih zemljah.“

Krut je obstal pred Zorano, jo pogledal sinovsko-milo pa izpregovoril:

„Gospodarica! Vidim, da me imaš rada, materinsko rada. Hvala ti za to naklonjenost. In ker si mi dobra in odkritosrčna, ti hočem biti tudi jaz odkrit. Gospodarica, poslušal bodem tvoj nasvet. In povem ti še več, vse, kar se godi v moji duši, naravnost, odkrito. Čemu bi tajil in prikrival: Rad, nad vse rad imam tvojo Slavico. Če bodem kdaj iskal soproge, bodem najprvo vprašal njo — to sem odločno sklenil zadnjič, ko sem bil pri vas in sem imel priliko jo opazovati natančneje. Soprogo pa si bodem moral poiskati prej ali slej. Bodriči morajo imeti dobro mater-kneginjo. Imeti sem hotel knežnjo Viljenico. Toda bogovi mi je niso privoščili. Kje naj bi iskal sedaj neveste drugod kakor pri vas? Gospodarica, ker si mi v drugih stvareh dobra in mi svetuješ in želiš vse najboljše, bodi mi, prosim, dobra in odkrita še v tej stvari: Ko poteče čas zalovanja po Viljenici, se bodem osmelil stopiti pred te in zaprositi roko tvoje hčerke Slavice. Ali mi jo bodeš drage volje obljubila in izročila? Povej mi, prosim, kako misliš. Odgovori po pravici in resnici.“

Zorana je pogledala mladega nadkneza ljubeznivo-milo in veselo, tako kakor pogleda v beli dan roža, če ji v pozno-jesen-skem jutru solnčni žarki še enkrat odpró že venečo čašo. Svetla solza, oznanovalka in pričevalka srčne radosti, ji je blestela v očesu, ko je z ginjenim glasom odgovorila Krutu:

„Najlepši, najsrečnejši dan mojega življenja bode dan, ko vidim hčerko edinko ob tvoji strani kot ženo tvojo.“

Krut ji je viteško-vljudno poljubil roko in takisto ginjeno veselo dejal: „Hvala ti, gospodarica! Dal ti Svetovit še dolgo vrsto let, da bi dolgo mogla okušati hvaležnost in ljubezen svojega zeta, svojega sina — nadkneza Kruta! Seveda“, je sedaj že smeje pristavil Krut, „tvoj hvaležni zet in ljubeči sin pa bodem le tedaj — to morava vpoštevati — če bode to dovolila tudi Slavica. Ona ima tu odločilno besedo. Lahko me odbije, lahko mi dá lečnati venec, če ji jaz ponudim mirtni venec poročni.“

„Spričo snočnega njenega nastopa bi človek res mislil, da ti bode dala lečnati venec“, je šaljivo pridejala Zorana. „Sicer jo pa lahko takoj vprašaš, kako bi te vzprejela, če ji prideš enkrat ponuditi mirtni venec. Na vrtu je, v lopi. Kar tja stopi!“

„Dobro, grem — — —“

Slavica je res sedela v vrtni utici. A glavo je imela naslonjeno na mizico in je plakala. Zakaj? Pač tudi pod vtiskom dogodka, ki mu je bila priča prejšnji večer.

Tudi ona ni bila celo dolgo noč zatisnila očesa. Misli so ji romale v preteklost in hkrati begale v neznano bodočnost. V katero dobo njenega preteklega življenja jo je nosil kriloviti duh? V dobo, v čas, ko je vzljubila Budivoja, Gotšalkovega sina, ne kot svojega bratranca — saj kot takega ga je ljubila že odkar ga je poznala —, ampak ko ga je vzljubila z drugo ljubeznijo. —

Bil je krasen poletni večer. Nebo je bilo prižgalo vse neštete milijone zlatih svojih zvezdnatih lučic, kakor bi hotelo tudi ono sodelovati pri lepi slavnosti, ki se je vršila v Ljubeku. Nadknez Gotšalk je namreč praznoval svoj rojstni dan, pa so mu zvesti in vdani Ljubečani napravili na večer pred njegovim nadknežjim dvorcem ljubeznivo in veličastno veselico-podoknico.

Nepregledna množica je bila zbrana pred dvorcem s plamenicami v rokah. In godba je svirala tako lepe melodije, in pevci so peli tako izborno nadknežjo himno „Bože, čuvaj nam nadkneza“ in druge narodne pesmi, da se je človeku-gledavcu, nehote morala vrivati misel, da je kot v nebesih ...

Nadknez Gotšalk in kneginja Sirita sta roko v roki stala na pomolu, poslušala godbo in vedno se ponavljajoče vzklipe-pozdrave ter se ljubeznivo zahvaljevala.

Pri srednjem oknu drugega nadstropja sta pa stala Budivoj in Slavica. Ta je z Viljenico nalašč za to priliko prišla iz Vele-gosta v Ljubek. Knežnja je s knezovičem Henrikom nekaj časa tudi stala pri enem oknu v drugem nadstropju, kmalu pa je z njim odšla na pomol, anti češ da mora tudi njo narod razločneje in bolj od blizu videti. Budivoj in Slavica sta ostala v gorenji dvorani.

Dolgo časa sta molčala oba, zrla vun in poslušala pozive narodovega veselja in navdušenja. Naenkrat je pa prijel knezovič Slavico nekam vznemirjeno-strastno za desno roko, ji globoko pogledal v oči pa izpregovoril tiho, nežno, kakor šumlja v poletni večer zefir:

„Slavica, poglej nadkneza in kneginjo. Kako sta vesela! Lahko sta. Rada se imata, narod ju ljubi, zdrava sta, zadovoljna, srečna — kaj hočeta še več! Če bodem jaz katerikrat bodriški nadknez ...“

„Pa se ti bode ob tvojem rojstnem dnevu prav tako godilo, kakor sedaj nadknezu“, je smeje pristavila Slavica.

„Da, če me bode narod ljubil, in — če bodem imel ob svoji strani tako ljubeznivo kneginjo-soprogo.“

„Saj jo bodeš zlahka dobil, kakršno bodeš hotel. Nadknezu je lahko izbirati in trgati najlepše cvetke na tem velikem vrtu — božjem svetu.“

„Pa veš, katero bi jaz najrajši utrgal?“

„Katero?“

„Pluzonovo Slavico.“

„Mene? Zakaj ravno mene? Nedostajalo ti bode drugih!“ je presenečeno, a z vidnim zadovoljstvom odvrnila Slavica.

„Da, ravno tebe bi si volil“, je nadaljeval knezovič mehko, prisrčno, gorko, in mla-denki še krepkeje stisnil desnico. „In tebe bodem zaprosil, nobene druge ne. Ali bi hotela postati bodriška kneginja in moja žena? Povej, ali bodeš hotela?“

Slavica je začudeno-veselo pogledala mladeniča. Prav nič ni dvomila, da mu prihajajo besede ljubezni iz dna srca. Gledala ga je — in ugajal ji je. Rada ga je imela sicer že od mladega: že takrat ko sta se otroka igrala in smejala v Ljubeku ali Velelostu ga je ljubila, seveda kakor ljubi otrok otroka. Ko je pa slišala sedaj iz njegovih ust te laskave besede, ko mu je gledala v lepe oči, ki so govorile tako vdano in odkrito-jasno kot golobinje-nedolžne zvezdice tam na daljnem nebu, in so žarele v noč kakor žareče kresnice, ko je čutila v njegovih nemirno se tresočih roki vrelo se prelivajočo njegovo kri, jo je objelo in prevzelo doslej neznano, sladko, toplo čuvstvo, in zašepetala mu je v odgovor srčno, iskreno: „Bodem.“

Tam na visokem in širokem nebesnem svodu so zlate zvezdice veselo zmigljavale; prikimavale so mladi ljubezenski zavezi. Spodaj pred dvorcem so grmeli gromoviti slava-klici, poskočno je svirala godba, iz mladih grl se je točila v lepi večer melodiozna narodna pesem.

Roko v roki sta Budivoj in Slavica stala molče, uživajoč tiho blaženstvo, dokler se nista vrnila v dvorano Viljenica in Henrik.

Od onega večera je Slavica ljubila Budivoja z vsem žarom prve ljubezni. In te ljubezni tudi ni prikrivala; kmalu je izvedela za njo Viljenica, izvedela mati Zorana, izvedel tudi Gotšalk. In nihče ni imel nič proti njej. Slavica se je že popolnoma vdala in zatopila v misel, da bode prej ali slej, a enkrat zatrdno, bodriška kneginja, srečna žena ob strani ljubljene Budivoja.

Ná — pa je prišel oni usodni dan, ko je stopila z bodriškimi božjepotniki na Rujano in spoznala Kruta. Misel vseslovenska, ki jo je navdušeno širil svečenik Slavomir zlasti izza one božje poti, je deklico tako omamila, da se ni prav nič ustavljala od Slavomira sproženi misli o zakonski zvezi med knežnjo Viljenico in rujanskim knezovičem Krutom. Ni se ji ustavljala vkljub pekoči zavesti, da Krut, katerega je tudi ona že tedaj vzljubila, ne bode njen, in da sama

najbrže nikdar ne bode bodriška kneginja — kako, če je Slavomir z vso silo delal in se potegoval za to, da Krut, kot soprog Viljeničin, zasede bodriški prestol! Misel vseslovenska, ki se je gojila in dojila na domu njenega očeta Pluzona dan na dan bolj skrbno in vneto, je v njeni duši dan na dan bolj globoko izpodrivala podobo knezoviča Budivoja, v katerem je videla popolno, dovršeno sliko njegovega očeta, nadkneza Gotšalka: gorečega kristjana, mlačenega Slovena, prijatelja - hlapčona Nemcem, dočim je v Krutu gledala vzor pravega, navdušenega Slovena. In naposled, soseben še po Viljeničini smrti, je prišlo tako daleč, da na Budivoja sploh ni več marala misliti, v Kruta se pa smrtno zaverovala in ni ničesar bolj vroče želela, kakor da bi postala njegova.

A ko je snoči prišel Budivoj tako zapuščen in siromašen v Velelost in jo milo prosil pomoči in nekdanje ljubezni, se ji je tako zasmilil. In ko je slišala njegov obupni vzklík, ker se je ona postavila na Krutovo stran, ko je videla, da je prizanesel Krutu vkljub temu, da bi ga bil z enim samim suncem lahko usmrtil, pa je rajši šel nazaj v prognanstvo, ker je spoznal njeno brezmejno ljubezen do Kruta in njeno nezvestobo do njega, sorodnika in nekdanjega dragca svojega — kako bi se bila v očigled temu dejstvu mogla zdržati grenkih solza! Zaplakala je s plačem golobinjim, preplakala celo noč, plakala še danes kot nesrečna mladenka med dvema stoloma. „Kaj naj storim?“ se je vpraševala obupano. „Ah, že vem, kaj bodem naredila. Da, tako bodem naredila!“ Toda misel, ki se ji je spočela v glavi, je morala biti grenka, zakaj koj je mladenka še krčeviteje zaihtela —

„Slavica, kaj plačeš?“ je vprašal deklico Krut, ko je po svojem razgovoru z Zorano veselo-razburjen prihitel v vrtno lopo.

Deklica je dvignila glavo, otrnila si solze, a nič odgovorila, samo pogledala ga je, globoko, a tako otožno, da je kar obstrmel.

„Kaj ti je, povej mi vendar?“ je nadaljeval z glasom mehkim, ljubeznivim in jo

hotel prijeti za roko, katero mu je ona sramežljivo in nekako nevoljno odtegnila.

„Človek je pač včasih slabše volje nego včasih“, je odgovorila tiho.

„Ali sem jaz vzrok, da si take volje?“

„Zakaj bi bil ti?“

„No, tako mislim: morda si huda, da sem snoči tako besno pridrvil za Budivojem?“

„Ti si nadknez in lahko greš v svoji zemlji, kamor hočeš in kakor hočeš!“

„Zakaj govoriš tako čudno, nedomače? Slavica, ali veš, zakaj sem pohitel sem, takoj ko sem izvedel v Tešinu, da je Budivoj na potu v Velegost?“

„Pač da bi ga prijel kot svojega tekmeča.“

„Da, kot svojega tekmeča sem se ga ustrašil in zato poletel za njim semkaj. A veš, v katerem oziru sem se ga ustrašil kot tekmeča? Mar meniš, da sem se ustrašil njegovega prihoda v deželo, kakor bi se bal, da hoče nahujskati ljudstvo in mene izpodriniti z bodriškega prestola? Oj ne: v tem oziru se Krut ne boji Budivoja. Pač pa v nekem drugem, bolj zasebnem oziru Slavica, ali nisi ti imela in imaš še rada Budivoja, rada ne samo kot sorodnika-bratranca, ampak še bolj kot — dragca svojega?“

Slavici je vzplamtelo oko, kakor vzplamti in visoko švigne iz sicer že zapaljenega, a prej samo tlečega kupa ogenj, če zapiše v kup velik veter —; vsa kri ji je šinila v glavo, vzravnala se je kvišku in odgovorila z glasom, v katerem se je jasno javila užaljenost njenega srca:

„Ha, tako? To mi praviš, to mi očitajš danes ti! S kom sem pa snoči držala, kaj? Mar z Budivojem? Ah, da mora biti človek tako nesrečen!“ In to izgovorivši se je sedla nazaj na klopico in krčevito zaplakala.

Krut je stal nekaj časa nem pred njo, potlej pa začel mehko in rahlo:

„Slavica, saj te nisem hotel žaliti. Kako bi se osmelil, ko sem snoči do dobra spoznal tvoje plemenito srce! Torej nikar ne bodi huda. Hotel sem ti samo povedati, kaj me je napotilo sèm v Velegost — ljubosumje. Ko sem slišal v Tešinu, da je šel

Budivoj proti Velegostu, in slišal obenem o nekdanjem njegovem razmerju do tebe, se nisem mogel premagati: moral sem poleteti sèm. Slavica, rad te imam, tako, da ti ne morem povedati. Vso glavo imam zmedeno, odkar sem bil zadnjič pri vas. Vedno in povsod mi je pred očmi tvoj smehljaj, ki je lep in sladak kakor odsev božjega solnca. Vedno in povsod vidim tvoj pogled, ki je svitel kot ogenj in ves vroč, paleč in žgoč. Slavica, rad sem te imel že prej, od snoči te pa moram imeti še stokrat bolj. Slavica, snoči si pokazala, da me ceniš, da me ljubiš, saj si mi baš ti rešila življenje. Sedaj te pa vprašam: Ali me ljubiš tako, da bi hotela postati moja žena? Oh, reci: da. S tvojo mamko sem ravnokar govoril o tej stvari, in ona je zadovoljna. Pritrdi še ti, in jaz bodem najsrečnejši človek na zemlji. Slavica, reci, da si moja in bodeš moja do hladnega groba.“

Mladi nadknez je po teh besedah prijel mladenko za roko, jo strastno poljubil in obdržal v svoji. Topot mu je deklica ni odtegnila, a mu tudi ničesar ni odgovorila: le pogledala ga je toplo, milo in ljubeznivo, potlej pa zopet zaplakala. Krut je tolmačil njen plač kot plač ginjenja, veselja.

Zadovoljen in ves srečen, kot človek, ki je dobro, da, sijajno rešil težko nalogo, kot človek, ki gleda svoje bodoče življenje posuto s samimi cveticami-krasoticami, je popoldne odrinil s svojimi ljudmi iz Velegosta, da nadaljuje pretrgano potovanje po deželi. Ko je že sedel na konju pred hišo, je še enkrat, topot še bolj ponosno-veselo kot zadnjič zamahnil z roko v slovo Slavici in njeni materi Zorani, ki sta stali pri oknu gorenje dvorane, in še enkrat zaklical: „Na svidenje, gospodarica! Na svidenje, Slavica!“

„Na svidenje, gospodar!“ mu je radostno odzdravila Zorana. Slavica je pa plakala blesteče solze. Kakšne so bile pa te njene solzice, solzice radostnice ali žalostnice, kakšno čuvstvo jih je porajalo — je vedela samo ona in Bog vsevidni in vsevedni. Kakšne so bile, sem izvedel prvi jaz, a tega ne smem še razodeti nikomur, zlasti pa tebi ne,

ti vrli orlič Krut, ker bi bil preveč žalosten. Sicer bodeš pa tako kmalu, še prekmalu izvedel to in — še kaj več!

VIII.

Zunaj se je vlačil pust jesenski popoldan z meglami in dežjem. V prostorni hištrni Pluzonovega doma se je pridno delalo in prepevalo. Dekle so predle in ob brnečih kolovratih po lepi starodavni šegi seveda tudi pele narodne pesmi. Po takisto lepi, starodavni šegi sta bili pri deklah tudi hišna gospodarica Zorana in hišna hčerka Slavica kot nadzorovalki, pa tudi sami pridni delavki.

Dekleta so ravno odpela staro narodno pesemco o materinih željah, v kateri sedi skrbna mamka na pragu svoje hiše in pravi in želi dečku sinčku, da bi bil skoraj že velik, da bi ji pripeljal v hišo lepo nevesto-kneginjo; dragi hčerki pa govori in želi, da bi bila lepa, bela kakor lilija, vitka kakor smrečice na daljnih višavah: na večer bi se potem zatrdno zbirali pred hišo mladci, da bi jo videli presti in slišali peti. Kar so se vrata odprla, in v hištrno je stopila tuja ženska v beraški obleki, silno slabotna, vsa premočena in premražena. Pozdravila je ponižno, želeč hiši vse dobro od vsedobrega Boga pa prosila, ali sme sesti k peči. Njen mili glas in prikupljivo, nikakor beraško, vsiljivo vedenje je zbudilo pozornost vse družbe. Vse se je radovedno ozrlo v tujko. Bila je že v letih, visoke postave, obraza sicer že velega, a na njem so se še vedno razločno poznali sledovi nekdanje lepote in plemenite krvi. Tudi Slavica jo je pogledala radovedno, a se kar zdrznila, ko si jo je ogledala. In mahoma je vstala, stopila k tujki in dejala z glasom tihim, začudenim: „Za Boga! Ti tukaj, mati Filomena? Ali prav vidim?“

„Da, jaz sem, Filomena, tvoja nekdanja učiteljica“, je odgovorila takisto tiho tujka.

„In kaj te je prineslo sèm?“

„Prišla sem te obiskat. Več stvari bi rada govorila s teboj.“

„Čakaj, greva gori v mojo sobo. Tam se bodeš najprej preoblekla, segrela, po-

krepčala, potem se bodeva pa kaj pomenili. Bodi brez skrbi: prišla si v slovensko hišo, kjer je doma gostoljubje. — Znanka in prijateljica izza mojih mladih let!“ je dejala sedaj Slavica na glas. „Peljem jo gori v svojo sobo. Ná, Godislava, prinesi kruha in pijače!“ In mladenka je prijela tujko za roko in jo odvedla iz hištrne, v kateri so se dekle radovedno spogledovale in popraševale: „Kdo neki je in odkod ta ženska? Znanka in prijateljica Slavičina, pa tako slabo oblečena!“

Ko se je tujka v Slavičini sobi nekoliko ogrela in pokrepčala, je mladenka sedla k nji in započela z njo razgovor.

„Povej mi sedaj hitro, kaj je s teboj. Povej vse odkrito. Čeprav sem se jaz od tistega časa, kar sem zapustila vašo krščansko šolo v Velegradu, nekoliko izpremenila, se me vendar ni treba nič bati.“

„Vem, da si se izpremenila, močno izpremenila. Toda o tem kasneje. Naj najprvo odgovorim na tvoje vprašanje: kaj je z menoj. Žalostno — kakor je zadnji čas v bodriški zemlji žalostno sploh za vse pristaše krščanske vere.“

Kmalu potem, ko so bodriški vstajniki staroverci umorili v Lenčinu nadkneza Gotšalka — kakor sem čula, si bila tudi ti takrat v Lenčinu —, so tudi velegrajski staroverci planili po kristjanih in Nemcih. Zgrabili so kneginjo Sirito, kakor ti je že znano, jo grdo psovali in zasramovali, potem jo pa z njenimi dvornimi gospemi sramotno, nago zapodili iz dežele na Dansko. Zgrabili in prijeli so škofa Janeza in druge duhovnike, Slednjič so napadli tudi naš zavod — samostan.

Dan se je nagibal k zapadu, ko sem pri oknu stoječ in iz knjige beroč zapazila divje kričečo množico, ki se je pomikala proti našemu samostanu. Takoj sem vedela, da nas bodo napadli. Da bi se rešila, na to ni bilo misliti. Kam neki, iz sredine mesta: saj nas takoj polové! Sklicala sem hitro sestre v kapelico — gojenke sem bila, pričakujoč napada, prej ta dan odposlala domov — in pred oltarjem klečeč in moleč smo pričakovale smrtonosnih udarcev. In ti so kmalu

padali po nas. Vstajniki so prihrumeli v kapelico kot silovita nevihta in s kopji in sulicami in palicami planili po nas. Kmalu smo vse, strahovito razmesarjene, ležale po tleh. Ko sem se jaz zgrudila pod težkim udarcem, in se mi je stemnilo pred očmi, sem mislila in bila uverjena, da se mi je stemnilo za vedno — za ta svet.

Pa Bog me takrat ni še hotel rešiti pozemskih spon. Ali nisem bila še zrela za nebeški vrt, ali me je pa še potreboval, mene, slabo stvarco, za kak namen na zemlji. Ne vem. Samo to vem, da so se mi zopet odprle oči in sem videla, da ležim v lepi, čedni sobici. Pri svoji postelji sem zagledala blago gospo-vdovo Gorislavo Jaroplukovo. Od nje sem kmalu izvedela, kako sem prišla v njeno hišo, rešena. Vstajniki-napadalci so zapustili kapelico, misleč, da smo vse mrtve, oropali samostan pa odšli. V kasni noči je pa prišla Gorislava v kapelico: ali se morda ne bi dalo rešiti katero izmed redovnic. Našla je vse mrtve, samo jaz sem bila še pri življenju. Spravila me je, skrivaj kajpada, v svojo hišo, me imela skrito in me večje zdravila, dokler se nisem zavedla, potem mi pa lepo stregla do sedaj, da sem mogla pokoncu. Sicer sem se čutila še zelo slabotno, vendar sem se odločila iti v Velegost tebe obiskat. Neki notranji glas mi je namreč neprestano velel, naj te obiščem. In prišla sem do tebe srečno, dasi po mnogih težavah.

In veš, Slavica, zakaj sem te želela še enkrat videti, še govoriti s teboj, preden umrjem?

Slavica, sama si prej priznala, da si se od tistega časa, kar si zapustila naš zavod v Velegradu, izpremenila. In res si se v tem času močno izpremenila, a žal — izpremenila v slabšo devojko, prav tako, kakor se je bila vsa izpremenila rajna knežnja Viljenica. Kako sta bili vedve včasih pridni: vzor krščanskih deklic! Pozneje sta se pa tako žalostno izprevergli, da sta začeli držati s staroverci, pogani, proti kristjanom.“

„Prosim: v prvi vrsti proti Nemcem! Proti njim je bila v prvi vrsti naperjena za-

rota in vstaja“, ji je posegla v besedo Slavica in glas se ji je nalahko tresel.

„In zakaj proti njim? Sedaj pa jaz pravim: V prvi vrsti zato, ker so Nemci kristjani, ker so zlasti oni Slovenom oznanovali krščansko vero.“

„Motiš se, mati Filomena! Naši ljudje so se vzdignili proti Nemcem predvsem zato, ker so jih spoznali za največje nasprotnike svoje narodnosti, za grobokope narodne samostojnosti. Veš ti, mati Filomena, redovniki in redovnice živite za samostanskimi zidovi, se ne pečate — kar se popolnoma sklada z vašim stanom — dosti z zunanjim svetom: torej tudi ne poznate docela njega in njegovih homatij in spletkarij, zato vam pa tudi ne gre sodba o svetnih stvareh, o političnih zadevah, o delovanju te ali one stranke, ravno zato, ker nimate vpogleda v to zunanje življenje. Kaj ti pravim, mati Filomena: Pozna zgodovina bode pisala, da je večna sramota za Nemce, da so njih predniki tako grdo, tako umazano delali s Sloveni. In pisala bode, da so bili Nemci krivi, da so imeli Nemci na vesti vse one divje boje, katere so bojevali Sloveni z Nemci, tlačitelji svojimi. Ha, kaj so že vse počeli in bi še radi počeli nenasitni mejni grofje in oholi nemški naselniki! Gospodarski bi radi najprej Nemci uničili Slovence, potem jih pa v narodnem oziru popolnoma vpropastili in zaslužnjili. In v dosego tega sebičnega, umazanega, grdega namena jim je križ, jim je evangelij najbolj uporabljano sredstvo. Ne rečem, da so vsi Nemci enaki, o ne: dosti jih je, dosti zlasti duhovnikov, redovnikov in redovnic, ki jih vodi pri oznanovanju evangelija blag, recimo vsaj dober namen. Ali pretežna večina Nemcev išče pri izobraževanju Slovencev samo gnotne pridobitve in koristi. Vidiš, in zato se Sloveni niso mogli in se še ne morejo sprijazniti z vero, ki jim jo prinašajo taki ljudje. Zato so se vzdigovali proti Nemcem naši predniki, zato so se dvignili proti Nemcem tudi sedaj naši ljudje. Vzdignili smo se, da preženemo in razpodimo senco narodnostne smrti in pogube, ki so jo Nemci v zvezi z

nekaterimi zaslepljenimi Sloveni prepregli čez nas, in katera nas je že vsak dan bolj obsenčevala s črnimi svojimi perutnicami. „Zori, zori, zlata zora; pridi, solnčece, na dan; jutro lepo nam naredi, dan naredi nam krasan!“ — tako so zapeli Bodriči in pogumno šli iz sence na dan in na plan. Stari bogovi so bili z njimi. Jutribog je vstal s svoje postelje in razlil rumeno jutranjo zarjo čez bodriško zemljo. Bodričem že vstaja toplo, zlato solnce svobode. In sijalo bode, zatrdno upamo, vedno lepše, veseleje in vedno močnejše ogrevale srca. In naredil se bode dan krasan. Srečni bodo Bodriči, saj bodo uživali svobodo...“

Redovnica je bridko se smehljaje poslušala navdušeno mladenko Slovenko, nekaj časa molčala, potem pa dejala:

„Slavica, kaj je pa nasprotno svobodi?“

„Sužnost, robstvo!“

„In koga imenuješ ti sužnja?“

„Kdor ni samosvoj gospod, kdor nima svoje volje ni proste roke.“

„Dobro. Pa veš, katera je največja sužnost? Kako si se učila v mladosti v naši šoli? Največja sužnost je sužnost greha. In kdo je največji, najbednejši suženj? Kdor je suženj zmote, greha in zlih strasti. In katera je največja svoboda, najlepša prostost? Prostost otrok božjih, ki jo je svetu pridobil s svojo krvjo naš Odrešenik Jezus Kristus. Najlepša, pravim, je ta prostost, ker je v nji človek prost najsramotnejših spon, spon zmote, blodnje, grešnih strasti in je otrok božji in dedič nebeškega kraljestva. Ta prostost človeka kar najlepše oplemeniti in ga naredi sposobnega za lepa in velika dela, za dela, ki so človeka, krone stvarstva, zares vredna. Ta prostost pa rodi tudi krasne sadove, užitne in koristne i za posameznega človeka i za celo človeško družbo. Saj to prostost uživajoč človek goji in vrši tako lepe čednosti: ljubezen, mir, potrpežljivost, milosrčnost, dobrotljivost, prizanašanje, krotkost, vernost, zmernost, zdržnost in čistost. Ali ni torej lepa in veličastna ta prostost? In to prostost vi zametujete, odbijate od sebe in rajši volite sužnost hudobnega duha,

sužnost greha, zmote, blodnje, sužnost, ki rodi tako nelepe sadove: nevero, sovražstvo, zdražbe, krege, razprtije, nevoščljivost in poboje.

Slavica, ti si rekla prej, da bodo odslej srečni Bodriči, ker bodo uživali svobodo. Toda čuj, kaj pravi stara Filomena! S tem da so se otresli Nemcev in pogazili krščansko vero, si še niso pridobili prave svobode, niso prišli na beli dan in na solnčni plan: obratno, zašli so v še večjo, gostejšo in strašnejšo senco, v smrtno senco nevere in zmote. In če bodo Bodriči taval v tej senci, se bodo zatrdno vpropastili in padli smrti v naročaj. Smrti v časnem, narodnostnem pogledu: ker jih kot divjih poganov ne bodo mogočni krščeni sosedje nikdar trpeli v svoji sredi in jih bodo prejkoprej podjarmili, rod za rod, zlasti ker jim je dobro znana slovenska slaba lastnost — nesloga. Padli bodo pa seve kot neznabožci tudi v naročaj večni smrti, večnemu pogubljenju.

Ali škoda bi bilo dobrega naroda slovenskega, ko bi se vpropastil časn in večni! In večno slavo ter neizmernih zaslug bi si pred ljudmi in pred Bogom pridobil oni, ki bi rešil ta dobri narod pred široko zevajočim prepadam. In taka, velezaslužna rešiteljica slovenskega naroda postaneš lahko ti, Slavica.

Kaj strmiš? Poslušaj! Moja rešiteljica Gorislava Jaroplukova mi je oni dan povedala, da je izvedela iz zanesljivega vira, da misli tebe poročiti novi nadknez Krut. Kaj bodeš zardevala! Biti nadknezova zaročenka je vendar častno in lepo. Gorislava mi je pa tudi to razodela, da si ti prej rada imela Budivoja, Gotšalkovega sina, in da je že vse govorilo, da bodeta enkrat mož in žena. Ko sem to slišala, Slavica, mi je neki notranji glas dejal: Pojdi k svoji učenki gojenki Slavici pa jo zopet pridobi za krščansko vero; ona bode potem lahko rešila bodriški narod propada. In silnejše in silnejše mi je to veleval oni notranji glas, da sem ga morala poslušati. Prišla sem le-sem in kaj ti pravim, Slavica: Bodi zopet dobra kristjana; potem pa ali izpreobrne Kruta h krščanstvu,

če imaš njega rajši, in ga šele potem in samo v tem slučaju vzemi, če se dá krstiti; sicer pa vzemi Budivoja, ki je že kristjan, in z njim skupaj poizkušaj zavladata Bodričem ter jih zopet pokristjaniti — in ti bodeš izvršila velikansko, največjo kulturno nalogo v svojem narodu, ti bodeš njegova rešiteljica, ki jo bodo slavili pozni rodovi...

Stori, Slavica, kar ti pravim, stori! In srečna bodeš na tem in na onem svetu. Že na tem svetu, ah, Slavica, ti ne veš, kako osrečuje človeka zavest, da je kaj storil za čast božjo in zveličanje neumrjočih duš. Kako mirno zre tak človek smrti v obraz!

Slavica! Daleč tam v lepi Normandiji je živela deklica plemenitega, grofovskega rodu. Lepa je bila, tako vsaj so govorili, tako so ji dvorili ljudje, kajpada zlasti možje. In deklici je taka hvala dobro dela; take hvale je bila vsa srečna, vsa vesela; in tako se je že privadila takemu laskavemu govorjenju in dvorjenju, da ga je naravnost zahtevala od vsakega.

Že izza mladih let je poznala grofovega sina iz sosednjega grada. Že v mladih letih se je z njim najrajši igrala, z njim se smejala, z njim je tudi najrajši kramljala. In ko sta odrastla, sta se ljubila dalje, ne več kot otroka, ampak kot se ljubita dve mladi, sorodno se čuteči, druga po drugi hrepeneči in po trajni združitvi težeči duši. Tudi roditelji so bili zadovoljni. In ves svet je že vedel in govoril, da bodeta kmalu — srečna zakonska dvojica. A prišlo je drugače.

Deklica se je seznanila z nekim drugim mladeničem. Ta se ji je zdel bolj zgovoren, bolj dvorljiv, bolj dovtipen, bolj duhovit in bolj lep, kakor znanec izza mladosti. In vzljubila je njega, ljubimca-novince, mladostnega znanca pa zapustila. To je pa tega tako bolelo, da je šel in izginil v svet: nihče ni vedel, kam. Sedaj so se pa deklici od-

prle oči: spoznala je, kako je grdo naredila z mladostnim prijateljem, pa je sklenila popraviti, kar je zagrešila, na ta način, da se je odpovedala drugi ljubezni, odpovedala se svetu, vse zapustila, postala redovnica in kot taka v tujem kraju delala po svojih skromnih močeh za čast božjo in zveličanje duš, delala, dokler je mogla. In srečna je bila v tem delokrogu, da ne bi zamenjala te svoje tihe sreče z nobeno pozemsko slavo in častjo. In ko je čutila, da se ji bliža konec, je mirno, da, nekako hrepeneče pričakovala božje dekline, bele smrti, da jo presadi v nebeški raj.

Slavica, ta redovnica, prejšnja lahkoživa mladenka — sem jaz. Povedala sem ti to svojo povest, ker se nahajaš v precej podobnih razmerah, v kakršnih sem se nahajala nekdanj jaz. Nikakor pa ni bil in ni moj namen s to povestjo vplivati nate, da bi ti storila to, kar sem storila jaz. Ne. Stori to, kar sem ti svetovala prej, in bodeš rešila in osrečila svoj rod in sebe. To sem ti morala povedati, morala, ker mi je veleval notranji glas. Povedala sem ti. Sedaj pa lahko grem, lahko umrjem...

„Ne, ne, ti ostaneš čez noč pri nas!“ je vzkliknila Slavica, ki je napeto-pazljivo, kot priden otrok v šoli, poslušala redovnico. Ustavila jo je.

Ko je pa drugo jutro šla v sobico, kamor jo je bila spravila k počitku, pogledat, kako ji je, jo je našla na postelji mrtvo: roke sklenjene v molitev, s sladkim smehljajem na ustnicah je mati Filomena spala mirno smrtno spanje — —

Pod oknom so pele ptičice: „Kako je pač lep rod čisti v svetlobi: spomin mu bo večni, ko bo že v grobi!“

Pri mrliški postelji je pa klečala Slavica in ihtela — molila — —

(Dalje.)

BOGDAN VENED:

V SMRTNI SENCI.

BALTIŠKA POVEST.

IX.

Beli snežec je pa danes tako poreden, kakor še ne kmalu, kakor še ne zlepa kdo. Kaj ti pravim, ti snežec beli, le kako moreš biti tak! Tako si bel, tako ljubko čeden po svoji naravi, kakor kak nežen, drobčkan, nedolžen, ljubezniv golobček. Zakaj si pa danes tako poreden, nagajiv, naravnost zloben? Zakaj se daš gnati od stare divjane burje pa proti južni strani tako neusmiljeno naletuješ in meteš in mečeš take klopke, take kosmiče v oči in obraz ljudi, ki niso tebi vsaj storili še ničesar hudega? Če bi padal zgolj iz tega namena, da bi brisal rdečo krvco, ki teče v obilni, preveliki meri po severno-polabski, prostrani planjavi nad Labinbregom: naj bi že bilo, jaz bi ti odpustil! Če bi se hotel samo kosati s kaljenimi puščicami, ki švigajo danes po tej planjavi kot švigajo in leté žive iskre iz ravnokar visoko vzplapolelega plamena, češ kdo zna hitrejš? — bi tudi molčal! In če bi bila tvoja namera, samo preprečiti krvavi boj, ki se bije danes tod — bi tudi nič ne rekel! Pa, ali si čuden ali kaj-li, če misliš, da jaz

to tebi verjamem: da s tako namero naletuješ in naskakuješ s staro svojo neugnanko pomagalko s severne strani v ljuti bitki, ki se bije danes, na jugu so boreče brhke borce? Kaj mar ne veš, da jaz dobro vem, da hočeš na ta način škodovati krščanskemu knezoviču Budivoju, ki se meri v viteškem spopadku s svojim nasprotnikom Krutom, ki je vendar — nekristjan? Prav zato se pa marsikomu to tvoje današnje vedenje vidi čudno: saj vendar padaš doli s sinjega neba, izpod prestola vsedobrega, pravico in resnico ljubečega, krivico in laž pa sovražčega krščanskega Boga!

Pa bodi vesel, ti snežec beli: tega, kar vem jaz in kar jaz očitam tebi, ne vedó še vsi ljudje: naši ljudje še tega ne vedó, kako je sploh prišlo do tega krvavega spopadka med Gotšalkovim sinom Budivojem in novim bodriškim nadknezom — Rujancem Krutom. In to jim vendar morava povedati.

Veste, ljudje božji, to je bilo tako.

Knezovič Budivoj je bil po onem žalostnem doživljaju na Pluzonovem domu v Vele-gostu s svojim spremljevalcem, s starim zapovednikom Jaroslavom, srečno prišel nazaj na saksonsko zemljo in šel naravnost v svoj

prejšnji stan v Bardevik, kjer so bili zbrani njegovi ljudje: Gotšalka, pokojnega očeta, telesni stražniki in drugi Bodriči kristjani, ki so pribežali le-sem, da se umaknejo preganjanju od strani Bodričev vstajnikov, mnogo jih je pa zlasti v zadnjem času prispelo le-sem čez Labo, ker niso hoteli biti Krutovi podaniki.

Žalosten je bil kajpada ta povratak za nju. Paziti sta morala — kakor prej na svojem pohodu v Velegost — skrbno, sedaj še skrbneje, da ju ne prepoznajo kakšni zagrizeni Krutovci, ker sta po Krutovem nenavadnem obisku v Velegostu in po njega lastnih besedah spoznala, da sta bila prepoznana in izdana. Zraven pa še ta bridka zavest: kako slabo sta opravila, kaj sta doživela v Velegostu!

Budivoj je dolgo časa molčal kot človek, ki je sam nase hud, sam s seboj nezadovoljen in skrajno užaljen in ogorčen. Jaroslav se je pa tudi držal skrajno grdo. Z neko sveto jezo je sedaj pa sedaj pogledal knezoviča, sedaj pa sedaj ga obšnil pa tudi s pogledom nekam škodoželjnim, hudomušnim.

Ko sta bila pojezdila že dolgo pot, se starec ni mogel več premagovati pa je dal na glas duška svoji nevolji:

„Prav ti je, knezoviče! Le drži se pusto kot pusta megla jesenska! Saj si sam kriv svoje žalosti in ogorčenosti. Zakaj ga nisi sunil v gadje prsi, kakor sem ti svetoval? In ko si imel tako krasno priliko iznebiti se svojega tekmeča! Jaz te ne razumem.“

„Vem, da je bila lepa priložnost, da bi ga spravil s poti. Toda ko sem videl in slišal, kako ga ima Slavica rada — naj ga pa ima! Če mi je postala na tak način nezvesta — dobro: jaz odstopim in se odpovem vsemu, tudi pravici do bodriškega prestola.“

„Ha, tako govori bodriški knezovič, sin velikega junaka Gotšalka! Tako in podobno naj govori malomislec kmetski tepček-mladec, ki gre in se plakajoč zarije v skednju v seno ali slamo, ko je izvedel, da mu je dragico za hip prevzel drug mladec! Za knezoviča

pa ni tako govorjenje. Kaj ti pravim: Ne bodi — oprosti mi besedo — malosrčen strahopezljivec, ne bodi bojazljivec in nikar ne odnehaj od svojih pravic, nikar se takoj ne ukloni do zemljice črne ob najmanjšem nasprotnem veterčku kakor obupan trpotec na travniku ob zapuščeni cesti! Junaka se izkaže mož ravno ob nevarnosti, stiski, sovražnem pritisku. Ravno zato, ker te je Slavica na tak nelep način pustila na cedilu in se rajši oklenila tujca-vsiljivca, se bi moral maščevati nad njo: bi bil moral ubiti priklatenca-ljubimca. Pa kaj ti bodem še nadalje očital, zakaj nisi izvršil tega sebi in vsem Bodričem velekoristnega čina? Svoj velikodušni pogrešek še lahko popraviš. In moraš ga popraviti.

Poslušaj, knezovič, svèt starega Jaroslava, saj ga je včasih rad poslušal celo tvoj oče, veliki Gotšalk: Ne odnehaj! Saksonskega vojvoda izkušaj na vsak način pregovoriti in pridobiti, da ti pomaga. In mi, nekdanj Gotšalkovi, sedaj tvoji vojniki, telesni stražniki, kakor tudi drugi v Bardeviku zbrani Bodriči kristjani se bomo ob njihovi strani za tvoje pravice borili neustrašeno kot levi. In bodi uverjen: če v prvi, še tako neznatni bitki premagamo Krutovce, bode k našim vrstam privrelo celo kardelo Bodričev, kristjanov, in takih je še mnogo, mnogo v deželi. Knezovič, ravnaj se po mojem nasvetu, in sebi bodeš prisvojil prestol, prisvojil Slavico — saj njena ljubezen napram Krutu je zadržno le trenutna: če bode premagan ali celo ubit, bode precej zopet tvoja, — bodriški zemlji bodeš pa zopet nazaj prisvojil blagotvorno vero krščansko. Prilika za napad Krutovcev pa bode sedaj ugodna, ker so že sedaj, odslej, ko izvedó, kako sva bila vzprejeta v Velegostu pri prvih tvojih sorodnikih, pa bodo še bolj uspravani v sladko, brezskrbno spanje. Vrhutega bode pa kmalu prikraljevala zima; in to dejstvo jih bode tem bolj utrjevalo v misli, da mi v tem času ne bomo ničesar započeli proti njim.“

Jezdila sta dalje po potih, ki sta jih poznala za najsamotnejše, torej najbrezskrbnejše, najzanesljivejše.

Budivoj je molčal — pač premišljajoč Jaroslavove besede in svete, slednjič pa je izpregovoril in dejal:

„Jaroslav! Ti si bil zvest pristaš in moder svetnik mojemu očetu. To dobro vem. Zato se bom ravnal po tvojih nasvetih in na vse mogoče načine poizkušal pridobiti Ordulfa, da nam pomaga.“

In v Bardevik prišedši je knezovič res z vso prepričevalno govorniško silo napadel saksonskega vojvoda Ordulfa: Zaklinjal ga je in rotil pri spominu na svojega očeta Gotšalka, ki je bil — odkar nadknez — Saksoncem tak zvest prijatelj, tako zvest in stanoviten, da ga je poleg krščanskega njegovega veroizpovedanja baš to prijateljstvo vpropastilo: Naj se torej vojvoda izkaže njemu, nesrečnemu knezoviču, vsaj malce hvaležnega in naj mu pomaga priti do dednega prestola. Saj bode pridobitev tega prestola tudi Saksoncem v prid: On, Budivoj, bode kot bodriški nadknez hvaležno stopal za stopinjami svojega očeta in ostal odkrit prijatelj Saksoncem. In odkritih prijateljev bodo Saksonci morda še prekmalu potrebovali v svojem že započetem prepiru in boju z nemškim kraljem Henrikom. Vojvoda naj nadalje uvaža, da mora kot krščanski vladar na vso moč pospeševati razširjanje, oziroma zopetno vzpostavitev krščanske vere — bodisi tukaj ali tamkaj. Čas za vojni pohod v bodriško zemljo je kakor nalašč priličen, naravnost vabljen: Krutovci niti v sanjah ne mislijo na napad v teh za Budivoja skoro brezupnih razmerah, ko se je vendar malokaj ves bodriški narod izrekel za Kruta, in — ob tem času, v kimajoči zimi. Sedaj imajo tudi saksonski kmetje čas za vojni pohod: namesto da bi se brezposleno gredli pri gorki peči doma, da mladcem ne zastane in ne zamrzne kri, naj si jo gredó ogret rajši v vroč spopadek z Bodriči, saj si bodo v tem spopadku ogreli ude in — žepe, saj si lahko ugrabijo lep plen v bogati bodriški deželi...

Ordulf se je izprva obotavljal in se izgovarjal, da še ni varno spoprijeti se s Slovenci: Kakor je že prej enkrat dejal: V času, ko Slovenci vzbesné, so divji kot razljučeni

bivoli. In čas njih vzbesnelosti še ni prešel. — No, končno se je denarja in plena vedno lačni vojvoda vdal Budivojevim prošnjam in prigovorom in obljubil, da mu pojde s številnimi Saksonci pomagat, da prežene Kruta in si osvoji bodriški prestol: s tolikimi praporci, kolikor jih pač nujno ne potrebuje sin Magnus, ki mora vedno stati na straži proti nemškemu kralju Henrikmu. Samo čas vojnega pohoda morata še določiti.

Ta čas sta kmalu določila. Ob določenem času sta jo pa mahnila proti bodriškemu ozemlju.

Noč je bila padla na močvirnato glinsko pokrajino in jo zavila v svoj megleni, črni plašč. Nobena lučka ni gorela na nebu. Visoko nebo je sipalo nad krajino namesto mesečnega svita in žarkov zlatih zvezdic gost sneg. In tihota je vladala v krajini, tihota tako velika kot v domovanju usehlih mrličev. Le mrzla burja je šumela preko te krajine in zabučala nad njo sedajpasedaj neubrano svojo pesem o nezvanki neugnanki.

In pod plaščem te črne noči so se plazile po Baltiški trgovski cesti, ki je vodila preko Bardevika do Labe, komaj razločne človeške postave, nekatere na konjih, mišje tiho, komaj slišno, kakor prikazni z onega sveta.

Dosti jih je bilo, cel voj. Ljudem, kakor konjem so se udirale noge v sneg. Težko so sopli oboji. A glasu ni nihče dal od sebe, tudi noben konjič ne: kakor bi si bili v svesti tudi vsi belci in vrcanci in sivci, da morajo biti tiho, da ne izdajo tajne namere, ki jo je imel voj: presenetiti nasprotnika onkraj Labe pa ga uničiti. Kdo bi pač mogel biti ta prekolabski nasprotnik od juga prihajajočih vojnih čet? Kdo drug kakor kak bodriški praporec!

In res se je pomikal skrivnostno tihi voj v tej tihi noči proti Labi reki in preko nje vodečega mostu, da zahrbtno napade bodriški praporec, ki je imel od severne strani čuvati most in preprečiti prehod Saksoncev čezenj. Vodila sta pa ta voj saksonski vojvoda Ordulf in pretendent bodriškega prestola — Budivoj.

Načrt, napasti ta praporec v tihi, gluhi noči, je bil naredil Budivoj. Po svojih slih-ogleduhih je bil poizvedel, da se je praporec že naveličal stati toliko časa na straži ob Labi. Če bi se bilo že nadejati kakega napada Saksoncev, naj bi že bilo: mladci junaci bi radi pokazali svojo moč, svojo hrabrost, svojo ljubezen do domovine; pripravljani so to svojo domovinsko ljubav dokazati, izpričati in potrditi s srčno svojo krvco! Ali kaj, ko je na levem bregu Labe vedno vse mirno, vse pokojno, in se vojvoda Ordulf in Budivoj niti z mezincem ne upata ganiti, ker le predobro poznata moč Bodričev. Torej bi bilo najboljšje, da jih nadknez Krut odpokliče in jim dovoli, da se rajši ogrejejo pri domači peči, kakor da bi stali brezposelni ob mrzli Labi.

Tako so o mišljenju tega praporca poročali Budivoju sli-ogleduhi. Zato je zasnoval osnovo — kateri se je koj pridružil tudi vojvoda Ordulf —: napasti praporec v brez-zvezdnati noči, nenadoma, nepričakovano.

In osnova se mu je dobro razsnula.

Združeni Ordulfovi in Budivojevi vojniki so srečno, brez najmanjše zapreke, prišli do Labe, do širokega čez njo vodečega mostu.

Ustavili so se za hip. Ko so se pa uverili, da onkraj reke ležeče mestece spi grobno spanje, so tiho kot tatovi začeli Budivojevi ljudje stopali čez most proti mestecu.

Mostno, predmestno stražo so našli spečo v kolibi stražnici.

Bila je v trenutku posekana, posabljana.

V trenutku je predrl Budivoj tudi mestna vrata in prodrl v mesto s svojimi vojniki. Za njim so se vsipali pa Saksonci.

Bodriški vojniki, stanujoči deloma pod šatori sredi trga, deloma po zasebnih hišah, kakor tudi meščanje, so sicer hitro vstajali in segli po orožju. Kot levi so se zagnali v napadalca, da bi ga prepodili iz mesta. Toda brezuspešno in — brezupno.

Ko so videli, kako se vsipljejo v mesto na trg vedno nove čete Saksoncev, kakor buče v panj — je nastala splošna zmeda in divji pobeg iz mesta proti severni strani.

Zjutraj je knezovič Budivoj mesto že mogel proglasiti za svoje.

Zmagalci so sklenili en dan ostati v mestu, da se odpočijejo od težavnega hoda, potem pa hitro globlje prodirati v bodriško deželo, seveda previdno, oprezno: hrbet morajo imeti vedno zavarovan.

In ostali so tisti dan v mestu. Pa ne vsi. Saksonci so se razlili kot jesenska povodenj po okolici in plenili, ropali in morili, kar jim je prišlo pod roke.

Drugi dan so pa začeli prodirati po določenem načrtu dalje: proti severu, proti Ljubeku.

Prodirali so ali prodrli niso daleč. Zakaj da ne, so bili krivi deloma sami. Vojniki saksonski so le preradi gledali po plenu: vsa sela, mimo katerih jih je vodila pot, so sedaj sem sedaj tja švrkaje obropali. S tem početjem so seveda silno zavirali in prekržavali načrt Budivojev: kar se le dá hitro speti dalje proti severu, proti njegovemu cilju — Ljubeku.

V to mesto, ki ga je bil njegov oče Gotšalk tako vzljubil, da si ga je izvolil za svojo prestolnico, in ki je zato tudi samo ljubilo pokojnega nadkneza in njegovo rod-bino bolj kakor vsako drugo mesto bodriško, je hotel kar najhitreje dospeti Budivoj. Nadejal se je in pričakoval je, da tam ne bode našel dosti ali pa kar nič odpora. Tam se potem utrdi in z mirno vestjo pričakuje napada novega nadkneza Kruta — če njega sam prej ne presenetí s krepkim navalom: če se mu namreč radostno in v obilnem številu priklopijo Ljubečani in drugi Bodriči kristjani. V to mesto so ga pa tudi zato tako vlekli želje, ker bi bil od tukaj lahko v najbližji in najlažji zvezi z Danci. In od danskega kralja Svena, bližnjega sorodnika svojega, si je zatrdno nadejal pomoči, zlasti ker bode Henrik, ki ga je poslal tja, gotovo vse storil, da po svoji materi Siriti pridobi kralja za vojni pohod proti Krutu. Kakor hitro bode izvedel Sven, da je on zasedel Ljubek, mu bode zatrdno prišel na pomoč s svojim brodovjem in s svojimi junaškimi, preiskušeniimi četami.

Tako je računal knezovič Budivoj. A račun so mu prekrižali Saksonci, ki se niso pa niso dali pregovoriti in pridobiti, da bi hitro korakali proti Ljubeku: morali so povsod pleniti in ropati, kamor so prišli. Najhujše mu ga je pa prekrižal nadknez Krut.

V mestu Zverinu je bil nadknez, ko je izvedel, da je Budivoj v zvezi s Saksonci zavzel mesto Labinbreg in da namerava prodirati po Baltiški trgovski cesti proti severu dalje. Nič ni bil žalosten te vesti. Obratno: še vesel. Hotel je temeljito, enkrat za vselej obračunati z Budivojem in njegovimi saksonskimi zavezniki in pokazati bodriškemu narodu, da si niso izvolili mlečnozobega slabiča za nadkneza.

In velel je v trenutku, da zapoje bojna tromba. In ta je zapela in zadonela ne samo v Zverinu in njega okolici, pela in donela je kmalu po celi deželi. Kakor vetrec kriloviti, kakor blisk ognjeviti so leteli Krutovi sli-jezdci od mesta do mesta, od grada do grada, od sela do sela z naznanilom, da je vdrl sovražnik v deželo, naj se zato vzdignejo v obrambo domovine vsi boja sposobni Bodriči. Glavno zbirališče vojnih čet je v mestu Zverinu. Odtod jih bode nadknez peljal nad sovražnika, v boj in v zmago.

In že čez malo dni je peljal nadknez Krut iz mesta Zverina veliko vojno proti napadalcem.

Le-ti so bili prodrli komaj nekaj milj proti severu, ko je došel do njih glas, da se v Zverinu mrzlično hitro zbira velikanska vojna, da plane po njih in jim odreže pot nazaj. Zaman je bilo vse prigovarjanje knezoviča Budivoja, naj Saksonci z njegovimi vojniki pospešijo korake proti Ljubeku, preden se zbere večja bodriška vojna moč, ki bi se lahko merila z njimi. Čim so zaznali Saksonci, kako hitro se vršé bojne priprave, jim je upadel pogum ter so naravnost zahtevali od svojega vojvoda Ordulfa, naj jih pelje nazaj proti jugu — da jim Krut ne pride za hrbet. Ordulf se jim je vdal — boječ se pač tudi za lastno kožo — pa se vkljub Budivojevim prošnjam vrnil proti jugu, proti Labinbregu, češ, saj tam lahko poča-

kamo sovražnika, tam se merimo z njim, ker imamo tam v slučaju nesrečnega izida krvavega spopadka še vedno rešilno desko — most. Budivoju seveda sedaj ni kazalo drugega, kakor da se je tudi on s svojci obrnil nazaj proti Labinbregu.

In tako je prišlo, da so pred tem mestom ranozimski dan letele prožne puščice kot iz orjaške roke v stran vržene plamenice, in so po mrzlem zraku svrčala kopja s čudnim, srce pretresujočim prasketanjem, in se je slišalo lomljenje silovitih sulic ob težkih železnih oklepih. Bil se je krvav, ljut boj med Krutom in Budivojem in njegovimi saksonskimi zavezniki. In v ta trd boj je posegel tudi beli snežec, in sicer kot pomagalec Krutovi vojni.

Od stare neugnanke nezvanke burje gnan je letal in metel s severa s silno silo Budivojevim in Ordulfovim vojnikom v obraz in oči, da jim je otemnjeval vid — Krutovcem v prid.

Kakor snopi padajo Budivojevi in Ordulfovi tropi. Smrtna kosa bode danes za trdno skrhana. Tako dobro kosi. Premnog cvet, ki se je komaj razvil: premnog, ki je stal kot na travniku se bahajoči zgodnji tulipan, premnog, ki je stal prej ponosno kot javor ob tihi vodi, premnog, ki se je vzpenjal prej kot vitki bor, — premnog cvet, ah, človek mlad, obetov poln, poln lepih nad, pada danes pod smrtno košo.

Z obupno hrabrostjo in vztrajnostjo so se borili Budivojevi domači in najeti vojniki. Ne tako Saksonci. Saksonski vojvoda Ordulf, poveljujoč desnemu krilu, se je s svojci kmalu pomaknil nazaj in odrinil z bojnega polja v mesto in od tu čez most v — saksonsko pokrajino, domov.

Budivoj pa ni hotel odjenjati.

„Za življenje ali smrt!“ je zaklical svojcem po pobegu Nemcev. Premnogim njegovim vojnikom je bilo jasno, da gredó v smrt, če se dalje spuščajo v ta brezupni boj. Vendar so ga poslušali in zopet naskočili Krutovce.

„Ha, ti si, Budivoj!“ je vzkliknil Krut, ko je sredi spopadka naletel na mladega,

izredno hrabro se bojujočega, vitežko opravljenega mladca.

„Da, jaz sem, Budivoj“, je odgovoril mladec. „In prav tebe bi si sedaj-le rad privoščil.“

„V vitežkem dvoboju?“

„Makari!“

„Dobro. Junaci! Mirujte, odstopite!“ je zaklical Krut svojim vojnikom.

„Odstopite!“, je velel svojim ljudem tudi Budivoj. „Naj odloči dvoboj med nama!“

„Slavica in bodriška zemlja moja!“ je vzkliknil Krut.

„Bodriška zemlja moja!“ je odvrnil Budivoj. —

Obe vojni sta se ustavili. Pozornost velikanska.

Naskočila sta se Krut in Budivoj po vseh pravilih in določenih tedanjih slovenskih običajev.

Prvič sta se naskočila. Naskočila, odskočila: obojni sulici sta odleteli nazaj ob železnih oprsnikih, in konjiča sta odskočila, odprhnila nazaj.

Drugič sta se naskočila: obeh sulici sta ste zlomili.

Tretjič sta se naskočila, topot z bojnimi sekirami, kakor je veleval staroslovenski običaj. Zagnala sta se drug proti drugemu z divje strašnim ognjem.

Krut je znal: Bliskoma je v kolobarju obšel s svojim konjem Budivoja, in ko se je le-ta medtem obračal po nasprotniku z visoko dvignjeno bojno sekiro, se je nadknez zaletel v njega od strani in ga udaril s sekiro — nalašč s stranjo topo, nenabrušeno — s tako močjo po roki, da je knezoviču padla sekira iz desne. V istem hipu je pa padel tudi Budivojev konj, pač vsled silnega naskoka Krutovega belca. Budivoj je v trenutku ležal na tleh.

„Kaj hočem narediti sedaj s teboj?“ je rekel Krut, ko je hitro razjahal konja in skočil doli k njemu.

„Ubij me, potolči me!“ je odgovoril Budivoj obupno žalostno.

„Ubij ga!“ so klicali Krutu njegovi vojniki.

„Ne!“ je odgovoril Krut po kratkem premišljevanju. „Oni dan je Budivoj prizanesel meni, danes bodem jaz njemu, da bodo kristjani videli in vedeli, da zna tudi nekristjan, pogan — kakor pravijo — biti velikodušen, usmiljen, prizanesljiv. Mirovna pogoja mu moram pa vendar narekovati: kot Sloven prizanašam Slovenom. Toda nikdar več ne poizkusite“, se je z gromkim glasom obrnil proti Budivojevi četi, „pregaziti Labe reke. Razumete? Nikdar več! Če ne — gorje! Idite sedaj nazaj!“

Krut je veleval Budivojim vojnikom odločno — samozavestno, kakor bi bil njih poglavar, zapovednik.

In odšli so Budivoj in njega vojniki potrti, ponižani, osramočeni — —

Črni vrani so imeli ta dan dobro, gosposko pojedino. Straje jim pač ni bilo treba trpeti. Sicer je pritiskal mraz, in je vriskala podivjana burja. Toda vranom se je vendar godilo ta dan boljše kakor njih krvnim bratcem in sestricam: lakotnim vrabičem in vrabičkam poletu, ko svobodno hodijo krast zrelo proso ...

Vranom danes ni treba krastí, pa se jim vendar dobro godi. Dovolj piče, dovolj hrane imajo. In še kakšne! — Človeška trupla, trupla lepih mladcev, so jim v hrano. Ali ni to lepa večerja?

Labá reka šumi, šumi, — z neba pa suje poredni snežec ...

X.

Bel snežec pada z visokega neba tudi na staroslavni Velegost. A ta je ves drugačen kot oni, ki pada globoko tam doli ob Labi reki. Pada pa tudi na vse drugačna tla. Zemlja tam doli je omadežana, oskrunjena, okrvavljena s človeško, deloma celo z bratsko krvjo. V Velegostu pa so tla neoskrunjena, rahla, nedotaknjena.

Pa da ne bodete dalje strmeli: ta snežec ne pada nad celo mesto Velegost: on poletava samo v eno hišo, in še v tej hiši samo v eno osebo. V katero? V Pluzonovo hčerko Slavico, oziroma v njeno srce, v njeno dušo.

Snežinke, bele kot golobičice, se vsipljejo z neba v to dušo. Pa saj so to res prave golobičice: — hčerke, darí pisanice Onega, ki se je sam spuščal na zemljo iz sinjega neba v podobi goloba: Te snežinke, ki padajo na dušo Slavičino, so kristali milosti, so darovi svetega Duha.

In te kristalne snežinke, ki so ljubkeje kot vse cvetice planinke, padajo v dušo Pluzonove hčerke nagosto, zadnje dni neprenehoma.

Pa, ali ni to čudno, da padajo te snežinke svetega Duha naenkrat tako nagosto v dušo one, ki je že takorekoč zavrgla vero krščansko, torej tudi vero v Duha božjega? Kdaj, kako se je izvršil v nji preobrat, da je zopet vzprejemljiva za snežinke Duha božjega in jo zato Duh božji s temi snežinkami milosti zopet rad počaščuje?

Aj, preobrat v njeni duši se je izvršil slično, kakor se vrši preobrat v prirodi. Preden zapade sneg, se vreme izpremeni, megle, one nelepe in nepriljubljene lenivke-sivke, se priplazijo nad krajino, prej solnčno razsvetljeno. Povodnji mož se vzdigne iz rečnih globin, splava kvišku proti nebu pa začne tam sopsti, dihati proti zemlji, močno, kolikor mu dopuščajo pljuča, kajpak da bi pokazal, da ima še vedno muževno moč in da še vedno kaj zmore, vkljub temu, da ga ubogi črviči zemljani slikajo in opisujejo kot onemoglega, slabotnega starca. On diha, piha, sope — pa začno padati na zemljo deževne kaplje. In te padajo in padajo vedno gostejše in močijo ter skrunijo in omadežujejo travnike, vinograde, njive, pota: kmalu je vsa zemlja omadežana, blatna, mlakužna. Tedaj se pa usmili zemljice vsedobro nebo in pošlje beli sneg, da jo pokrije z lepim svojim plaščem.

Slično se je zgodilo v duši Slavičini.

Solnčno razsvetljen, ožarjen je bil že v rani mladosti njen razgled v bodočnost. Bila je hčerka edinka vелеmožnega Pluzona, Gotšalkovega svaka in prvaka bogataša v Bodričih. In bila je tudi izredno čedna deklica, kakor je slišala praviti od drugih ljudi. Lahko si je torej že v zgodnji mladosti v mislih

zidala za bodočnost zlate gradove, ne v oblakih, na trdnih zemeljskih tleh. Saj se ji je boginja Sreča smejala kar se dá ljubeznivo, malokaj — zavidljivo. Saj je bila kmalu ko je odrastla že takorekoč zaročena s knezovičem Budivojem, bodočim bodriškim nadknezom: Ona bode bodriška kneginja, seveda krščanska kneginja, saj je prej živela v krščanskem vzgojevališču velegrajskem, in je tudi Budivoj odločen kristjan. Z vso vnetostjo bode širila v Bodričih vero Kristovo. In zato ve — da jo čaka preveliko plačilo... Kako ne bi bila potemtakem njena dušica vesela in srečna!

Pa ta lepi njen razgled je bil kmalu zastrt s sivkami-lenivkami — meglami. Pravzaprav se še sama ni zavedela, kdaj so se privlekly te megle. A privlekly so se in preprezale njeno prej krščansko mislečo in čutečo dušo bolj in bolj.

Prišle so dvombe. Prišli so tuji vetrovi s svojimi tujimi hlapovi.

In njena duša je bila že tako kalna, motna, kalužna.

Pa se je je usmililo vsedobro nebo ter poslalo v njeno dušo svoje kristalne snežinke, da jo očistijo, operó.

Vsedobro nebo ji je poslalo kot predhodnico svojih božanskih snežink mater Filomeno, njeno naglo smrt in precej prvo noč po njeni smrti milostive sanje. Sanjalo se ji je tako-le:

Iz nebeških poljan je priplaval nad krajino beli dan.

V svoji neomadežani naravni čistoti in beloti je bil tako krasan, mamljiv, vabljev, kar zapeljiv.

Kar poljubil bi ga človek, kar strastno objel.

Ona je stala na holmu poleg mesta in gledala v mladi dan, vsa zaverovana vanj.

Pa je prišel po zraku tihi, jutranji veterček, tiho, nalahno, po prstih. Kakor bi se bal, da ne bi vzbudil počitka željnih, od prejšnjega dne utrujenih zemljanov. Ali je pa hotel s svojim svežim, toplim dihom pobožati pridne otročiče in jim reči tiho, ljubeznivo: „Otročiči, vstanite!“

Ona je veselo zrla v to lepo jutro, v ta mladi, lepi, beli dan, ki je vstajal nad krajino kakor princ: kraljevič ali cesarjevič, ki si je kot tak v svesti, da bode vlada njegova — vsaj nekaj časa, in je obenem trdno prepričan, da bodo podaniki s to njegovo vlado zadovoljni, da jih bode s to svojo vlado le osrečil.

Zrla je v ta mladi dan veselo — lahko opravičeno: saj je gledala v tem porajajočem se dnevu — sliko za njo se porajajoče bodoče sreče ob strani lepega solnčka — dragca.

Kar je priplavala k nji tiho, brezslšno, kot jutranji veterček — kdove odkod! — čudokrasna ženska v obleki tako lepi: v snežno beli, solnčno svetli.

Prvi hip je menila, da je ta lepa žena vila planinska. Pa ko si jo je natančneje ogledala, je prepoznala v nji ravnokar umrlo — mater Filomeno.

Strah jo je obšel izprva. Razumljivo: saj je vedela, da je Filomena umrla. In mrliča, oziroma duha prikazajočega se v podobi tega mrliča, ni pač nihče željan in voljan vzprejemati in pozdravljati nepreplašeno in srčno.

Slavica je pa vendar pozdravila to lepo prikazen neprestrašeno:

„Ah, kako krasna si danes, mati Filomena! Kdo ti je dal, kdo ti je kupil to krasno obleko? Kdo ti je tako razsvetlil obraz, in kateri slikar je na tem obrazu s čopičem svojim ustvaril tako lepe, vabljive in mamljive, naravnost božanske poteze, in ta sladki smehljaj, ki se ziblje na tvojih ustnih? In kdo je zanetil ta čudoviti, v lepem plamenu se vzdigajoči ogenj v tvojih očeh?“

„To lepoto, ki jo občuduješ, Slavica, na meni, si mora človek znati pridobiti“, je odvrnila Filomena.

„In kako se pridobi? Povej mi, prosim: tudi jaz bi bila rada tako lepa!“

„Kako se pridobi? Slavica, ali vidiš oni gostoobrastli, divjekrasni hribček, ki se dviguje iznad širokega, ravnega polja, ki leži pod nama? Po svoji ljubki, dražestni legi, po svoji lepi, solnčno-svetli, zelenkasti opravi,

po izredno sladkem vonju, ki se toči iz njegovih košenic, vsakega potnika opozori, priklene nase. Na vrhu tega hribčka stoji visok kamenit spomenik z napisom: „Sreča“. In sedaj poglej, kako vro ljudje k tej „Sreči“.

Dve poti vodita na vrhunec tega hribčka, k „Sreči“. Poglej križališče pod hribom. Oglej si obe poti in oglej si ljudi, ki gredo po teh dveh potih, ki peljeta k „Sreči“. Le dobro poglej:

Pot na levi strani je, kakor vidiš, ljubka, vabljiva, ljubezniva: široka in ravna, ograjena z zelenimi drevesi in dehtečimi travniki. Na drevesih ob potu popevajo pestrokrile ptičice kar najveselejše melodije. In radostno-prešerno se smehljajoči potniki-šetalci vabijo z izpodbudno ponašo, naj gre človek za njimi. Vidiš onega mladca, ki se je ravnokar obrnil in gleda nazaj in vabi s sladkim svojim nasmehom za njim počasi idoče šetalce, naj se požurijo?“

„Ah, kako je podoben nadknezu Krutu!“ je vzkliknila Slavica. „Prav on je! Ah, kar poletela bi za njim!“

„To lahko storiš. Vendar prej poglej, kam gre ta mladec in drugi prešerno se smejoči šetalci. Vidiš, kam pelje široka cesta, po kateri korakajo ti ljudje? Poglej, saj se iz tega holma vse dobro vidi. Vidiš, čutiš, kako se vzdigujejo iz onega prepada tam na levem obronku holmca strupeni okužajoči hlapi? Vedi: v ta prepad vodi ta široka pot veseljaška — pot pregrehe.

Sedaj pa poglej drugo pot, pot na desni strani križališča. Revna je ta pot ozka, tesna, opolzla, siromašna, klančasta, posejana z ostrimi kameni in z bodečimi trni, samotna, enolična, brez življenja, brez dražesti. Vidiš, kakšni ljudje hodijo po tej poti: iz vseh stanov so, visoki so in nizki, bogataši in berači, učenjaki in brezuki — a vsi gredo bratski složno v posameznih skupinah, kakor bi ne poznali razlike rodu in stanu, in vsi gledajo za možem, obloženim s težkim križem, ki hodi pred njimi, se obrne večkrat nazaj in vzpodbuja kot voditelj za njim stopajoče potnike z besedami: „Jaz sem Pot, Resnica in Življenje.“ In potniki gredo

zaupno za njim... In glej, kam jih je privedel: na vrh hribčka, naravnost k 'Sreči'.

Slavica, po tej poti sem hodila tudi jaz, hodila verno-zaupno za možem, obloženim s težkim križem. In sem srečno prišla do sreče.

Slavica, hodi tudi ti po tej poti, pa bodeš tudi dospela do sreče in tja prispevši prejela prav tako ali morda še lepšo obleko, kakršno vidiš na meni..."

Lepa prikazen je po teh besedah odplula, izginila. Slavica je klicala za njo: „Mati Filomena, ostani še pri meni!“ A ko je tako klicala, se je prebudila...

Razmišljala je o teh sanjah dolgo, dolgo — do ranega dne, in še podnevi. In ne samo ta dan, vsak naslednji dan. In vsak naslednji dan pozornejše, resnejše.

Ljut boj je bojevala; bila sta se v njej večna si nasprotnika: duh in meso.

Kateri je zmagal?

Krut, ti si izvojeval lepo zmago: zmago nad sovražnikom nasprotnikom in nad samim seboj: nad svojo strastjo-krutostjo.

Ali nekdo drugi je dobil še lepšo zmago.

Ti, nadknez zmagalec! Pohiti v Velegost! Saj ti je znano, kdo biva ondi. Tvoja dražestna dragica — Slavica. In glej: ona je izvojevala v zadnjih dneh še lepšo zmago kakor ti. Le pojdi jo vprašat, kakšno! Pa saj ti ni treba prigovarjati. Saj te srce tvoje samo sili tja. Že si prihitel na iskrem konjiču v Velegost. In kaj si tam izvedel? Jaz vem. V duhu sem bil navzoč pri tvojem razgovoru s Slavico:

„Slavica, kaj ti je zopet, da si tako zamisljena, resna, otožna? Ali si bolna?“

„Nisem.“

„Kaj ti je torej? Ali se je pripetila v hiši kaka nezgoda, odkar me ni bilo tukaj?“

„Nobene posebne. Hvala Bogu!“

„Kaj je torej vzrok tvoji nenavadni resnobi? Slavica, ali si čula, da sem jaz zmagal ob Labi?“

„Čula.“

„Pa nisi moje zmage nič vesela? Zakaj si me tako čudno, nedomače pogledala, ko sem vstopil?“

„Plemenito, viteško si ravnal z mojim bratrancem Budivojem. Hvaležna sem ti zato in ti bodem vedno.“

„In na kak način bodeš kazala to svojo hvaležnost?“

„Spoštovala te bodem kot velikodušnega moža, ki je vreden vsega spoštovanja.“

„Ali samo spoštovala?“

Prijel jo je za roko, obenem jo pa pogledal s pogledom, iz katerega je prozorno odsevala vsa brezdanja globokost, vsa brezmajnost njegove ljubezni do nje.

„Slavica, jaz te ljubim, ljubim tako strastno, tako ognjeno, tako iskreno, tako — kakor nikdo. Srce moje je vedno pri tebi. S telesom sem bil sicer odsoten, a z duhom vedno pri tebi. Slavica, ljubim te; ali še sedaj ne veš tega?“

Mladenka je malce zardela in dejala:

„Vem. Toda...“

„Kaj — toda? Slavica, kaj naj pomeni ta beseda? Slavica! Ti si danica-napovedovalka mojih jutrov; ti si solnce mojih dni; ti si zvezdica-večernica mojih noči. Slavica, jaz te ljubim tako zelo...“

„Pa bi bilo morda boljše, da bi me ne!“

„Kako misliš to? Kaj hočeš reči?“

„Izberi si drugo!“

„Slavica! Kaj ti je, zaboga? Kako sem se celo pot veselil, ko sem hitel, ne, kar letel z bojišča k tebi! Rekel sem si: To me bode Slavica vesela, ko stopim pred njo, glavo odičeno z dvojnimi lovorovim vencem zmage: saj sem premagal Ordulfa in Budivoja in sebe, ko sem prizanesel Budivoju in mu pustil življenje, ker sem hotel pokazati svetu in zlasti tebi, da zna tudi Krut biti plemenit in velikodušen. No, sedaj pa tako hladen vzprejem! Izberi si drugo! Slavica, zakaj me vzprejemaš s takim pozdravom? Ne, ne: tako ne smeš govoriti, saj veš, da si zenica mojega očesa. Ti si moja, Slavica, vsa, vsa, in nobene druge ne maram. Reci, Slavica, da si moja, da bodeš moja. Kaj ne, da bodeš?“

„Ne morem obljubiti.“

„Zakaj ne?“

„Povem ti jutri.“

„Ne, ne; takoj mi moraš povedati. Zakaj torej ne moreš obljubiti?“

„Tvoja sem in tvoja bodem samo pod nekim pogojem ...“

„In kakšen je ta pogoj, ki ga mi staviš? Slavica, jaz te vzamem pod vsakim pogojem, — samo da bodeš moja. — Pod vsakim, pravim, in naj si bi bil še tako obteževalen za me!“

„Pod vsakim? Ne govori prehitro! Pa naj ti kar naravnost, odkrito povem: Krut, rada te imam, tako rada, kakor nobenega človeka ne na svetu. To moram priznati. Toda vedi, da sem jaz zopet — kristjana in da vzamem tebe le pod tem pogojem, če postaneš kristjan tudi ti.“

„Ti — kristjana!“ — —

(Dalje.)

JOŽ. BEKŠ:

OB NABORU.

1.

Aj devojke, aj devojke,
to goré vam rožna lica,
srca vzklikajo v bridkosti,
tožna vam je govorica,
ko pripenjate fantičem,
ki gredó po suknje bele —
rdeče šopke za spomin...

2.

Rekel sem ji sredi polja:
— Kadar cesar me pokliče,
roženkravt mi svež pripravi,
da se fantič kaj postavi,
da mu vriska dobra volja...

Zdaj je čas — a v tvojem vrtu
ptič noben še ne prepeva,
ob stezici sam podlesek
žalosten in nem sameva. —

Vonja nič od roženkravta,
tužno solnce nad oblaki;
vse po polju morje belo —
to smo žalostni vojaki! —

3.

Nič žalovanja, jokanja nič,
glejte, kak solnce je radovedno —
da bi uzrlo mojo predrago
včasih skoz medle oblake pokuka.

Moje dekle — poljana prostrana —
vseh je dekle najlepših deklet,
rožic mi dá od nedrij zelenih —
zlahtnih najbolj — za drugih deset...

BOGDAN VENED:

V SMRTNI SENCI.

BALTIŠKA POVEST.

XI.

Veliki gromovnik je zagrmel tam pod daljnim nebom, nenadno, nepričakovano in tako strašno, da je ubogo zemljanko - mladenko, stoječo brez zavetja na široki in odprti plani, napolnil s smrtno strahoto ter jo kar ušibil; zeleni blisk pa, ki je bil šinil iz nizkih, črnkastih oblakov, visečih in potuhnjeno se plazečih nad zemljo, jo je kar slepil. Lev, kralj vseh životinj, gospodar vseh zverin, je zatulil pred plaho srnico in jo hotel že kar z očmi prodreti, podreti in streti, da jo je zadigljaj smrtni mraz, in je zatrepetala kot plašljiva trepetljika in obstala kakor pribita k tlom. Uboga, uboga srnica! Uboga, uboga ona zemljanka-mladenka, stoječa na odprti plani pod gromom in bliskom! Uboga Slavica! Zakaj — veste — oni veliki gromovnik ni Perun, ki se vozi po nebu na ognjenih kolih in meče na bese, gospodarje oblakov, ognjevite strele in ognjene kroglice in kameenje in biča s svojo rdečo šibo, z bliskom, povodnje žene, večne svoje neprijateljice.

„DOM IN SVET“ 1904. ŠT. 6.

In oni tuleči lev, ni lev, prebivalec in gospodovalec globokih šum. Ta lev in ta gromovnik je nadknez Krut, tuleči glas in gromki grom je njegova beseda, slepeči blisk je pa njegov pogled, s katerim je ošinil Pluzonovo hčerko, ko je začul iz njenih ust besedo, da je ona zopet verna kristjana in da tudi od njega želi in zahteva, da postane kristjan, zahteva to kot pogoj, če hoče, da bode ona kdaj njegova.

„Ti — kristjana!“ je hropeče zarjul Krut.

„Da!“ je odgovorila mladenka tiho, tresoč se po vsem životu kot šiba na vodi.

Mladi nadknez jo je gledal nekaj časa srdito, divje, srepo, kakor bi jo hočel kar z očmi prebosti. Pa kmalu ga je bes minil. Oni grozeči, slepeči, paleči blisk je izginil iz njegovih oči: preminil je, ugasnil ali pa odletel kam v daljnje daljave, kakor bi se bil v trenutku skesal, da je prestrašil in oplašil tako lepo, nedolžno zemljico, rahlo dušico Slavičino.

In tiho, rahlo, milo — kakor zašumlja po zraku krotka zapadna sapica, ko premine nevihta, ko neha grmeti in se bliskati in preneha dež — je vprašal nadknez:

„Kaj ne, Slavica, ti se samo šališ? Hotela si mi le malo ponagajati?“

„Ne. Govorila sem resno resnico“, je sedaj že bolj ojunačena odgovorila mladenka.

Zopet se je zabliskal v njegovih očeh plamen svetlogoreč, pogubo preteč. Pa nadknez se je takisto hitro kot prej zopet premagal in je govoril krotko:

„To ne more biti res. Da bi se bila Pluzonova hčerka Slavica tako naglo izprevrgla, to ni mogoče, nikdar, nikdar! Slavica je bila vendar z drugimi bodriškimi staroverskimi božjepotniki-zarotniki prišla na Rujano počastit vsesvetlega Svetovita. Slavica je bila vendar najtesnejša in najzvestejša prijateljica knežnje Viljenice, ki je bila moja zaročnica, nevesta. Slavica je bila sozarotnica pri vstaji proti Gotšalku in krščansko-nemški njegovi vladi in se je zadnji čas odkrito kazala gorečo pristašino staroslovenskih bogov in starodavnih slovenskih šeg in običajev. Ne, ne, Slavica — to ne more biti res, kar praviš. Dovoljuješ si se z menoj malo pošaliti. Kako bi mogla ti meni postaviti resno tak pogoj: da moram tudi jaz postati kristjan, če hočem dobiti tebe! Krut naj bi se pokristjanil, Krut, Grinov sin, doma s Svetovitovega otoka, s svete Rujane, Krut, ki so ga Bodriči prav zato izvolili za svojega nadkneza, ker je zvest pristaš in goreč častilec slovenskih bogov in dosmrtni sovražnik Nemcev in vseh drugih tujcev, ki silijo v slovensko ozemlje! Slavica, ti se šališ, ti mi nagajaš; toda prehuda je, predaleč sega ta tvoja nagajivost. Nehaj!“

„Veruj mi, gospodar, jaz se ne šalim. Povem ti še enkrat po resnici in pravici: Jaz sem zopet verna, odkrita kristjana, kakor sem bila v rani mladosti. Zopet je moja vera živa in svetla kot solnce na nebu in bode z božjo pomočjo tudi trdna in stano vitna do smrti. In če hočeš, da bodem tvoja, se moraš tudi ti dati krstiti. In daj se, prosim te lepo. Odpri srce in dušo resnici. Resnica te bode osrečila. Če pa nočeš krsta, dobro: pa si izberi drugo za svojo družico, saj imaš mladenk na izbero.“

„Dragica, ne govori tega; jaz ne maram nobene druge. Ti samo si moja in moraš biti moja. Moraš. Brez tebe ne morem živeti; če me ti odbiješ, se rajši takoj poročim z Morano. Slavica, zakaj mi pa danes tako nagajaš? Saj vendar veš, kako sem te imel, kako te imam čimdaljebolj rad. Tvoja podoba mi vedno in vedno plava pred očmi. Lepa, ljubka si mi kot zorna Lada, prelestna kot dražestna Vesna, božica pomladna. Vedno mi je pred očmi tvoje telo, vitko in tenko kot visokovzpela jela na planini. Tvoje oči mi v še tako veliki razdalji svetijo v dušo kot jasne nebeške zvezdice v temno noč, kot zlati solnčni trakovi v jutranji somrak, kot žareči bliski v vihrasti, pooblačeni in zatemnjeni poletenski popoldan. In vedno in vedno mi doni na uho tvoj mili, srebrnozvonki glas, ki ima tako omamno, čarno moč, da bi ga človek poslušal dan in noč. Pa kaj ti bodem dalje pravil: Slavica, ti si me vsega omamila, ti si meni vse, vse na svetu. Kaj vidim brez tebe pred seboj? Šume, globoka brezdna, močvirne livade, ki zadajajo strah in trepet vsakemu potniku, že ko jih zagleda od daleč. Bodi, ostani torej pri meni kot zvesta in stalna družica, kot dobra vila-planinka, ki sama srečna še druge osrečuje. A nikar ne bodi hudomušna in zločesta vila-povodkinja, ki se koplje v vodi, zraven pa pridno sadi v nji semena strupenih zelišč, da zastrupi vodo in vse one, ki jo pijó, v jasni mesečini pa pride iz vode in skače in se igra po obali, in ko zapazi človeka na drugi obali reke, zraste tako visoko, da sklonivši se čez reko sega do njega, do druge obali in ga brizgne z vodenim curkom, lepe mladce pa s sladkim petjem mami v vodo, a če jo poslušajo, jih zaplete v svoje dolge lase in potegne in zavleče v vrtinec. Ah, Slavica, ne bodi posnemalka te vile: nikar mi ne nagajaj, nikar me ne tiraj v pogubo! Imej me rada, iskreno, odkrito!“

„Saj te imam — še preveč.“

„Kako moreš to reči, ko si mi ravnokar pripovedovala take grozne stvari in mi narokovala take nevzprejemljive pogoje?“

„Gospodar, poslušaj me! Res te imam rada, tako zelo, kakor še nikoli nobenega človeka ne na svetu. Veš: ko si bil zadnjič pri nas, ko si me dopoldne po oni žalostni noči, po spopadku z Budivojem, dobil v vrtni lopi in si mi prisegal in zatrjeval svojo ljubezen, sem jaz, kaj ne, plakala. In plakala sem tudi, ko si se odhajajoč poslavljaj. Ti si si zatrdno tolmačil oni moj plač v lopi po svoji želji: da plačem solze radostnice, pač v sladki, osrečujoči svesti, da sem ljubljena; pri odhodu si pa mislil, da plačem za teboj. Res sem plakala za teboj. Toda zakaj? Veš, sklenila in odločila sem se bila, da bodem pustila tebe in Budivoja, oba, ter ostala sama vse svoje življenje. Trdno sem bila to sklenila, a pri tem sklepu sem se vendar morala solziti. Kaj bi ti tajila; pregrenak je bil za moje srce ta sklep, prebridka misel, da bode druga srečna ob tvoji strani. Morala sem plakati krčevito, plakati tako vroče solze žalostnice, kakor še nikdar, ker šele ob tej zamisli, ob tem sklepu sem spoznala in uvidela prav in jasno, kako neizmerno, kako neizrecno sem vzljubila tebe, vzljubila in ljubila tako, da me bode tvoja izguba umorila. In plakala sem take grenke solze tudi po tvojem odhodu še dolgo, dolgo. In z vsakim novovstalim dnem, z vsako nočjo so bile te solze grenkejšje. In bolj in bolj sem se čutila nesrečno. In globje in globje k tlom mi je klonila glava.

Klonečo glavo pa je nenadno prijala in dvignila kvišku nevidna nadzemska roka. Dvignila jo je pa odprla in pokazala očem, zasajenim v to glavo, široki svet ter pomen in nalogo človekovega življenja na tem svetu v novi luči. In jaz sem gledala in razmišljala. In gledajoč in razmišljajoč sem bolj in bolj razločno spoznavala ta svet...“

„In gledajoč in razmišljajoč si bolj in bolj pozabljala name, kajne?“

„Nikakor. Vzljubila sem te s še večjo ljubeznijo, z ljubeznijo čistejšo, plemenitejšo, lepšo. Poslušaj! Bolj in bolj jasno in razločno sem spoznavala svet in pomen, smoter in nalogo življenja na tem svetu, življenja svojega in — tvojega.“

„Tako? In kakšen naj bi bil pomen in smoter mojega življenja? Radoveden sem, kaj si spoznala.“

„Živeti na tem svetu tako, da si ugotoviš srečno življenje na onem svetu. To je smoter življenja tvojega prav kakor tudi mojega in sploh vsakega zemljana.“

„In kako naj živimo, da si ugotovimo srečo onkraj groba?“

„Služiti moramo Resnici.“

„Kako to meniš?“

„Služiti moramo edino pravemu Bogu, ki je početnik našega življenja, naš Stvarnik, naš Gospod, naš cilj in konec.“

„In ta edino pravi bog je?“

„Bog krščanski.“

„Hahaha! Krščanski bog naj bi bil cilj in smoter in konec mojega življenja! Cilj in konec naj bode življenja kristjanov, Nemcev in Dancev, a ne življenja mojega, ne življenja Slovenov!“

„Tudi našega življenja je on cilj in konec. Cilj in konec je on življenja vseh ljudi, ker je začetnik življenja vseh ljudi.“

„Beži, beži!“

„Čakaj! Poslušaj me dalje! Kar sem verovala v mladosti, to verujem sedaj zopet in verujem sedaj trdneje, močneje, živeje: Da je krščanski Bog edino pravi Bog, da je on Resnica, katero mora poizkušati spoznavati, spoznati in priznati in ji služiti vsak človek, tudi ti in jaz. In kar tiče ravno naju: kako lepo bi midva lahko služila tej Resnici, kako lepo bi lahko reševala nalogo svojega življenja!

In ta naloga, zlasti naloga tvojega življenja, kako je lepa, veličastna, vzvišena! Ti si postavljen za kneza lepi deželi, velikemu narodu. Kot knez imaš dolžnost in nalogo voditi narod po pravih potih k blagostanju in k sreči, k sreči časni, pa tudi večni. In samo če si ga znal voditi in privedi k tej obojni sreči, si bodeš ob smrtni uri mogel reči, da si dobro rešil svojo nalogo. K tej obojni sreči pa bodeš narod vodil in privedel, če bodeš služil Resnici, služil pravemu Bogu, ki ga uči in oznanjuje krščanska vera.“

„To naj bi bila naloga mojega življenja: služiti krščanskemu Bogu! Pojdi, pojdi! In kaj je naloga tvojega življenja, če smem vprašati? Kaj si spoznala, kaj si videla, gledajoč v novi svet, ki ti ga je, kakor praviš, odprla in pokazala nevidna nadzemska roka?“

„Da naj najprej sama pridem do spoznanja Resnice, potem pa pomagam priti do te Resnice še tebi in po tebi vsemu bodriškemu narodu. To sem spoznala za nalogo svojega življenja. In želja in nada, da bodem rešila to lepo nalogo, da bodem po tebi ves bodriški rod privedla iz blodenj, iz zmot k resnici, k edino pravi krščanski veri, ta želja in nada mi je dvignila klonečo glavo, obenem pa tudi z lepšo lučjo obžarila, očistila in oplemenitila mojo ljubav napram tebi.“

„Tako? Zakaj?“

„Zakaj? Ljubiti se pravi ljubimcu dobro hoteti in po možnosti dobro storiti, ter ga tako usovršiti, spopolniti, osrečiti. Sreča ljubimčeva je pa tudi sreča ljubiteljeva. In glej, Krut: jaz polagam pred te srečo kar največjo, največjo dragotino, najlepšo svetinjo.“

„Krščansko vero?“

„Da. Vero v enega, edino pravega Boga, Stvarnika, Gospodarja vesoljstva.“

„Beži, beži s takimi neslanimi darovi! Polagaj jih pred koga drugega, ne pred me! Zame je in ostane najlepša svetinja in največja dragotina vera mojih očetov, ki si se za njo pred malim časom tudi ti navduševala, a jo, kakor se vidi, naenkrat nečastno popustila, zavrgla, poteptala.“

„Ker sem jo spoznala za zmotno.“

„Zakaj naj bi bila zmotna in blodna?“

„I, že zato, ker uči, da je več bogov, ko more vendar biti samo en Bog, Stvarnik in vrhovni gospodar vesoljstva.“

„Kaj mar ne uči in ne oznanja tudi naša staroslavna vera, da je le eden vrhovni bog, gospodar gromov, gospodar vesoljstva? Poleg bogov, ki vladajo nad šumami, nad njivami, nad bedo in nesrečo zemskega življenja, je samo eden pravi, vrhovni bog, gospodar nebes, vesoljstva. Ta največji vseh bogov prestoluje na nebu in gospoduje le

bolj nebu, drugi, manjši bogovi pa gospodujejo zemlji in njenim stvarjem. Vsi ti nižji bogovi so v krvnem sorodstvu s prvim, z velikim bogom in vsak izmed njih je tem večji in jačji, čim bolj je v rodu s tem bogom vseh bogov. In to je Svetovit, ali kakor ga imenujejo drugi Sloveni, Svarog. Zakaj bi bila torej vera v takega velikega boga blodnja in zmota? Ne, naša vera je zdrava, prava in edino resnična in pravična, je za me največja dragotina, najlepša svetinja.“

„Najlepša svetinja? Po čem se spozna drevo? Po sadu. In kakšne sadove rodi ta vera? Ni treba iti daleč nazaj v preteklost gledat, kakšne žalostne sadove je rodila ta vera naših očetov. Le poglej naše, sedanje ljudi: Kakšni so sedaj po vstaji, po Gotšalkovem umoru! Tako delajo kot mlada žrebeta, ki uidejo črez ograjo: divje, nebrzdano skačejo po poljani, po planjavi, in cvetke, travo, klasje, žito — vse neusmiljeno mane in tepta njihovo kopito. Vse lepe, plemenite, človekoljubne nasade, ki jih je pri nas zasadilo krščanstvo, so ali deloma že uničili, deloma pa še uničujejo podivjani Bodriči. Prosim: ne ugovarjaj mi; potrpi še malo! To moraš vendar pripoznati tudi ti, da je krščanska vera obrodila tudi pri nas, kakor povsod drugod, kamor je zasijala, krasne sadove, oplemenitila poedinca in celo družbo. In če bi hotel le malo razmišljati in se le malo, mimogrede ozreti po svetu, kakor sem razmišljala in se ogledala po svetu jaz, bi prišel do zaključka in prepričanja, da se Bodriči ne bodo mogli vzdržati in ohraniti na površju kot nepoznalci edino pravega Boga. Sovražni valovi jih bodo kot neznabožce, neomikance, divjake potegnili in zanesli v vrtinec in pogoltnili. Poglej okrog sebe: na jugu, zahodu in severu so vsi narodi, ki nas obdajajo, že krščeni. Meniš, da nas bodo pustili kot sosede neznabožce v miru? Naša nevera jim bode ravno pravna pretveza, da bodo napadali našo zemljo od vseh strani.“

„Dobro, naj nas le zopet napadejo! Posvetili jim bomo domov kakor oni dan Ordulfu in Budivoju.“

„Oni dan se ti je posrečilo. Vsako pot se ti pa ne bode. Preveč jih je teh sosedov-nasprotnikov, ki jim diše lepa, sočna bodriška jabolka.“

„Nas je pa tudi dosti. Zlasti če se združimo z drugimi sosednimi nam Sloveni, smo nepremagljiva moč. In ravno sedaj bode pravičen čas, da se vzdignemo vsi severni Sloveni proti skupnemu svojemu neprijatelju Nemcu in Dancu. Mar meniš, Slavica, da je Krut kratkoviden in se ne zna ozirati po svetu in spoznavati in umevati časovnega položaja? Poslušaj, Slavica, kaj sem zasnoval v svoji glavi na potu semkaj:

Tam doli pod Labo je za Nemce voda vedno kalnejša, kar je seveda v prvi vrsti nam v prid. Mladi nemški kralj

Henrik smrtno sovraži saksonske kneze in mejne grofe, ker so mu še otroku stregli po življenju. Njegova nevolja in jeza na nje pa je zavrela in prikipela do vrhunca, ko je moral zlasti na njihovo zahtevo s svojega dvora odstraniti in odposlati svojega vzgojitelja - ljubimca, bremenskega nadškofa Adalberta. Nič manja pa ni nevolja in jeza

Saksoncev na razuzdanega, samoglavega, oholega kralja. Torej na obeh straneh srd, šumenje, vrenje, kipenje. Prej ali slej, enkrat mora ta vreča voda izkipeti. In to bode nam le v prid. Voda na naš mlin; kjer se prepirata dva, tretji dobiček ima. Ti tretji smo lahko mi Sloveni in pred vsemi dru-

gimi Sloveni mi Bodriči.

Smo lahko, pravim; pa tudi bomo s pomočjo višnjih bogov. — Poslušaj dalje:

Rujanci so kot moji rojaki tako na naši strani, z dušo in s telesom. Treba je pridobiti le še Ljutiče in Pomorce. In tudi te pridobimo zlahka. Glas o moji zadnji zmagi nad Saksonci bode hitro priletel k njim, hitro preletel ves slovenski sever pa vzdramil Slovene iz narodnega spanja.

In vstali bodo onkraj Odre reke Po-

morci, ki so se takisto kot Bodriči nemškega ravnokar otesli tujega, sovražnega jim krščanskega izesa poljskega. Vstali bodo in meni drage volje podali roko. In roko mi bodo prožili v pozdrav in prijateljsko, pobratimsko zvezo tudi Ljutiči, ki so že od pamtiveka najhujši nasprotniki križa in še niso pozabili, da se je pred leti bodriški nadknez Gotškalk,

PORTRET STAREGA MOŽA.

L. GROHAR.

ker kristjan, zvezal z Danci in s Saksonci, in se bil proti njim. Bodriči so pa slednjič Gotšalka in njega krščansko vlado vrgli ob tla, in to dejstvo je z zadoščenjem zadovoljilo vsa ljutiška srca in jih krvnim bratom Bodričem zopet zblížalo.

In še dalje gredó moji načrti. Tudi Srbe, Lužičane in Milčane lahko potegnemo v svoj krog. Tudi le-ti niso preveč zadovoljni z oderuškiimi, lakotnimi nemškimi mejnimi grofi in z njim sorodnimi nemškimi duhovniki. Ha, kakšen bučen porog in smeh se razlega ravno sedaj po ravninah med rekama Salo in Bobrom zaradi 'izpodbudnega' konca mišenjskega škofa Kraftha!

In Krut je začel pripovedovati Slavici z zadovoljnim, škodoželjnim nasmehom tega mišenjskega škofa v resnici žalostno povest.

V prvi polovici leta 1066. je bil namreč umrl mišenjski škof Reginher. Za njegovega naslednika na škofovskem sedežu v Mišni ob Labi reki je imenoval nemški kralj Henrik IV. nekega Kraftha, ki je bil prej prošt v Goslaru. Novoimenovani škof je takoj odrinil v Mišno, prevzel škofijo pa se brž vrnil v Goslar, pač da bi uredil svoje tamošnje razmere. Ko je tukaj zavžil nekaj pokrepčil, se je zaklenil v svojo sobo, češ da si hoče odpočiti. V tej sobi je pa imel, ne da bi za to kdo kaj vedel, skrite svoje zaklade, ki jih je le preveč ljubil. Popoldan je prešel, prišel je večer, v sobi se ni nič zgenilo; sluge novega škofa so mislili, da spi. Ker je pa bilo proti njegovi siceršnji navadi, da bi tako dolgo spal, niso vedeli, kaj bi si o stvari mislili, kaj storili, pa so začeli trkati na vrata. In trkali so krepko in klicali so glasno, a odgovora niso dobili. Siloma so naposled sneli vrata in našli škofa z zlomljenim tilnikom, z razbito lobanjo, grozno nakaženega in vsega črnega ležati na njegovih zakladih. Vrag sam je zadavil stisnjenca-skopuha, so govorili ljudje in se smejali in rogali na pretege.

„Vidiš, Slavica“, je končujoč to pripoved dejal Krut, „taki so črnorizci, oznanjevalci krščanske blagovesti. In teh naj bi se mi suženjski vdano oklepali! Rajši jih bomo

s pasjim bičem pretepali, da bodo trumoma cepali v zemljico črno, ker niso vredni, da jih nosi zelena zemljica slovenska. Porog in zasmeh buči zaradi tega zanimivega in značilnega dogodka po vsi prostrani krajini med Salo in Bobrom. In ta dogodljaj bodem izkušal jaz hitro izkoristiti ter privabiti in primamiti tudi Lužičane in Milčane k nam, da bodo z nami vred zaplesali junaški bojni ples.

Kaj ti pravim, dragica Slavica? Velike načrte o veliki bodoči slovenski moči sem začrtal v glavi svoji. In trdno se nadejam, da jih bodem spričo ugodne prilike, ki se mi smehlja in ponuja na vseh krajih in konceh, tudi častno, zmagovito izvedel. Svetovit svetli, veliki, vsedobri, vsemilostivi mi bode zatrdno pomagač in podajač sreče in zmage. Slavica, pomagaj mi še ti izvesti te osnove — s svojo ljubeznijo, s svojim vse-slovenskim srcem! Dragica, lepo te prosim, opusti one črne, samo nemških črnorizcev vredne misli, ki so ti začele rojiti po glavi! Bodi zopet prejšnja Slavica, prostodušno vesela mladenka Slovenka in neustrašena privrženka starih naših bogov! Slavica, bodi moja z dušo, s telesom, in jaz se ti zakolnem, da ne bodem prej miroval, dokler ne posadim na tvojo glavo krone kraljevske!“

Strastno in hlastno je govoril zadnje besede, izgovorivši jih pa upognil pred mladenko koleno in sklonil glavo, pričakujoč odgovora.

Mladenka se je stresla po vsem životu, kakor bi jej bil studeni curk stekel in zletel preko razgaljenega hrbta. Tresoč se mišice njenih lic, belih kakor mrtvaški prt, srepe oči, klecajoča kolena, vsa njena zunanost je pričala, da se je v njeni duši bojeval ljut boj. Molče je nekaj trenutkov motrila lepega mladega nadkneza pa izpregovorila, ne izpregovorila, dihnila je samo:

„Gospodar, jaz sem ti povedala, pod kakšnim pogojem sem pripravljena postati tvoja — —“

„Drugače ne?“

„Ne.“

„Nikdar?“

„Nikdar. Ne morem.“

Krut je zasikal, zasikal kakor kača, planil kvišku, se vstopil z dvignjeno pestjo pred njo, jo nekaj časa gledal s srditimi, s strašnim plamenom gorečimi očmi pa se zadril z glasom hropečim, hreščočim, votlo-zamolklim, kakor zahropi grom izza daljnih, visokih gora:

„Ha, tako? Ne moreš? Misliš, da ne vem, zakaj ne moreš? Ker nočeš! Meniš, da ne vem, zakaj tako govoriš? Ha, tvoja krščanska vera je le pretveza; z njeno pomočjo se hočeš ločiti od mene. Ti bi rada vzela Budivoja, Gotšalkovega sina, kaj ne? Ti mene več ne maraš. In ker nimaš drugega izgovora, zakaj me hočeš zapustiti, pa govoriš tako, pa meni staviš pogoje, ki o njih le predobro veš, da jih ne morem vzprejeti in jih ne bom vzprejel nikdar. Ali povem ti, ne bodeš ga dobila, Gotšalkovega sina, nikdar, nikdar ga ne bodeš dobila, to ti prisežem!“

„Krut, ti se motiš. Krut, sedaj pa jaz prosim tebe“, je z milo prosečim glasom izpregovorila Slavica, zdrsnila pred nadkneza na kolena in vzpela proti njemu roke. „Ah, Krut, poslušaj me: Objemi nauk Kristusov. Nikar ne tavaj v smrtni senci zmote in blodnje, nikar ne vodi naroda bodriškega pod to senco, v propad, v pogubo! Pelji ga rajši na dan in na plan: k luči svete vere, ki jo je prinesel z nebeških višin sam božji Sin...“

„Nehaj!“ je gromkim glasom zagrmel Krut. „Nehaj, kača! Ko ne bi bila ti Pluzonova hči, ko bi mi kdo drugi to govoril, ne vem, kaj bi naredil z njim. To vem, premagati bi se ne znal. Tako pa naj bode! Rečem ti samo: Sramuj se! Mene je sram in se kesam, da sem katerikrat občeval s teboj.“

Še en jezen, zaničevalen pogled na klečočo, mrtvaško-bledo, a drugače svečano-mirno mladenko, še en kot izstreljena pušica doneč sik, in nadknez je odšel iz sobe s koraki trdimi, kakor odide srditi grom iz krajine, ki je nad njo že izlil svoj gnev, v drugo krajino, daljno daljno.

XII.

V nočnem vetrcu je šumljala in v srebrnojasni mesečini se je kopala stara šuma nad staroslavnim Velegradom. Na planinici vrh šume je pa stala gorska vila Radovanka v svojem zlatem, z biseri in z dragulji in s cveticami obšitem krilu, s svojimi dolgimi, plavimi, razpletenimi, preko čela, preko ledja tja do črne zemljice visečimi kitami gostokošatih las, in z očmi, kot nebeški blisk sevajočimi, kot plamen žgočimi. Na planinici je stala pa prepevala:

— Stara ljubezen ne zarjavi; devetkrat se vrne, ponovi. Veš to, Vanda, ti ponosita, gizdava Gnevova hčerka? Misliš, da bode lepi, mladi nadknez Krut res tebe maral, kdaj po tebi pobaral? Nikdar. Stara ljubezen ne zarjavi. Pluzonove hčerke Slavice ne bode nikoli pozabil. Ne bode je pozabil in nikoli se ne bode tako daleč izpozabil, da bi namesto nje tebe povabil na desno svojo, na prestol bodriške kneginje. In če bi se sam že hotel izpozabiti tako daleč, mu jaz ne bom pustila. Vetrove, burjo in dež in točo bom dvignila, da preprečim kaj takega. Pa saj ne bode treba klicati na pomoč teh prirodnih služkinj, treba mi je le malo zgovornosti. — Treba te je pred Krutom le očrniti, pokazati v pravi, slabi luči, pa ti bode prešlo domišljanje, in bodo po vodi splavale in same sebe končavale tvoje nebotične nade. In take stvari, take spletke jaz dobro razumem. Še predobro, bolj, kakor je včasih ljudem všeč. Hahaha! Me vile smo široslavne, dobre zdravnice in proročice, pa smo tudi nagajive devičice lisičice. Veš, kako te bom znala Krutu opisati, kako očrniti? Poznaš Ježibabo? Stara, grda žena je, ki kot zaprisežena zaveznica spremlja smrt na vseh njenih daljnih potih, odnaša v svojo šumsko, zimsko kolibo tujo deco, jo odvarja, sicer hrani, redi, goji, a samo zato, da jo speče, ko se malce zredi. Grda ženščina jo to, a se zna tudi preleviti in izpremeniti v prekrasno mladenko in vabi in mami k sebi pastirje in lovce, pa ko se ti dajo prevariti in omamiti in pridejo k nji, jih uspava s

svojo pesmijo-uspavanko v globoko spanje in sladke sanje, potem jim pa izruje in izbije oči. Veš: kot tako zlo Ježibabo, navidezno Zlato babo, te bodem znala opisati in očrniti pred lepim, mladim nadknezom Krutom. Pa te bode pustil, in bodeš enkrat od vseh zasmehovana stara samičica, zarjavela devičica. In zakaj ti bodem to naredila? Ker te sovražim, sovražim, ker si se poleti drznila stopiti sem, na ta prostor, na to naše divno igrališče in pevališče, kjer se sestajamo in rajamo v jasni mesečini, pa ker si na svojo lepoto tako ponosna in si tako domišljava in sanjava in gizdava in ohola in naduta kakor negodna jarica-puta... Ha, vi še ne veste, kako se je danes postavljala in Krutu nastavljala ta Vanda, velegrajskega posadnika hčerka srakoperka! —

Po dobljeni sijajni zmagi je Krut pustil v Labinbregu močno posadko, druge vojnike-zmagavce pa razpustil na njihove domove, potem ko jih je laskavo pohvalil in bogato obdaril.

Tudi sam je sklenil iti na svoj dom, v velegrajski nadknežji dvorec. Svojemu ondotnemu dvorniku-oskrbniku je sporočil dan in približno uro, kdaj pride v svojo prestolnico, v Velegost, pride, da se tam stalno in trajno naseli.

Na ljubavnih perotih boginje Žive je poletel iz Labinbrega, kakor ste čuli, kakor ste videli, v Velegost, pozdravit ljubljeno Pluzonovo hčerko Slavico in — sebe proslavit.

Kako ga je tam pozdravila in vzprejela Slavica, — kdo bi to znano stvar ponavljal in stvar opisujoč, zraven nemara celo zabavljaj!

Vse lepše in sijajnejše kot v Velegostu je bil vzprejet mladi nadknez v Velegradu.

Nadknežji dvorec je bil med tem časom, kar je hodil obiskujoč važnejša mesta Krut po deželi, lepo popravljen in okusno opravljen, da dostojno vzprejme pod svojo streho gospodarja nadkneza.

In za njega dostojen vzprejem so lepo poskrbeli tudi Velegrajci sami.

Gnev, mestni posadnik, je podžigal so-meščane z besedo in zgledom, da so hitro,

kar najhitreje delali velike in lepe priprave za slovesni pozdrav zmagovitega nadkneza. In kmalu je bilo celo mesto odeto v praznjo praznično obleko: hiše v pestrih zastavah, ceste oblokane s ponosnimi slavoloki, ulice pa izpremenjene v lepe gozdiče zelenih smrečic.

Pred južnimi mestnimi vratmi, kjer je bil postavljen zlasti velik, skoro nebotičen slavolok, je pričakoval in pričakal nadkneza zmagovalca velegrajski posadnik Gnev z mestnimi odličnjaki prvaki in s premnogimi župani in starejšinami, ki so nalašč za to priliko prihiteli v Velegost.

Bil je krasen zimski popoldan, jasen, solnčen, skoraj že pomladansko gorak.

In gorak je bil tudi Krutov vzprejem.

Globoko se poklonivši je Gnev z izbranimi besedami pozdravil nadkneza, mu čestital k slavni zmagi, ki bode brezdvomno nesla slavo slovenskega orožja ne samo v bližnje sosedstvo, temuč v zemlje daljnodaljne, zaželel v nadaljnjem svojem nagovoru, da bi se gospodar nadknez kmalu udomačil in zadovoljno, srečno živel na svojem novem domu, v velegrajskem nadknežjem dvorcu, in ga zagotavljal neomajne vdanosti in ljubavi svoje in vseh Velegrajcev.

Komaj je Gnev končal in se mu je Krut za pozdrav in dobrodošlico s kratkimi besedami zahvalil, pa je pristopila v spremstvu dveh drugih mladenk v obleki beli kot sneg gizdava Gnevova hčerka srakoperka. Krut je kar ostrmel, se kar zdrznil, ko jo je zagledal pred seboj. No, to mora priznati tudi nasprotnik in nasprotnica: grda ni ta Vanda, obratno, lepo, čedno dekle, plemenite rasti, krasnega stasa, ravna, ponosita kot planinska jela, nekoliko zarjavelega, a baš zato zanimivega, mladega, jajčastega obrazka s svetlo, tako prozorno kožico, kakor bi si jo bila izposodila od jantarja. In iz tega obrazka gledata v božji svet dve svetli zvezdici, ne zvezdici, dva solnčka, poletna solnčka, pekoča, žgoča, paleča žitno polje in trave in cvetke — Vandini živi očesci. In na tem lepem obrazku se rdeči niz svežih črešnjic, ne, nabran in tesno stkan niz rdečih jagodk,

niz nabran in stkan v rženem cvetu — Vandine lepe ustnice. Vrh tega obrazka se pa zlati z zelenim vencem ovita krasna krona košatih, ogljeno črnih las. Ne, tudi največja nasprotnica-tekmovalka mora dati Vandini izpričevalo, da ni nelepa, ni pa ni. In njen poredni posmeh in njen grličji glas! . . . Krut je strmeč gledal, strmeč poslušal krasno mladenko.

Z dražestno lahkoto, z mamečo prelestjo, ki bi delala čast dvorni gospici kake kraljice ali cesarice, se je poklonila nadknezu, zasadila vanj pogled tako vroč kot julijevo solnce, obenem pa pogled tako globok in tako oster, kakor je ostra novokaljena puščica, sprožena iz novega napetega loka, pa ga je z navdušenimi besedami pozdravila v imenu velegrajskih, v imenu vseh bodriških mladenk. Lepim, iskrenim čestitkam — je dejala —, ki se mu z njimi poklanjajo in ga z njimi pozdravljajo zvesto vdani podaniki, se pridružujejo tudi velegrajske, vse bodriške mladenke podanice. Vso srečo, ki jo je kdaj zrl svet, bi ona danes rada imela, pa bi jo položila v njegovo naročje, vso, prav vso. Da bi mogla, pa bi pohitela tja gori v jasne nebeške višave, kjer bivajo dobri svetli bogovi, in prosila bi jih tako vneto, tako dolgo, da bi vsi splavali doli na zemljo in mu sipali na pot zemskega njegovega teka zgolj mehko cvetje in solnčno, svetlo zelenje, in bi mirno stopal po strminah pozemskega življenja, in se noben trn ne bi doteknil njegovih nog. V imenu velegrajskih, da, lahko in smelo reče, v imenu in iz srca vseh bodriških mladenk, iz srca vseh Slovenk govori in želi: Višnji bogovi naj bi bili vedno z njim, naj bi mu bili in ostali vedno srčno vdani, kakor so mu in bodo vedno vdana srca slovenskih mladenk.

Nekam zmeden, zbeگان se ji je zahvalil Krut za laskavi pozdrav, želeč, da bi bile Bodričanke vedno tako bodrega, domoljubnega duha, vedno velike domoljubkinje, in da bi vzgojile še dosti takih hrabrih mladcev, kakršnih junaški roj se je zadnjič ob Labi reki za domovino bojeval, za domovino tudi umiral srčno, pogumno. In očitno zmeden

in zbeگان je podal posadnikovi hčerki roko v zahvalo in slovo. In pogled, ki ga je v tem trenutku uprl v Vandine oči, ta pogled je bil najzgovornejša priča za vse navzoče, kako ga je lepa mladenka očarala, omamila, kar privezala nase.

Z velikim zadoščenjem in zadovoljstvom se je v srcu smejal posadnik Gnev, češ da bode za trud, ki ga je imel zadnje dni s pripravami za Krutov vzprejem, morda že prav kmalu lepo oškodovan, bogato plačan, s plačo tako, kakršno si je sam namenil: da bode namreč nekega lepega dne videl svojo hčerko ob nadknezovi strani. Zadovoljno se je smejala tudi Vanda. Smejala se je in sama sebi čestitala, da je izvršila priučeno svojo vlogo tako izborna, da je poslušavca-gledavca, kateremu je bila posvečena njena igra, mladega nadkneza, tako spretno opozorila, priklenila nase . . .

Le se smejaj, prešerna Gnevova hčerka srakoperka, le se ziblji v medeno-sladkih nadah, le si stavi zlate gradove, a vedi, da jih staviš v oblake! Vedi, da nikoli ne bodeš Krutova. Nikoli, nikoli! Stara ljubezen ne zarjavi. In vila Radovanka ima tudi še nekaj veljave in moči.

Tako je pela vila Radovanka, ko je stala v srebrnojasni mesečini na planinici vrh šume, rastoče nad mestom Velegradom, v svojem zlatem krilu, razpletenih kit, z očmi kot blisk sevajočimi, z očmi kot plamen žgočimi. Tako je pela in je končno prav imela.

Nadknez se je nastanil v dvorcu. Imel je ukusno urejen, udobno opremljen stan. Imel je postrežljivo, vdano služabništvo. Srca vseh Velegrajcev je imel za seboj. In vendar ni bil prav zadovoljen in srečen in pokojen. Celi dan je marljivo, vestno in točno vršil vladarske posle, vzprejemal odposlanstva, reševal in razsojal pritožbe in pravde, celi dolgi dan je delal neumorno naporno, hotoma delal tako naporno, da bi se raztresel, da bi utrujen od dela lažje užival blagodejni nočni pokoj. A ni se mogel raztresti, ni se mogel otresti, tudi ponoči ne, tajnih obiskovalcev, ki so ga hodili motiti in begati in vznemirjati.

Prelestna podoba posadnikove hčerke Vande mu je neprestano plavala in migljala pred očmi, odkar se je nastanil v Velegradu. Nevoljen, jezen, razočaran, sam nase hud, še bolj hud pa na Slavico, je bil prišel iz Velegosta v Velegrad. Celo dolgo pot iz Velegosta v Velegrad si je izbijal Slavico iz glave in mislil in snoval, kako bi čim najhitreje izbrisal iz svojega spomina deklico, ki se je tako daleč izpozabila, da je objela njemu tako sovražni in zoprni križ Kristusov. Izbrisal bi si seveda spomin na njo najprej in najlažje, če bi si kar najhitreje poiskal drugo. In na ta način se bode tudi najkrasnejše in najhitreje maščeval nad Slavico.

Pa je hitro, hitreje kakor je pričakoval, našel mladenko, ki se s svojo lepoto in ljubeznivostjo lahko gre kosat s Pluzonovo hčerko. Dražestna Gnevova hčerka ga je že takoj ob prihodu v Velegrad skoro docela očarala. In če ga ni že takrat docela, ga je očarjevala dalje naslednje dni. Kadar je stopil k oknu svojega dvorca pa zagledal v posadnikovi hiši lepo posadnikovo hčerko, mu je kri zaplula v lica, z neodoljivo močjo ga je preletelo po vsem životu nekaj sladkega, toplega, vročega. In vedno rajši je stopal k oknu, in hitreje kot bršljan okoli tujega stebila, je priraščala k njegovemu srcu lepa Vanda. In vedno gostejše se mu je utrinjala misel: ali ne bi bil ob strani te mladenke, žive in poskočne kot živo srebro, srečnejši kakor ob strani omledne, v zadnjem času tako malobesedne Pluzonove Slavice. Čemu bi moledoval za ljubezen pri Slavici, ko se mu deklinška ljubezen v neposredni bližini ponuja z odprtimi rokami!

Utrinjale so se mlademu nadknezu take misli vsak dan gostejše. A čim gostejše so se utrinjale, globlje so padale na tla nerodovitna, globlja je bila njegova ljubezen do Slavice. Globlja in temeljitejša od dne do dne pa je postajala ta ljubezen tudi zato, ker je zadevala ob vedno večji odpor z njene strani.

Kakor zločesti veter razah, ki se vrti z nenavadno brzino naokoli in s svojo silo

in jakostjo ruši in podira vse, kar se mu upira, kar mu pride na pot, je hotel Krut po onem zadnjem pomenku s Slavico odprhniti iz Velegosta. Najrajše bi vse zdrobil, vse strl, tako je bil jezen, ko je drvil iz Slavičine sobe po stopnicah dol k svojim ljudem dajat jim ukaze, naj takoj osedlajo konje za odhod. Ravno toliko da ga je bila še prestregla gospodarica Zorana in ga vsaj malce pomirila in potolažila.

„Nikar ne divjaj, gospodar!“ mu je govorila. „Nikar ne zdvajaj ob prvi navidezno ponesrečeni praski. Saj si vendar velik junak. Ravno kar si izvojeval tako sijajno zmago nad Ordulfom in Budivojem, proslavil si se širom naokrog, vse te časti, vsa dežela je polna tvoje hvale. Ti pa, namesto da bi bil spričo tega veselega dejstva vesel, razkošno, razigrano, lahko celo razposajeno vesel in še drznejši in pogumnejši, se daš oplašiti od mlečnozobe mladenke! Sicer pa, če si napram nežnemu spolu tako mehak in prijenljiv in omahljiv, pa prepusti vso stvar meni! Nikar si ničesar ne stori iz Slavičinega bedastega govorjenja! Hm, kaj še ne veš, da smo ženske bolj in prej izpremenljive in prej dostopne in vzprejemljive za nove misli in zamisli kakor moški? Ženska ti je kot lubje, ki v nje z otroško lahkoto zarežeš globoke rezí, kot žolti vosek, ki vanj vtisneš poljubno podobo. Zato pa me ženske tudi vse prej kot moški popustimo in izgubimo navdušenje za ravnokar spočeto in komaj rojeno zamisel in krenemo nazaj ali pa na drugo, novo pot.

Poslušaj me, gospodar: Ona zločesta Filomena je zavdala Slavici te misli, ki ji sedaj rojijo po glavi. Zvito, prekanjeno, tihotapsko jih ji je zavdala in ji otrovala dušo. Kakor kača, ki sikne izpod skale v mimoidočega potnika iz zasede. Sikne, pikne, pa odprhne nazaj. Njen strup včasih res škoduje, je smrtonosen. Ponajvečkrat se pa njen pik vendar lahko naredi neškodljiv.

Gospodar! Tudi ta pik, ki ga je zavdala Filomena Slavici, bodem jaz naredila neškodljiv, nezastrupljiv. Kakor sem že dejala: prepusti to stvar meni. Jaz bodem Slavico

že ozdravila in popravila. Te njene muhe, te njene najnovejše misli ji bodo že prešle, prešle kakor preidejo in minejo oblačice, ki jih je bil na nebo priveslal jaki jug, ko se pripodi nad nje jačji sever. Le miren bodi, zanesi se name, kmalu ti bodem lahko sporočila svoje tozadevne uspehe.“

Zorana mu je res poročala, a o kakih uspehih mu ni mogla poročati.

Sicer je Slavico hudo pestila.

„Ali si znorela ali kaj-li, da greš take gorostasne bedastoče pripovedovat nadknezu?“ jo je prišla koj po Krutovem odhodu.

„To niso nikake bedastoče“, je pogumno odgovorila Slavica. „Resnica sme in mora imeti vedno odkrita lica. In krščanska vera je resnica!“

„Kakšna resnica? Lažnica, ne resnica!“

„Za me je resnica, najčistejša, najgolejša, najjasnejša: čistejša kot najčistejša studenčnica, jasnejša kot razgaljeno jutranje nebo.“

„Tebi se je zatrdno zmedlo v glavi. Kje se pristuje tako bedasto govorjenje Pluzonovi hčeri! Sramuj se! Namesto da bi mi bila v ponos in veselje, namesto da bi starici veli in trhljeni sladila zadnje ure zemskega teka, mi jih pa greniš in mi kličeš v hišo hladno — starko Morano, da me objame in zavije v temno in vlažno svoje krilo, in pomagaš sivolasi Snegulji meni beliti lase in pomagaš Rojenicam trgati in krčiti mi nitke življenja! Reva jaz! Mož mi je umrl žalostne smrti. Toliko da se mi je začela celiti srčna rana, ki mi jo je zadala njega smrt — začela se celiti ob misli, da so mi bogovi vendar še pustili zemske sreče lepo merico: da imam vsaj še blago hčericico, palico onemoglosti, ponos duše, sladkost čuvstev, radost srca in zeleno nado starosti — hčericico, ki jo je vzljubil in pri meni že zasnužil sam nadknez bodriški. Ná, sedaj si si pa vtepla te nespametne misli v glavo, ki bodeš z njimi podrla srečo svojo in mojo. Reva jaz!“

Zorana je zaplakala plač pridušen, izsiljen. A ta plač ni pri Slavici nič izdal. In ko je Pluzonova vdova uvidela, da z njim

pri hčerki nič ne opravi, se ji je čelo, se ji je obraz, se ji je vsa kretnja, prej oblečena v črno žalost in togo, izpremenila, preoblekla v zelenkasto blede odelo srda in jeze:

„Pa ji bodem, pa ji bodem pregnala iz glave te neumne misli, te muhe, to trmo.“

In začela jo je pikati in jo je pikala, kadarkoli je imela vsaj navidezno priliko, pikala s pikom razljučene kače, pikala kot igla, pikala in zbadala kot glogolov trn.

Pa glej čudo, čudo čez vsa čuda: Ona Slavica, ki je bila prej tako srborita, tako samoglava, samosvoja, trmasta, trda, neupogljiva kot dren, ona Slavica, ki se je bila kot raznežena, ljubljena hčerka-edinka veljaka-prvaka Pluzona znala povzpeti v rojstni hiši že tako visoko, da ji ni smel nihče kljubovati, da si ni dala od nikogar ukazovati, še svetovati ne, da je morala vedno in povsod njena obveljati, ta Slavica je bila sedaj pohlevna in krotka kot jagnjica in vitka in vpogljiva kot muževna mladika v rani pomladi.

Vse zbadanje, vse pikanje je prenašala mirno vdano, da, celo z nekakim veseljem.

To njeno vedenje je pa Zorano še bolj jezilo, jezilo tembolj, ker ni mogla nadknezn Krutu poročati nič veselega, nič povoljnega, kakor mu je bila obljubila pred odhodom iz Velegosta.

Tudi Kruta je ta Slavičina nepoboljšljivost jezila in žalila. A pozabiti je le ni mogel. Njen odpor je le povečeval in podžigal ljubezenski plamen, ki je gorel za njo v srcu njegovem. In silnejše in silnejše je vrela na dan iz njegovega srca želja, da bi skoraj zopet videl dražestno Pluzonovo hčerko...

In ta želja se mu je izpolnila kmalu, še pred pomladjo. In izpolnila mu jo je — Slavica sama.

Ej, iz Velegosta je priletel neki dopoldan sel-jadrnik, poslan od Slavice s sporočilom. da je mati Zorana na smrtni postelji — prehladila se je. pa se je je lotila vročnica — in ga želi še enkrat videti, še enkrat govoriti z njim in ga želi kot pričo svoje oporoke.

In Krut je takoj zdirjal v Velegost. In je bil res priča Zoranine zadnje volje. Pa kakšna je bila ta?

„Slavica!“ je govorila Zorana. „Čutim, da se mi bliža smrtna ura. Smrtnica je že trikrat trkala na vrata. In zvezda, ki se je pojavila na nebu ob mojem rojstvu, nad mojo zibelko, in ki me je spremljala skozi zemeljsko življenje, ta zvezda se je danes zjutraj — videla sem jo skozi okno — utrnila. Utrniti moram sedaj seveda tudi jaz. In preden utrnem, bi vendar še rada videla izpolnjeno svojo zadnjo željo. Slavica, reci, da zametaš Kristovo vero, da si zopet častilka naših starih slovenskih bogov, in daj Krutu roko v trajno zvezo zakonsko!“

„Kristove vere ne morem zavreči in je ne bodem zavrgla nikdar.“

„Nikdar?“

„Nikdar!“

„Tako pa čuj mojo oporoko: Vse moje imetje je Krutovo. Tebi ne zapuščam ničesar, samo prokletstvo svoje.“

Daj bože Svetovit, da ide v tebe bes!
Perunova strela v tebe!

Naj pridejo nad te vetrovi, škodljive burje in nevihte in potresi!

Naj te zatne noč, tema, mrak in slehrni črni in strašni oblak!

Po smrti pa bodi zavržena kot izdajica svojega rodu in svoje domovine v pekel, v črno noč, da tam v večni temi in ognju živiš večno žalostne dneve.

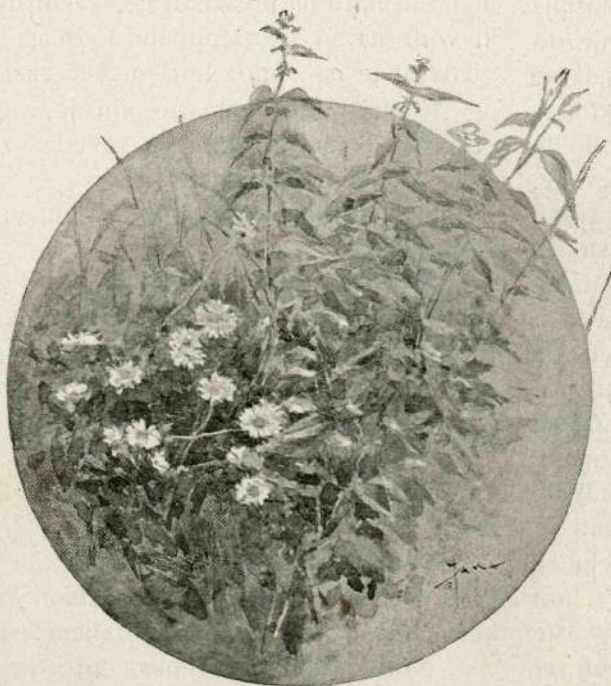
Bodi prokleta, prokleta, prokleta!“ —

(Dalje.)

SILVIN SARDENKO:

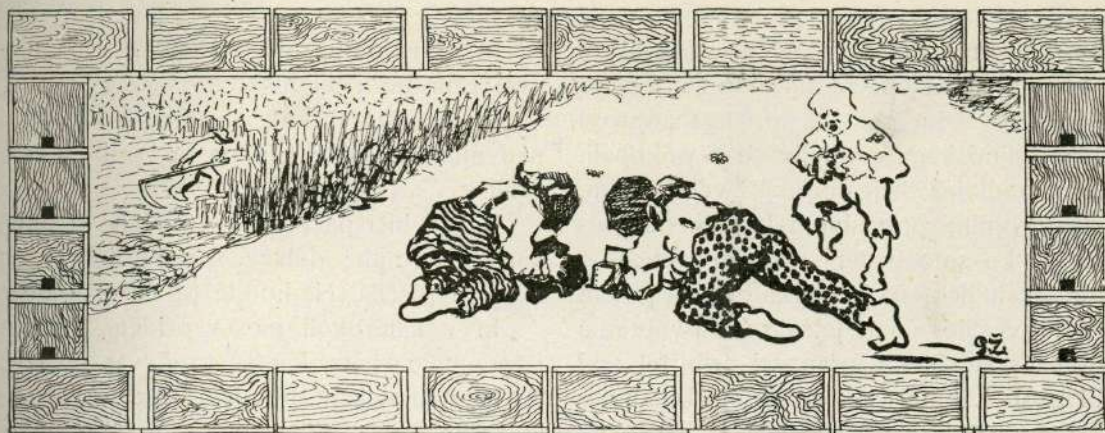
TRENUTEK ŽALOSTI.

Od rožnih trat
dehti pomlad,
od travnika
zelenega,
od vira vre
studenega;
a jaz hitim
čez cvetni dol,
in z mano hodi tiha bol.

Po vseh logeh,
po vseh vrteh
nekdanji svoj
sem raj iskal,
povsod po njem
izpraševal.

Ne dih vetrov,
ne vonj cvetov
o njem ne zna —
še tega ne,
kje v grobu spi,
ne ve nihče...

BOGDAN VENED:

V SMRTNI SENCI.

BALTÍŠKA POVEST.

XIII.

Zvezdice, te majčkene, drobčkanelučce, razsvetljevalke črnih noči, se pa nocoj tako zbadljivo posmehujejo tekmeču velikanu, ki kraljuje belemu dnevu, ki hoče biti vseviden in vseveden. Posmehujejo se solncu nebeškemu. Zakaj? Ker so videle nocoj tako lep prizor, kakršnega še ni bil priča velikan, svetilec belemu dnevu.

Tam pred južnimi vratmi staroslavnega mesta Velegosta, na grobu matere Filomene, je klečala mladenka zornega in izpokornega obraza. V revni, siromašni obleki je tam klečala, molila in prisezala:

„Mati Filomena! Mati smo ti rekli v šoli in imeli smo te radi kot veledušno duhovno mater. Za mater sem te klicala tudi jaz posebno rada. Ali danes te še z večjo pravico in še z večjim zadovoljstvom kličem tako. Moja telesna mati me je preklela pred smrtjo. Poželela je, da pride v mene bes, da pride Perunova strela v mene, da me zatme moč, mrak in vsakršno črno zlo. Po smrti pa —

mi je zaželela — naj bom kot izdajica svojega rodu in svoje domovine zavržena v pekel, v „črno noč“, da bi tam v večni temi živela večno žalostne dneve.

Mati Filomena, ti moja duhovna mati, ti si mi pa vse kaj drugega zaželela: Ne črne noči, zaželela si mi solnčni dan in solnčno razsvetljeno plan.

In tukaj na grobu tvojem ti obetam, da bodem poizkušala zazreti ta solnčni dan, to solnčno razsvetljeno plan.

Kako? Ti, ki zatrdno stanuješ v rajskih višavah, ozri se malce malo iz teh višav na ubogo zemljico, pa bodeš videla, kako je Pluzonova hčerka poizkušala s pomočjo Duha božjega zazreti ta svoj dan.“

In Slavica — res je bila Pluzonova hčerka ona mladenka, ki je klečala v obleki borni, siromašni, na grobu matere Filomene — je poljubila hladno prst hladnega groba pa klečé nadaljevala:

„Mati me je razdedinila in ves svoj imetek zapustila nadknezu Krutu, ljubljencu svojemu. Krut je bil sicer tudi ljubljenelec moj. Ljubila sem ga z vsem žarom mlade, goreče ljubezni. In on je mene tudi ljubil in me še

ljubi. To svojo ljubav je očitno pokazal že večkrat prej, zlasti pa zadnjič, ob smrti moje matere. S častjo, kakršna pristoja soprogi Pluzona, ljudskega voditelja, so jo pokopali. In sam nadknez jo je spremil z velečastnim, mnogobrojnimi spremstvom k večnemu počitku. In ko smo mater slovesno zakopali v hladno zemljico, pa je nadknez takoj potem prejel obvestilo, da se je saksonski vojvodič Magnus s številnimi praporci približal reki Labi proti Labinbregu, pač z očitnim namenom, da vdere v slovensko ozemlje, da maščuje zadnji poraz svojega očeta Ordulfa in svojega pobratima knezoviča Budivoja, pa je zato moral odhiteti iz Velegosta na branik domovine — kaj je storil nadknez?

Pokleknil je pred menoj, me zopet zaprosil, naj bodem njegova, in slovesno izjavil, da izpremeni, ovrže oporoko moje matere — kar pač kot dedič, kot deželni knez lahko stori — in da ves imetek Pluzonovega bogatega doma prepusti meni. Jaz sem mu ponovila stalni pogoj, pod katerim sem pripravljena biti njegova. In zopet se je razsrdil in ogorčen odpotoval.

Kaj sem hotela storiti jaz? Sklenila sem ne vzprejeti nadknezove milosti. Pa sem se odločila iti na pot — krščanske blagovestnice. In kot taka sem se tudi odločila iti v obleki, v kakršni je pošiljal Krist svoje učence oznanovat blagovest. Veš, ti mati Filomena, kmalu po tvoji smrti sem začela čitati knjigo božjih besed. Za god mi jo je bil prinesel rajni nadknez Gotšalk; a v tistem času, v mladem, vihravem, ko mi je bila glava vsa polna, svinčenotežko polna drugih misli, daljnodaljno oddaljenih od misli krščanskih, se nisem za njo zmenila. Po tvoji smrti, ko so me zopet obiskovale misli krščanske, sem pa po tej knjigi listala in jo pridno čitala pa sem naletela na te-le besede:

Žetev je sicer velika, a delavcev je malo. Prosite tedaj Gospoda žetve, da pošlje delavcev v svojo žetev.

Pojdite, jaz vas pošiljam kakor jagnjeta med volkove.

Ne nosite mošnje, ne torbe, ne črevljev, in nikogar na potu ne pozdravljajte.

In v katerokoli hišo pridete, recite najprej: Mir bodi tej hiši.

In ako je tam otrok miru, bo počival nad njim vaš mir; ako pa ne, se bo k vam vrnil.

V tisti hiši pa ostanite, ter jejte in pijte, kar je pri njih; delavec namreč je vreden svojega plačila. Ne hodite od hiše do hiše.

In v katerokoli mesto pridete, in vas vzprejmejo, jejte, kar se pred vas postavi.

In ozdravljajte bolnike, kateri so ondi, in recite jim: Približalo se vam je božje kraljestvo.

V katerokoli mesto pa pridete, in vas ne vzprejmejo, pojdite ven na njegove ceste, in recite:

Tudi prah, kateri se je nas od vašega mesta prijel, otresemo na vas; vendar pa to vedite, da se je božje kraljestvo približalo. — —

Te besede mi niso in niso mogle iti iz spomina. In ko sem se odločila, da hočem biti krščanska blagovestnica med Bodriči, da hočem svojemu rodu načelovati ne kot njega kneginja, milostno govoreča s knežjega prestola in pozemske milosti deleča, ampak govoriti mu s prestola ponižnosti, da se je tudi njemu približalo nebeško kraljestvo, sem se obenem tudi odločila, da bodem nastopila svojo blagovestniško pot ravnaoč se kolikortoliko po teh besedah Kristusovih. Zato me vidiš, mati Filomena, v opravi, v kakršni še nikdar ni bila Pluzonova hčerka-edinka.

In sedaj grem. Vse, vse sem zapustila, samo starico Godislavo sem vzela s seboj. Mati Filomena, ti moja dobra duhovna mati, izprosi mi pri vsemogočnem Bogu višnjega blagoslova.“ — —

In še enkrat je Pluzonova hčerka Slavica poljubila hladno prst hladnega groba matere Filomene. Še en pogled ji je splaval na speče staroslavno mesto Velegost. Še ena solza, svetla kot zvezdica na daljnem nebu, se ji je utrnila v očesu, utrnila se ji je hipno, a ona si jo je tudi hipno otrla, se obrnila, poklicala starico Godislavo, ki je stala ne daleč od nje pod košato lipo kot stražnica

pred morebitnimi zasledovavci - opazovavci, pa sta odšli — po cesti proti Tešinu.

Marsikomu se morda čudno zdi, kako je to, da gre Godislava, prej tako goreča, zagrizena privrženka starih slovenskih bogov, s Slavico, sedaj odkrito kristjano, kot pokorna služkinja, v siromašni, malokaj beraški obleki iz prijaznega mesta Velegosta v uri pozni v črnogledo noč in v neznano bodočnost. Pa to nič ni čudnega. Mogoče, verjetno, da je tudi v njeno dušo priletelo nekaj onih snežink Duha božjega, ki so v zadnjem času v tako gostih in polnih kosmičih sule nad hišo Pluzonovo, v dušo Slavičino. Sicer se je pa starica izkazovala v zadnjem času Slavici brezpogojno v vseh stvareh, pri vseh njenih zahtevah, pri vseh njenih poveljih, pri vseh njenih željah, zvesto, pokorno in ljubečo služkinjo. Spoštovala, ljubila jo je že v prejšnjih časih, že takrat, ko je kot mala deklica hodila z Viljenico v nadknežji dvorec ljubeški. Še z večjo ljubeznijo jo je vzljubila, ko jo je le-ta po smrti knežnje Viljenice odhajaje iz Ljubeka vzela s seboj v Velegost. Z največjo, uprav materinsko ljubeznijo pa se je je oklenila, ko je v zadnjih tednih dan na dan opazovala, kako jo gospodarica Zorana pika, naravnost s kačjo zlobo sika v njo strup strupenih besed zaradi njenega krščanskega prepričanja. Ko jo je Slavica prosila, naj jo v siromašni obleki spremlja v tujino, kamor se je namenila, je bila takoj voljna in dejala, da gre z njo rada z največjim veseljem tudi v ogenj ali v smrt.

In tako vidimo v svitu svetlih zvezdic starico Godislavo odhajati s Pluzonovo hčerko z groblja matere Filomene v črnogledo noč in v neznano bodočnost.

Odšli sta po cesti, vodeči proti Tešinu. Mislili sta, da gresta sami, da gre z njima kvečjemu tihi mesec in gredó z njima svetle zvezde. Pa sta se kruto varali. Za njima je šla s tihimi koraki, z zavratnimi, zahrbtnimi naklepi v srcu — hijena v človeški podobi.

Veste, kdo jo je poslal za njima? Devičica lisičica Vanda, velegrajskega posadnika prešerna, gizzdava in sanjava hčerka, hčerka

srakoperka, kakor jo je imenovala vila Radovanka, ko je onikrat v noči v lahkem vetrčku šumljajoči, stala v srebrnojasni mesečini na planinici velegrajske šume. Ponosita posadnikova hčerka si je namreč že kar vtepla v glavo misel, da mora pa mora postati soproga mladega, lepega nadkneza in od vsega naroda spoštovana kneginja bodriške zemlje. Od onega zimskega popoldneva, ko se je Krut po bitki ob Labi reki zmagoslaven povrnil v Velegrad, pa se ji je pri njega slovesnem vzprejemu in pozdravu posrečilo, da ga je s svojo lepoto in s svojim zapeljivim nastopom omamila, se je vsa zaverovala v to svojo zamisel. In v tej svoji veri se je odtistikrat tudi lahko vsak dan bolj, vsak dan glöblje utrjevala. Saj je videla, kar so lahko videli, morali videti tudi drugi ljudje v sosedstvu, kako se mladi nadknez zanima za njo, kako se s svojega nadknežjega gradca rad ozira v njena okna. Samo že vsemu svetu znano ljubavno razmerje med nadknezom in Pluzonovo hčerko Slavico ji je hodilo po glavi. Saj je tudi ona vedela, da stara ljubezen ne zarjavi, devetkrat se vrne, ponovi. In misel na to razmerje ji je ono njeno vero, da jo nadknez strastno ljubi, katerikrat vendarle motila in slabila. Ta vera si ji je pa skoraj do tal ušibila, in zelena njena nada, da bode ona kdaj bodriška kneginja, toliko da ni že vsa spuhtela v sinji zrak kakor v vijugastem kolobarju iznad strehe se vzdignivši, proti nebu plavajoči in dalje in dalje izginjajoči in preminujoči dim —, ko je videla, kako je Krut jadrno poletel v Velegost, koj ko je dobil od Slavice sporočilo, da ji je mati Zorana na smrtni postelji. Ko je pa še kmalu potem izvedela, s kako dičnim in mnogobrojnimi spremstvom se je nadknez udeležil pogreba Pluzonove vdove, kako ljubeznivo se je vedel napram Slavici, ko je izvedela to po posebnem slu, ki ga je bila za Krutom odposlala v Velegost, je njena duša vzkipevala valovito, visoko in srdito, kakor v obrambo svojih pravic v srdu vzkipe morskimi valovi, ko jih napade sovražni vihar. No, malo malce se je takoj ohladila in pomirila,

ko je zaznala, da se je moral Krut nemudoma odpraviti iz Velegosta na mejo svoje kronovine proti Labi reki, da prepreči in zabrani saksonskemu vojvodiču prehod črez njo.

Minil jo je prvi bes. A „črna noč“, pekel — kdo drugi? — ji je sedaj poslala uprav peklensko misel v glavo: tekmice Slavice se najhitreje iznebiš, če jo — umoriš. Grozna je bila v prvem hipu spočetja tudi nji ta misel. A sčasoma ji je bolj in bolj ugajala. Samo kako bi jo izvedla, to vprašanje ji je še delalo preglavico. Pa saj se za vsako črno zlodelo dobi tudi črn človek zlodelec...

Poklicala je nekega večera vojnika Vrela, ki je bil v mestni posadki poznat kot največji prekanjenec, in če pa toliko vreden kot v detelji predljanec.

„Ti veliki junače, ali hočeš zaslužiti z enim samim mahljajem, z enim samim zabodljajem ne le pohvalo in priznanje mojega očeta posadnika, ampak tudi še kaj drugega?“

„Gospica, jaz sem vedno na razpolago tvoji in tvojega očeta želji.“

„Saj sem vedela, kar ve celo mesto, da si glasovit, neustrašen junak. Veš, kaj s tem mahljajem oziroma s tem zabodljajem lahko zaslužiš? Toliko, da si bodeš lahko kupil dičen dom, da si bodeš lahko ustanovil svoje ognjišče, da bodeš lahko poročil svojo dragico Dragomiro. Kaj me bodeš gledal tako debelo? Meniš mar, da posadnikova hčerka nima oči, nima ušes? No, pa nikar ne misli, da ti Dragomire ne privoščim, da ti hočem sedaj nagajati! Saj ti povem, da bodeš izvoljenki svoji z enim samim sunkom pripravil krasen dom.“

„Veledična gospodarica, saj sem ti že odkrito povedal, da sem ti na razpolago.“

„Dobro. Ali poznaš Pluzonovo hčerko Slavico?“

„Kdo ne bi poznal krasne mladenke?“

„Ali je krasna ali nekrasna, to meni nič mar. Meni je le to mar, kako bi jo čim prej poslala k boginji Morani.“

„No, s takimi skrbmi si veledični gospodični pač ni treba beliti glave.“

„Torej bi bil pripravljen odvzeti mi te skrbi?“

„Na mah.“

„Dobro. Odrini v Velegost! Na mojo odgovornost lahko takoj zapustiš posadko in mesto. Hodi skrito, delaj zvito, in ko mi prineseš širom poznato kito las Pluzonove hčerke in zagotovilo, da spi v naročju boginje Morane, dobiš obljubljeno plačilo. Razumel?“

„Do pičice.“

„Toliko razsoden si seveda sam“, je še tišje nego prej šepetala Vanda, „da urediš to stvar na tak način, da ne bo izdan niti posadnik niti jaz, ti pa da ne bodeš ob glavo. Veš, na domu je ne smeš napasti, ker bi v tem slučaju težko utekel njeni družinčadi. Preži na njo, kadar bode šla iz mesta kam ven, in iz zasede naredi dejanje iz meni dane besede. Čim častnejše, čim lepše izvršiš to delo, tem več seveda dobiš.“

„Veledična gospodarica, zanesi se na Vrela. V teku malo dni bodeš vesela Slavičinih las.“

„Ná, tu imaš za pot denarja! Sedaj še pij čašo naše medice, da se pokrepčaš. Bogovi s teboj!“

XIV.

Vrel je s svojimi vranje črnimi, hijensko zahrbtnimi in krvoločnimi nameni srečno dospel v Velegost. Brez vsake nezgode, brez vsake neprilike je prišel tja. Pač pa je hitro sam našel ugodno priliko, da bi lahko izvršil svojo, od Vande mu poverjeno zločinsko nalogo.

Prišel je v Velegost ravno en božji dan prej, nego je odhajala Pluzonova hčerka Slavica na svoje blagovestniško potovanje.

Nastanil se je v gostilni, ki je stala nasproti Pluzonovemu domu, izdaviš se tam za trgovca prekupca iz zemlje rujanske.

Ker je gostilnik dobro znal, da je tudi novi bodriški nadknez Krut po rodu Rujanec, in je vedel, kar je sploh vedel vsak meščan, v kakšnem razmerju je mladi nadknez s Pluzonovo hišo, ni mislil prav nič hudega, ko je prihajal rujanski trgovec pre-

kupec' in hotel izvedeti od njega vse podrobnosti o tem domu, zlasti pa še o Slavici.

Gostilnik si je s svojega stališča opravičeno lahko tolmačil to radovednost za radovednost o razmerah svojega rujanskega rojaka, sedanjega bodriškega nadkneza. Tudi se mu ni prav nič videlo čudno, da je 'trgovec prekupec' zvedavo opazujoč hodil okoli Pluzonovega doma. Radoveden je, tako je mislil, kakšno nevesto si je neki izbral njegov rojak, nadknez Krut. Prijazen je pa znal biti prihajalec Rujanec, tako sladko je znal govoriti, da je dobri očka gostilnik drugi večer po njega dohodu svojim stalnim gostom navdušeno, z velezgovornimi ustmi hvalil krasne Rujance.

Drugi dan pa ni hotel nič več govoriti o Rujancih. Grdo se je držal kakor deževni jesenski dan, kislo, kakor bi bil izpil vrč najslabše kislice, in čemerno, kakor bi bil izpil celo majoliko čemerike.

„Zakaj si tak, kaj ti je?“ so ga vpraševali gostje. Dolgo je odlašal s svojim odgovorom, slednjič jim je pa le povedal, da ne bode več hvalil Rujancev. „Seveda to mora ostati med nami“, je z glasom tihim, šepetajočim hitro pristavil previdni očka gostilnik, „saj veste, da je naš novi nadknez sam Rujanec.“ In povedal je gostom, da je oni rujanski 'trgovec prekupec', ne da bi bil plačal beliča, izginil nekam brez sledu, kakor bi ga bila Ježibaba zgrabila, posadila na svoje perutnice in ga odnesla v daljnodaljno šumo...

A rujanskega 'trgovca prekupca' ni vzela Ježibaba. Pretkanec Vrel je šel sam, prostovoljno, samovoljno iz mesta. Cel dan je oprezoval na Pluzonov dom in vedno čakal, kdaj pride Slavica na dan, na izpregled; a tista, ki je ni bilo cel božji dan videti nikjer zunaj, je bila Slavica. V Pluzonovem domu je bilo vse tiho, kakor bi bilo z gospodarico Zorano zamrlo v njem vse življenje. Jezen je že bil sam nase, da vkljub temu, da je že drugi dan v Velegostu, ni še ničesar opravil, pa se je na večer napotil v predmestno, ob tešinski cesti stoječo Daliborovo gostilno. Dobro volje se je vračal že v precej pozni uri v mesto. Dobro volje

je bil, in ker se mu nikamor ni mudilo, je pred južnimi mestnimi vratmi, ob križališču tešinske in na jug vodeče ceste sedel za košato lipo v stran, od meseca nerazsvetljeno, gledal v lepo zvezdnato noč in razmišljeval, resno seveda, kakor razmišljujejo ljudje, ki se vračajo iz gostilne v kasni noči — kako bi rešil nalogo, ki mu jo je poverila Vanda.

Kar je zagledal iz mesta prihajati dve siromašno oblečeni ženski. Ne bil bi se dosti zmenil za nju, da ga nista opozorili naše s svojim nekami sumljivim vedenjem. Starejša se je ustavila pod starodavno lipo, rastočo na desni strani ceste, pred vhodom na grobišče, in pazno in oprezno gledala okrog sebe, kakor bi stala na straži. Druga pa je šla na grobišče in nad neko gomilo dolgo dolgo klečala.

„Kaj delata ti ženski tu ponoči?“ je sam pri sebi govoril Vrel. „Ženske so pa res neznansko nespametne! Mi moški gremo v gostilno, če nočemo spati doma. Te pa na pokopališče! Pa kaj hočemo: dolgi lasje, kratka pamet... Kako oprezno gleda ta-le starejša okrog sebe, prav kakor vojak, postavljen na stražo. Toda tako stražo naj vzame bes! Tako sem blizu nje, pa me ne vidi!“

Tako je modroval Vrel in ju nadalje še pozornejše opazoval. Pozornost njegova pa je v hipu, ko je mlajša prišla z grobišča na cesto, postala še večja. Mesečni svit je bil po cesti razlit, in v njegovem svitu se je pokazal tudi obraz mlajše ženske. „Mati ljuba, ali ni to Slavica, Pluzonova hči? Ta obrazek je njen, dasi ta siromašna obleka ni obleka Pluzonove hčerke. Oči me menda vendar ne motijo? Kam neki gresta? Na to stran sta jo zavili, na cesto tešinsko. Prav mimo mene bodeta šli. Vrel, pozor!“

Pozor njegov je bil takoj poplačan.

„Gospodična Slavica, kam greva najprej?“

Tako je kar na glas vprašala starejša ženska, ko sta zavili na tešinsko cesto.

„Ne govori tako glasno!“ je tiho, a za Vrelovo pozorno uho vendar zadosti slišno odgovorila mlajša. „Naj naju kdo sliši!“

„Gospodična Slavica, kakor ukažeš. Ali rada bi pa vendar vedela, kam greva najprej.“

„Godislava, le brez skrbi bodi: pod gostoljubno streho, v Vranovo k Tugumiru. Blagi gospod ne bode pokazal vrat Pluzonovi hčeri in tudi ne njeni spremljevalki, zanesi se!“

„Oprosti, gospodična Slavica, da sem bila tako radovedna.“

Šli sta dalje.

„Mladec, srečo imaš!“ si je čestital Vrel. „Hitro si našel ugodno priliko. Ali bi jo kar sedaj poslal k Morani? Lahko, samo malo preblizu mesta je. Za njima grem. Tam v gozdičku — — —“

Noč je bila tako lepa, tako jasna. Zvezdice so gledale z neba s svojimi zlatimi očmi tako lepo, tako živo. Pa saj to niso bile svetle zvezdice, to niso bile njihove oči. To so bile oči nebeških krilatcev, tistih lepih božjih poslanikov, ki so nekoč pripluli iz nebeških višav nad planjavo betlehemske, oznanit svetu, da se je rodil Oni, ki bode oznanoval, da se je približalo božje kraljestvo. Tudi Pluzonova hčerka Slavica gre svojemu rodu oznanovat, da se mu je zopet približalo to kraljestvo. Zato menda gledajo nocoj te zlate nebeške oči tako lepo, tako živo...

Šla je Slavica, oznanovalka večne Resnice, po tešinski cesti. Za njo je pa šel, na njo je že prežal tudi — Herod.

Šel je za njo in za njeno spremljevalko z naklepi hijensko krvoločnimi

Že v gozdičku, le nekaj lučajev oddaljenem od Velegosta, se je bil naenkrat namenil Vrel izvršiti svoj naklep. Pa se je zopet hipoma premislil.

„K Tugumiru gre“, je govoril sam s seboj. „To je oni starec, ki ga naš posadnik Gnev tako grozno sovraži, sovraži zato, ker je njegova vnukinja Slavina ob vstoličenju novega nadkneza Kruta zabranila, da niso bili obsojeni ubijalci njegovega sina Vojana. Ha, kako je bil takrat Gnev hud na Tugumira! In še vedno je hud, tako da bi ga najraje zmllel v solnčni prah. Toda mož je

poštenjak, ki mu ne moreš zlepa kaj hudega očitati in zato ne zlepa priti do živega. Hm, če bi jaz sedaj njemu naprtil kak zločin, da bi ga nadknez moral obsoditi in kaznovati, to bi bil Gnev vesel! Jaz pa srečen, ker posadnik v tem slučaju ne more, ne sme biti skop! Mladec, ne še v tem gozdičku! Za njima pojdi! V onem gozdičku pred Tugumirovim gradom! Potem pa obdolžimo Tugumira, da je to storil ali on sam ali vsaj velel svojim ljudem to storiti, pač da bi ponagajal nadknezu in mu odvzel nevesto Slavico. Ha, to bo vesel Gnev, to bo vesela Vanda, in še najbolj moja Dragomira!“ —

In pustil je Slavico in nje spremljevalko pri miru, šel pa potuhnjeno za njima, da mu nista izginili izpred oči.

Daleka je bila ta pot do Vranovega. Večkrat so se morali ustaviti vsi trije. Godislava je nesla zase in za Slavico precej brešna s seboj, tako da se jima ni bilo treba zglašati po obcestnih gostilnah; ko sta se utrudili in postali potrebni pokrepčila, sta kar pod milim nebom zadovoljili svoje potrebe. Drugače pa se je godilo Vrelu. Ker ju je moral vedno imeti pred očmi, zato se ni mogel tako dolgo muditi po krčmah kakor bi bil rad. In bil je silovito jezen in je komaj čakal, da bi se že skoraj pokazalo Vranovo...

Vranovo se je slednjič od daleč pokazalo v žarkih zahajajočega solnca.

„Ravno prav“, si je mislil Vrel, „ravno ob pravem času bomo prišli v gozdiček. Samo prehiteti ju moram in pričakovati v noči za kakim drevesom. In potem...“

In pospešil je korake, ju res kmalu došel in prešel.

Sin somrak se je bil spustil na zemljo, ko je prišel v gozdiček pred Tugumirovim gradom. Za gosto obrastlo drevo ob poti, ki je vodila v gradiček, se je skril in z bodalcem v roci pričakoval, kdaj pride njegovo klavno jagnje.

Pričakoval ga je, pričakoval, a potem sam nekaj njemu pristojnega dočakal.

Gledal je samo proti jutranji strani, odkoder sta imeli priti Slavica in Godislava. Popoldne si je bil ob obcestni gostilni, pri

Samcu v Mehovem, privoščil precej dosti medicine in žganice, nalašč, da bi bil bolj krepak, bolj pogumen pri činu, ki ga je nameraval izvršiti. „Kot velegrajski vojak“, si je govoril, „moram izvršiti čin vojniško častno. Ta šuma, v kateri stojim sedaj — moje bojno polje, bode postala še sloveča. Cela dežela bode govorila o nji...“

Ko bi si bil pa ta junak majčkeno bolj ogledal to svojo bojno polje, bi bil v najbližji bližini svoji opazil dva huda, nevarna nasprotnika. Dva mladca, čila korenjaka — zlasti eden je bil skoraj tako močne in tako velike postave kot bližnji hrast — bi bil lahko videl za svojim hrbtom, ki sta ga izza bližnjega grmovja zaničljivo gledala in si pomežikovala, kakor bi si z očmi dajala vojne znake...

S koraki počasnimi, trudnimi sta slednjič prišli Slavica in Godislava v gozdiček in se tiho pogovarjaje bližali gradičku, bližali pa nevede najprej svojemu nasprotniku.

„Umri!“ je glasno siknil Vrel, ko ju je zagledal. „Umri, ti ošabna Pluzonova hči!“

In z bodalcem v roki je planil proti prihajajočima ženskama.

Pa še preden je prišel do nju, je zaslišal za seboj gromki glas:

„Lopov, umrl bodeš prej ti!“

In preden se je, prestrašen od tega glasu, obrnil nazaj, ga je že držala odzadaj močna, orjaška roka.

„Kako ga hočem pobiti?“ je vprašal velikan svojega tovariša, ki je z njim vred prišel v bran prihajajoče Slavice.

„Zabodi lopova z njegovim lastnim bodalom!“ je velel velikanov tovariš.

In velikan je izpulil iz Vrelove desnice bodalo, vrgel Vrela na tla in ga res zabodel...

„Vidva tukaj? Gojnik, Godimir? Hvala vama pristrčna!“ je izpregovorila Slavica, ko je obležal Vrel na tleh in je spoznala v svojih rešiteljih znanca izza minulih dni. „Pojdimo v grad Tugumirov!“ — — —

Kako je bila žalostna in huda velegrajskega posadnika hčerka srakoperka, ko je izvedela, da ji je izpodletelo, da se ji je iz-

jalovil njen črni naklep, nam bodeš jutri povedala ti, lepa vila Radovanka, ki si njena posebna „prijateljica“. — Kaj ne da?

Kako in po kaj sta prišla Gojnik in Godimir v Vranovo, bodem povedal pa jaz.

Danes naj božji ljudje samo to še izvedo, kako se je končal tisti dan v Tugumirovem gradu.

Gospod Tugumir je po večerji poljubil Slavico, ginjenost ga je obšla, solze so mu stopile v oči, pa je izpregovoril:

„Kaj vam pravim, otroci moji? Poslušajte, mnogoizkušen, sivolas starček vam govori:

Kdor se v mladosti ne izpokori, ta podira za seboj, sicer polagoma, a gotovo mostove, ki vedejo k pokori, k čednosti in nebu. In čas beži, preden se človek zave, je že v letih, ki mora o njih reči, da mu ne ugajajo. Solnce in zvezde življenja otemné, in za dežjem se vračajo oblaki. Za vsakršno, komaj ozdravljeno bolehavostjo in oslabelostjo pride kar nemudoma druga. Lasje na glavi postanejo podobni, enaki cvetu mandelnovega drevesa. Čuvaji hiše — roke, opravljajo svojo službo tresoč. Mlinarji — zobje, praznujejo, ker je njihovo število postalo majhno, pičlo. Duri — posluha se zapró za ulico. Hčerke božanskega petja onemé v hripavem grlu. Srebrna vrstica — hrbtenjača, postane onemogla. Zlata skodelica možgan počí. Vedrice pri vodnjaku — sveži vzduh zajemajoča pljuča, pojemajo. Kolo vodnjaka — srce, ohromi, se zdrobi. In človek se vrne v hišo svoje večnosti, prah se vrne k zemlji, iz katere je vzet. Zaključek je pa ta: Boj se Boga in izpolnui njegove zapovedi, zakaj to je cel človek. In tak cel človek je postala zopet Pluzonova hčerka Slavica. Zato jo je pa Bog tudi rešil iz roke hudobneža. In to me bolj veseli, kakor ko bi mi kdo podaril sto zlatih gradov. Bog živi, gospico Slavico, izpreobrnjenko, ljubimko božjo!“

„Bog jo živi!“ se je navdušeno odzval Gojnik in za njim Godimir.

Slavica se je pa junaško vzravnala in dejala:

„Bog živi narod bodriški! Bog mu vrni
edino pravo prostost, prostost otrok božjih!
Za to prostost se hočem jaz boriti, dokler

In pokleknil je pred njo Gojnik, po-
kleknil Godimir, pokleknil Tugumir, poklek-
nila tudi mlada Slavina. In vsi so ji poljubili

ČRTEŽ ZA KUPOLO STOLNE CERKVE LJUBLJANSKE.

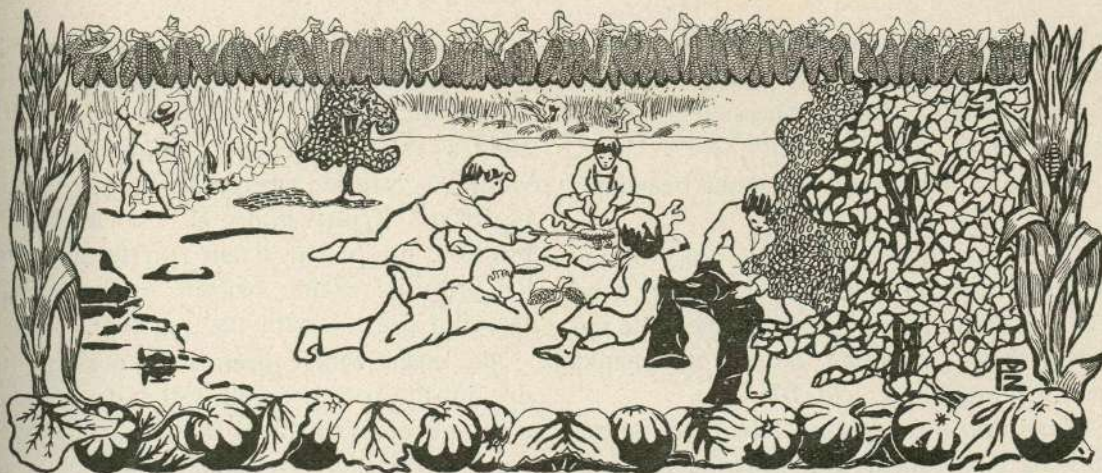
MATEJ LANGUS.

mu je ne priborim. Ali bodete hodili za
menoj, za mojim bojnim glasom: Vse za
edino pravo, krščansko svobodo, da rešim
dom?“

roko kakor sveti blagovestnici, pred katero
se ni klanjalo samo njihovo koleno, marveč
tudi njihova duša v globokem spoštovanju.

(Dalje.)

BOGDAN VENED:

V SMRTNI SENCI.

BALTIŠKA POVEST.

XV.

Jutro rožmarinovo. Sivi volk — jutranji somrak — je polovil po nebu že vse zvezde. Rožnata zarja je pa oznanjala, da iz svoje kristalne postelje, stoječe daleč daleč tam za gorami, tam na skrajnem vzhodu, v morski globini, vstaja kraljevsko solnce. Počasi je vstajalo, a potem, ko se je opraviilo v zlato svojo obleko in se nakitilo z biseri in dragulji, se je tem jadrnejše dvignilo in zaplulo nad zeleno zemljico. In z njim je jadrno vstajala in se dvigala vsa priroda. Ob njegovih vročih poljubcih — svetlih žarkih — so se cvetice na livadi kmalu vzdramile, otirale s čela potne, rosne kapljice, mencale in odpirale lepa svoja očka — dehteče čašice — in dvigale ljubke glavice kvišku. Hitro je vstajalo in se dvigalo tudi košato žitno polje, ki ga je bila ponoči ušibila, malokaj pomandrara nemiljena nevihta. In naglo so vstajale in na dan prihajale tudi pestrokrile ptice pevke iz skritih svojih posteljic-gnezdec, ko so jih obšinili solnčni žarki: saj so sedaj varne pred večnimi zalozovalci in nasprotniki, pred grdimi ponoč-

njaki čuki. Vse, vse je vstajalo, vse se vzdigavalo, vse je migalo, vse švigalo, vse je vrelo, kipelo in puhtelo kvišku — v zelenih nadah rožmarinovih. Rožmarinovo je jutro — ali bode pa tudi nageljnov dan?

Rožmarinovo jutro je vstalo danes po dolgem dolgem pričakovanju tudi kneginji Siriti, vdovi po nesrečnem bodriškem nadknezu Gotšalku. Tudi njo je ljuto bila in brez usmiljenja k tlom šibila sovražna nevihta. Blagega, plemenitega soproga so Bodriči vstajniki zavrato umorili, njo pa z njenimi dvornimi gospemi vred sramotno zapodili iz dežele. Od svojega očeta, danskega kralja Svena Astridsona milosti — od pravih pravcatih milodarov — mora sedaj živeti nekdanj tako imenitna, malone vsemočna bodriška kneginja! In od iste milosti, od istih milodarov mora živeti tudi njen sin, knezovič Henrik, odkar je prišel za njo na Dansko. Kaj čuda, da je razvajeni in razneženi kneginji vdovi v mračni žalosti in globoki srčni boli glava vsak dan globlje klonila k tlom!

Kraljevskega svojega otca je koj po svojem dohodu na Dansko milo, da, kleče prosila, naj maščuje njeno osramočenje, naj udari po bodriških vstajnikih in jo posadi

na bodriški nadknežji prestol. Kralj Sven je pa s prstom pokazal proti severu in dejal: „Dokler gledajo moje oči na sever, ne morejo gledati na jug.“

Kaj je hotel povedati s temi besedami, je Sirita takoj razumela.

Svenu Astridsonu se je že dolgo dolgo let skominalo po norveškem kraljestvu; zlasti velike skomine po njem pa so ga obšle baš to leto, ko je prišla ona, Sirita, kot izgnanka domov, Gospodnje leto 1066.

Kmalu po novem letu 1066. je bil namreč umrl na Angleškem kralj Edvard Izpoznavalec, zadnja mladika s stebila anglosaških kraljev. Za izpraznjeni prestol se je potegovalo vse polno knezov in neknezov, domačih in tujih. Poželel ga je tudi norveški kralj Harald Hardrada, zbral mogočno brodovje pa jadrno odjadral, da si ga osvoji. A za njegove skomine je bil angleški prestol pretrdo grozdje. Kralja Edvarda naslednik, ki mu je bilo prav tako ime kot njemu — Harald, ga je v odločilni bitki nedaleč od Jorka porazil in potolkel v črno zemljico. Sven Astridson je bil seveda ves srečen, ves vesel njegovega poraza, njegove smrti. Haralda Hardrade sinova, Magnusa in Olafa, je takoj sklenil siloma pregnati in sebi posaditi na glavo norveško krono. Zato je rekel hčeri kneginji Siriti, da v tem času ne more gledati na jug. In prav tako je odgovoril tudi njenemu sinu knezoviču Henrik, ko ga je prišel prositi pomoči.

A tudi za njegove skomine je bil norveški prestol pretrdo grozdje. Zbral je bil že veliko vojno. Že je hotel odriniti z njo na Norveško pa je dobil od norveških veljakov pisanje: naj le kmalu pride in da jako obžalujejo že naprej, da jih bode moral koj zapustiti in oditi nazaj domov in domov prišedši reči svojim podanikom, da je norveško kraljestvo za njega — prekislilo grozdje. In slična pisanja, slične grožnje so dobili tudi njegovi vazali. In pozorno so jih čitali in prereševali pa naposled sklenili, da ne gredo na izprehod na Norveško. In prisilili so kralja Svena, da je ostal doma in obnovil mirovne pogodbe z Norvežani.

„Če ne smeš gledati proti severu, glej pa na jug!“ je dejala Sirita svojemu kraljevskemu očcu, ko ga je videla vsega raztogačenega vsled upornega postopanja oholih vazalov. „Napravi izprehod na jug, v zemljo bodriško! Tjakaj bodo šli vsi Danci radi, pevajoč, ukajoč. In s tem izprehodom tudi kaj priboriš: meni, oziroma mojemu sinu Henrik, prestol, sebi pa bogat plen.“

In kralj Sven je pretresoval ta nasvet tri dni in tri noči, v kojih vsled ogorčenosti nad upornimi vazali ni mogel spati. Četrty dan na večer pa je poklical k sebi Siriti in jej izjavil, da je voljan iti nad bodriške vstajnike staroverce. A da bode zmaga gotovejša, naj gresta vojnika Gojnik in Godimir najprej knezoviču Budivoju in saskonskemu vojvodi Ordulfu sporočiti njegovo osnovo: On, kralj Sven, bode z brodovjem napadel Ljubek, onadva pa naj bi istočasno prodrla v bodriško ozemlje od juga. Krutove vojne sile bi na ta način razcepili, oslabili in končno ugonobili. Torej naj le hitro odideta Gojnik in Godimir na Saksonsko poprašat in se dogovoriti, kdaj bode ta pripravljena Ordulf in Budivoj: naj kar določita dan, kdaj da bode ta vdrla v bodriško zemljo, in isti dan bode on že stal pred Ljubekom — —

Opravičeno je torej danes zjutraj kneginja-vdova Sirita šetajoč po kraljevem vrtu ponosno-veselo dvigala glavo, ko je slišala prejšnji večer to kraljevo besedo — zastavo za njeno in njenega sina Henrika lepšo bodočnost. Krut bode premagan — tako je sanjala —, ona bode proglašena za začasno vladarico. Nekaj časa bode res sama vladala, a kmalu oddala vlado sinu Henrik. Budivoj, Gotšalkov sin iz prvega zakona, sploh ne pride v poštev. Kdaj že, še ko je bil Gotšalk živ, je zasnovala osnovo, po kateri bode bodoči bodriški nadknez njen sin Henrik, Budivoj pa kvečjemu kak podknez, recimo nadknezov namestnik ob lju-tiški meji! Ko pa postane sedaj kmalu kmalu ona bodriška kneginja-vladarica, proglasi nekega lepega dne Henrika za nadkneza. Budivoj pa naj gre, kamor hoče! Seveda

sedaj še ne sme izdati svoje osnove: Budi-voj naj nam le pride z zavezniki Saksonci pomagat, da preženemo Kruta, potem mu pa rečemo: Hvala lepa, z Bogom! In če ne bode hotel iti iz dežele zlepa, pojde pa zgrda — —

Tako je sanjala, v takih rožmarinovo zelenih nadah se je zibala kneginja-vdova Sirita šetajoč v ranem jutru po kraljevem vrtu. In ko se je našetala in se nasanjala o bodočih nageljnovih dnevih, je poklicala v vrtno lopo knezoviča Henrika ter vojnika Gojnika in Godimira.

Gojnik se ni mogel premagati: zavriskal je, da se je moralo daleč slišati — tako je bil vesel, ko jim je kneginja razodela kralja Svena sklep in osnovo. Veselja pijan je vzkliknil:

„S takimi poročili sva z Godimirom pripravljena iti črez drn in strn. Hvala višnjemu Bogu in svetcem nebeškim: sedaj nama ne bode treba več lenariti, sedaj bodeta Gojnik in Godimir zopet imela priliko pokazati, kaj znata, da nista samo zato na svetu, da bi lovila muhe in kradla Bogu čas!“

„Zatrdno“, je pristavil sosluzivec Godimir. „Kdo bode lovil nedolžne muhe, ki nimajo nič moči; jaz hočem loviti zločeste ljudi in tretji njih kosti.“

Zadovoljno se je smehljala Sirita pa jima še to naročala: V Bardevik gredé naj se na vsak način oglasita pri gospodu Tugumiru v Vranovem. Bodeta že znala kako priti tja, brez kakšne posebne neprilike! Tugumir je bil velik častilec in osebni prijatelj pokojnega nadkneza Gotšalka. On je veljaven, vevpliven mož v Bodričih. Sedaj pod novo nekrščansko vlado najbrže Nikodem, a v srcu zatrdno še vedno veren kristjan. Poznat je že zdavna širom okrog kot možak poštenjak stare korenine. O njem se pač ne more reči: V čigar vozu sedi, tega pesem žgoli. Če je Nikodem, kdo bi mu zameril! Vpoštevaj pač časovne razmere. In kot Nikodem bode zatrdno lahko storil več dobrega za krščansko-narodno stvar, kakor če bi očitno nastopil kot privrženec tačas v deželi nedovoljene Kristove vere. Krut bi

ga kot samoglavca, izdajalca, hujskača — pretvezo bi že dobil — lahko takoj prijel in zmlél v solnčni prah, njegovo mastno premoženje pa hlastno ugrabil. Tega premoženja pa bi bilo škoda. Tugumir je, kakor znano, eden najpremožnejših vlastelinov v Bodričih. Njegovo premoženje bode kristjanom lahko še dobro prišlo, kakor je na primer dobro prišlo rimski cerkvi premoženje bogatih izpreobrnjencev v prvih krščanskih časih, da se je mogla nastaniti pod zemljo, v katakombah, ker se nad zemljo ni smela kazati javno. In baš glede na to njegovo veliko premoženje jima naroča, naj se na vsak način zglasita pri njem. Ona bi mu po nju rada poslala lastnoročno pisanje, a je nevarno: če ju ujame kak Krutovec, je vsa stvar izdana — in škoda bi bilo Tugumira. Torej naj mu ustno sporočita njen pozdrav, naj mu razkrijeta načrt in ga v njenem imenu prosita, naj na kak način pomaga, da pride Gotšalkova krščanska rodbina na bodriški prestol nazaj; če drugače ne more ali si ne upa, naj vsaj z novci podpre nje teženje in krščansko-narodno probujenje v Bodričih.

Gojnik je poljubil kneginji roko in ji dal častno besedo, da bode častno kakor še vsigdar napravil dano mu nalogo.

Knezovič Henrik je pa odhajajočima vojnika naročil skrivaj, naj v njegovem imenu prav lepo pozdravita zlatolasko deklico Slavino. Naj ji povesta, da mu še ni izginila iz spomina mala rešiteljica. Ne, vedno mu je pred očmi: črez morjiče široko, črez goro visoko, črez dolino globoko, hitrejše kot najhitrejše ladjice, jadrnejše kot lahke ptičke, urnejše kot vetrovi in kot oblaki mu ne prestando, vsak dan silnejše plavajo misli do Tugumirovega gradička v Vranovem, k plemeniti, pogumni rešiteljici Slavini. In naj jo vprašata: ali ona še kaj misli na njega, na pregnanega, ubežnega knezoviča, ki se mora kot slaboten, negoden jelenček skrivati pred divjem lovцем po tujih lesih. Ali še hrani njegovo spominščico, zlato svetinjico? V duhu jo pozdravlja, v duhu poljublja, pa jo prosi, naj se tudi ona spominja njega v

mislih svojih in molitvah svojih. Kolo sreče se obrača: sedaj je zgoraj, sedaj spodaj. On zatrdno upa, da bode njega iz nižave zapuščenosti, oslabeledosti in brezmočnosti dvignilo v višek pristojne mu časti. In potem, potem bode tudi ona dvignjena v višek — če Bog dá in sreča junaška.

Tudi knezoviču Henriku je obljubil Gojnik v svojem in svojega tovariša Godimira imenu, da bodeta tudi ta opravek opravila častno.

In šla sta. Na neki ruski trgovski ladji, ki je bila ravno na potu domov in se morala ustaviti tudi v velegrajskem pristanišču, sta se srečno vkrcala in odplula proti boderškemu ozemlju.

Na gugajoči se ladjici labodje-beli so pa tudi Gojniku začele brodit po glavi misli, kaj bode, če pride z Godimirom v roke Krutu ali kakim zagrizenim njegovim privržencem. No, mladec premetenec je za tak slučaj kmalu imel v glavi zbranih vse polno obrambnih izgovorov, zvijač in pretvez, da se bode znal izlizati in izmuzati kakor maček skozi najtesnejšo luknjico.

Natvezel bode Krutu, da sta se vrnila, ker sta zapustila knezoviča Henrika, ko itak ni nobene nade, da bode Gotšalkov rod še kdaj prišel na krmilo, pa sta odrinila v domovino in se njemu, Krutu, sedaj ponujata, naj ju vzprejme med svoje vojnike: srčno rada bi namreč služila nadknezu, ki se je zadnjič v bitki pri Labi reki izkazal takega junaka zmagovalca, da gre sloves o tej njegovi zmagi po vsem severu. Ali bode pa rekel, da sta prišla sporočit, da namerava danski kralj Sven Astridson s svojim brodovjem naskočiti Ljubek, osvojiti mesto in od ondod prodreti v deželo: torej naj bode nadknez na preži!

In še več drugih obrambnih izgovorov je bil zbral v svoji glavi Gojnik za slučaj, da bi ju Krut dobil v roke. No, nobenega mu ni bilo treba rabiti; mladcema je bila sreča mila.

Srečno sta dospela v velegrajsko pristanišče in se izkrcala. Velegrad sta bila sklenila obiti: ni pač varno hoditi skozi mesto, ker bi ju kaj lahko kdo prepoznal.

Stopivši z ladje sta krenila v šumo. Kar sta zapazila dva konja, ki sta se mirno pasla v sočnati travi, pod nekim drevesom pa obleko in orožje, kakršno so nosili rujanski vojniki. Dve obleki sta bili. Vojnika sta se zatrdno šla kopat v morje pa sta pustila obleko le-tu.

„Kakor nalašč!“ je zašepetal Gojnik. „Godimir, hitro najino obleko v stran in obleciva to-le rujansko, potem pa na konjiča!“

Črez nekaj trenutkov sta brhka mladca v obleki in orožju rujanskih vojakov že sedela na iskrih konjih pa ju v diru zapodila proti jugu.

Nihče ju ni ustavljal. Kdo bi si pač drznil nadlegovati lepa rujanska vojnika, rojaka nadkneza Kruta! Še s vprašanjem, kam gresta, se ni nihče upal do nju.

Mladca sta se pa zadovoljno smejala, delala duhovite dovtype in podila konjiča, da sta letela kot ognjeni blisk, ki šine iz raztogočenih oblakov nad revico zemljico, kot Ježibaba, ki se zapodi z vetrovi in s snegovi nad nepriljubljenega človeka nasprotnika.

Srečno, brez najmanjše zapreke sta dospela do svojega cilja, pred Vranovo.

Ravno ob pravšem, zaželenem času, v somraku sta prijezdila v gozdiček, ki se je razprostiral pred gradičkom gospoda Tugumira.

„Počakajva, da se naredi trda noč; konja naj mulita travo, midva se pa uleziva!“ je velel Gojnik in razjahal svojega konjiča. Tovariš Godimir je brž storil takisto.

„Čim menj ljudi naju vidi, tem boljše je za naju in za gospoda Tugumira“, je dopovedoval Gojnik sosluzivcu Godimiru, ko sta legla v travo. „Tugumir ima mnogo-brojno družinčad. Lahko bi naju kak posel prepoznal in potlej izdal Krutovcem. Judež se dobi v še tako pošteni hiši, v še tako pošteni družbi. No, — kakor sem ti že na potu pripovedoval — se jaz zase in zate nič ne bojim: midva se bi v tem slučaju že znala izviti; slabše pa bi bilo za Tugumira, če bi kaka podla izdajica Krutu nesla na ušesa, da sva bila midva pri njem. Ne,

kolikor mogoče morava biti previdna, tako da na Tugumira ne bode padla niti najmanjša senca zlobnega sumničenja. Junak ni ta, ki je samo predrzen; pravi junak mora biti tudi previden.“

„Prav praviš“, je rekel Godimir. „Previdnost včasih človeku več hasni kot pridnost. In previdna morava biti koj: poglej, nekdo prihaja.“

Gojnik se je hitro ozrl proti vzhodni strani, kamor je pokazal s svojimi očmi in s svojim prstom njegov sosluzivec. Po cesti, vodeči od vzhoda, je res prihajal opotekajoč se človek.

„Vinski je“, se je zasmel Gojnik. „Pošteno se ga je nalezal. Kako ga zanaša! Vsa cesta je njegova. Pijanček je pa res lepa stvarca na svetu: če je še tak siromak, cesta je le njegova. Hahaha! Toda, Godimir, oglej si prihajajoča bliže! Mati ljuba, ali ni to Vrel?“

„Kakšen Vrel?“

„No, tisti Vrel, ki je bil pred dvema letoma vzprejet v našo ljubeško, nadknezovo telesno stražo, a ga je naš Jaroslav kmalu zapodil, ker je spoznal, da je navaden lopov, nepridiprav, kolikor ga je. Ob vstoličenju novega nadkneza Kruta sem ga videl v Velegradu med vojniki posadnika Gneva; torej je stopil v njegovo službo. No, ravno pravega je dobil Gnev! Sebi enakega! Seveda je to Vrel, nihče drugi. Pa kam neki gre to malopridno seme, ki bi ga človek najrajši prej kot prej zasejal v črni pekel? Nazaj se ozira, in oči se mu svetijo kakor mačku, ki preži na miško-glodalko, kdaj se prikaže iz luknjice. Pa ne, da bi koga pričakoval z grdimi, s črnimi naklepi? Godimir, tiho, pozor! Glej, sedaj se je ustavil. Za gostoobrastlo drevo je stopil. Bodalce vleče izpod plašča. S hijensko potuhnjenimi očmi gleda proti vzhodu. Prav zatrdno, svojo glavo zastavim, namerava lopov po stari svoji navadi izvršiti zopet kako črno dejanje. Druže Godimir, pozor! Preprečiti morava zlodelo.“

In z očmi, s kakršnimi opazuje iz zasede mnogoizkušeni, lokavi lovec orjaškega orla ali črnokljunega kragulja, ki se ravno pri-

pravlja, da se izpusti iz višave nad pohlevno pišče — da ga ustreli, pišče pa reši, sta opazovala Gojnik in Godimir malopridnega Vrela.

Kako sta rešila brhka mladca-junaka nedolžno mladenko Slavico, ki si jo je bil izbral kragulj Vrel za svojo žrtev, za svoje klavno jagnje, ste že videli in slišali.

Da sta bila tisti večer gospod Tugumir in mala Slavina silno presenečena, še bolj pa vesela, ni treba praviti. Mislite, da je bila zlatolasa Tugumirova vnukinja malo vzradoščena, ko ji je hudomušni Gojnik med večerjo povedal, da ji prinaša pozdrav vroč in gorak, čeprav ne prihaja z juga gorkega in večno zelenega, ampak s severa hladnega, ledenega — pozdrav od knezoviča Henrika! Slavina se je smejala kakor v rani pomladi ravnokar vznikla, v jutranji rosi se kopajoča cvetka, ko jo pogleda zlato solnce. Vesela je bila, da se od veselja ni vedela kam dejati. Tugumir je pa kar plakal od veselja nad izpreobrnitvijo in rešitvijo Pluzonove hčerke Slavice ter nad lepimi Gojnikovimi poročili.

Kako se je završil tisti dan v Tugumirovi dvorani-obednici, že veste. Lep je bil zvršetek, tako lep, da ga celo črnooka noč, ki ga je gledala skozi okno, ni mogla prehvaliti: tiho šumljaje, skrivnostno šepetaje je vkljub trudnim, poznim uram na dolgo in široko pripovedala o tem zvršetku gostolistnatim drevesom in nežnim cveticam v gozdičku pred Tugumirovim gradom.

XVI.

Dvakrat štiriindvajset ur kasneje je pa črnooka nočka, prav nalahno šumljajoč, prav potihlo šepetajoč tem drevesom in cveticam pripovedovala nove dogodivščine.

Prišumljala je s severa, tako je pravila, in kaj je videla, kaj slišala, kaj izvedela v velegrajski okolici?

Na planinici zelene šumice velegrajske, na svojem navadnem zbirališču, igrališču-pevališču so v srebrnojasni mesečini v kolu stale gorske vile pa pozorno poslušale tovarišico vilo Radovanko. Ta je gledala proti

mestu Velegradu, se na ves glas smejala in govorila:

„Ali nisem zadnjič prav imela, ko sem ti rekla, da se bodeš opekla, ti gizdava, sanjava in lokava Vanda, posadnika Gneva hčerka srakoperka? Ali nisi doslej poznala prislovice: Kdor drugemu koplje jamo, sam pade vanjo? Kako je hitro konec črnih tvojih nakan! Komaj si jih v podli svoji duši spočela, pa so že prišle na dan. Kajpak: nič ni tako skrito, da ne bi postalo očito. Kako se ti je tvoja črna osnova ponesrečila in hitro raznesla! Hahaha! Prav ti je. Iz dna srca in iz globine duše ti privoščim to osramočenje. Kot žerjav si hodila doslej okrog zahtevajoč, da te vsi občudujejo. Peščica ljudi te je res občudovala, odslej te bodo pa vsi, veš, vsi ljudje, cel svet. Pa ne zaradi tvoje lepote, — kaj še! — zaradi kačje hinavščine in hudobije tvoje! Hahaha! Le si puli lase, ki si bila prej tako ponosna nanje kakor pavica na svoje perje! Le čakaj Kruta, bodeš videla, kaj bode naredil s teboj! S studom se bode obrnil od tebe, kakor se človek s studom obrne od gnusne gosenice. In glej, da te ne bode pobil, kakor se pobije kača strupenjača! Pa, da bodele vedele, vile posestrime, za kaj tu gre, zakaj tako govorim!

Veste, prav zgodaj sem vstala danes, istočasno z rožnato zarjo, pa sem šla na izprehod tja doli v sočnati gaj. Umivala sem se z jutranjo roso, trgala cvetice in jih vtičila v kito — kronico zlatih svojih las. Kar sem zaslišala, da po cesti od juga sèm prihaja voz. Stopila sem za grm, da bi me prihajač-voznik ne videl. Voz se je bližal bolj in bolj. Na njem sem zagledala dva moža v kmetiški, hlapčevski obleki. Mlajši se mi je zdel tako znan. Gledala sem, gledala pa spoznala v njem Gojnika, veste, onega Gotšalkovega vojnika, ki se je bil ob vstoličenju novega nadkneza Kruta v Velegradu tako postavil. Kaj neki išče mladec tukaj? Kam se pelje? V Velegrad? Saj mu je Krut vendar enkrat za vselej prepovedal stopiti še katerikrat na bodriška tla. Kako se je torej predrznil priti nazaj? Kako si upa

v Velegrad? Tako sem se čudom se čudeč popraševala in ugibala, kaj neki namerava predrzni mladec-junak v tej hlapčevski obleki. O njegovi nameri pa mi ni bilo treba dolgo ugibati. Uganko mi je rešil kmalu sam.

Voz se je ustavil prav vstric grma, ki sem jaz stala za njim. Vozača sta se oprezno ozrla na vse štiri strani, in ker nista zagledala žive duše nikjer, sta ročno stopila z voza, odgrnila rjuho, ki je bila razgrnjena črez zadnji njega konec pa nekaj vzdignila. Kaj? Okrvavljeno človeško truplo. Vzdignila sta je pa posadila v travo ob cesti.

— Ná —, je izpregovoril Gojnik, — tu leži, ti lopov Vrel, malopridnega posadnika Gneva malopridni vojak! Vanda te je najela, da bi z bodalcem poslal Pluzonovo Slavico v naročaj Morani. Pa si padel sam v njen naročaj. Slavico hoče vsaj nekaj časa še cvetna Devana imeti na zeleni zemljici. Gospoda Tugumira si hotel pokopati, njemu si hotel naprtiti zavratni umor Pluzonove hčerke, Krutove izvoljenke, pa ti je izpodletelo vkljub tvoji navihanosti. Da, da, tudi črv ugrizne enkrat kislo jabolko. Pokopal si sam sebe in Gneva in Vando. Pa da bodo ljudje, ki te bodo našli tukaj, vedeli, za kakšno boleznijo si umrl, sem napravil tozadevno izpričalo. Tukaj je, sam je drži v roki in kaži ljudem! — In po teh besedah je Gojnik vteknil med mrličeve prste droben listič, sedel s spremljevalcem na voz, ga okrenil in se naglo odpeljal nazaj proti jugu.

Kaj človek vse vidi, vse izve, če gre v ranem jutru na izprehod! sem si čestitala in hitela k mrtvecu. Kaj je bilo zapisano na lističu? „Njega malopridnosti Gnevu, velegrajskemu posadniku, sporočam, da je bil njegov vojak Vrel, ki ga je bila najela njega hči Vanda, da zavratno umori nadkneza Kruta nevesto, Pluzonovo Slavico, sam umorjen v trenutku, ko je hotel izvršiti črni zločin. Gojnik, mrliški oglednik.“

Hahaha, sem se zasmejala — ta pa zna! Bogve, kje je hodil v šolo ta pretkani Gojnik? Še mene poseka! Škoda, da je že izginil. Poljubček bi mu dala za sijajni ta čin! — A komaj sem izgovorila te besedice, sem

zaslišala od Velegrada sèm peketanje konjskih kopit. Hitro sem vteknila listič nazaj med Vrelove prste in se skrila za grm.

Veste, kdo je prihajal? Gnev in Vanda. Na jutranji izprehod sta pač pripeketa iz mesta. Veselo sta kramljala in se smejala. Zlasti Vanda je bila videti dobre, židane volje. Prešerno veselo je gledala naokrog, kakor bi bil že ves svet njen.

— Kaj je pa to? — je vzkliknila deklina, ko sta prijezdila do mesta, kjer je ležal mrtvi Vrel. — Mrtev, okrvavljen, zatrdno umorjen vojniki! —

Poskakala sta s konjičev. In kaj se je zgodilo potem, ko sta prepoznala mrliča in prečitala oni drobní listič — kaj bi pravila, saj si lahko same mislite! Samo toliko vam povem, da strela z jasnega neba ne more tako prestrašiti človeka, kakor je ostrušil pogled na mrtveca in ono drobno pisemce Gneva in Vande; da še tako drobčkana in šibka prosena bilka ne zatrepeče tako, in naj zavije nad njo še tako huda sapa vijača, kakor je zatrepetala Vanda. Kar sesedla se je na tla. In sedaj v svoji sobici tiči, na posteljici leži in milo ječi ter si puli lase. Le si jih puli, ti gizdava in sanjava Gnevova hčerka srakoperka. Hahaha!

Tako je govorila vila Radovanka na planinci velegrajske šumice. Slišala jo je črnooka nočka pa je prišla povedat te novice, nje besede drevesom in cveticam v gozdičku pred Tugumirovim gradom. Prav nalahno šumljajoč, prav potihó šepe tajoč jim jih je pripovedovala, potem pa utrujena zadremala, zaspala, in z njo so zadremala tudi drevesa in zaspale cvetice — —

In ni lagala črnooka nočka in tudi vila Radovanka ne.

Ko je bil na Gojnikov ukaz zabodel Godimir Vrela, so ga bili pustili kar ležati ob cesti in se na Slavičin poziv napotili proti gradu. Kar naenkrat se je pa udaril Gojnik po glavi: „Tepček, slepček, take nespametnosti pa še nisi naredil, odkar te nosi zemlja! Vsaj to bi bil lahko izvedel od Vrela, kdo ga je najel za nameravano zlodelo! Zakaj sem ga velel takoj zabosti!

V vragovo naročje bi ga bili poslali lahko nekoliko kasneje, potem ko bi nam bil povedal in izdal, zakaj je hotel umoriti Slavico, kdo ga je tega naprosil. Sam pač ni imel nobenega vzroka in povoda napasti nadknezovo izvoljenko s smrtonosnim orožjem. Pričakoval jo je, to se je videlo. Zakaj je pa ni napadel prej in kje drugod? Pa, — morda še diha, morda se bode dalo iz njega še kaj izvleči, morda bode prišla še kakšna izdajavna kletvica iz gnjusnih njegovih ust. Hej, ljudje božji, malce malo me počakajte!“ je dejal svojim sopotnikom in zletel nazaj.

Vrel se je krčil in zvijal v smrtnih bolečinah, zvijal kakor slepec, če se mu je odsekala glava ali rep. Oči je imel že vse steklene; z desnico je krčevito tiščal rano, iz katere je curkoma vrela kri; bil je v zadnjih pojemljajih. Še je siknil z glasom hropečim, onemoglim: „Prokleta Vanda!“ — pa mu je odpovedal jezik, odpovedali tudi vsi drugi udje: preminil je.

„Že dobro; sedaj vse vem“, je rekel Gojnik in se vrnil k čakajoči ga trojici — —

„Kaj hočemo narediti z Vrelovim truplom?“ je po vljudnem pozdravu in poklonu vprašal mladec-junak gospoda Tugumira, ko ga je drugo jutro navsezgodaj dobil na vrtu. Gospod Tugumir je imel namreč lepo navado, da je zjutraj zgodaj vstajal, ne samo zato, da bi dajal lep zgled svoji družinčadi in jo izpodbujal in opominjal, da je treba iti na delo, ampak zlasti zato, da se je mogel nemočen našetati in nasrkati zdravega, čistega, še neoskrunjenega jutranjega zraka. Tudi danes je vstal zgodaj in šel šetat na vrt. Zarana je pa vstal tudi Gojnik in zagledavši ga skozi okno na vrtu šel k njemu z vljudnim jutranjim pozdravom in s vprašanjem, kaj naj se naredi z Vrelom.

„Kaj naj naredimo?“ je odgovoril gospod Tugumir. „Pokopati ga bodem dal.“

„Kje?“

„Kjer leži; v gozdu.“

„Jaz bi ti nekaj drugega svetoval, gospod Tugumir, kar bi bilo zatrdno umestnejše in koristnejše.“

„Kaj? Povej odkrito, kot prijatelj prijatelju!“

„Jasno je, da je lopova Vrela najela Vanda.“

„Da bi se iznebila svoje tekmice. Ves Velegrad že ve in govori, kako se Gnevova hči ponuja in nastavlja mlademu nadknezu.“

„Pa zakaj lopov ni napadel Slavice prej? Zakaj jo je hotel umoriti ravno pred tvojim gradom? Veš, zakaj, gospodine Tugumir? Ponoči nisem mogel spati pa sem reševal to zagonetko in mislim, da sem jo prav rešil. Da bi sum padel na te. Lopov Vrel bi zatrdno hitro razvpil v dežel, da je našel Slavico umorjeno pred tvojim gradom. In posledice takega obrekljivega govoritvenja in sumničenja si lahko predstavljaš. Veš, kaj ti svetujem? Dokažimo s hitrim dejstvom, da kdor drugemu koplje jamo, sam pade vanjo. Ali imaš kakega hlapca zvestega, vsestransko zanesljivega?“

„Stari hlapec Jaropolk mi je zvest in verodostojen in zanesljiv kot sveta blagovest.“

„Dobro. Ne da bi kdo drugi vedel, bodeva Vrelovo truplo naložila na voz, ga odpeljala v bližino mesta Velegrada, ga tam ob cesti kje, skrivaj seveda, odložila in posadila na tla pa jo odkurila hitro nazaj. Kajpada bodem moral biti jaz zaradi večje varnosti preoblečen v obleko takisto hlapčevsko. Napisal bodem pa tudi list zapisnik, da bodo ljudje, ki bodo našli mrtvega Vrela, vedeli, za kakšno boleznijo je umrl posadnikov vojniki. In stvar se bode za nas vse, zlasti še za te iztekla dobro, za Gneva in Vando pa kar se da slabo.“

„Tvoja zamisel je vrlo pametna. Le uresniči jo. Moj voz in Jaropolk sta ti na razpolago.“

In za vse pretkanosti godni vojniki Gojnik je lepo izvedel to zamisel, kakor smo slišali od Radovanke oziroma od črnooke, sedaj že speče nočke, ki je to gorsko vilo slišala pripovedovati o tej dogodivščini tam v zeleni velegrajski šumici — —

Utrujena nočka je v lesu pred Tugumirovim gradom z drevesci in s cvetkami

spala že trdno spanje. V gradu so pa še svetili, še bdeli. V dvorani-obednici so sedeli gospod Tugumir, njega vnukinja Slavina, ki nikakor ni hotela iti spat pred drugimi, Pluzonova Slavica pa Gojnik in Godimir v prijateljskem pogovoru.

Slavica je bila nocoj prvokrat po svojem dohodu prišla v obednico. Drugo jutro po dohodu je bila namreč obležala, tako je bila slaba in utrujena od dolge, težke poti. Črez dan ji je sicer postalo boljše, ali Tugumir ji ni dovolil iz postelje, in tudi drugo jutro še ne. Šele nocoj je vstala in prišla k skupni večerji.

Gojnik se je bil v že trdi noči vrnil s „pogreba“, kakor je imenoval prevoz mrljica Vrela izpred Tugumirovega grada pred mesto Velegost. Bil je prav dobre volje. Ravno je pripovedoval, kakšen nagrobni govor je imel, s katerimi besedami se je poslovil od telesnih Vrelovih ostankov, kar se je zaslíšal pred gradom topot konjskih kopit. Nekam prestrašeno se je spogledalo vse omizje.

Slavina je bila prva pri oknu pa jih hitro pomirila: „Našinci-vojniki!“

„Ali je to mogoče?“ je dejal Tugumir in sam stopil k oknu. „Res so naši ljudje, ki sem jih bil poslal doli k Labi reki h Kru-tovi vojni. A da so že doma, to je pa čudno. Čakajte, jih grem doli na dvorišče vprašat, ali je vojske že konec ali kaj.“

Gospod Tugumir se je kmalu vrnil z dvorišča v obednico sporočit svojim gostom, kaj so mu povedali njegovi ljudje, ki jih je bil moral poslati kot velmož vlastelin nadknezu v pomoč.

Krut je zbral pred Labinbregom z mrzlično naglico veliko vojsko pa pričakoval prehoda in napada saksonskega vojvodiča Magnusa. A čakal je napada zaman. Dnevi so prihajali in odhajali, Magnusa pa ni bilo črez reko. S svojimi praporci je nekaj dni strašil na levem bregu Labe, v neki noči jo je pa popihal proti jugu. „Premislil se je, izpregledal, da ni varno zobati z nami črešenj, pa je odkuril kot dihur“, so govorili drugo jutro bodriški vojniki, ko

na levem bregu Labe reke niso videli nobenega saksonskega vojnika več. Podobno je mislil in govoril tudi Krut. Iz previdnosti je pa vendar ostal še nekaj dni v Labinbregu. Ko pa Saksoncev le ni bilo na izpregled, in so mu sli-ogleduhi, ki jih je bil poslal v njih zemljo, vrnivši se povedali, da jo je Magnus s svojo vojno mahnil proti jugu, zatrdno proti nemškemu kralju Henrik, je razpustil večino svoje vojske in odrinil v Ljubek. Zato so prišli vojniki domobranci tako nepričakovano hitro domov.

„Če ni kakšne zvižgače vmes?“ je pripomnil Gojnik. „Pa naj bode za stran nas! Z Godimirom grem sedaj tem varnejše in brezskrbnejše v Bardevik do knezoviča Budivoja in do vojvoda Ordulfa, pa se bomo pomenili in domenili, kdaj bode ta Saksonec in Danec, vsak od ene strani, napadla Kruta. S tvojim dovoljenjem, gospod Tugumir, odrineva Godimir in jaz koj jutri zjutraj — po opravi.“

„Kakor hočeta; Bog z vama!“ je rekel Tugumir.

„Ali hočeta še mene s seboj?“ se je sedaj oglasila Pluzonova Slavica in se nasmehnila.

„Zakaj ne? Drage volje. Pa kam hočeš, gospodična Slavica? K knezoviču Budivoju?“ je nekam zbegan, presenečen in osupnjen vprašal Gojnik.

In zbegani, presenečeni, osupnjeni so se ozrli v Pluzonovo hčerko tudi drugi omizniki.

Slavica se je pa — pač nalašč — nekaj časa samo smehljala in z vidnim zadovoljstvom opazovala njih gledanje in strmenje.

„Gospodična Slavica“, je slednjič prekinil molk in strmenje gospod Tugumir, „prosim te, povej nam vendar, kaj nameravaš? Oni večer si nam povedala samo to, da si se vrnila na edino pravo pot, na pot, ki nam jo je začrtal Krist Gospod. Neizrečeno smo se vsi razveselili tega dejstva, kakor dejstva, da si bila potom malokaj čudežnim rešena zlobe tolovajeve. In ginjeni smo bili vsi, to si videla, zlasti jaz, do solz, ko si nam povedala, da si zapustila in popustila vse posvetne stvari — in da si jih res popustila,

to je, oprosti, precej pokazala tvoja obleka — in da se hočeš odslej posvečevati samo tej nebotični nameri: priboriti našemu rodu edino pravo, krščansko prostost. Ginjeni

MATEJ LANGUS.

VNEBOVZETJE DEVICE MARIJE.

smo bili, občudovali smo te, ko si nam to razodela, občudovali tako, da nam je koleno nehote klecalo, vendar te oni večer nismo hoteli izpraševati na dalje, kako nameravaš izvršiti svojo nakano. Povej nam torej nočoj, prosim, kaj misliš započeti.“

„Dobro, povedala bodem odkrito“, je odgovorila Slavica. „Stvar je taka: Iz sence na solnčno plan, namesto teme mora v Bodričih nastati svetloba, namesto smrti vzkleti življenje in namesto obupa nada, tako sem si dejala v Velegostu. Pa sem skrivoma, v siromašni obleki, zapustila svojo očino, svoj rojstni kraj in odpotovala buditi Bodričem nebeške nade in življenje in svetlobo. Nekaj dni bodem — s tvojim dovoljenjem kajpada — tu pri tebi, tako sem bila sklenila, da se tu nekaj časa skriva, odločena od sveta, kar bi bilo zaradi številne družinčadi težko izvesti doma v Velegostu, z molitvijo, s postom in premišljevanjem pripravim za blagovestniško delovanje. Potem bodem pa šla od hiše do hiše, od sela do sela, od mesta do mesta kot blagovestnica krščanska.“

„Pa nisi pomislila, da bi ti Krut ne pustil dolgo dihati v svobodnem zraku?“

„Pač. Toda dejala sem si: saj so tudi prvi krščanski blagovestniki, prvi učenci Gospodovi šli med neverce kot jagnjeta med volkove, pa so zvečine povesod zmaga jagnjeta. Sicer bi se pa tudi nič ne bala smrti mučeniške. Tako sem bila sklenila, na tak način sem se bila namenila kot blagovestnica nastopiti v Bodričih. Sanje pa, ki sem jim imela snoči, so mi pokazale drugo pot blagovestniškega delovanja.“

Prostrana, nepregledna poljana se je širila pred mojimi očmi. In na tej poljani so se razprostirale vojne trume, nepregledne, neštete, goste kakor drevesa v globoki, stoletni šumi. In vse te trume, oborožene s silnimi sulicami, s kopji in z meči, so nepremično gledale v mladega, na iskrem konju sedečega poveljnika, pač pričakujoč povelja. Pogledala sem mladega poveljnika pozornejše, in tako se mi je zdel znan. — Moj Bog, to je mati Filomena, preoblečena v moško, vojaško obleko! sem vzkliknila.

Da, da, prav ona je! — In Filomena poveljnica je začela pregledovati čete, jahala od vrste do vrste in vsaki nekaj govorila. In vsaka četa je navdušeno vzklikavala: Živela naša voditeljica! Ko je pa pregledala vse čete, je zamahnila z mečem in poveljevala: Naprej! S troedinim Bogom za svobodo, dom! In vrste so zavriskale, navdušeno zapele bojno pesem in se pevajoč začele pomikati proti severu. Njim na čelu pa poveljnica Filomena.

Kaj pomeni ta sèn, ta prikazen? sem se vpraševala, ko sem se zbudila ...“

„Kaj je pomenil?“ se je hlastno oglasil Gojnik. „Dovoli, gospica Slavica, jaz sem precej umel, kaj pomeni. Prikazen ti veli, da tudi ti tako nastopiš. Bodi naša voditeljica v bojih krvavih! Na ta način bodeš stokrat več dobrega storila in dosegla, kakor če bi hodila po deželi kot oznanovalka blagovesti v obleki preprosti, siromaški. To ni za ženske, to je za moške, duhovnike in redovnike! Hej, gospica: v vojaško obleko pa na konjiča! Pa zletimo čez Labo reko h knezoviču Budivoju v Bardevik in od tam izdamo in po bodriški deželi razširimo razglas, naj Bodriči kristjani — skrivaj seveda — hité v Bardevik k Budivoju in k tebi. Ti bodeš razglas podpisala s svojim imenom. In to tvoje ime bode privleklo k nam na stotine naših rojakov kristjanov. In potem pod Budivojevim in tvojim poveljstvom udarimo čez Labo, s severa bode pa istočasno prihrumel Sven Astridson. — In šlo bode krasno.“

„Krasna zamisel!“ je vzkliknil gospod Tugumir. „Rad bi jo osebno pomagal uresničiti; ali, kakor veste, sem ob vmestitvi nadknezu Krutu vpričo vsega naroda izjavil in prisegel, da bodem takisto zvest podanik njemu, kakor sem bil nadknezu Gotšalku. Besede ne smem snesti, prisege ne prelomiti. Tudi svojih kmetov ne bodem hujskal, pač pa jim ne bodem branil in ne stavljal nikakih zaprek, če se sami vzdignejo proti Krutu, kadar ga napadete z juga in s severa. Sedaj za enkrat pa sem vam na razpolago z novci.“

„Dobro. Naprej! Oskrbite mi vojaško opravo!“ je po kratkem premišljevanju odločno velela Pluzonova hčerka —

In zopet je imela črnooka nočka priliko videti lep prizor pred Tugumirovim gradom. Ravno se je zbudila — zbudili so jo rumeni žarki vzhajajoče jutranje zarje — in kaj je videla? Iz grada so potihoma prišli trije mladi vojniki. Spremljal jih je gospod Tugumir, mala Slavina in starica Godislava.

„Hvala ti še enkrat, gospod Tugumir!“ je zašepetal na dvorišču z glasom nežnim, srebrnozvonkim najmlajši vojak.

„Bog s teboj, Slavica!“ je takisto tiho odvrnil gospod Tugumir in s solzami v očeh poljubil lepemu vojniku roko.

„Godislava, ne jokaj! Če Bog dá, se kmalu zopet vidimo. Dotlej bode pa gospod

Tugumir skrbel zate. Kajneda, gospod Tugumir?“

„Zatrdno. Torej še enkrat, Slavica: Bog s teboj! Sedaj morate iti. Dani se. Vidva pa, Gojnik in Godimir, da vesta, da se zatrdno oglasita, ko se bodeta vračala na Dansko, pri nas, da nam povesta, kako ste se dogovorili v Bardeviku.“

„Morata se“, se je oglasila zlatolaska Slavina, „da vama dam za knezoviča Henrika mal spominček.“

„Zatrdno. Zdravi! Hodimo!“

In vojniška trojica je poskakala na konjice, ki jih je imel stari hlapec Jaropolk že pripravljene pred gradom, in odpekotala v tiho jutro. Lepo je bilo tiho to jutro, zorno, rožmarinovo. Ali bode pa tudi nageljnov dan?

(Dalje)

ANTON MEDVED:

TRNOLJE.

1.

Današnji svet je ves učen:
Modruje doktorjev na kupe,
in vidijo čutila že
skoz Röntgenove lupe,

in trapi tudi ženščine
preklicana pokora,
da se učé latinščine —
o tempores, o mora!

2.

Čestitam ti k drami prav rad, umetnik.
A pazi — Vsled preobilnih repriz
duh igre duha nam tako potlači,
da bomo nazadnje vsi rokovnjači!

BOGDAN VENED:

V SMRTNI SENCI.

BALTIŠKA POVEST.

XVII.

Kričači žerjavi! Hahaha! Kako hitro, mrzlično naglo, so jo popihali proti jugu! Kar črez noč so izginili in preminili iz naše sosesčine. Že vedo, zakaj. Hahaha! Naš slovenski sever jim je kajpada premrzal, naš severni zrak prerezek, preoster: jedek kot kačji strup, oster kot ravnokar nabrušeni nožič. Da, da. Dih naših severnih kačic kaljenk, naših puščic ni nič kaj prijeten, nič kaj krepilen in nič kaj zdravilen. In mrzli objemi orjaškega severnega medveda tudi niso posebno prijetni za slabotne repnatopuhle prsi hripavih saksonskih žerjavov. Hahaha! Ti prešerni saksonski žerjavi mislijo, da se jim bode na nemškem jugu vse bolje godilo kakor pri nas na severu. Ali se motijo! Naša severna kopja so premrzla za vroče njihove junaške prsi. Topli jug jim bode pa zatrdno pregorak. To bode za nje pretopla kopelj v pretopli nemški krvi. Hm, kralj Henrik je sicer največji razposajenec in razuzdanec, kar jih obseva nebeško solnce, a takih žerjavov nepripravov, kakor ste vi, v svoji deželi vendar

ne bode maral. Bodete že videli; on vam bode že pokazal in dal, kar vam gre. Kaj ti pravim, vojvodič Magnus? Kmalu jo bodeš moral tudi ti iz njegovih zemelj hitro popihati v svoje rodno gnezdo, ker ti dih in pih njegovih puščic prav zatrdno ne bo povšečen. Vrnil se bodeš v svoje gnezdo, a jaz se le bojim: preveč dimast, ožgan, ožigosan in — ogorčen. Pa — kar kdo išče, to najde. Hodi srečno po — nesrečo!

Tako je govoril bodriški nadknez Krut, ko je oni dan izpred Labinbrega zapazil, da so Saksonci izginili z drugega brega Labe reke in jo mahnili proti jugu, proti kraljevsko-nemškem ozemlju. Kam pak drugam?

Pa se je hudo motil.

Saksonski vojvodič Magnus je delal čast svojemu imenu: bil je res velik, velik po postavi, po opravi, po zvijačah in spletkah in po uspehih svojih.

Otec Ordulf je imel smolo na vsakem bojnem polju, kamor se je prikazal. Kadar se je lotil kakega nasprotnika, je osramočen, ožigosan in zato seveda ogorčen moral zbežati domov — pred smolosolzečimi smrečicami, puščicami in kopji. Vedno se je osmolil, tako da so se že njegovi lastni rojaki vojniki norčevali iz njega in se mu

rogali. Kaj še le tujci! Še nikoli ni prinesel iz vojnega pohoda lovor-venca zmage. Vedno je prinašal od kopriv najedene in od njih strupa zasedene in otečene roke in noge. Srečo je pač imel na plesiščih in igrališčih, na bojiščih nikdar; vselej jo je dobil krepko po glavi, kadar je pojezdil nasproti zmagi, nasproti slavi. Vsikdar je bil ugnan v kozji rog.

Drugače se je znal postaviti njegov sin Magnus. Združeval je pa v sebi tudi res izredne vrline in lastnosti, prirojene in pridobljene. Tekmoval bi lahko z močjo Herkula orjaka, z drznostjo Ajanta junaka, z lakavostjo in zvitostjo mnogoizkušenega potnika Odiseja, z lepoto košatolasega trojskega Parida, z junaštvom vojnika Marta, s prožnostjo božanskega strelca Apolona in s srečo Cezarjevo — vsaj v mladostnih svojih vojnih pohodih.

Po izredni svoji pogumnosti, drznosti in vojni darovitosti je zaslovel že v zgodnji mladosti pri svojcih in sosedih. Lepo se je izkazal, lepo se je postavil zadnjič, v prvi polovici Gospodnjega leta 1066, ko je tako sijajno zmagal prej skoraj vsemogočnega bremensko-hamburškega nadškofa Adalberta: napadel ga je v njega hamburški stolici in po kratkotrajnem napadanju prisilil, da je pobegnil iz svoje škofije v Goslarsko mesto in sklenil z njim za njega nadškofovsko visokost naravnost sramotno premirje, dragoceno plačano mirovno pogodbo. Zlasti je pa pokazal te svoje vrline zadnjič proti Krutu, proti Bodričem.

S številnimi praporci se je kar naenkrat prikazal na levem bregu Labe reke pred bodriško posadko v Labinbregu. Pa samo zato, da bi malo malce oplašil in ostrašil Krutove Bodriče in jih pripravil v strah, v zadrego in zmedo.

Ravnal je po zvito sestavljenem načrtu: novega bodriškega nadkneza Kruta najprej lepo izzvati, izvabiti, da pridrvi s svojimi voji doli k Labi reki v Labinbreg, da zavre Saksoncem prehod čez most, potem ga pa lepo prevariti in za željno pričakovano zmago oslepariti. Nekaj dni bode strašil na levem Labinem bregu ob Baltiški trgovski cesti,

potem pa naenkrat krenil proti jugu, kakor bi se bil premislil, pač spričo Krutove številne vojne, in bode popeljal svoje voje rajše proti nepripravljenemu nemškemu kralju Henrikmu. Krutovim morebitnim oglednikom bode že znal natveziti, da upa trdno, da mu bo na jugu sreča milejša, kakor bi mu bila na severu, ker na jugu prej raste lovor kakor na severu. Toda na jug ne pojde daleč; s kraljem Henrikom se ne mara še za enkrat zaplesti v bojni ples. Krenil bode kmalu, čim se bode prepričal, da je Krut razpustil svoje voje, proti vzhodu, pregazil Labo in se razlil kot pomladanski hudournik po južno-vzhodnih bodriških krajinah. In bogat bode plen, plen ljudi: mladcev in mladenk, in plen blaga . . .

In izteklo se mu je vse po volji, vse po zvijačnem načrtu.

Ko je v tihi noči s svojimi praporci tiho izginil izpred Labinbrega in krenil proti jugu, je kmalu izvedel, da je Krut razpustil večino svoje vojne izpred obmejnega mesta Labinbrega na domove, sam pa odšel proti severu v Ljubek mesto. Pa nalašč je s svojci še nadalje prodiral skozi pokrajino drevljansko proti jugu. V Gorski, ki so jo Nemci prelevili v Bergen, se je ustavil, nekaj časa počival, potem pa jadrno zavil ob Dumi rečici proti vzhodu, proti Jezi reki. Ob nji je korakal proti severu preko Ostrova, Lojhovica in Vojkama v Ljauncij, od tod pa čez Labo reko v Domi. In odtod? Od tod je razposlal svoje oddelke v bodriška nepripravljena, nič zla sluteča selišča. Kot krilate žuželke so se razpršili njegovi voji, kot požrešne kobilice so skakali in letali okrog, kot roji brenčočih bučel so zbrenčali sedaj sèm, sedaj tjà, — iskajoč medu, plena. Kakor blisk, ki hipoma preleti vso velikansko razdaljo med vzhodom in zahodom, so švigali saksonski vojniki iz sela v selo. Pridrli so v selo, je oplenili, prebivalstvo pa iztrebili: staro pomorili, mlado zarobili. Seljani, možje in mladci, so sicer kot levi branili sebe, svojce in last. A zaman. Proti pretežni premoči se zaman bori eden sam. Mnogo psov lovi brezskrbno še tako močnega volka.

Kakor sela je vojvodič Magnus opleni in iztrebil tudi gradove in pokrajinska mesteca, kar jih je padlo v usta njegovemu meču. Strah je šel pred njim, opustošenje za njim.

Knezovič Budivoj, ki se je s svojci tudi udeležil njegovega vojnega pohoda, ga je zaman prosil in zaklinjal, naj postopa vendar malo milejše, naj ne požiga kar od kraja belih sel in naj ne mori negodnih otrok in onemoglih starcev.

„Pobratim!“ mu je opetovano govoril. „Lepo te prosim: drži vendar za uzdo svoje vojnike. To ni več vojna, to je roparsko plenjenje in morjenje. S takim nastopanjem meni samo škoduješ. Kako si bodem pridobil zaupanje Bodričev rojakov, ko vidijo, da naše ljudi ti, moj zaveznik, moriš in pobijaš kot lokavi lovec krotke srnice ob studeni vodici! In to tudi ni krščansko, ni človečansko.“

A njegove prošnje so bile bob v steno. Svojce je pač držal nazaj, kolikor je le mogel; Magnus se pa ni dal pregovoriti. „Boga zahvali“, mu je odgovarjal vojvodič, „da ti pobijam in iztrebljam nasprotnike ter rušim in razdiram njih kraguljeva gnezda. Čim menj nadležnih muh, toliko okusnejši duh prikuh. In nikar mi ne govori, da je naše ravnanje nečloveško, nekrščansko. V pravični vojni je vse dovoljeno, tudi rop in plen. In kdo pravi, da je greh ruvati ljuliko iz pšenice! Mrčes in ljulika če se prej iztrebi, boljše je. To je še koristno, nujno potrebno delo. In delavec je na vse zadnje tudi vreden plačila, jaz tudi — plena.“

In Saksonci so se dalje razsipali in razlivali po krajini kot ognjeni prameni, kot deroča povodenj. Tja do Plana so pridrli z ognjem in mečem; potem so jo pa z bogatim plenom z isto hitrostjo, s kakršno so bili pridrili v deželo, pobrisali nazaj proti Labi. In prešli so jo, preden so jih dohiteli pri Labinbregu stoječi bodriški voji, ki so po kresovih in po slih zaznali o Magnusovem napadu v vzhodne bodriške pokrajine pa jadrno skakali in dirjali na pomoč in v jez saksonski povodnji. Magnus se je

znan zvito izmuzati in je s plenom srečno, še pravočasno pregazil Labo.

Saksonski vojvodič se je zadovoljno smejal na povratku domov, smejal kakor lakotni sivi volk, ki je srečno prišel do okusnega kosila, lepe divjačine srnjačine, si vihal brke kot dihur, ki si je v temni noči nakradel vse polno jajčkov, in se režal kot lisica, ki je podavila najlepše piščance.

Knezovič Budivoj je bil pa bolj žalosten kot vesel. Sicer je Magnus delil z njim plen pobratimsko. Precej deleža, denarja in blaga — ljudi zarobljencev sploh ni hotel — je dobil; vendar ni bil prav vesel. Neki glas mu je v srcu neprestano govoril, da ne bode dobrega kruha, če bode mesil moko s takim človekom, kakor je Magnus . . .

Človek bi na prvi pogled mislil, da dremlje, s tako pobešeno glavo, tako leno, zaspano je knezovič jezdil nekega popoldneva iz Bardevika po baltiški trgovski cesti proti severu. Dremal sicer ni, pač pa je bil zatopljen v globoke, resne, žalostne, malokaj obupne misli. Kaj bode z njim? Kakor se kaže — nič! Nekateri človek ima res smolo, prav kakor bi bil rojen pod smolnato zvezdo. Zakaj se mora potikati po tujih krajih — sin velikana Gotšalka? Zakaj pohlevno čakati, kdaj bode padla zanj kaka mrvica kruha z bogate Ordulfove in Magnusove mize? Kaj mu pomaga naslov ‚bodriški knezovič‘? Nič. Hudobni in hudomušni svet se lahko le še huje norčuje iz takega knezoviča slabiča, kakor iz kakšnega navadnega, preprostega smrtnika, ki mu rojenice ob zibelki nikdar niso pele pesmi o prestolih knežjih, vojvodskih, kraljevskih. Kdo sedi na lepem bodriškem prestolu, ki ga je imel po očetu zasesti on? Tujec. On se mora pa klatiti po tujem svetu kot kakšen propadli klativitez, kot deseti brat. Ko bi se imel vsaj kaj boljšega nadejati! Ali kaj, ko vidi pota svoje bodočnosti vsa omegljen in na nebu svoje prihodnosti ne vidi nobenih zvezd!

V take misli vtopljen je nesrečni knezovič klonil glavo vedno globlje. Ko je pa pojezdil že precejšnjo pot, je to svojo klonečo

glavo naenkrat dvignil. Vzdramil ga je topot bližajočih se konjičev. Dvignil je glavo, dvignil pogled, in kaj je videl? Trije jezdec so mu v diru pekotali nasproti. In ti niso bili opravljeni v obleko saksonsko, tudi ne v obleko bodriško, ampak v obleko — rujanskih vojnika. Gledal je, gledal in se strmeč vpraševal: — Kako si upajo Rujanci na saksonska tla? Čudno! Jih bodem pa jaz ustavil in vprašal, kaj delajo, kaj iščejo tu, če si jih doslej nihče ni upal. Če so prav trije; toliko poguma in oblasti še imam. —

In že itak počasi stopajočega konjiča je ustavljal k še počasnejši hoji in se z desnico krepko prijemal držaja mogočnega meča, visečega mu ob boku.

Pozorno je motril prihajace. In čim bližje so mu prihajali, bolj široko je odpiral oči, kakor človek, ki se je ravnokar zbudil iz globokega spanja, pa se mu je zazdelo, da vidi pred seboj na pol znane obraze.

„Mati ljuba, to sta Gojnik in Godimir, naša nekdanja vojnika, telesna stražnika!“ je končno dejal skoraj na glas. „Vkljub svoji rujanski obleki sta ravno onadva. Obleka se lahko preobleče, obraz in postava pa ne tako lahko. Prav ta dva sta. Samo kdo je oni mladi, lepi vojniki sredi med njima? Obrazka je tako nežnega, deklško nežnega in meni tako znanega...“

Toda že se mu ni bilo več treba popraševati in ugibati: že so ga prihajaci jezdec srečali. Nič se ga niso bali; smehljali so se; zatrdno so tudi oni njega že prepoznali. Ko so prišli do njega, so se ustavili in ga pozdravili resno vojniško, doteknivši se z z desnico vsak svoje kučme soboljevke.

„Pozdravljen, knezovič Budivoj!“ je izpregovoril po tem nemem pozdravu eden izmed prihajacev.

„Ti tukaj, Gojnik! In to je Godimir, tvoj sosluzivec?“

„Da, gospodar!“

„In drugi tvoj sosluzivec?“

Na to vprašanje pa Gojniku že ni bilo treba dati odgovora.

Knezovič Budivoj je že zdrsnil s konja, skočil k mlademu, lepemu vojniku, vjel nje-

govo roko, jo nežno poljubil in presenečeno radostno vzkliknil:

„Ti tukaj, Slavica! Kdo bi te bil pričakoval! Bog te vzprejmi!“

„Bog tudi s teboj!“ je odgovorila Slavica, smehljajoč se nekam čudno, skrivnostno, zagonetno.

„Kako da si prišla le sem?“

„Prišli smo tebe pozdravit. In čemu še, bodeš že še izvedel. Za danes ti samo to zadostuj, da smo prišli le-sem z nameni prijateljskimi; in če bi se bili sploh ne upali in ne prišli v to deželo. Pelji nas na svoj stan; utrujeni smo že.“

„Iz srca rad. Kakor ukazuješ. Pa skočimo zopet v stremen.“

Rekel in storil.

„Pa to bi vendar-le rad vedel, kako, po kaj ste prišli vi trije semkaj. In v tej obleki!“

„Po kaj smo prišli, sem ti že dejala, da bodeš izvedel kasneje; kako pa smo mogli priti v tej obleki k vam, naj pove Gojnik. Junače Gojnik, povej knezoviču Budivoju, kako smo prišli čez Labo!“

In ko so počasi jezdili proti Bardeviku, je Gojnik pripovedoval z izrednim veseljem in osoljenimi dovtipi, kako so mogli priti v taki obleki čez mejo.

Do Labinbrega jih sploh ni nihče ustavljal. Saj kdo bi si jih sploh upal ustavljati in zadrževati — Krutove rojake! In bili so tudi „namazani“: Slavica s češminovcem, Gojnik s sajami, Godimir pa je bil črn kakor oglje.

Pred Labinbregom so jih vojniki, stoječi na straži ob Labi, sicer morali ustaviti in pobarati, odkod in kam. Dali so se radovoljno prijeti: Gojnik je imel pripravljenih vse polno spletk, zvijač in izgovorov za vse slučaje. Labinbreški zapovednik ga je takoj spoznal, ko so dospeli do meje, spoznal izza prejšnjih časov, z dvora Gotšalkovega. Pa pretkani mladec je znal sebi in spremeljevalcema hitro pomagati iz zadrege, zapovednika pa imenitno preslepiti:

Od nadkneza Kruta samega, je začel dopovedati, prihajajo. Gotšalkovega sina so namreč zapustili in stopili v službo novega nadkneza bodriškega.

Sedaj gredo od Kruta poslani, k bodriškemu knezoviču Budivoju, pa le z zvijačnim namenom: k Budivoju gredo kot nadknezovi odposlanci, v resnici pa gredo v saksonsko zemljo kot ogledniki. Budivoju bode natvezel, da je nadknez Krut sedaj voljan z njim skleniti premirje, mirovno pogodbo: Da bode odslej vladal med njima mir, mu je pripravljen odstopiti nekaj gradov in selišč na zahodu svoje knezovine. Ko bodo pa Budivoju to natvezali, bodo natančno opazovali namere njegove in nakane Saksoncev.

In zapovednik jim je verjel in jih mirno pustil črez Labo.

Od Labinbrega sèm so jih sicer Saksonci večkrat ustavili, skoro v vsakem selu, seveda imajoč jih za ogleduhe ovaduhe. A Gojnik jih je umel vselej prevarati in oslepariti.

„Hola, Krutovci!“ so zavpili koj že v prvi vasi saksonski kmetje, ravnokar napajajoč pri občinskem vodnjaku živino. „Stojte! Kam greste?“

„V stran, nesramneži, potepini, grdini, lopovi, roparski sinovi!“ je zagrmel nad njimi pogumno - osorno Gojnik. „Pojdite z nami, vi nepridipravi, če hočete izvedeti, kam gremo!“

„Oho, tako pa nas ne bodo pitali kleti Rujanci na naših tleh! Mladci, po njih!“ je zakričal skozi okno bližnje hiše neki starec.

„Kaj? Vi se upate ustavljati pobočnike - odposlance velikega kneza rujanskega, idoče z važnimi poročili k vojvodu Ordulfu in bodriškemu knezoviču Budivoju?“ je dalje grmel Gojnik nad mladci, ki so priskočili in prijeli njih konje za uzde. „Čakajte, vi lopovi, bodem že povedal vojvodu Ordulfu, kako lepe podanike ima. Sicer pa, kdo bi se izgovarjal in zagovarjal pred takimi malo - pridneži, kakor ste vi! Druže Godimir, naredi nam pot skozi to tolovajsko druhal!“

In Godimir je, kakor še vedno, izpolnil Gojnikovo povelje na mah. Malo se je sklonil, zgrabil z orjaško svojo desnico hlapčiča, ki je bil skočil k njegovemu konju, ga dvignil kvišku in ga zarinil na bližnji vrt,

s tako hitrostjo, s tako lahkoto in spret - nostjo, s kakršno zarine otročiček - brez - srajčnik kamenček v vaško lužo. Potem je pa zamahnil s svojim težkim, s svincem na - poljenim kijem, izpodbodel konja, — pa je bila precej narejena gaz skozi napadalce - ustavljače. Spričo njegove orjaške postave, moči in drznosti in pač tudi pod vplivom Gojnikovih bahaških besed so Saksonci naglo odskočili v stran.

„Da bodete vedeli, s kom imate opraviti: Z rujanskim medvedom!“ je vihteč svoj kij kričal Godimir, ko je pustil Slavico in Goj - nika jezdit naprej, sam pa nekoliko časa še ostal zadaj — kot zadnja straža pred more - bitnimi zahrbtnimi napadalci.

Toda teh ni bilo volja iti za njimi in jih še dalje nadlegovati. Jim pač ni dišala Godi - mirova gorjača. „Rujanska“ vojniška trojica je brez ovire odpekotala iz vasi.

In tako ali podobno se je znala trojica prebiti tudi skozi druge saksonske vasi, skozi druge saksonske ustavljače - zavirače. In je srečno dospela do svojega cilja, do Barde - vika. — —

Knezoviča Budivoja ušesa so bila pri tem Gojnikovem pripovedovanju široko odprta, to je bila istina; še širše je pa odpiral svoje oči — odpiral in jih upiral v tik njega jaha - jočo lepo Pluzonovo hčerko. Kar pojedel bi jo bil rad z očmi: to se je bralo iz nje - govih vročih, koprnečih pogledov, s kate - rimi jo je neprestano obšineval.

Ko je Gojnik končal potopisne črtice, ga je knezovič pohvalil, da se je tako iz - borno znal povsod izlizati, potem pa precej, sedaj bolj tiho, ljubeznivo, zopet vprašal Slavico, kaj jo je vendar prineslo v Saksonce. Pluzonova hčerka je pa, zopet skrivnostno se smehljaje, samo to odgovorila, da se je izpreobrnila in se popolnoma posvetila krščansko - narodni stvari. Potem se je pa zopet zavila v skrivnosten pajčolan molčeč - nosti in v tem pajčolanu zavita je ostala tudi v Budivojem stanu v Bardeviku cel večer. „Bodem že jutri povedala več; le bodi eno - noč radoveden!“ mu je smehljaje dejala, odhajaje v spalnico — — —

Mak v pšenici ob obsipajočih ga solnčnih jutranjih žarkih nikoli ne dvigne in ne nosi rdeče svoje čepice tako ponosno-veselo, kakor je drugo jutro nosil glavo pokoncu knezovič Budivoj. Hm, kako bi je ne nosil visoko! Slavica, dražestna Pluzonova hčerka, ga je prišla obiskat. Z nameni prijateljskimi, kakor je dejala. In vesela je videti. Zatrdo je Kruta popustila pa se zopet k njemu obrnila. Hm, kako ne bi bil človek takega dejstva vesel! Ko ne bi begal drugih ljudi, bi zavriskal na glas, da bi se slišalo v deveto vas! — —

„Slavica, kako sem danes vesel!“ je govoril Pluzonovi hčerki bodriški knezovič strežeč ji pri zajutru. „Lahko rečem, da tako še ne zlepa kdaj. V žalostnih dneh zapuščenosti je človeku tako prijetno, če se ga spomni znano bitje, in še posebno, če se ga spomni, če ga obišče ljubljeno bitje. In tako, od mene ljubljeno bitje si ti, Slavica. Slavica, kaj ne, da smem iz tvojega obiska opravičeno sklepati, da me imaš zopet rada?“

„Da. Zopet.“

„Res? Slavica, ali te smem nekaj vprašati?“

„Svobodno.“

„Kako je pa s Krutom?“

„Kaj misliš?“

„No, ali sta še v onem, recimo naravnost: v ljubavnem razmerju?“

„Ali ga ljubim? Sovražim ga ne, kakor sploh nikogar ne sme sovražiti kristjan.“

„Slavica, povej mi po pravici: Ali še občuješ z njim?“

„Odslej ne bodem več. Kako bi bila drugače prišla k tebi?“

„Hvala Bogu vsevišnjemu! Torej si zopet moja, vsa moja, kakor si bila nekdanj?“

„Tvoja. Toda v tistem pomenu ne, kakor ti misliš.“

„V kakšnem pa, prosim?“

„Danes ti bodem povedala vse odkrito. Jaz bodem tvoja pomočnica, a nikdar ne tvoja... veš, kaj mislim reči!“

„Nikdar ne moja — ženica?“

„Pogodil si. Nikdar. Pa čemu bi govorila po ovinkih? Čuj, knezovič Budivoj:

Tvoja v tvojem smislu ne morem več biti, kakor tudi ne Krutova in nobenega drugega človeka ne. Srca ne morem deliti. Oddala sem ga drugemu ženinu, Kristu Spasitelju. Pozemsko ljubav sem položila na žrtvenik Gospodov, naj na njem zgori kot žgavna in pravna daritev v čast vsevišnjemu Bogu, da se zopet milostno ozre na bodriški narod, mu odpusti njegov zločin, odpad ter ga otme pogube in izpelje iz smrtne sence.

Pomočnica tvoja pa bodem. Pomagala ti bodem, da prideš zopet na prestol svojega očeta, velikega nadkneza Gotšalka, da izpodrineš in preženeš Kruta in zopet vzpostaviš v deželi Kristovo blagovest.

In kako ti mislim pomagati?

Sicer sem ženska, od lastne matere razdedinjena sirota, vendar upam in imam trdno vero, da ti bodem pomagala na bodriški prestol.

Moj naklep je — in zato sem prišla, da ti ga razodenem — ta-le: V Bodričih je še veliko kristjanov, vsaj skritih, Nikodemov; te je treba preroditi, predramiti, da vstanejo in pridejo na dan, pridejo k sebi. In to nalogo — njih oživenje, prerojenje — bodem prevzela jaz. Razglas in poziv damo v bodriško zemljo, naj vsi možje in mladci, kar jih je še pristašev Kristovih in nadkneza Gotšalka oziroma njegove rodbine, skrivoma zapusté domača ognjišča in uskočijo sem v Bardevik k tebi. In ta razglas in poziv ponesem v bodriško zemljo jaz sama. Nič me ne glej čudno! Vem, kaj misliš reči: da bode to vendar skrajno nevarno, da je nespačetno, nesti lastno kožo na trg. Pa jaz se zanašam na Boga; on bode moj ščit. In ko privabim in privedem k tebi dosti za vojno sposobnih Bodričev, napademo nekega lepega dne Kruta. In sicer z dobro premišljenim načrtom: danski kralj Sven Astridson prijadra s severa — to storiti je voljan, saj ravno to sta prišla povedat Gojnik in Godimir — mi, to se pravi ti, tvoji in zavezniki Saksonci, ga primete pa z juga. Sedaj se je treba le še zgovoriti s Saksonci. Kje je sedaj vojvoda Ordulf?“

„V Glinu. In tam je sedaj tudi vojvodič Magnus.“

„Dobro. Spremi me k njima!“ —

In spremil jo je v družbi Jaroslavovi, Gojnikovi in Godimirovi.

In zopet je zašumljal nad zemljo „en lep večer“, in zašustela „ena lepa noč“.

Saksonski vojvoda Ordulf je z vojvodičem Magnusom v Glinu-Lunenburgu vzprejel Slavico, potem ko jo jima je predstavil, pravzaprav odkril Budivoj, in jo vele-prijazno častil z vsemi častmi, s kakršnimi se vzprejemajo in počeščevajo ljudje knežjega kolena. Njej in njenim spremnikom na čast je priredil sijajno večerjo, po večerji pa oskrbel lepo podoknico. Pod okni vojvodskega gradiča je svirala in godla saksonska vojniška godba, in so peli pevci, veste: tisti sloveči nemški potujoči pevci-gostosevci. Pripeli so bili, menda je hotel to slučaj, ravno tisti dan iz Bremena, pa so hitro prišli s svojimi popevkami počaščevat vojvodove goste in sebe, kajpada, — počaščevat.

In bil je res lep večer, bila je lepa noč.

Pri grajskih oknih so sloneli v mešanih skupinah vojvodovi gostje, po večerji pa gledali improvizirano veselico podoknico pa poslušali poskočno godbo in zvonko popevanje.

Knezovič Budivoj je bil Pluzonovo hčerko znal zvijačno odpraviti od Ordulfa in Magnusa, pri katerih je prej stala, na tiho ji zašepetavši, da bi rad sam govoril z njo. In Slavica se je opravičila pri vojvodu in vojvodiču pa šla z Budivojem k drugemu oknu. Pa ko sta tam ob oknu sama slonela in gledala in poslušala podoknico, jima kar ni mogla pa ni mogla beseda iz ust; ni mogel pa ni mogel steči pogovor. Gledala sta, poslušala in — molčala.

Ali obema je prišel v spomin oni, današnjemu podobni večer, ki sta ga pred leti doživela tam daleč, daleč, tam gori v ljubkem mestu Ljubeku ob rojstnem dnevu pokojnega nadkneza Gotšalka, oni lepi, nepozabni večer, ko sta se prvič vzljubila, z ljubeznijo ne zgolj sorodniško, z ljubeznijo

mlade, zaljubljene in po stalni združitvi hrepeneče dvojice.

Tudi tačas je gorelo nebo z neštetiimi zlatimi lučami, prav kot nocoj. Podobno kot tukaj nocoj je takrat v Ljubeku nepregledna množica stala pred knežjim gradcem s plamenicami v rokah. Tudi tačas so svirali godci, ah, tisti krasni bodriški vojniški godci. Tudi tačas so donele pod nebo lepe, navdušujoče, uspavajoče, vonjave popevke. Seveda so bile te lepše, saj so bile bodriške narodne! Tudi tačas sta sama slonela ob oknu. In kaj se je takrat zgodilo? Prva ljubezen se je bila takrat spočela v njiju srcih. Prva ljubezen, v človeškem življenju tista rožnata, rožmarinovo zelena in hkrati nageljsko rumena, zarja zarjanica, božja poslanica, ki človeku rodi kar najbolj zelene cvetice nadice, kasneje pa preraja, obnavlja ter zapušča najslajše spomine in — skomine...

Obema je menda prišel v spomin oni lepi večer, Slavici in Budivoju. Budivoju zadržano, saj to je kmalu izdal in očitno povedal na glas.

Prijel je — kakor takrat v Ljubeku — Pluzonovo hčerko vznemirjeno strastno za desnico, ji prav tako globoko, s pogledom pomladansko-toplim, pogledal v oči in tiho, z dihom večernega zefira šepetajoč šepnil:

„Slavica, ali se spominjaš onega večera v Ljubeku?“

„Da.“

„Ali ni bilo takrat prijetno?“

„Bilo. Saj je nocoj tudi, ne?“

„Je. Vendar... Slavica, veš, kaj sem ti takrat rekel: Katero cvetko bi najrajši utrgal za bodriški prestol?“

„Vem.“

„In veš tudi še to, kakšen odgovor si mi potem dala?“

„Tudi to dobro vem. Na tvoje vprašanje, ali bi hotela postati bodriška kneginja in tvoja žena, sem ti zašepetala, da hočem, da bodem.“

„In sedaj nisi več teh misli?“

„Ne. Zakaj ne, sem ti že povedala. Prosim: nikar me nadalje ne izprašuj in nadleguj

v tem oziru! Saj me poznaš: kar enkrat sklenem, za kar se enkrat zavzamem, od tega ne odjenjam za nobeno ceno ne. Kakor sem ti že dejala: tvoja ženica ne bodem, drage volje pa tvoja pomočnica. Povem ti še enkrat, da prej ne bodem mirovala, dokler ti ne priborim bodriškega prestola, da bodeš potem znal ceniti mojo ljubezen do tebe, ljubezen pravo, očiščeno, ožarjeno. Potem pa, če se mi to posreči ...“

„Kaj potem?“

„Potem? Potem bodeš lahko sam vršil in dovršil lepo vseslovensko kulturno delo, za katero ti bodo hvaležni pozni rodovi. Potem bodeš ti z božjo pomočjo srečno preobrazil in prenovil obličje bodriške zemlji in jo odel v odelo krščansko. Jaz pa ...“

„Kaj misliš narediti ti?“

„Obleči se v obleko redovniško.“

„Slavica!“ je zdajci krčevito, bolešno vzkliknil Budivoj.

„Kaj hočeš?“

„Ah, ne bodi teh misli mračnih, temnih, neljubih! Postani rajše moja! Kraljevala, carovala bodeš ob moji strani ...“

„Bodi konec besed! In — bodi vesel, zibaj se kakor jaz — v zelenih nadah rožmarinovih!“ — — —

XVIII.

Ali so pa letos predrzni ti tatinski, roparski ljudje v Bodričih! Kaj takega pa še od pamtiveka ne! Tega vendar ne dela gozdna divja zverjad. Potuhnjenih hijen tukaj ni, krvolokov tigrov tudi ne. Lisjaki in lisice pa tudi ne zmorejo kaj takega. Veste, po vaseh ne zmanjkuje noč za nočjo piščancev ali pitomih zajcev. Ljudi, možakov in mladcev. Vsako jutro pogreše katerega. Kdo ga je vzel? Noč menda ne. V zemljo se pa tudi menda niso vdirali: če bi se zemlja odpirala, bi vsa sela in seljane požirala, ne samo poedincev. To morajo delati tatinski roparji v odelu človeškem. Žival ne more imeti toliko pameti, da bi tako modro, preudarno izbirala plen. Zakaj izginevajo samo odrasli mladci in možaki? Zakaj ropar ne ugrablja brhkkih deklet in

lepih rdečeličnih otročičev? Kvečjemu, če jih kakšna vila planinka mami in zmami in privabi z gorskimi zelišči v goro, ali jih grda Ježibaba odnaša v daljnodaljno šumo v pičo svoji gozdni zverjadi! Te bi že bile sposobne za tako delo!

Toda bodriških možakov in mladcev niso ukradli, niso ugrabili tatinski roparji, ni ugrabila tatinska divja zverjad in jih tudi ni omamila in k sebi pričarala vila planinka ali ovarala grda Ježibaba.

Omamljala in omamila jih je skrivnostno tajna trojica v vojniški, rujanski narodni noši.

Od Labinbrega sèm je prišla. Podnevu je jezdila polagoma, lagodno, kakor bi se ji nikamor ne mudilo. Ali kakor bi si ogledovala neznano deželo, knezovino kronovino svojega rojaka Kruta. Ponoči pa — no ponoči jih ni videlo dosti oči — —

Če so se podnevu ustavili v kakšni gostilni, da pokrepčajo konje in sebe, je najmlajši vojniki navadno molčal. Tako tudi vojniki stari. Drugače pa nju rusasti drug sosluzivec. Ta si je menda posodil jezik od stare blebetulje srake. Bil je izredno zgovoren in gostobeseden, imeniten zabavač. Popraševal je radovedno in z vidnim zanimanjem o krajevnih razmerah, kakšno je tukaj življenje, kako so zadovoljni z novim svojim nadknezom, njegovim rojakom. Gostilniki in gostje so hvalili Kruta na vse pretege. On ga je pa tudi koval v zvezde. In ker je bil oblečen on, kakor tudi spremljevalca sosluzivca, v vrlo lepo rujansko obleko in se je videlo iz vsega njihovega nastopa, zlasti pri plačevanju v gostilnah, da niso nikakor revni, ampak imajo dosti, dosti pod palcem, se nobenemu gostilniku in nobenemu gostu ni videlo čudno njih vedenje in zvedavo popraševanje. In tudi to se seljakom ni zdelo čudno, če so proti večeru krenili v kak gradič, h kakšnemu vlastelinu.

„Morajo biti pač imenitniki, posebni zapupniki Krutovi, da tako slobodno gredó v grad našega gospodarja!“ so šepetali kmetje, ko so jih videli iti v kak gradič. „Gospôda je gospoda: nikjer ji niso pota zastarta in ovrta, vrata nikjer zaprta.“ — —

V dotičnih gradovih, ki jih je obiskavala 'rujanska' vojniška trojica, se je pa slišalo vse drugačno šepetanje.

Ta 'rujanska' trojica — kdo so bili? Pluzonova hčerka Slavica, stari zapovednik Jaroslav in Gojnik.

Dogovorili so se bili za to 'šetnjo' v Bardeviku, po Slavičini osnovi.

„Gojnik gre z menoj v bodriško zemljo“, je dejala Pluzonova hčerka. „Kot Deborin spremljevalec! Bodriško krščansko ljudstvo treba najprej vzdramiti, dvigniti. Vojvoda Ordulf in vojvodič Magnus sta pa ravnokar izvedela, da se hamburško-bremenskemu nadškofu Adalbertu zopet odpirajo vrata v kraljeve dvorane nemškega kralja Henrika. Seveda morata biti sedaj na preži in straži. Budivojevci morajo torej počakati nekoliko. Med tem časom pa bodem jaz spravila na noge v Bodričih vse, kar je krščanskega. In potem udarimo po Krutu; mi z juga, danski kralj Sven pa s severa. Vojnik Godimir pa ponese kneginji Siriti in danskemu kralju to poročilo: naj počaka, dokler se južni njegovi zavezniki ne oborožijo in očiliho. Kdaj bodo mahnili proti Labi in čez njo, mu bodo že sporočili po vojniku Gojniku, da bode lahko istočasno in pravočasno pridrivil s severa. Godimir se bode že kako pretolkel skozi Holzacijo in Šlezvig k njemu; zakaj po tem potu naj gre, je bolj varno; če ne ravno varno, vsaj bolj brez skrbi! Gospoda Tugumira in Slavino bode demo že mi obvestili o najnovejših dogovorih in dogodkih. In tudi obljubljeni spominček bode Slavina lahko poslala knezoviču Henrikmu drugo pot...“

In po Slavičini volji je vse obveljalo. Godimir je odšel, sicer s srcem bolj žalostnim kakor veselim, proti Holzaciji. Slavica, Gojnik in Jaroslav pa čez Labo, čez Labinbreg.

Stari zapovednik Jaroslav je namreč odkrito dejal, da se ne spodobi, da bi šel Gojnik sam s Slavico: zato gre on z njima.

Knezovič Budivoj je sicer tudi na vsak način hotel in silil z njimi, pa mu Slavica ni pustila: njegovega življenja bi bilo škoda;

naj le ostane doma; bodo že drugi zanj opravili, kar treba.

In za Godimirom je nekega lepega dne iz Bardevika po Baltiški trgovski cesti v smeri proti Ljubeku odšla tudi lepa trojica: Slavica, Gojnik in Jaroslav, seveda tudi poslednji v noši rujanskih vojnikov: hitro so mu jo bili oskrbeli, dali napraviti.

In sreča je šla z njo.

Seveda v času, ko je vsled zadnjih saskonskih napadov v deželi kar mrgolelo raznopisanih vojnikov, ni ta trojica vzbujala nikake posebne pozornosti in nikakega suma. Ražen v gostilnah, kjer so se morali ustavljati zaradi krmljenja konjičev in svoje pokrepčave, se pa pri navadnih seljakihi sploh niso oglašali s svojimi sporočili in s svojo — blagovestjo.

Nihče jim ni napravljajl neprilike. Pač pa se je premnogo oko še dolgo oziralo za lepimi 'rujanskimi' vojniki; zlasti za najmlajšim lepim mladcem — za mladenko Slavico.

Vedli so se pač preišljeno pametno: preprosto kot golobje, zvito kot kače. Ker sta se Gojnik in Jaroslav vedla napram temu mlademu vojniku nekam hlapčevsko-vljudno in prijazno, so tolmačili srečujoči in tu pa tam jih videči seljaki, da mora biti mlajši vojniki bogatega kolena, kak imeniten boljar, kakega bogatega rujanskega velmoža sin.

In ustavljali so se, vsaj ob večerih, najrajši v gradovih veljakov. Seveda so se v svoji previdnosti zglašali samo pri takih, ki ki so jih poznali že od prej za pristaše Kristove vere in privržence Gotšalkove rodbine.

In vzprejeti so bili navadno povsod prijazno in gostoljubno; tudi tam, kjer jih niso takoj prepoznali: že zato, ker so bili viteško vljudni vojniki prihajači rojaki nadkneza Kruta. Če so jih pa kje prepoznali, ali so se sami dali spoznati, so vlastelini tu radostno ostrmeli, tam preplašeno, vsaj izprva, vpraševali, kaj pomeni njih obisk. A ko jim je Slavica z zgovornimi besedami, z žarečimi očmi svetega navdušenja razlagala svoj načrt, so končno vsi pritrdili in obljubili pomoč: bodisi v novcih ali z vojniki, seveda skrivoma.

Pa v gradičkih niso govorili samo z grajščaki vlastelini. V teh gradičkih so v lepih mesečnih nočeh šepetali, sedaj tu, sedaj tam tudi s prostaki seljaki, ki so jih bili gospodarji povabili na njih prošnjo k sebi. Seveda samo take, ki so o njih vedeli, da v njih srcu še gori, vsaj tli, vsaj pod pepelom, krščansko prepričanje.

Pa so šepetali, tiho, skrivnostno, kakor šepetajo v tihi noči tihi bori, tihi mecesni, tihi lesi.

Šepetali so, šepetala je najbolj Slavica. In kakšen je bil uspeh tega šepetanja? Zmanjkalo je sedaj tega, sedaj onega možaka in mladca, sedaj v gradu, sedaj v selu. Sosedje so ugibali, kam so izginili, kam prešli, a najčešče še domačini dotičnega pogrešanca niso vedeli, da je šel skrivoma doli k Labi reki in čez njo, v Bardevik k Budivoju knezoviču.

Drugi pristaši Gotšalkove rodbine so pa prihajali z novci na pomoč.

Slavica in njena spremljevalca so bili teh uspehov kajpada zelo veseli. In ravno vsled teh uspehov so vedno bolj drzno hiteli naprej. Pa bi jo bili skoraj zato silno nalleteli in se v grdo zanjko ujeli. In kje? Pred Vranovem.

Le malenkost lučajev pred Vranovem se je 'rujanski' trojici prigodilo, da jo je pred večerom iznenada uhitela bliskovita, gromovita nevihta. Namenjeni so bili k gospodu Tugumiru, pa so morali nameravano pot ustaviti.

„Vse zastonj! Tukaj moramo vedriti; premočeni in premraženi smo že itak preveč!“ je dejal zapovednik Jaroslav.

Pa so se ustavili pred preprosto krčmo na južni strani Vranovega.

V veliki sobi, 'v hiši', je gorela velika luč, in iz nje je bilo slišati več glasov.

„Poizkusimo na drugi konec, v stransko sobico, da bomo sami“, je rekel Gojnik. „Čakajta, prosim, takoj vprašam, oziroma naročim.“

Jaroslav je peljal konje v hlev.

Sama je ostala pred hišo Slavica. Že ji je bilo dolgčas — pod kapom. Kar je prišla

na prag iz hiše mlada zlatolasa deklica, menda pogledat, kakšno je vreme, ali se je že zvedrilo ali ne.

V svitu bliska je spoznala Tugumirovo Slavino.

„Ti tukaj, Slavina?“

„In ti tukaj, gospica Slavica!“

„Kdo je pa notri, v sobi?“

„Tatka.“

„In kdo še?“

„Več ljudi. Med njimi tudi tista Vanda, ki ste zadnjič pri nas govorili o nji, in z njo gospodična Radoslavova iz Vranovega. Obiskat jo je prišla, šli sta na izprehod, pa ju je prehitela in ustavila nevihta, kakor nas.“

„Dobro! Pa ne smeš v sobi povedati, da smo mi tukaj! Mi gremo v stransko sobico. Pridi čez četrt ure k nam; previdno seveda, tajno, skrivoma.“ — —

Gojnik je Slavici in Jaroslavu hitro prekrbel sobico in večerjo; seveda tudi sebi. In šli so v stransko izbico in večerjali. In ko jih je gostilnik vprašal, kam so cenjeni gostje namenjeni, je rekel Gojnik, da v Vranovo in potem v Velegrad, h Krutu nadknezu.

Zlatolaska Slavina je šla pa na drugi konec h kotni mizi, kjer je sedel tatko Tugumir, pa mu v uho nekaj zašepetala.

„Kdo je pa danes prišel?“ je na glas vprašala v drugem kotu z Radoslavovo hčerko kramljajoča Vanda. Ne da bi pogledala Slavine in Tugumira: saj že prej ni hotela izpregovoriti z njima ni ene besedice.

„Kdo je prišel?“ je vprašala drugič, ko Slavina ni dala odgovora; vrnil se je bil namreč ravno gostilnik.

„Trije vojniki v rujanski noši“, je ponižno vdano odgovoril očka gostilnik.

„Stari, mladi?“

„Dva mlada, eden pa bolj postaren.“

„Ti, jaz jih grem pa gledat skozi okno“, je rekla Radoslavova hčerka Vandi in šla vun.

Ko se je vrnila, je Vandi, naslonivši se na njeno uho, nekaj šepetala, nakar je posadnikova hčerka vstala in tudi šla vun.

„Res je ona. Krasno. Hodiva! Račun!“
je velevala posadnikova hči.

„V takem vremenu?“ je opomnil gostilnik.

„Kaj nama mar vreme! Nama se mudi.“

Nihče v gostilni ni razumel teh besed tako razumno in razločno kakor zlatolaska Slavina.

Šla je vun koj za Vando in Radoslavovo — poslušat, poizvedavat, kaj misliti narediti.

In slišala je in kar je slišala, hitro prišla povedat „rujanski“ trojici. Pa je Gojnik dejal: „Ujče Jaroslav, družo Godimir, naredimo Vandi mi zasedo, šolo učilnico!“ — —

(Dalje.)

SILVIN SARDENKO :

DVE RAJSKI ZVEZDI.

In Milost je po mnogih dnevih
Ljubezen spet objokano
na samem srečala nekje;
nad njima le objokano
nebo je zrlo v toplih sevih.

Ljubezen je tožila vdano:
Jaz nisem več nikjer doma!
Povsod... povsod... in tam in tod
pregnali so me iz srca,
zaprli vrata so za mano.

Zagledala se je v daljave,
samo še tihih par besed
zatreslo se ji je na ustnih:
Nazaj k Očetu pojdem spet,
moj dom nebeške so višave.

A Milost jo je na kolenih
prosila: Vrni se nazaj!
Povej mi, kdaj bi solzni svet
posmejal za trenutek vsaj
brez dihov tvojih se iskrenih!...

In kakor zarja rujnosvita
po zornem polju se razlije,
Ljubezen se je razplamtela,
še vedno polna poezije
le v srcih vernih sije skrita...

BOGDAN VENED:

V SMRTNI SENCI.

BALTIŠKA POVEST.

XIX.

avi je pa slanica padla.
Pa ne na zelene travnike.
Na Krutovo srce.
Tako je bil vesel mladi
bodriški nadknez, ko je raz-
puščal izpred Labinbrega
svojo vojno, misleč, da se
mu ni več treba bati Magnusovega pre-
hoda čez Labo reko, ko se je vojvodič
vendar umaknil na jug. Z drobnimi ptički,
s krilovitimi vetrovi, z jadrnimi oblačicami
bi bil najrajši kar ne mudoma poletel v Vele-
gost k milici Slavici, da bi jo zopet videl
in jo zopet poizkušal pregovoriti, naj obrne
svoj pogled zopet k starim slovenskim bo-
govom in — k njemu. Pa je dobil obvestilo
in naročilo, da mora hitro v Ljubek. Prišli
so sli njegovega očeta, rujanskega kneza
Grina, s poročilom, da je otec prišel v Lju-
bek in ga nestrpno čaka tam: naj pohiti
tja prej kot more. Kaj je hotel? Moral je iti.
In kaj je izvedel v Ljubeku?

Otec mu je povedal, da ga je prišel ob-
iskat obenem mu pa sporočiti važnih stvari.

Njegove trgovske ladje — tako je pripo-
vedoval — so videle v zadnjih dneh v dan-

skih pristaniščih nenavadno živahno gibanje
in velike bojne priprave danskih bojnih
ladij. Kam misli mahitati Sven Astridson z
njimi? Nad Norvežane pač ne: tja mu ne puste
njegovi vazali. Na Angleško tudi ne: nima
tam kaj iskati; črne zemljice vendar ne bode
iskal za svoje vojnike na tako daljnih tleh,
angleški kralj Harald pa — kakor splošno
znano — ne pozna lepše zabave in krasnejšega
razvedrila, kakor tujcem vsiljivcem kopati v
črni zemljici hladne grobe. Nad Slovence
pojde, nad Bodriče ali Ljutiče. Najbrže nad
Bodriče, da svojo hčer Sirito zopet posadi
na bodriški prestol. Krut naj bode torej s
svojci Bodriči pripravljen na napad s severne
strani. Kar ima njegovega rujanskega bro-
dovja v ljubeškem pristaniču, naj ga le še
svobodno obdrži, saj ima on doma pred
Rujano še dovolj ladij, da se lahko postavi v
bran slehernemu sovražniku. Naj Krut le z
vsemi močmi brani lepo knezovino bodriško!

Pa je moral mladi bodriški nadknez ostati
v Ljubeku in pričakovati morebitnega dan-
skega napada.

Toda tega ni pričakal, dasi ga je pričako-
val nekam vesel, češ da bode to zopet pri-
lika, da se proslavi z bojno slavo. Pričakal

pa je kmalu kmalu žalno poročilo o pobegu, oziroma izginu Pluzonove hčerke Slavice.

S hitrostjo lastavičjo je priletel v Ljubek oskrbnik domovodja Pluzonove hiše in sporočil, je da gospodična Slavica nekam izginila, kakor dim iz dimnika, kakor kamen, če se ga vrže v vodo.

Vse je popustila, dragocene obleke svoje, bogate zaklade, lepo zasebno last in premoženje, pa je prešla v tihi noči s staro Godislavo — kdovekam?

Zaman so povpraševali drugo jutro on in družinčad po nji: kje je, ali jo je kdo videl, kam je izginila tako nenadno, tako skrivnostno? Ni je bilo pa ni bilo. Nihče v mestu ni nič vedel o nji.

Morda je šla v kak sosednji grad, h kakšnemu znanemu vlastelinu prijatelju na izlet, na razvedrilo, ali pa iskat tolažbe: zadnje dni po materini smrti je bila sploh tako žalostna, potrta, sama zase, molčeča, pobita, da, popolnoma ubita. Pa je morda šla iskat razvedrila in tolažbe in nalašč skrivoma: svojeglavna in nagajiva je bila tako vedno.

Pa prešel je po njenem izginu dan prvi, prešel dan drugi, dan tretji, a nje in starice Godislave ni bilo od nikoder.

Pa da bi bila vsaj kaj naročila, kaj in kako naj se vrši doma, in sporočila, kam gre in kdaj se vrne! Toda ni besedice ni črhnila. Zeleni blisk švigne iz oblakov, šine, izgine in premine. In prav tako je preminila ona z Godislavo.

Oskrbnik domovodja je začel resnejše poizvedovati po nji in zasledovati njen izgin. Mogoče da se je kje ponesrčila: v nori gori, kamor je tako rada hodila po jagodke in maline in še rajši po divjačino, ali v studeni, leni potuhnjeni vodi, kamor se je tako rada hodila kopat ali se v čolničku vozit. Mogoče tudi, da so jo zajeli in ujeli roparji. Kdo vé?

Poslal je hlapce na vse strani. Toda nobeden mu ni prinesel upanih trdnih in zanesljivih poročil o Slavici. Samo toliko so mu vedeli sporočiti vrnivši se hlapci odposlanci, da so nekateri naselniki ob tešinski

cesti pravili, da so oni dan videli iti proti solnčnemu zapadu dve siromašno oblečeni ženski, in da je bila mlajša čudovito podobna Pluzonovi hčerki Slavici: sicer je imela pokrivalo pregrinjalo potegnjeno globoko doli črez oči, a vendar je izpod njeega tuintam prisijal solnčen obrazek, do cela sličen solnčnemu obrazku Pluzonove hčerke. Pavs ti naselniki poročniki so slovesno izjavljali, da so se najbrže motili: bogata Pluzonova hči pač ne bode hodila v tako siromašni obleki in peš! Sploh sta se pa potujoči ženski, kar sta le mogli, ogibali hiš: brešna sta morali imeti sami zadosti s seboj. Šli sta počasi in mirno po cesti proti zapadu. Kdo bi ju zasledoval in popraševal, kam?...

Oskrbnik domovodja si je belil glavo, kaj naj stori.

„Že vem, kaj“, je zaključil dolgo razmišljanje in reševanje tega vprašanja, „k nadknezu grem. On naj zasleduje Slavico, če hoče, jaz je ne bodem več. Pluzonov dom je itak sedaj njegov; njemu moram iti sporočit izgin gospodične Slavice in obenem se mu priporočiti, da me obdrži v dosedanji službi.“

Tako je dejal stari domovodja Pluzonove hiše, ki je bil zraven takrat, ko je gospodarica Zorana delala oporoko, pri kateri je Slavico razdedinila in vse zapustila nadknezu Krutu. Nalašč ga je bila prekanjena Zorana umiraje poklicala k svoji smrtni postelji, da bi bil kot najstarejši hišni streže, kot star oskrbnik, priča njene oporoke: slutila je namreč in vedela že naprej, da se Slavica ne bode upognila njenemu pogoju naj se odpove krščanski veri, če noče, da jo razdedini: torej naj bode stari domovodja priča, koga postavi za glavnega dediča.

In stari Pluzonov domovodja je storil iz besede dejanje pa je zdirjal v Ljubek, ko je izvedel, da je nadknez iz mesta Labinbrega odrinil v to Gotšalkovo prestolnico...

Vse podrobnosti o Slavičinem vedenju v zadnjem času in o njenem izginu, oziroma pobegu, je hotel Krut izvedeti. In domovodja mu je drage volje tudi vse povedal, kar je sam vedel in kar je bil opazil.

Žalosten, do smrti žalosten je bil mladi nadknez teh poročil. Kako bi ne bil, ko je videl, da vse lepe zelene cvetice nadice njegovega srca venejo in usihajo kakor povrtne rožice ob jesenski slanci!

Obupal pa vendar še ni.

Starega oskrbnika Pluzonove hiše je nagradil za njega gorečnost in trud ter ga milostno odpustil nazaj v Velegost: naj le še dalje obdrži domovodstvo na Pluzonovem dvoru tako vneto in goreče kot doslej: on, nadknez, se popolnoma zanese nanj. Potem je pa hitro razposlal najpretkanejše bodriške vojnike, ki so se oglasili in izjavili, da dobro poznajo Slavico in tudi vso deželo, naokrog kot oglednike z naročilom, da morajo pa morajo iztekniti Pluzonovo hčerko Slavico. Njihov trud bode obilno poplačan.

Pa toliko da jih je razposlal, je že prišlo novo Jobovo obvestilo: kako ga je saksonski vojvodič prekanil, napadel jugovzhodne njegove pokrajine, jih grozno opustošil, ljudi pobil na kupe pa jo potem z masnim plenom odkuril nazaj čez Labo s korakom tako hlastnim, da mu niso mogli zabraniti prehoda bodriški voji, ki so od Labinbrega skakali bednim rojakom napadancem na pomoč.

Seveda, tudi če bi bil izvedel to vest še ob isti uri, ko so Saksonci preplovili Labo reko in vdrli v bodriško ozemlje, bi kar v trenutku ne bil mogel zbrati velike vojne in poleteti z njo v jugovzhodne krajine: saj ni imel orlovih kril, daljava pa tako velika! Hudo pa mu je bilo za človeškimi žrtvami in zaplenjenim blagom zvestih podložnikov, tako hudo, da je prejemši to vest od žalosti in jeze kar škrtal z zobmi, ker napadenim podanikom ni mogel priti na pomoč. Navzlic svojemu neprikupljivemu imenu je bil Krut — takrat še vsaj — krotak in dobrega, sočutnega srca, dasi včasih malo prenačle jezice.

Toda še ni prebolel te nenadne nezgode, pa je dobil novo presenetljivo poročilo, presenetljivejše od vseh prejšnjih.

Mladec seljak, malokaj še otrok, je prihajal v Ljubek pred nadknežji dvorec in

prišedši do grajske straže izjavil, da bi rad prišel do kneza; ima imenitno pisanje za njega.

Iz njegovega, sicer nenavadno bistrega, a otroško nedolžnega in kot studenčnica jasnega pogleda je odsevala gola odkritost njegovih besed in njegovega srca; zato ga je dvorna straža brez ugovora pustila k nadknezu.

Le-ta je prihajajoč mladca prijazno vzprejel in radovedno odprl pismo, ki ga je odposlanček izvlekel iz torbice in mu ga vročil.

Nadknez je čital, čitajoč pa strmel in bleдел.

Kako se je pa glasilo pisanje?

„Krasni knezovič rujanski!

Nebratski pozdrav in pekoč poljub od starega tvojega nasprotnika, Gotšalkovega vojnika Gojnika!

Vedi in znaj, da vkljub dejstvu, da si ti moj krut protivnik, sem vendar rešil tvojo prijateljico milico, Pluzonovo hčerko Slavico, iz smrtne zadrge in iz Moraninega naročja.

Kar ob kratkem ti povem:

Pluzonova hčerka je ostavila rojstni in dedni dom in šla v svet. Kam? Iz kakšnega namena? To bi znala sama najboljša povedati. Šla je iz mesta Velegosta in potujoč morala skozi nek gozdček. Tam jo je pa z bodalcem v roki in s smrtoželjnimi nameni pričakoval velegrajskega posadnika Gneva vojnika, z imenom Vrel. Najela ga je bila Gnevova hči Vanda, ki vsa nori za teboj pa bi rada s poti spravila svojo tekmičo, tvojo dragico Slavico.

Jaz in sosluzivec moj Godimir sva preprečila zločinski namen vojnika Vrela. Tega lopova smo ubili, Slavico pa rešili.

Pa da bi ljudje, zlasti Gnev in Vanda, vedeli, za kakšno boleznijo, kakšne smrti je umrl lopov Vrel, sem ga zapeljal pred Velegrad in ga odložil na travnik tik ceste in mu vteknil med prste 'mrliški ogled'. Mrtveca je moral ta ali oni videti in sporočiti to najdbo posadniku Gnevu in Vandii. No, ta dva sta zatrdno hitro poizkusila razglasiti ono listino, mrliško oglednico, za izmišljeno, ponarejeno. Tebi vsaj je zatrdno nista po-

slala na ogled, hahaha! Torej ti moram ta dogodek sporočiti jaz, tvoj neprijatelj, ker ti ga zavržno ni sporočila tvoja prijateljica Vanda.

Pa še nekaj naj dodam. Ko se je zadnjič zaradi tega hotela Gnevova hčerka zmaščevati nad menoj in mojim sosluzivcem Godimirom, ko je naju kanila napasti iz zasede, sva jo midva prihitela in jo krasno kaznovala za hinavsko nakano. Kako? — Naj ti pove ona sama; le vprašaj jo! Sicer pa bodi zdrav, knezoviče rujanski! Na svidenje na kakšnem častnem bojnem polju!

Vojnik Gojnik.“

Nadknez Krut je pri čitanju vedno širje odpiral oči in vedno bolj prebledeval. Ko je pa pisanje prečital do konca, je pogledal kvišku, kakor bi od zgoraj pričakoval zasnutka in pojasnila skrivnostno zavitemu temu pisanju, potlej se pa obrnil k mladeniču odposlančku s pogledom bistrim, vladarskim:

„Od kod prihajaš, mladeč?“

„Od daleč. Tam od Rene, če veš, gospodar, kje je to?“

„Približno vem. Rena je mesto ležeče na jugovzhodu, dan hoda odtu. Pa kakšen je bil človek, ki ti je oddal to pismo?“

„Lep mladeč v vojniškem odelu.“

„Ali je bil sam?“

„V našo hišo je prišel sam. To je bilo na večer. Pa je vprašal otca, ali bi hotel nesti važno pismo poročilo iz mesta Labinbrega k nadknezu v Ljubek. Lep dar dobi za to pot; kolikor hoče, ker se silno mudi. Samo previdno, lisičino zvito mora hoditi: nikomur ne pokazati pisma poročila!“

„Taki prošnji in želji se lahko ugodi“, je odgovoril otec. „Zakaj ne? A da nihče ne bode kaj hudega slutil o vsebini pisma, je boljše, da ga ponese v Ljubek moj sinko Zdenko. Mladca pač ne bode nihče sumničil.“

„Dobro. Prav imaš“, je odgovoril vojniki. „Ali mladeč koj lahko odpotuje? Mudi se.“

„Lahko. Saj smo že odvečerjali. Zdenko, pripravi konja!“ mi je velel otec. „In kimalu je bilo vse potrebno pripravljeno. Pa sem odrinil in došel sem.“

„Dobro, vrlo dobro, mladeč; si že priden. Pa povej mi še to: Kam je potem odšel oni vojak?“

„Pri nas je popil nekoliko medice, pošteno plačal, plačal tudi meni pot sém in nazaj, pa je odjahal proti solnčnemu vzhodu.“

„Vrl mladeč si ti. Streže Miroslav, postreži mladcu z jedjo in pijačo!“ — —

Dečko je dobil pod gostoljubno nadknezovo streho lepo uteho, lepo pokrepčilo. Nadknez Krut pa ni maral, se ni doteknil nobenega pokrepčila: gori in doli je hodil po sobi, zatopljen v misli globoke, resne, žalostne. Ha! Koprive je dobil v Bodričih za jed in čemeriko za pijačo! Vse je nad njim. Kot kače strupenjače ga ovijajo in stiskajo notranje in zunanje bolečine. Mili bože, kaj naj stori? Kaj more storiti? Nič. Saj ne more nič. Pač. V Velegrad bi lahko pohitel in se tam natančneje poučil, v koliko je resnično to poročilo. Od Gneva in Vande bode vse izvedel, izvedel tudi kaj o ubegli Slavici — —

„Gospodariče! Moj naklon in pozdrav!“

Po sobi gori in doli hodeči in v resne misli zatopljeni Krut se je ozrl: svečenik Slavomir je stal pri vratih globoko se priklanjajoč, zraven pa nekam poredno se smehljajoč.

Po deželi je hodil zadnje mesece neutrudljivi starec svečenik, vzpostavljal staroversko bogoslužje in podžigal in v nemal ljudstvo za stare slovenske bogove. Delo mu je šlo gladko izpod rok: saj kdo si je upal delati zapreke in se ustavljati prvemu zapniku svetovalcu nadknezovemu! In ustavljati se mu tudi še zato nihče ni upal, ker je hodil po deželi z oboroženimi spremljevalci, s Krutovimi vojniki.

Po deželi je hodil, po mestih, trgih in selih, in neumorno pa tudi sadonosno označeval slavo starih bogov.

Zopet so vstajali s tal hramovi, posvečeni starim slovenskim bogovom: Triglavu, Radigostu, Svarožiču in Besimiru. Zopet so doživeli poedini posebni kamni, vrelci, gozdi, gaji in poedina drevesa posebno čast, da so jih prihajali Bodriči počaščevati kot

kraje, kot predmete, ki v njih stanujejo božanstva. In tudi poedine sulice, vtaknjene v vitke stebre, in poedina orožja, šlemi in oklopi so zadobili prejšnjo čast, da so veljali za predstavjalce staroslavnih bogov.

Vse krajine, vsa bodriška plemena je obiskal stari svečenik in ogreval in navduševal narod za staro vero, nastavljal svečnike, gradil svetišča in posvečeval in blagoslavljal loge in gaje —

„Slavomir, ti tukaj! Kdo bi te bil pričakoval! Pozdravljen! Sedi! Kdaj si pa prišel?“ je z glasom iznenadenim, presenečim prišlecuro odzdravljaj Krut.

„Ravnokar. Prekinil sem svoje blagovestniško potovanje po deželi pa sem te prišel pozdravit in pogledat. Pa kakšnega te vidim? Kaj naj pomeni ta mrak, ta senca, ta tema na tvojem obrazu?“

„Da sem nesrečen, žalosten.“

„Ti nesrečen! Ti bi imel vzrok biti žalosten! Veš, kaj pravi pesem o naših prednikih Slovenih? ‚Živeli so v lesu, molili h kolesu — solncu‘. In ta pesem in resnica njenega besedila je sedaj med Bodriči zopet prišla do svoje upravičene veljave. Oživeli so lesi, zašumeli gaji, zašuštele lipe. Vsa dežela je — staroslovenska. Nobenega Nemca naselnika kristjana ni več v nji. Vsi so pobegnili. Čemu si torej pobit in žalosten? Naše žito je že v polnem klasju, je že latnato, že brinito. In po našem nebu zopet hodi krasna, oblasta, solnčna mladenka.“

„Briga me ta mladenka, če je pa moja izginila, preminila!“

„Ne razumem te. A da, knežnja Viljenica? To mišliš?“

„Ne. Ona mi ni sedaj v mislih. Naj le mirno spi v naročju Moraninem!“

„Katera pak? Povej mi vendar odkrito.“

„Pluzonova hčerka.“

„Slavica?“

„Da.“

„Kaj pa je z njo? Saj je vendar še živa, ne?“

„Kdo ve! Izginila je z doma kot dim, kot strah.“ In mladi nadknez je pripovedoval sivolasemu svečeniku z glasom žalostnim,

malokaj jokajočim, koliko in kaj vse je imel zadnji čas opraviti s Slavico: da je izpregla vero v stare bogove in zopet postala kristjana, da je tudi od njega zahtevala, naj se pokristjani, če hoče, da bode ona njegova, in kako skrivnostno je sedaj izginila . . .

„Ne bodi zato žalosten“, je potrtega nadkneza očetovsko-milo tolažil Slavomir. „Slavica je hudomušna, navihana, nagajiva mladenka. Nalašč se je kam skrila, da bi ljudi zbegala, da bi jo s šumom in hrumom iskali.“

„Iskali so jo že po vsem Velegostu in vsi okolici; toda zaman. Sedaj sem jaz poslal sle oglednike po deželi. Če jo bodo kje izteknili! Toda težko, težko, če se je do sedaj znala tako skrivati!“

„Našla se bode, če je le še živa. In živa je zatrdno, le meni verjemi! Tako skrivnostno je izginila! Hm, nalašč je to naredila!“

„Po življenju so ji pa vendar stregli!“ In Krut je pripovedoval, kaj je ravnokar izvedel: kako je velegrajskega posadnika Gneva hči kanila s poti spraviti Pluzonovo hčerko.

„Ne verjamem“, je z glavo majaje odvrnil svečenik. „Sicer sem pa tako sam namenjen v kratkem iti v Velegrad pa bodem poizvedel, kako in kaj.“

„Pa mi bodeš prišel povedat.“

„Zatrdno. Zanesi se na me: golo resnico bodeš izvedel iz Slavomirovih ust.“

„Prav. Hvaležen ti bodem. Iz Vande pa moraš izvleči, kje je Pluzonova hči; ona mora že vedeti, ki jo je hotela dati zavratno umoriti. Poizvedi in pridi koj vse povedat svojemu knezu!“

„Saj sem ti rekel: zanesi se name!“ —

Nadknez se je zanesel, a izvedel ni gole resnice. Gnev in Vanda sta bila že toliko pametna, da sta tudi staremu hišnemu prijatelju Slavomiru znala omiliti oči in ga prevarati.

Oba sta bila pretkanca predljanca, nič manj kot Vrel. Samo da sta imela večjo srečo kot umorjeni vojniki.

„Sto sreč, da sva midva prva našla mrtveca!“ je bil vzkliknil posadnik Gnev, takrat ko je z Vando na jutranji šetnji pred Velegradom zapazil ubitega svojega vojnika. Sicer sta se bila oba, zlasti še Vanda, silno prestrašila, ko sta zagledala mrliča in prečitala listek, „mrliški ogled“, ki ga je mrtvec držal med prsti. Toda Gnev si je znal hitro pomagati.

„Jadrno v mesto nazaj sporočit našincem vojnikom, da pridejo po tovariša mrliča!“ je velel odločno, ko se je nekoliko oddehnil od prvega presenečenja, vzel pisanje s seboj pa odprhnil s hčerjo nazaj proti Velegradu. „Umorjenega sva našla, tako bodeva govorila. Gorje morilcu, če ga zasledim! O pismu pa bogvaruj kaj izdati!“ je zabičaval Vandí.

Vojnikom kakor tudi Velegrajcem meščanom se seveda še sanjalo ni, zakaj je bil Vrel umorjen, kdo ga je pravzaprav poslal v smrt. Nihče ni črnil sumljive besedice. Sicer pa tako nikomur ni bilo dosti za njega. „Svet bode brez njega lepši. Enega lopova menj!“ so govorili Velegrajci, ko so vojniki pokopavali Vrela. Kmalu je bil vsem iz spomina, izvzemši posadnikovo hčerko Vando. Tej Vrel, oziroma njega skrivnostni umor, ni hotel iz glave in dolgo dolgo se zaradi njega ni mogla pomiriti in potolažiti. Hudo ji je bilo, da se ji je izjalovil načrt, pa Kruta se je bala, neznansko bala: kaj bode, če izve! Sicer je bil otec oni listek, „mrliški ogled“, vpričo nje raztrgal na drobne koščke, in ljudje o Vrelovem umoru niso več niti besedice spomnili, vendar ji je srce še dolgo dolgo močno bilo: kaj, če izve o njeni grdi nakani Krut.

No, sčasoma se je vendarle pomirila in se uspavala v sladko spanje in brezskrbnost. Tudi če bi prišla njena skrbna črna nakana na kak način na dan — jo nič več ne skrbi: utajila bode vse, pa bode mir!

In imenitno je vse utajila koj prvemu izpraševalcu o onem skrivnostnem Vrelovem umoru, svečeniku Slavomiru, ko je s tozadevnimi vprašanji došel iz Ljubeka v Velegrad. In tudi posadnik Gnev ni hotel nič vedeti o stvari.

Tajila je Vanda seveda in tajila še odločnejše, da bi bila v zadnjem času prišla v kak stik z vojnikom Gojnikom in Godimirom, in da sta jo krasno kaznovala za njeno maščevalno nakano, kakor pravi Gojnik v pismu na nadkneza Kruta. O tej zadnji svoji dogodivščini nezgodi je tako že prej molčala tudi pred otcem. Toda lepa je pa bila le-ta, tega ne more nihče tajiti.

Oni vihar ni večer, ko je „rujanska“ vojniška trojica hotela obiskati gospoda Tugumira, pa jih je prehitela nevihta, da so morali iti vedrit v preprosto predmestno krčmo na južni strani Vranovega, kjer so vedrili tudi Tugumir in njega vnukinja in tudi Vanda in Radoslavova gospodična, je bila Tugumirova zlatolaska Slavina šla vun za Vando in njeno spremljevalko skrivaj poslušat in poizvedovat, kaj mislita narediti, ko sta naenkrat tako naglo vstali in vkljub plohi sklenili iti v Vranovo. In kaj je slišala, kaj poizvedela?

„Ti, koliko hlapcev imate pri vas?“ je pred pragom vprašala Vanda svojo spremljevalko.

„Dva“, je odgovorila gospica Radoslavova.

„Dobro. Pojdiva po nju. Pa bomo te navidezne Rujance pričakali na njih potu v Vranovo v gozdičku v zasedi in jih lepo ujeli, potem pa izročili nadknezu.“ —

Hišni hlapec je pripeljal iz hleva osedlana konja. Vanda in nje spremljevalka sta skočili na nju in vkljub siloviti plohi zdirjali proti Vranovemu. Slavina je pa potihoma hitela povedat njun pogovor „rujanski“ trojici v stransko sobo.

„Hvala ti, Slavina!“ je dejal Gojnik. „Le pojdi nazaj v „hišo“ in sporoči tatku naš prisrčni pozdrav. Reci, da nam je zelo žal, da ne moremo z njim govoriti, ne moremo, ker ne smemo. K vam smo bili sicer namenjeni, toda sedaj, ko nas je videla Vanda, ne smemo, da ne pade na vas kak sum. Mi moramo nazaj; prej pa bomo Vandí nekaj naredili in ji v tej črni noči posvetili, da jo bode pomnila celo življenje. Povej tatku, da nam gre vse po sreči. Le molita

še naprej za nas. Črez noč pa je najbolje, da kar tukaj ostaneta, da ne bode nihče mogel sumničiti gospoda Tugumira zastran dejanja, ki ga mislimo mi nocoj še izvršiti. Sicer se pa — upam — kmalu zopet vidimo. Z Bogom, Slavina! Na svidenje!“

Zlatolaska Slavina je z objokanimi očmi odšla k tatku v „hišo“; „rujanska“ trojica je pa plačala in odpekotala v črno noč proti Vranovemu, Vandi napraviti ponočno šolo učilnico.

In kakšna je bila ta?

Sredi gozda se je na Gojnikovo povelje „rujanska“ trojica ustavila.

„V zasedo, tik ceste!“ je veleval pogumni mladec pretkanec. „Pa tiho čakajmo! Ti ujče Jaroslav, na levo stran, gospodična Slavica in jaz na desno! Tebi, ujče, prepustim enega hlapca, da ga potolčeš s kijem; jaz si privoščim drugega in zraven še Vando, ti pa njeno spremljevalko. Seveda žensk ne bomo morili; jima bomo dali že drugo zaslužen kazen!“

In skrili so se v zasedo, čakali in kmalu tudi pričakali svoje zopernike.

In zgodilo se je, kakor je bil stvar zamislil Gojnik.

Nič zla sluteč, pač pa zlo hoteč in želeč, so tiho, peš, prišli po cesti iz Vranovega Vanda, nje prijateljica, spredaj pred njima pa najeta hlapca. Ravno so se ustavili sredi šume, češ tukaj je najlepša prilika za zahrbtni napad. A že sta oba hlapca ležala na tleh: enega je pobil Jaroslav, enega Gojnik. Mladenci sta zakričali in hoteli pobegniti nazaj, a že sta ju držala Gojnik in Jaroslav.

„Roparski morilec oziroma zavratna morilka sicer zasluži vrvico okoli vratu; ti pa še te nisi vredna, veš, ti hinavska Gnevova hči! K drevesu te bodem privezal, pa stoj tu v nalivu, dokler se te ne usmili kak Samaritan. Ti, ujče Jaroslav, pa isto napravi z Radislavovo!“ je veleval Gojnik.

In v trenutku sta bili obe mladenki zvezani in privezani k drevesoma.

„Na zdravje, Vanda! Pozdravi lopova otca!“ je še zaklical hudomušni Gojnik. In „rujanska“ trojica je odpekotala proti zahodu.

Še le v Reni se je ustavila. Od tam je Gojnik poslal Krutu v Ljubek ono pisemce po mladcu Zdenkotu, potem je pa trojica odrinila proti jugu na Saksonsko.

Vando in njeno tovarišico je bil še le drugo jutro iz obupnega položaja rešil logar. Za bogato nagrado je obljubil, da bode molčal, v kakšnem stanju ju je dobil. In mož je bil mož-beseda in je res molčal. Vanda in Radoslavova sta pa tudi molčali kot zid, da ne bi svet izvedel o njunem osramočenju.

To nezgodno dogodivšino je Vanda kajpada zanimala tudi svečeniku Slavomiru, in sicer kar najodločneje. „Čemu bi izdajala, kakšno sramoto sem doživela?“ si je govorila. „In čemu bi pravila, v kakšni družbi, v kakšnem odelu sem videla Pluzonovo hčer? Nadknez bi jo zasledoval, zasledil, in ji vkljub temu, da jo je dobil v družbi svojih zopernikov, vse odpustil in jo ljubil naprej. Torej je boljše molčati o tem dogodku!“

In je stanovitno molčala in vse trdovratno pritajevala.

Svečenik Slavomir ji je verjel in ko ji je odhajaje iz Velegrada krepko stisnil oko in ji šepnil v uho: „No, bodeš pa ti bodriška kneginja, ko je Slavica izginila!“ — je bila popolnoma pomirjena in potolažena in vsa srečna in vesela — —

XX.

„Cin, cin, cin, ali ga je prevarala Gnevova pavica! — Milec bogov, veliki bogonadahnjeni videc — pravi narod svečeniku Slavomiru. In vendar je tega milca bogov posadnikova hčerka srakoperka tako krasno osleparila, da gre s praznimi rokami iz Velegrada k nadknezu v Ljubek. Topot so ga višnji bozi pač pozabili navdahniti. Ničesar ni mogel izvedeti o tem, po kar je prišel; vse mu je utajila, in on ji je vse verjel. In vendar bi bil lahko ponesel odtu nadknezu v Ljubek tako lepih novic, da bi se opravičeno lahko smejalo vse mesto. Smo vile že srečnejše kakor svečeniki; me pa vse izvemo. Poslušajte, posestrime, divjekrasno novico o zadnji dogodivšini, ki jo je morala doživeti pavica Vanda. Vila obla-

kinja Znojilka mi jo je zvečer pripovedovala. Ono besno-viharno noč, ko je tako strahovito lilo in grmelo, je Znojilka jahala na svojem vrancu oblaku pa je postala nekoliko nad gostolisto šumo pred Vranovem. In kaj je videla? Poslušajte!“

In govornica — poredna vila Radovanka — je v tiho šumljajoči noči na planinici velegrajske šume radostno sijajočih oči, z vidno škodoželjnostjo pripovedovala vilam posestrimam, kaj je ono noč naredila iz zasede „rujanska“ vojniška trojica Vandí in njeni prijateljici Radoslavovi.

„Krasno, divno!“ so vzklikavale vile, ko je končala Radovanka svojo povest. „Zamislil je ta imenitni čin zatrdno pretkani Gojnik. Živili ga bozi!“

„Kdo drugi! Božanski mladeč! Enkrat mu pa res moram dati poljubček solnčno gorak, medeno sladak“, je nadaljevala Radovanka. „To je bil pa enkrat hladen obliž in dobra šola za prešerno posadnikovo sra-koperko! Sedaj seveda hoče vse prikriti, vse utajiti. Toda ne bodeš! Krut bode izvedel za grde tvoje nakane; če mu jih ne bode nihče izdal, mu jih bodem nesla na uho jaz.“

Sedaj je zopet vsa srečna in vesela, da se ji je tako imenitno posrečilo preslepiti Slavomira starca in po njem Kruta. Ta svečenik Slavomir, da mora biti tako hitroveren! In kaj ji je prerokoval pri odhodu: da bode bodriška kneginja? Ali se starcu blede ali kaj-li? Videc mu pravijo ljudje. Lep videc to! Naj gre vrane osrečevati s takimi prerokbami! Jaz ti pa to pravim, Vandica — in videli bomo, čigava bode obveljala —: Vandica, kolikrat ti bodem pa morala še reči, da se bodeš opekla, da ti nikoli ne bodeš bodriška kneginja, nikoli pa nikoli? Pamet, pamet!

Misliš, da mladi nadknez sedaj na katero drugo misli kakor na ubeglo Slavico! Sedaj jo ima šele rad! Ej, domovina, zdravje in dragica so tako lepa, bratsko-sestersko podobna trojica: človek še-le takrat prav vé, kaj mu je domovina, ko ga več ni v nji; kaj je zdravje, ko je izgubi; in kaj dragica, ko ga zapusti! In njega je zapustila dragica

Slavica, vsaj začasno, in sedaj še-le prav vé, kako mu je draga, kako mu je prirastla k srcu. In iskal jo bode križem sveta. Veš? To ti pravi, Vandica, vila Radovanka, hčerka planin. Cin, cin, cin . . .“

In se ni motila poredna hčerka planin.

Če bi bila mrzla slanica, sovražna sila, pomorila, oziroma s svojo sicer belo, a ne-lepo odejo pokrila vse lepe rožice, vse bodriške devojčice, bi Krutu ne bilo toliko hudo za njimi, kakor mu je bilo hudo za Pluzonovo hčerko. Sedaj, ko mu je izginila bogvekam, vidi, da mu je prirastla s koreninami močnimi, neizkorenljivimi, prav v sredo srca.

Ah, da bi vsaj vedel, kje je! Ali kaj, ko se vsi odposlani sli ogledniki vračajo k njemu s praznimi rokami, s praznimi izjavami, da nihče ničesar ne vé o Pluzonovi gospodični, da vkljub vsem naporom niso mogli zaslediti niti najmanjšega sledu za njo. In tudi Slavomir se je vrnil v Ljubek s kratkim, suhim poročilom, da tudi v Velegradu nihče nič ne vé o Slavici in da je vse zlagano, kar mu je bil pisal oni vojniki Gojnik.

„Saj je ne bode nihče zasledil, če je ne pojdem sam iskat! Toda kaj, ko moram ždeti tu v Ljubeku in stražiti obal in mesto pred danskim navalom! Oj, rojenice sojenice, kako žalostno usodo ste mi prisodile! Samo slanco ste mi odločile za cvetice nadice mojega srca!“ Tako je vzdihoval mladi nadknez in mračna senca se mu je vsako prečuto noč globlje vsesavala v obraz, in z vsakim jutrom je strupenejša slanica padala na njegove zelene cvetice nadice.

Zadnjič zopet prav strupena.

Halberstadski škof Burhard je zadnjič — to je bilo na zimo Gospodnjega leta 1067 — nenadno vdrl v deželo sosedov Ljutičev in z ognjem in mečem zmagoslavno prodiral naravnost proti Retri, v staroslavno Radegostovo sveto mesto. Zaman so ga ustavljali Ljutiči; deroči povodnji niso bili kos. Kako rad bi jim šel Krut pomagat! Kako lepa prilika, da se proslavi in potegne k sebi Ljutiče! Kako velikanskega pomena bi bilo, če bi se združili ali vsaj sprijateljili

Ljutiči z Bodriči! Ne, pa jim ne more pohiteti na pomoč, ker mora ščititi lastni dom! Škof Burhard je zmagovito prodril v Retro, odpeljal svetega Radegostovega konja in se na njem jezdeč vrnil na Saksonsko. Koliko osramočenje za Slovence! Kako moreča je bila ta žalostna vest, ta nova slanica za domoljubno Krutovo srce! — —

Tam doli na jugu, tam pod Labo reko pa ni padlo zadnji čas nič slane. Lepa rožnata jutra so tam vstajala, jutra s svežimi, jasnimi, kot jantar prozornimi, deviško čistimi lici, z lici zdravega, nedolžnega deteta, ki prebudivši se iz angelskih sanj steza ročice in sili iz zibke in sobe ven na dan. Taka brezoblačna jutra so tam vstajala! Skoraj vsako sledeče je bilo lepše od prejšnjega in vsako je napovedovalo lepši dan in obujalo Pluzonovi hčerki lepših cvetic nadic.

Slavica je bila po oni dogodivšini, Vandinem osramočenju v šumici pred Vranovem, z Jaroslavom in Gojnikom srečno zopet dosegla Labo, jo prešla, pa topot ne preko labinbreškega mosta, preko drugega, višje gori, in srečno prišla v Bardevik.

In tam je našla blagovestniška trojica že lepo snopje, svoje setve lepo žetev: dosti rojakov kristjanov, pri katerih se je bila oglašila s svojim razglasom in pozivom v bodriški deželi, je že našla tukaj zbranih krog knezoviča Budivoja. Skrivaj so bili ostavili domove in se brezsumno in brezšumno, ta tukaj, ta tam, prepeljali čez Labo, dospeli v Bardevik in se ponudili Budivoju v vojno službo.

Slavici se je kar samo smejalo, ko je videla zbrane korenjaške možake in vitke mladce, ki so se odzvali njenemu pozivu in vabilu in so bili pripravljeni iti z njo v boj za sveto stvar. Pristrčno jih je pozdravila, pohvalila in bodrila k pogumni stanovitnosti in junaški vztrajnosti. In s svojim prijaznim, ljudomilim nastopanjem je dan na dan bolj privezavala srca Bodričev kristjanov k sebi. Vsi so jo občudovali z nekim svetim spoštovanjem, vsi malokaj obožavali. S prisego so se vsi zavezali, da je ne zapuste in je ne izdajo nobenemu Krutovcu, sploh nobe-

nemu sumljivcu. Sama je pa tudi bila vsak dan bolj vesela. Saj so malone vsak dan prihajali pod njeno zastavo iz Bodričev vojniki novinci.

Vesela je vzprejela vsakega novega prihajajočega. In kakor ona, tako knezovič Budivoj. Le-ta še sosebno. V duhu je že videl nadknežji prestol in na njem samega sebe. Ah, kako bode kaznoval klete pogane, ki so mu ubili otca in namesto njega posadili na krmilo tujca priklatenca! Z nogami jih bode teptal in trl kot črve in tepel jih bode s škorpijoni — to bode edino pravo zadoščenje za tolikšno žaljenje, za tako vnebovpijoče krivice, ki mu jih delajo neznabožci pogani od očetove smrti sem! Goreče svoje pristaše pa bode bogato obdaroval in s polnim prgiščem sipal na nje milosti z nadknežjega prestola. Mogočno, veličanstveno bode sedel na njem. A kdo bode sedel na njegovi levici? Katera kneginja? Ah, Slavica mora pa mora postati njegova; ona, ki jo je prvo vzljubil z ljubeznijo mladeniško; ona, ki mu bode največ pomagala na ta prestol! Mora, mora, mora!

Z medeno sladkostjo so ga naslajale in navdajale te misli, ko je videl prihajati v Bardevik vedno nove vojnike in videl Slavico veselo, radosti kipečo. Pa se je nekega dne zopet osmelil in pristopil k Pluzonovi hčerki:

„Slavica, ali si kaj vesela?“

„Seveda sem. Kdo bi pa ne bil, ko vidi take brhke mladce in take možake korenjake prihajati v naše vrste! Mar ti nisi vesel, dragi Budivoj?“

„Sem; pa bi bil lahko še bolj.“

„In česa ti še nedostaje za popolno veselje?“

„Tebe. Ah, Slavica, bodi moja! S stokrat večjim veseljem in pogumom grem v boj, če vem, da grem v boj po prestol očinski in po tebe.“

„Budivoj, jaz sem ti že zadnjič povedala odločno, da mi nikar nikdar več ne spomni o tej stvari besedice. Prosim te to še enkrat lepo.“ In odšla je v svojo sobo s koraki trdimi, odločnimi.

A ko je prišla v svoj stan, se je sesedla na stolec, si pokrila oči z rokama in bridko zaplakala. —

Zakaj? Za kom?

Za nesrečnim knezovičem Budivojem, ki ga je bila prvega vzljubila, in ki jo vkljub dejstvu, da ga je bila že nelepo zapustila, še vedno vroče ljubi in prosi tako milo njene ljubezni?

Ali za lepim nadknezom Krutom, ki ga je tako vzljubila kot solnčna roža jutranje solnce, in ki o njem vé, da jo tudi on ljubi, ljubi še preveč strastno, kot ženico svojega očesa?

Ali je zaplakala za zemsko srečo, ki bi jo lahko uživala ob strani tega ali onega, pa jo je darovala Kristu Spasitelju?

Kdo bi to vedel? Samo oni, ki preiskuje misli in obisti človekove: Bog vsevidni in vsevedni.

In ta jo je tudi kmalu potolažil. S stolca je bila — pač na njegov navdih — zdrsnila na tla na kolena in začela moliti. In molitev ji je otirala in sušila solze hitreje kot jutranje solnčece roso.

„Ne; kar sem obljubila, bodem storila. Bog mi pomagaj in svetci nebeški!“ je dejala odločno, ko je vstala. In z jasno svetlimi, od svetega navdušenja žarečimi očmi je šla iz sobe na trg, kjer je zapovednik Jaroslav vežbal bodriške vojnike prosto-voljce, in jih z vidnim veseljem opazovala.

Lepa četa jih je že bilo. Ah, ko bi se le še Ordulf in Magnus dala pregovoriti in pomagati, pa bi jo precej junaško udarili v Bodriče!

Toda vojvodiča Magnusa, ki je pravzaprav že takrat sam vojvodil, vkljub temu, da je bil Ordulf še živ in zdrav — ta je namreč sam čutil in spoznal svojo nezmožnost in nesposobnost za vladanje in vojevanje, pa je vse poveril sinu Magnusu — sta Radivoj in Slavica zaman prosila, naj ju podpre s svojci. Vojvodič se ni dal pregovoriti: sedaj ne more pa ne more. Stati mora na straži proti Henrikju kralju in staremu svojemu zoperniku nadškofu Adalbertu, ki zopet vstaja na površje.

Izredno duhoviti in daroviti, a tudi izredno častihlepni bremenski nadvladika si ni pa ni dal miru in je na vse načine poizkušal priti čim prej nazaj na kraljevski dvor Henrika IV., katerega je bil Gospodnjega leta 1066. zapustil — primoran: nemški knezi in mogočnjaki so prisilili kralja Henrika, da je odslovil svojega ljubljenega vzgojitelja z dvora. Nekdanji malokaj vsemogočni gospodar na nemškem dvoru in v nemški državi ni mogel živeti v samoti pa je premišljal noč in dan, po kateri poti bi zopet prišel nazaj na dvor. In po dolgem premišljevanju si je rekel: Čemu iskati novih potov do veljave in ugleda, ko se je vendar stara pot še vselej kar najlepše obnesla — pot podkupovanja? Pa je zahodil to pot in celo vrsto posestev svoje cerkve razdal in poklonil kraljevim prilizovalcem. In o Božiču Gospodnjega leta 1066. je bila že javna tajnost, da se Adalbert v kratkem zopet vrne na dvor in na krmilo.

Tega krmilarja se je pa saksonski vojvodič moral bati. Ravno on je bil napadel tega krmilarja, nadškofa, v njega nadškofiji, ga pregnal v Goslar mesto in prisilil k sramotnim mirovnim pogodbam. Sedaj se bode nadškof zatrdno poizkušal maščevati nad njim. Torej mora ostati lepo pripravljen in oborožen na meji in zato sedaj vsaj ne more pomagati krščanskim Bodričem — —

„Kaj naj naredimo sedaj?“ je nagovorila Slavica Budivoja, Jaroslava in Gojnika, ki jih je bila sklicala k sebi na posvetovanje. „Magnusa ni mogoče napraviti, da bi šel z nami na bojni pohod v bodriško deželo. In priznati mu moramo, da njegovi izgovori niso iz trte izviti. Torej kaj naj začnemo?“

„Pojdimo pa sami čez Labo poizkusit bojno srečo!“ se je oglasil Gojnik.

„Tudi jaz tako mislim“, je nadaljevala Slavica. „Na kakšen večji uspeh seveda ne moremo računati: nas je še premalo. Nekaj pa le lahko dosežemo. Bog bode zatrdno z nami, saj se hočemo boriti za njegovo čast in širiti njegovo kraljestvo.“

Že to bode lep uspeh, da pokažemo rojakom, da še živi dokaj Bodričev kristjanov, ki so pripravljeni dati življenje za

vero Kristovo. In vžpodbujeni, osrčeni bodo po našem junaškem napadu, in zadržno bode še marsikdo prihitel pod našo zastavo. In da bode uspeh vsaj kolikortolikšen, nam bode pomagal danski kralj Sven. Poslušajte moj načrt!

Gojnik naj odpotuje na Dansko, koder vé in zna, da bode varnejše prišel tja, pa naj sporoči kralju, da vojvodič Magnus sedaj ne more Budimiru priskočiti na pomoč, ker bode najbrže že v kratkem moral braniti svojo lastno kožo. Bodo pa sami Bodriči, kar jih je zbranih v Bardeviku, in teh je še precej, spomladi prešli Labo in poizkušali osvojiti in zasesti kaj obmejnih trdnjav. Jaz mislim, da bi najprej zasedli Senčin, dedno mesto Gotšalkove rodbine; tam nas bodo Bodriči

najmenj pričakovali, ko je ravnokar Magnus bil tam.“

„Krasna zamisel!“ so vzkliknili vsi trije poslušavci.

„Torej naj Gojnik reče kralju Svenu, naj o Veliki noči pripluje s svojim brodovjem s severa in napade ali Ljubek ali Velegrad ali Roztok: toliko naj gleda, da bode Kruta kar se da begal in ga zadrževal, da ne bode mogel tako hitro priti na jug, ki ga bodo med tem časom oni napadli. Ali vam ugaja moj načrt?“

„Izborno.“

„Torej pa pojdimo o Veliki noči na vojni pohod. Za troedinega Boga, za svobodo, dom!“

„Za troedinega Boga, za svobodo, dom!“
(Dalje.)

CVETKO SLAVIN:

ZAPOJTE MI!

Zaré planine... Bratje dragi moji,
zapijmo pesem si o mladih dneh,
o gorski devi, ki sem gorko ljubil
jo z vami enkrat v tistih sladkih dneh...

Li še stoji, kot spomenik pobožen,
na grobu dragem križec tih, svetel?
Li še cveti tam, kot nedolžnost krotka,
v smehljaju rahlem blede lilija?
Li plava še čez grob, kot up posmrtni,
v dan jasni rožmarina mehki vonj?

Ah, glejte, bratje dragi — v dušo mojo
za hip prišlo je nekaj mehkega,
da bi se zjokal, kakor dete malo,
in plakal ob spominu kraj grobov.

Zapijmo pesem mi o gorski devi
in o zvonovih, ki zvonili so —
in v jasnih glasih vaših duša moja
se raztopila bode v tih vzdihljaj,
ki plaval bode z vonjem rožmarina
čez grob zeleni v upa sveti kraj...

BOGDAN VENED:

V SMRTNI SENCI.

BALTIŠKA POVEST.

XXI.

Kdaj je že v bardeviškem lesu utihnila zelene pomladi glasnica kukavica! Pozaspale so že zdavna tudi druge ptice po dehtečih bardeviških vrtovih-sadovnjakih in sočnih gajih. No, saj so si pokoj tudi pošteno zaslužile: celi ljubi božji dan so ubirale in svirale tisto večnolepo pesem pomladno, pesem prerojenja in vstajenja, pesem veselega, razkošnega, poskočnega mladostnega življenja, pesem nade in ljubezni.

Vsa priroda že spava detinje rahlo, sveže spanje in sanja sanje lepe, zelene, pomladne.

Mesto Bardevik pa še bedi. Ne samo bedi, živi nenavadno živahno življenje. Z glavnega njegovega trga se toči v pomladni večer in v njega topli zrak rezgetanje iskrih konj in stoterni vzkliki: Hura, hura, hura!

Dolgi in široki trg je natlačeno poln krepkih, do zob oboroženih vojakov. V tesnih, gostih vrstah, kakor drevesa v stari šumi, stojé puškonosci in kopjaši s svojim visoko dvignjenim in grozo zavdajajočim, smrtonosnim orožjem. Samo po sredi trga

so pustili nekaj pednjev praznega prostora — predolje med dvema gostoobraščenima hriboma. In po tem predolju jahajo na bistrjih belcih trije vojniki: dva mladostna, eden postaren, v odelu in nakitu krasnejšem od drugih — očitno poveljniki.

Zložno jahajo, obstajajo pri poedinih oddelkih in jih prijazno ogovarjajo. In s huraklici jih vzprejemajo in pozdravljajo voji; s svetim spoštovanjem kot na svetca sla nebeškega, in zaupno kakor dete na mamko zró na najmlajšega, zlasti ljubeznivo jih ogovarjajočega vojevoja. In s še živahnejšimi huraklici se poslavljajo od poveljniške trojice, ko odhaja od njih k drugim, bližnjim vojem.

„Bratci, pozor!“ je zaklical najstarejši vojevoj na migljaj najmlajšega, ko je poveljniška trojica obšla vse oddelke in se ustavila koncem trga. „Pokleknite k molitvi!“

In tihi nebeški čuvaj mesec in radovedne ovčice zvezdice so zagledale na bardeviškem trgu lep, ginljiv prizor.

Vsi vojniki so pokleknil. Mladi, lepi vojevoj pa je zdrsnivši s konja in poklekivši na tla zamolil z glasom močnim, daleko slišnim:

„Oče nebeški, Oče vsemilostivi, Oče dobrorad! Glej, na prsteni zemljici, ki si jo ustvaril iz ničesar v svojo čast in zemljanim v korist in zveličanje, klečé nocoj, ponižno kot črvički, tvoji po tvoji podobi in podobnosti ustvarjeni otroci in te prosijo višnjega tvojega blagoslova in tvoje pridmoči za svoje započetje.

Na vojno smo odpravljeni; zato se moramo zaupno obrniti najprej k tebi, ki si Gospod vojnih trum.

Ti si mogočen, in sveto je tvoje ime.

Pred teboj mora molčati vsa zemlja.

Tvoje veličastvo pokriva nebesa, in tvoje hvale je polna zemlja.

Ti stojiš na nebesnem svodu in meriš zemljo: odmeri še nam vsaj košček bodriške zemlje.

Ti gledaš na zemljo in razkropuješ narode, hribi se ti uklanjajo: razkropi še pogsanske Krutovce, ukloni še oholega Kruta! Obudi proti njemu svoj lok, zamahni z bliskajočo sulico!

Nad nas pa nagni svoj zlati rog, ki je v njem skrita tvoja moč in tvoja milost, nagni ga prav zvrhanega in razlij iz njega na pot, ki jo mi nastopamo, v izobilju svoje olje, svojo krepčilno milost, da bodemo hodili to pot gladko kot jeguljica, prožno kot puščica kaljenka!

Oče dobrorad! Tvoji nebeški travniki so nasičeni in prepojeni z roso tvojega blagoslova: aj, rósi vsaj nekaj, vsaj peščico kapljic te rose na polje naše delavnosti, da bode seme, ki ga hočemo vsejati v bodriško zemljo, krepko klilo in rodilo stoteren sad.

Gospod vojnih trum! Ti imaš v roci svoji grom in strelo, blisk in točo, nevihto in burjo, kugo in smrt, ogenj in žveplo: aj, izpusti vsaj enega teh svojih hlapčičev pomagačev nad naše in svoje zoprnike, nad bodriške pogane, proti katerim gremo v boj!

Ti imaš legije krilatih vojn timer angelov, katerih eden sam more potolči celo jezero tvojih sovražnikov: aj, še k nam milostno pošlji enega teh svojih krilatih boj timerov, da nam pomaga v boju pravičnem, v boju svetem, v boju za sveto tvojo in našo stvar!

Oče nebeški, Oče vsemilostivi, Oče dobrorad: pomagaj nam, saj se gremo borit pred vsem za tvojo čast!

Podpri nas, pridi v rešenje svojega ljudstva: saj ti si naša največja moč in pomoč. Daj nam noge kakor jelenom, podeli nam zmiago, in mi bodemo tvoji in ti bodemo vekomaj peli slavo speve.

Gospod, usmili se nas, Kriste, usmili se nas, Gospod, usmili se nas...

Še je klečala vojna, očividno globoko ginjena; še je vzprejela blagoslov sivolasega duhovnika, ki je na koncu trga stoječ pričakoval in pričakal poveljniško trojico, pa je stavec vojevoj zamahnil z velikanskim svojim poveljniškim kijem in z mogočnim glašom zapoveljeval: „Bratci, kvišku! Naprej! S troedinim Bogom za svobodni dom!“

In zatrobili so bojni rogovi. In čete in priprege so se začele jadrno pomikati po vzhodni cesti...

Pomikajo se čete. Niso znamenite in imenitne po velikanskem številu, a so znamenite in imenitne po pogumu, ki jim sije z žarečih lic in gorečih oči, in po srcu, ki jim bije v junaških prsih.

Čegavi so voji? Kdo so poveljniki?

Poveljniki so: knezovič Budivoj, Pluzonova hčerk Slavica in stari zapovednik Jaroslav. Sivolasi duhovnik je Oskar, ki si ga je Slavica izbrala za vojnega duhovnika bodriško-krščanske vojne. Vojniki so pa Budivojevi in Slavičini pristaši.

In kam gredó čete?

V boj za sveto stvar krščansko-narodno.

Kakor so se bili Slavica, Budivoj, Jaroslav in Gojnik zgovorili pozimi, tako so storili.

Gojnik je bil po onem domenku takoj odrinil iz Bardevika obvestit danskega kralja Svena Astridsona o narejenih načrtih: naj o Veliki noči on privesla s svojimi vesli s severa v ljubeški pristan, Budivoj pa bode ob istem času poizkušal bojno srečo od juga. Odrinil je, privzemši si za druga Ljubivoja, Dragomirovega sina, docela zanesljivega mladca vojn timer, češ: boljše je, če gresta

dva: če se med potjo primeri njemu kako zlo, kaj človeškega, ponese pa drugi poročilo na Dansko.

Stari zapovednik Jaroslav je z Budivojem pa pridno dan na dan vežbal in uril prihajajoče, Budivojeve pristaše: ročno metati kopja, prožiti loke in izstreljavati puščice kaljenke, napadati in zbadati s sulicami in vihteti težke kije. Pluzonova hčerka je med tem časom molila v svoji sobici, često prišla pa tudi k tem vežbam navduševat in bodrit vojnike — pomagat slepcu goslarju, ki je tudi dan na dan s starimi pesmimi junaškimi podžigal njih pogum.

Ko je pa zakukala kukavica in so cvetice trobentice priklile iz pomlajene zemljice in z razkošnim smehom na rumenih licih ter z visoko dvignjeno glavo oznanjale, da je vstala priroda iz zimskega spanja, da je Devana premagala Morano, da je napočilo prerodenje in vstajenje, da je prišla Velika noč, je tudi Pluzonova hčerka vesela dvignila glavo in z nasmehom na licih velela Jaroslavu:

„Kukavica kuka, grlica gruli. Zima je minila. Dež je nehal. Cvetice so se prikazale v deželi. Čas obrezovanja je prišel. Hej, tudi naš čas je prišel. Jaroslav, trobentice cvetice trobijo, da je prišla pomlad in z njo vstajenje, ti pa zatrobi v bojni rog, da je prišel tudi čas našega vstajenja — vstanka. Pojdimo v bodriško deželo orat in sejat, preorat zemljo pa zasejat pšenico! Bogorodica bodi z nami, in kot po ljudski veri Devana Morano, bode ona premagala zimo, temo zmot in mrzlost srca, in strla svoji stari peklenski nasprotnici kači strupenjači glavo. Jaroslav, zatrobi!“

In stari, mnogoizkušeni in v vseh dolgotrajnih izkušnjah potrjeni zapovednik Jaroslav je velikonočni ponedeljek Gospodnjega leta 1068. dal zatrobiti in velel poveljnikom posameznih vojnih oddelkov, naj takoj pripravijo svoje čete za na vojni pohod.

In čete so bile s pripragami vred kmalu pripravljene in odpravljene za na odhod.

Pa so odšli Budivojevci, s srci navdušenimi in z nadami pomladno zelenimi.

Iz Bardevika so jo mahnili v Vojkam, potem čez Labo reko in srečno dosegli Domič. Odtodi pa ob rečici Leknici proti Lenčinu.

Njih, to se pravi, Slavičin načrt zatrdno ni bil nespameten. Vsakdo je moral priznati, da se ni spočel v nezreli glavi.

„Boljše imeti enega vrabca v roki, kakor deset na strehi“, je rekala Slavica, ko je kar bliskoma hitela z voji proti Lenčinu. „Lenčin je rodno in dedno mesto Gotšalka, pokojnega nadkneza, dedno mesto torej tudi njegovega prvorojenca Budivoja. In poleg tega je Lenčin glavno mesto najbolj krščanskega, dasi v najglobljem kotu bodriške zemlje, tam na skrajnem jugovzhodu ležečega bodriškega plemena Vranov. Vrani so sicer po navadi črni; umazano rujava in črna je večkrat tudi Vrana reka, ki je posodila temu najbolj južnemu bodriškemu plemenu ime. A srce tega bodriškega plemena je belo, čisto, najbolj krščansko. Res najbolj krščansko. In kdo bi se čudil temu dejstvu: saj je bil tam doma doslej še najbolj krščanski bodriški nadknez, Gotšalk Veliki! Zato moramo pa zatrdno to mesto najprej osvojiti. Torej!“

Lenčin zavzamemo naskokoma. Potem ga pa utrdimo, sosebno še stari knežji grad, tako da je ne bode sile na svetu, ki bi ga mogla osvojiti. In to mesto naredimo za glavno svoje taborišče, za osnovo in središče svojega vojevanja, nadaljnjega prodiranja v dežel in osvojevanja. In prodirali bomo, če Bog dá, lahko kmalu in brzo: zatrdno bode privrelo k nam, vzdramljenih in podžganih po naših prvih uspehih, še polno rojakov, prikritih kristjanov somišljenikov. In navsezadnje: čeprav ne bi koj mogli prodreti iz Lenčina dalje v dežel, se lahko držimo v tem mestu makari pol leta: saj smo se zadostno preskrbeli z živili: toliko pametni in previdni smo pač bili, da ob tem letnem času, spomladi, nismo mogli pričakovati dosti živeža v vranski pokrajini, toliko manj, ko je bil le-to baš prejšnje leto opustošil saksonski vojvodič Magnus: zato peljemo s seboj velike priprege z živili,

ki smo jih nakupili zlasti z novci Tugumirovimi. Le pogumno naprej!"

Slavica je govorila, in vojniki malokaj obožujoči jo, so jo rezali, hiteli in skakali proti Lenčinu s hitrostjo lahkokrilih kobilic, da bi prišli pred mesto nenadno, nepričakovano, kot nočni tatovi, o katerih ne veš ne kdaj ne odkod.

Res, da sem niso prišli nepričakovano: vest, da se skokoma pomikajo ob Leknici reki proti jugu močni voji, ki so prišli iz saksonskega ozemlja, je imela hitre noge: kot blisk je priletel v Lenčin glas in poročilo, kakšni gostjo spejo tja.

Navzlic temu je tu Budivojcem cvetela in zorela pšenica.

Lenčinski posadnik Drozd je hitro zavrnil in obstržil mestna vrata in velel vojnikom na mestno obzidje. No, teh je bilo tako malo, da bi se jih še vrabci ne ustrašili, če bi se jim slučajno poljubilo priti oplent in krast mestne žitnice.

Sveda, kdo bi se bil pa nadejal novega sovražnega napada, novega bojnega viharja, ko je komaj Magnusov preminil! Takoj je uvidel sicer vse časti vredni posadnik Drozd, da bi tu vsak njegov odpor pomenil samomor. Kar tako položiti orožje, to pa tudi ne gre: To ne pristojajo njegovi vojaški časti!

In še nekaj mu je v teh trenutkih, ko je videl prihajati krščanske Budivojevce, begalo duha in pretresalo dušo: v srcu je bil še veren kristjan, saj je bil prej v Gotšalkovi službi; uprav Gotšalk ga je bil naredil za lenčinskega posadnika ravno pred nenadno smrtjo svojo.

Ob vstoličenju Rujanca Kruta je sicer temu prisegel zvestobo in se s tem činom obenem dejanski odpovedal Kristovi veri, pa kakor premnogi drugi: proti svoji vesti: samo zaradi ljubega kruha, zaradi mastne službice in časti. Ostal je v službi, ostal v časti, toda zadovoljen in srečen ni bil. Tisti, kot strup jedki, kot pekel nenasitni črv, ki se mu pravi vest, mu ni dal miru ni podnevu ni ponoči. Miru mu pa tudi ni dala njegova žena, vnetja kristjana Lavoslava.

"Izdajica, lškarijot, sramuj se! Nesmrtno dušo greš prodat za košček kruha! Za trenutek minljive pozemske časti žrtvuješ nevenljivo čast nebeško! Za pest zgorljive slamic mečeš v stran lovor, zlato in srebro!"

Tako mu je očitala žena Lavoslava podnevu na glas; ob tihih večerih, v tihih nočeh pa vest šepetaje.

Večkrat je že resno premišljeval, kako bi se odkrižal tega črva. Ali ali... Kruhek, služba, čast! In zraven v slučaju javne izpovedi ponižanje, preganjanje, morda smrt!

Take vzburkajoče in begajoče misli so mu dan na dan šumnejše švigale po glavi.

In ko je sedaj zagledal pred mestom krščanske rojake Bodriče, ki se niso dali preslepiti in omamiti od blestečega mamona, ki so obratno pripravljeni dati poslednjo srago srčne krvce za svoje prepričanje, se mu je očitajoči petelinji glas vesti oglasil z glasom vihnim, silnim, gromkim, kakor težek zvon. In k temu glasu se je pridružil svareči in opominjajoči glas soproge Lavoslave, in k mogočnejšemu vtisku tega glasu je pripomogel tudi pogled na številne Budivojeve čete, pred katerimi naj se on s svojimi kar skrije...

Še je trepetal kakor trepetajoča ptica pred bližajočo se nevihto in razmišljal, kaj bi naredil, kar je zapazil s stolpa, da se je bližajoči sovražnik malo lučaje pred mestom ustavil, in da sta iz njegove bojne vrste stopila, mrvo hipov potem, dva vojnika z belo zastavo in se bližala mestu.

"Kdo sta, prihajata? kakšnega imena, kakšnega kolena? In kaj je vajina želja?" je vprašal s kdove od koga posojenim pogumom, ko sta se sovražna vojnika ustavila pod stolpom pred mestnimi vratmi.

Z glasom samozavestnim je odgovoril eden prihajatev vojnika:

"Jaz sem Gojnik Svetopolkov iz Mahovega, sosluzivec moj pa Zobor Vratislavov. V službi in družbi sva bodriškega knezoviča Budivoja, Gotšalkovega prvorojenca, pravnega gospodarja bodriške zemlje. In to govori najin in vaš gospodar, ki stoji s svojo vojno pred mestom, posadki lenčinski:

— Jaz hočem imeti Lenčin, dedno mesto in dedni grad naše rodbine. Če se mi podaste prostovoljno, zlepa, prinesem v mesto oljko miru in sprave, če ne, pridem s kijem in z lijem, pridem z mrzlim železom in razsujem Lenčin v prah in pepel. Dve uri vam pustim pomišljanja —“

„Dobro; sklical bodem svet“, je odgovoril Drozd.

Vojnika Budivojevca sta jezdarila pred mestom gori in doli. Posadnik je pa hitro dal sklicati vojni svet.

Preden se ga je pa mogel udeležiti, ga je ustavila žena Lavoslava.

„Prosim te, zaklinjam te“, je dejala, „vdaj se! S tem činom pomagaš sveti krščansko-narodni stvari k vsaj delni zmagi, obenem pa popraviš in izbrišeš grozni madež, ki je pritisnjen na dušo tvojo. To prav lahko storiš. Nihče te ne bode mogel pitati z bojazljivcem: to vsakdo ve in uvidi, da bi bil spričo tolikšne Budivojeve moči vsak tvoj odpor nespameten. V tem smislu govori vojnikom. In vsi te bodo radi poslušali. Saj so v srcu izvečine še vsi kristjani, saj so vsi iz soseščine, iz pokrajine, ki je od časa Pribigneve, Gotšalkovega očeta, izmed vseh bodriških pokrajin najbolj krščanska. V tem smislu jim govori pa jih bodeš pregovoril, da se bodo zlepa vdali in pridružili Budivoju.“

Drozd jo je poslušal, je res v tem smislu govoril posadki in jo naravnost zlahka pregovoril.

Posadka je bila kaj kmalu voljna, da se vdá, ko ji je zapovednik z zgovornimi ustmi obrazložil, da bi bilo brezupno vsako odbijanje in upiranje, in da je Lenčin po božjem in človeškem pravu res Budivojev. Z isto pravico, kakor si hoče sin zopet prisvojiti očetni dom, če mu ga je v odsotnosti siloma prevzel tujec, opravičeno tudi Budivoj išče svoje dedščine.

In ugajala so vojnikom ta dokazila. In tudi meščani so jih bili voljni sprejeti: kajpada boječ se plenitve, skrunitve in moritve, ki so navadno posestrime nasilne boginje Zmage.

In Drozd je z lahkimi koraki in s še lažjim srcem stopil v stolp in naznanil čakačima Budivojevima vojnika, da se mesto prostovoljno vda.

In kmalu potem je krščanska Budivojeva vojna, na čelu jej Budivoj, Slavica in Jaroslav, slovesno spela v Lenčin.

Pred mestnimi vratmi je pričakal posadnik Drozd z najodličnejšimi meščani knezoviča Budivoja in mu izročil na svilnato blazino položeni ključ mestnih vrat.

Na trgu ga je pa pričakovalo in pričakalo meščanstvo tiho šepetajoč in radostno in deloma strahoma se povprašujoč in ugi-bajoč, kako bodo ravnali Budivojevci z njimi.

No, ti so se vedli prijazno, prijateljsko, viteško.

Budivoj je imel kratek nagovor, v katerem je meščanom izrazil priznanje, da so ravnali tako modro in se izlepa vdali, da ni bilo treba prelivati dragocene bratske krvi. On vzame mesto v svojo last in ga je pripravljen braniti do zadnjega izdihljaja. Dá pa vsem svobodo: kdor hoče oditi, svobodno mu! Jutri dopoldne bode slovesno zapriseganje. Vsak odraščanec, ki hoče ostati v mestu, mu bode moral priseči zvestobo; kdor noče, naj odide!

Za Budivojem je izpregovorila Slavica, junaško na konju sedeč, seveda ne da bi se dala prepoznati.

„Možje lenčinski, vojniki in meščani! Podali ste se pravnemu gospodarju bodriške zemlje, knezoviču Budivoju. Čast vaši razboritosti! Res bi bilo škoda vaše bratske krvce in škoda vaših neumrjočih duš!

Rojaki! Mislim, da se ne motim: Kar vas je tukaj zbranih, ste prej, pod velikim Gotšalkom, vsi izpovedovali Kristovo vero. Ali ko se je blagi nadknez ravno tu moral zgruditi v črno zemljico pod nečastno krvavečim mečem, in so njega morilci, vstajniki, posadili na nadknežji prestol slavnega bodriškega plemena tujca prihajača, neznabožca, ste se zbali, kakor večina Bodričev, zarotnikov vstajnikov in novega nadkneza, potéptali vero Kristovo in zavrgli to najlepšo

svetinjo, najdražjo dragotino, in zakopali ta božji talent v zemljo globoko in se nič več zmenili zanj, da bi kaj obrestoval.

Pa, kaj bi vam še dalje očital! Ah, saj vem, da vas pretežna večina, v srcu vsaj, teži in vzdihuje z Izraelci, odpeljanimi v babilonsko sužnost. Milo so tožili:

Ob rekah babilonskih smo sedeli in jokali, ko smo se spomnili Sijona. Na vrbe, v sredi njega, smo obesili svoje citre. Ker tam so nas popraševali, ki so nas ujete peljali, po pesmih, in oni, ki so nas bili odpeljali, so dejali: Pojte nam katero sijonskih pesmi. Kako bomo peli Gospodovo pesem v tuji deželi!

Kako bomo peli Gospodovo pesem v tuji deželi! je bolešno tožilo, če ne na glas, pa potih, ob tihih večerih, v sanjavih nočeh, zatrdno tudi premnogo izmed vas, ko ste se spominjali in zavedali, da živite kot odpadniki v tuji zemlji, v satanovi sužnosti, v strašni noči zaslepljenosti. In z Izraelci je zatrdno tudi marsikdo izmed vas obupno bolešno že vpraševal nebeškega čuvaja Boga: Čuvaj, kako je z nočjo? Čuvaj, kako je z nočjo?

Pride jutro, pa tudi noč; če vprašate, vprašajte prav: izpokorite se, pridite! je Izraelcem odgovarjal nebeški čuvaj. Vrnite se k meni in se bodem k vam obrnil. Vam, ki se bojite mojega imena, bode prisijalo solnce pravice, in zdravje pod njegovimi perutami. Ljudstvo, ki je hodilo po temi, bode ugledalo veliko luč; prebivalcem v okrajini smrtne sence se bode prikazala luč. Luč bode zasvetila v temi pravičnim, milostljivi in usmiljeni in pravični Bog.

Tako je odgovarjal Bog Izraelcem. Isto govori danes tudi vam. Da, da; tudi vam kliče: Izpreobrnite se, pridite! Pa vam bode zopet vzšlo solnce pravice. Ah, rojaci moji, milci moji, dragci moji, poslušajte ta glas! Pojdite iz smrtne sence na beli dan, na solnčno plan. Pridružite se nam, hodite z nami: če vam mar dušna in telesna sreča vaša!

Pluzonova hči je izgovorila. In uspeh, učinek?

Drugo jutro so vsi odraščenci zaprisegli zvestobo in pokorščino...

„Hvala ti, Slavica! To je tvoja zasluga, učinek tvojega ognjevitnega govora“, je dejal po zaprisegi knezovič Budivoj in hotel Pluzonovi hčerki poljubiti roko.

„Pojdimo v kapelico zahvalit se Gospodu Bogu!“ je odgovorila Slavica.

In šla sta v svetišče, ki ga je bil duhovnik Oskar že prejšnji večer zopet priredil za bogoslužje, in kjer je bila Slavica premolila malokaj celo noč.

Šla sta potem z Jaroslavom tudi na Gotšalkov grob na grajski vrt pomolit za mir in pokoj velikega nadkneza. Molili so, plakali so, obenem pa pošiljali iz src vroče prošnje v nebo, naj vsedobri Bog po priprošnji pokojnega Gotšalka, ki zatrdno že vživa rajsko plačilo, podeli zmago njegovemu orožju, da Bodričem, tavajočim v smrtne senci, skoraj prisije luč resnice in jih ogreje ogenj božje milosti. Slabi so še oni, ali z božjo pomočjo si vendar upajo dovršiti med Bodriči preporodno delo krščansko-narodne omike in izolike.

„Sedaj pa kar na delo!“ je dejala Slavica, ko so se, vsi vidno oduševljeni, poslovili od Gotšalkovega groba. „Utrdimo hitro mesto in grad! Sovražnega napada se moramo kmalu nadejati.“

In prej grobno tiho mesto je nakrat začelo živeti nenavadno šumno življenje. Na stotine rok je delalo dan na dan: popravljale so mestno zidovje in delale nove utrdbe: mogočne nasipe, okope in jarke in preprežali tla pred mestom na široko z navskriž položenimi drevesi, bori in dobi in smrekami, ki so jih v toliki meri posekali v bližnji šumi, da je le-ta, malokaj naga, milo tarnala nad izgubo teh svojih nemih zaščitnikov: kopjašev in puškonoscev, in so se drobne ptice ginljivo, seveda zaman pritoževale, kako jim nečloveški ljudje neusmiljeno jemljejo ljubka gnezdeca v šumi.

Delo jim je lepo uspevalo: mesto in grad sta bila kmalu utrjena, kot sijonska gora, kot stolp Davidov, kakor je veselo govorila Slavica.

Kukavička je veselo kukala na zeleni gori; škranček je drobil pod nebom pesemce poskočnice; slavec je malokaj že razposajeno skakal in tralikal. Pluzonova hčerka Slavica je pa pela Gospodu vojnih trum pesem zahvalnico, ker je delo tako srečno uspelo.

„Sedaj naj pa le pridejo Krutovci, če si hočejo skrhati zobke ob pretrdem orehu, lenčinskem zidovju!“

XXII.

In prišli so kmalu pod poveljstvom Go- razda, Mestivojevega sina iz Nove Bukovice, in si res skrhali in polomili zobke ob lenčinskih utrdbah.

Krut sam ni mogel na jug. Preobložen je bil z delom na severu. Tam je imel imenitnega delodajavca: danskega kralja Svena Astridsona.

Vojnik Gojnik je bil s sosluzivcem Ljubivojem, Dragomirovim sinom, po mnogih težavah in ovirah prišel živ in cel na Dansko k Svenu in Siriti. Trikrat sta bila sicer padla Krutovcem v roke, a vsako pot se jima je tudi posrečilo švigniti in spolzeti iz njegovih rok nalik dvema gladkima jeguljicama ali zlatoluskima ribicama.

Kralj je s kneginjo Sirito, s knezovičem Henrikom in z vojnikom Godimirom, ki je bil že pred tedni srečno dospel na Dansko in je svojega dobrega prijatelja sosluzivca najbolj nestrpno pričakoval, vzprejel z burno hlastnimi vprašanji, kako in kaj: Ali bode kaj z nameravanim dvostranskim vojnim pohodom v Bodriče, ali ne? Kdaj naj odplovejo Danci s svojimi vesli v Baltiško morje?

Jeznoriti 'kralj otec', kakor so Svena imenovali podaniki zaradi premnogih otrok, ki jih je imel z raznimi ženami, je bil zadnje tedne že kar hud, ko ni bilo iz Bardevika tako dolgo nikakega obvestila, tako hud, da ga je kneginja Sirita komaj uteševala.

„Udarim pa sam po Krutu, ko imam enkrat vesla že pripravljena“, je rekel nevoljen. „Pa bode tudi plen samo moj.“

Sirita ga je mirila z vso žensko zgovornostjo in prepričevalnostjo, naj vendar še

malce malo potrpi: saj pride zatrdno kmalu sel jadrnik iz Bardevika s takimi ali takimi sporočili. In zmaga bode zatrdno gotovejša in sijajnejša, če napadejo Kruta od juga in severa hkrati.

No, prišel je slednjič iz Bardevika sel-poročnik, Gojnik z Ljubivojem.

„Pa naj bode!“ je potolažen rekel Sven. „O Veliki noči torej! Dobro. Bodemo pa odjadrali po piruhe in pisanice.“

In zbral je nič manj kot sto dvajset vesl in odplul, točno po dogovoru, velikonočni ponedeljek na jug v Vzhodno morje: „Pti-cam selivkam naproti!“ je rekel porogljivo.

Nameraval je prvotno bliskoma prodreti v ljubeško luk, napasti ali osvojiti Krutovo brodovje, potem pa naskočiti in zavzeti Ljubek.

Ali ko se je približal ljubeškemu zalivu in zagledal od daleč bodriško rujansko brodovje, mogočno, ponosno-malomarno in samozavestno in zmagesvestno se zibajoče na valovih, na prvi pogled pripravljeno vzprejeti bitko s še tako močnim brodovjem, se je kralj-otec premislil:

„Hm, s takimi kljuni se ni varno poljubovati! Nekaj kljunov bi sicer že odgriznil in odbil, toda pri tem poljubovanju in objemanju bi tudi sam dosti trpel in potrl preveč svojih kljunčkov. Tega pa ne maram. Kaj bi naredil? Drugodi kje poizkusim prej bojno srečo. Na, jo že imam: Odplujmo nazaj v severni smeri, da premotimo Kruta, kakor bi se bili skesali ali njega zbali pa jo odkurili hitro nazaj. Odpluli bomo proti severu, potem pa nakrat naglo izpremenim tir, jadramo proti vzhodu in napademo Velegrad, Roztok in Ribnico zapored. Drugodi Bodriči zatrdno niso tako pripravljeni kakor tu. Presenetim jih, napadem, jim z otroško lahkoto, z mezincem odvzamem bele ladvice, kar jih imajo slučajno v teh pristaniščih, potem se pa izkrcam. Bodriški sever bodem na ta način vznemirjal in Kruta begal, da se bodo Budivojevci varnejše, prostejše gibali na jugu. Vojnika Gojnika in nju druga koj odpošljem k Budivoju: da že 'delam' na severu za njega, — pa tudi zase; hm: v na-

ročaj mi mora pasti bogat plen ljudi in blaga. Potlej napadem pa še Ljutiče in Pomorce, zajamem kaj vesl in brodarjev in s tako pomnoženim in ojačenim brodovjem odplovem nazaj proti Ljubeku. Od tam pa k cilju mojih dolgoletnih želja, k snu vseh mojih dni in noči, na Angleško! In tam, pri Albionu, hoče brati Sven šele prave lovorike. Sven, le pogum in jasne nade v bodočnost!"

Tako je govoril Sven.
Govoril, storil.

Gojnika, Godimira in Ljubivoja, ki so bili z njim odrinili z Danskega, da prisostvujejo vojni kot gledavci in pomagavci, je v Svetem pristanišču skrivoma izkrcal in poslal k Budivoju s poročilom, da je on že v Baltiških vodah, sam je pa z danskim ladjevjem odjadral v severno smer.

Še prvo noč po odhodu iz ljubeškega zaliva je pa premenil tir svojemu brodovju in krenil proti jugovzhodu, proti Velegradu. Z največjo brzino je veslal, hitro kot misel.

Toda boginja Sreča za enkrat še ni hotela veslati z njim.

Menil je, da bode prišel v velegrajski pristan nenadoma, nepričakovano, kakor cikcakasti blisk, kakor strela z jasnega neba. Pa kaj je doživel! Kakšen vzprejem!

Privlesal je na večer v pristan: nobene bojne ladje nikjer: samo nekaj plašnih ribiških čolničev, bežočih kot plašne ptice pred nevihto.

"Tu-le bode prilika; kar hitro na kopno!"

In je brž odposlal v čolnih oddelek moštva proti suhi zemlji z naročilom, naj se izkrcajo, oplenijo bližnja sela, če jim bode pa kazalo varno, naj z lastavičjo hitrostjo polete še v sam Velegrad.

Ali kako kmalu bi bil izgubil s tem nepremišljenim poveljem vse odposlano moštvo!

Njegovi vojniki so se izkrcali. Nihče jih ni ustavljal. "Danci, Danci!" so vpile ribiške obrežne družine in plaho bežale iz svojih koč v šume.

"Jadrno naprej! Kar nad Velegrad! Tam dobimo najlepši mestni plen!" je poveljeval danski zapovednik Olaf.

In vojniki so kajpada šli, morali iti s koraki Agamemnovimi v šumo, skozi katero je peljala pot v bodriško prestolnico.

Vse naokoli je bilo tiho. Le stari ponočnjak skovir je motil svečani nočni mir.

Svenovci so šli s koraki tihimi, pritajenimi, tiho kot strahovi.

Plamenic jim ni bilo treba, saj je nebo imelo že prižgano milijon svojih lučk.

V sredi šume, v predolju, pa je nakrat prekinil poleg skovirja nočni mir rezek človeški vzklík: "Proži kaljenke!"

In na Dance se je hipoma vsula, od desne in leve, grozna toča strupenih puščic.

"Udri netopirja!" je zagrmel prejšnji orjaški zapovedovalni glas, preden so se še Danci osvestili od strahu, ki jim ga je zaval nenadni napad, in začelo je deževati na nje kamenje, da je bilo strahota. Hkrati so pa Danci ponesrečenci zapazili, da skačejo nad nje z desnega in levega brda bodriški vojniki kot brzonoge koze.

"Zaseda. Nazaj na ladje!" je zaklical Olaf.

In Danci so popustili svoje mrtvece in ranjence in jo ubrali nazaj z naglico strahopetnih zajcev. Menili so, da pridejo brez nadaljnih izgub nazaj v pristan in na ladje. A so se motili. Ob obronku gozda so strahoma zagledali, da jim je pot zastavljena: številna četa jih je tam pričakovala.

"Mrak je, noč je, prenočujte pri nas!" se je oglasil z gromkim glasom zapovednik Bodričev. "Mladci, pozdravite jih, vzprejmite, objemite jih!"

In mladci Bodriči so jim zastopili pot s svojimi sulicami in z loki.

"Junaci, predor!" je zapovedjeval svoji četi Olaf.

Z obupnim naskokom so njegovi "junaki" res prodrli bodriško črto in se prerili skozi njo; ali z ogromnimi izgubami. Še do morja so jih preganjali Bodriči. In še, ko so plavajoč hiteli na čolne in ladje, so jih z obali nadlegovali in obsipali Velegrajci z ne baš lepimi odhodnicami, s švigajočimi puščicami. Kdo ve, koliko bi jih bilo še z življenjem plačalo Svenovo nepremišljeno povelje, da niso bili vsi izvečine izborni plavači.

„Brzo na krove! In dalje proti vzhajajočemu solncu!“ je urno veleval kralj Sven, razjarjen kot bivol, razljučen nad žalostnim neuspehom. „Burja besova!“ je rentačil. „Tu so bili pripravljeni na napad, bolj kakor v Ljubeku. To je seveda naredil Krut. No, z njegovega stališča je to velepametno. Začetek slab, pa ne obupajmo! Naprej proti vzhodu! Bliže jutra, lepše solnce!“

Delal je sam sebi in svojem pogum, ko je tako, nekam prešerno oholo govoril. Držal se je pa vendar tako kislo kakor človek, ki so mu ravnokar vrane snedle kruh, in grdo kot peklenšček, če mu je prav izpod rok spolzela za pekel zrela dušica.

Besen je bil, jezen na vse: nase, na svojce in seveda zlasti na lokave Bodriče, ki so ga tako prekanili, nabili in prepodili. V prvi besnosti ni vedel, nad kom bi se znesel. In kaj malo je nedostajalo, pa bi bil začel posnemati onega perzijskega kralja, ki je dal v svoji raztogočenosti bičati morske valove.

Velegrajski posadnik Gnev in njega hči Vanda sta se pa za odhajajočim kraljem Svenom na morski obali prisrčno smejala.

Divno se jima je posrečilo odbiti danski napad in sebe proslaviti.

Nadknez Krut je bil, čim je zaznal po očetu o morebitnem danskem napadu, storil vse nujne, potrebne korake v obrambo dežele.

Sam je ostal v Ljubeku, ker tu je bilo pričakovati prvega napada. Tukaj je zbral tudi lepe čete. A poslal je mahoma tudi v druge obmorske kraje, v Velegrad, Roztok in Ribnico tozadevno poročilo. Vsi obmorski župani, vsi posadniki, naj bodo noč in dan pripravljeni na danski napad.

„Otec, sedaj bode krasna prilika izkazati se“, je radostno dejala Vanda posadniku Gnevu.

„Tudi jaz sem te misli.“

In Gnev je pozval vse mladce svojega okrožja pod orožje, v imenu nadknezovem kajpada.

In utrdil je Velegrad, da je bilo krasota; in noč in dan je bil pripravljen na morebitni sovražni napad.

Najbrzejšo ladjo ‚Velegrajca‘ je poslal na prežo: kdaj se bode prikazalo dansko brodovje, oziroma kam plove.

In kaj mu je sporočil Velegrajec:

„Ljubeški pristan kralj Sven zapustil, krenil proti severu, koj nato pa proti vzhodu, proti nam.“

„Velegrajec v Roztok sporočit bližajočo se nevihto! Mi pa k orožju, v šumo, v zasedo! Zatrdno nas Sven najprej obišče!“ je hitro poveljeval Gnev.

In ta zaseda ni presedala njemu, ampak, kakor smo videli, edinole Svenu.

Aj, to sta se sedaj postavljala Gnev in Vanda, ki se je tudi bila udeležila boja! Pav in pavica še senca nista bila proti njenemu bahatemu nastopanju.

Posebne odposlanca je poslal Gnev k nadknezu Krutu v Ljubek s hvalisavim poročilom, kako krasno je vzprejel in odbil Dance.

Hvalil je pred vsem seveda samega sebe, v zvezde koval pa tudi hčerko Vando: kako se je junaško držala, izpodbujala in bodrila vojnike, in koliko puščic je sama izprožila. Zamolčal kajpada tudi tega ni, da je kot previden, dalekoviden vojevoj precej poslal v Roztok obvestilo: naj bodo pripravljeni na pohod Dancev.

In dosegel je, kar je želel.

„Je pa vendar vrl zapovednik ta Gnev in krasna njegova hčerka!“ je rekel Krut, ko je dobil to poročilo. „V Velegrad po hitim, da se njima in vojnikom zahvalim osebno in izvem podrobnosti o boju. In Dance moram zasledovati, kam gredo. — Hkrati bodem pa s svojo navzočnostjo navdušil Bodriče v obmorskih mestih. Poveljstvo ladjevja za ta čas lahko prevzame stari, mnogoizkušeni mornarski zapovednik Stojmar.“

Pa je zajahal konjca in z izbrano četo krenil proti vzhodu.

Ali treba praviti, kako sta bila Gnev in Vanda vesela nadknezovega pohoda?

Bahati posadnik je še enkrat na dolgo in široko poročal, koliko noči ni prespal, kako je čul vse ure, vse trenutke, odkar je

dobil od nadkneza poročilo, da je pričakovati danskega napada. Storil je, kar je mogel: Dance je imenitno zapodil. K zmagi je pa največ pripomogla — kakor je že sporočil — hčerka Vanda: ona se je najbolj trudila, navduševala vojnike z vso možno zgovornostjo, bila noč in dan pokoncu in v boju vedno v prvih vrstah. Nič manj kot deset Dancev je s svojimi puščicami poslala na oni svet.

Vanda je bila zraven, ko je Gnev to pripovedoval, s sramežljivo, izsiljeno rdečico. „Nehaj, nehaj, tatko“, je lepšo se delajoč dejala. „Vojniki so dolžni pohvale; ne mi.“

Krut jo je radostno, pomenljivo pogledal globoko v oči. In toliko, da očitno ni izdal, kako da mu je všeč posadnikova hči. Rekel je pa sam sebi že: „Lepa pa je in darovita, duhovita, bojovita in zmagovita ta vražja mladenka! Vsa drugačna kakor ona sanjava Pluzonova hčerka, ki je je majka zemlja žalostna, da jo nosi na sebi, — če jo sploh še nosi!“

Kje si danes, vila Radovanka? Škoda, da te ni pri ginljivem Krutovem slovesu od Gnevove hiše! Videla bi na svoje oči, kako se dražestno zapeljivo smehlja posadnikova hčerka. Sama radost jo je, ko se mladi nadknez tako gorko poslavlja, odhajaje v Roztok, od očeta in nje: Konjec belec že nemirno stresa grivo in z nogami koplje zemljo, njega lastnik Krut pa še govori z Gnevom in z Vando, med ljubeznivo-veselim smeh-

ljajem naročajoč, naj še v bodoče tako viteško pogumno brani bodriško prestolnico.

„Moj je, moj bode Krut, tvoj nikdar, Pluzonova hči!“ je govorila oholo veselo Vanda po tem ljubeznivem slovesu — —

Njena toliko sovražena, a ne istinita tekmičica je bila pa še bolj in še lažje vesela. Ne naduto, prešerno, našopirjeno: z veseljem odkritim, čistim, nesebičnim.

Gorazd iz Nove Bukovice, ki je bil prišel na Krutovo povelje z lepim praporcem pred Lenčin, ni tu nič opravil; samo zobke si je skrhal.

Oblegal je mesto, oblegal; a brez uspeha. Vsako pot je bil sijajno odbit.

„No, vas bodem pa izstradal!“ je govoril jezno.

Pa jih ni.

V viharji noči so udrli obleganci iz mesta. Presenečeni so bili Krutovci, a postali so še bolj, ko so zapazili za svojim hrbtom druge zoprnike: Saksonce.

Vojvodič Magnus je bil priletel, Gojnik ga je bil šel iskat. In konec?

Gorazd je pobit zbežal.

Slavica se je pa smejala zmagosvestno in zopet zajahala konjiča ter šla zopet blagovestniško potovanje.

Dobro se ji je povsod posrečilo, kamor je prišla. Dobro, da se je smejala.

Ti se smeješ, Slavica. Kaj pa pomenijo črni vrani, ki letijo nad tvojo glavo noč in dan?

(Konec.)

mf kropenska.

Preč je zdej to sta-ro le-to, Ži-har s move-se-li vsi. Ker smo zdravna

te-mu

Nov-ga

v ča-

šulk jih

si vo-

Bab' št

mf rt.

sve-tu bi-li, Pa so se od nas lo-či-li, Zdaj u greb le-že mr-tvi.

sve-tu.

le-ta

ka-li.

je k' so

ši-li:

dans na

BOGDAN VENED:

V SMRTNI SENCI.

BALTIŠKA POVEST.

XXIII.

(KONEC.)

V pivu silovito kipečem jadra kralj z ladjami; deske se tresejo, toda morje meče brodove nepoškodljive na dvore Vendov. S ščiti jadrno sklene sinove junakov krasni junak, tako da se dotikajo drug drugega, in zagvozdo naredi knez z močnimi voji. Boj raste okoli voditelja strelav, zastave nesejo vojevoja borci naprej, delivec darov pa koraka med glasnim bobnenjem s kovino odet in pokrit s šlemom. Malikovalcev vojna truma se brani v okopih, tja kliče bojni rog. Drzoviti mladci silijo k bitki, zastava vihra okoli silnega kneza. Sven vzbuja grozo deževja puščic, meči uničujejo živ-

ljenje mož, železno orožje poje, in vojniki pozaspavajo. Znoj pada na vroče kupe mrličev; kri teče na mogočne ščite. Bitke reditelj je potolkel nebroj borcev. Slavo si je pridobil, kjer je zazvenelo bojno orožje, vrli vladar, in kjer so se lomili naprsniki.

Tak slavospjev je zapel danski pevec-skald o kralju Svenu Astridsonu, ko se je po dolgih mesecih vrnil z vojnega pohoda v Bodriče in druge Baltiško-polabske Slovene domov. In kmalu se je pela ta pesem po vseh danskih dvorih in gradovih; kmalu je prišla na uho tudi bodriškemu nadknezu Krutu.

Ta se je pa smejal: „Le pojte jo, naduti Danci, pa slepo verujte, kar vam je natvezel

slinolizec skald! Jaz bi sicer lahko poslal v vašo dežel drugačno pesem o vašem ‚vrlem vladarju‘, ‚bitke reditelju‘, pesem, ki bi opevala, kakšno slavo si je pridobil, kjer je zazvenelo naše bodriško orožje. Ej, tam pred Velegradom so mu spletli mojci tako krasne in tako težke zmagoslavne vence, da se je kar zdrzil pred njih bojo in težo in jo je iz naše zemlje kot piš hitro pobrisal proti vzhodu, pač boječ se, da bi mu Bodriči ne priložili novih takih vencev — višnjevih kolobarjev po hrbtu, sledov kijev in batin! In tak strah je imel še kasneje pred temi težkimi našimi venci, da se na povratku z vzhoda, od Ljutičev in Bodričev, še ozrl ni na naše obali. Lepa bi bila ta pesem, kaj? A ne bodem je vam poslal: le živite v veri, da je vaš kralj Sven pohrustal vse Slovence, saj nam ta vaša vera le hasni: bodele vsaj pri miru pustili nas ‚premagance‘, ‚mrličje‘!“

Kralj Sven se izza ponesrečenega napada na velegrajsko obal res ni bil več doteknil bodriške zemlje. Iz velegrajskega pristanišča je plul mimo bodriških luk kar naprej proti vzhodu in šel k Ljutičem in Pomorcem iskat boljše sreče. In tu jo je tudi našel, oziroma izvojeval: zajel je dokaj moštva in ugrabil precejšnje število ladij, deloma jih pa najel in odplul nazaj. Pa kar naravnost na Dansko, češ: „Pustimo Bodriče ježe pri miru. Sploh — čemu bi ravno jaz moral segati za Siritu in njenega otroka v razbeljeno ponev bodriško po kostanj! Nič. Jaz grem raji zase nabrat kostanjev, lepših, boljših, kakor so bodriški, v deželo anglosaško, v deželo mojih davno-davnih sanj. Potlej šele zate, Siritka, če se mi bode ljubilo.“

Krut se je smejal veselo-zadovoljno, zmagodobitno; a to bolj na videz. V srcu ni bil prav vesel. Zaskrbelo ga je bilo, čim je izvedel, da misli Sven na Angleško: kaj bode, če Danec premaga Angleža! Kdo mu bode potlej kos?

In skrb mu je rastla vedno više, ko so mu odposlani ogledniki poročali, kako silno brodovje pripravlja in opremlja Sven, takšno, da se mu bode težko težko ubranilo angleško.

No, ta skrb je bila — kakor se je izkazalo kasneje —, odveč. Sven se je bil sicer dobro pripravil za vojsko. Nič manj kakor 240 vesl je štel njegovo brodovje, ko je odplulo poletu Gospodnjega leta 1069. pogubo grozeč proti angleškemu obrežju. In že poprej se je bil na skrivaj zvezal z raznimi, k upor nagnjenimi anglosaškimi strankami, zlasti z višjim plemstvom nortumbrijskim. Izprva so bili Danci pri svojih poizkusih, da bi se izkrcali, nesrečni, povsod odbiti zapored. Stoprv jeseni jim je zazorela pšenica. Septembra meseca so v zvezi z Nortumbrijci po strašnem klanju vzeli mesto Jork. Pa se jim je zopet kmalu obrnilo sreče kolo, vsled zvijače angleškega kralja Viljema Osvojitelja. Ta je namreč z dragim denarjem podkupil danskega poveljnika Osberna, mlajšega brata kralja Svena, da je zaveznike Nortumbrijce izdal in pustil na cedilu: Viljem jih je nato pa osamljene malone vse pokončal. Malokaj uničen je pa tudi Osbern na pomlad drugega leta moral odriniti iz angleških zemelj, potem ko so mu viharji uničili večino ladjevja. Z bornim ostankom poverjenih mu vojnih sil je odplul domov. Brodovje, pred letom tako strašno, in za katero je majhno Dansko toliko žrtvovalo, je skopnelo kakor sneg pod solnčnimi žarki. Kaj je pomagalo Svenu kralju, da je pozval Osberna pred vojni sod in ga potlej izgnal iz dežele: krasnega brodovja ni več imel, ki bi z njim mogel strašiti sosede! In veseli so bili tega njegovega poraza vsi njegovi sosede, zlasti še najbližji, bodriški nadknez Krut.

Globoko se je Rujanec oddehnil, češ: „S severa se mi sedaj ni treba bati nobene napada; vso svojo pozornost bodem odslej lahko obračal na saksonski jug.“

A skoro je izvedel, da se mu tudi od te strani ni treba nič bati. Nemški kralj Henrik je sovražil saksonske kneze, ker so mu še otroku stregli po življenju, ti pa njega in so se mu kar po vrsti upirali.

Najstarejši med njimi, mejni grof Dedi, je prvi segel po orožju. Toda kralj je z brzim vojnim pohodom takoj zadušil pla-

men vstaje. Toliko da je bil Dedi premagan, so se pa že Billungi vzdignili proti Henrik, zakaj njih smrtni sovražnik Adalbert iz Bremana je bil Gospodnjega leta 1069. zopet prišel na kraljevi dvor in do prejšnjega vpliva. Na prigovarjanje tega nadškofa je kralj Henrik vzel bavarskemu vojvodi Otonu Nordheimskega vse knežje časti. Ta je pa pobegnil na Saksonsko in s prijateljem Magnusom dvignil l. 1070. proti Henrik očitno vstajo.

Krutu torej v teh okoliščinah tudi Magnus ni mogel vezati rok. „Kakor ptiček prost!“ je veselo vzkliknil bodriški nadknez, ko je zaznal o Magnusovem vstanku. „Kam naj poletim? Že vem: v Lenčin, iztrgat ga Budi-vojcem.“

To mesto je bilo res še vedno v rokah Budivojevih pristašev. Gorazd se je bil sicer po onem porazu in pobegu vrnil nazaj pred Lenčin, kakor hitro je izvedel, da ga je zapustil vojvodič Magnus, in je nabral nekaj svežih čet. Hotel je oprati madež, ki so mu ga bili pritiskali na hrbet Budivojevi in Magnusovi vojniki. Oblegel je zopet mesto, a nič dosegel. Še celo nekaj novih gradov in trdnjav so v soseščini Lenčina mesta dobili obleganci z močnimi izpadi in napadi v svoje roke. Jih je pač bilo že lepo, vedno se pomnožujoče število. Množila jih je pa Pluzonova hči.

Slavica je po osvoboditvi mesta lepo prosila osvoboditelja, vojvodiča Magnusa, naj sedaj svoje voje združi s slovenskimi, da prodirajo dalje, globlje v dežel. Ali vojvodič ni hotel o tej stvari nič slišati. „Boga zahvalite“, je odgovoril kratko, „da sem vam izkazal to uslugo, pregnal oblegovalce in mesto založil z živem! Jaz moram zopet hitro nazaj. Človek se mora za svojo kožo najprej pobrigati. Storite, pomagajte si sami, kolikor morete in znate. Ko bodem enkrat sam imel proste roke, vam bodem že pomagal.“

Pa je šel domov.

Kaj je hotela Slavica? Z Gojnikom in Godimirom je odrinila zopet na ‚blagovestniško‘ pot, pridobivat novih pristašev. Le

na ta način je mogla upati pomnožitve in ojačitve lenčinske vojske; brez pomnožitve pa ni bilo misliti na kakšne večje in trajnejše uspehe. In vse bodriške ravnice in planice, vsi klanci in gorjanci so vedeli praviti, kako vneto je Pluzonova hčerka izvrševala s spremljevalcema-pomočnikoma ‚blagovestniško‘ zvanje. Oblečeni sedaj tako, sedaj tako so se pojavili sedaj tu, sedaj tam ti ‚naborni‘ poverjeniki. Nekaterikrat so bili v hudi stiski in v nevarnosti, če jih je kak za-grizen Krutovec osumil in ustavil, no izšli so nepoškodovani iz vsake; rešil jih je ali Gojnik s svojo pretkanostjo, ali jim je pa pomagal iz zagate zlati prstan, ki ga je bil Slavici nekoč, v dneh njune ljubezni, dal Krut, in je bilo na njem vrezano njegovo ime. Ta prstan je v skrajni stiski pokazala Slavica, pa jih je še tako strasten Krutovec pustil v miru. Nabor se jim je pa dobro obnesel. Nekateri Bodriči so bili že tako oduševljeni po lepih uspehih krščanske vojske v Lenčinu, nekatere je pa privabila Slavicina prepričevalna in navduševalna beseda. Na tistem so odšli z doma pa se vtihotapili v Lenčin ali v katero od Budivojcev osvojeno trdnjavo.

„Teleta bi se mi smejala, če bi še nadalje pustil Lenčin v Budivojevih rokah“, je govoril Krut. „In bes naj me vzame, če ga ne osvojim z enim samim naskokom!“

In sestavil je praporec iz najbolj hrabrih, drznih in vratolomnih, kajpada tudi kar se dá dobro oboroženih mladcev pa ga peljal proti Lenčinu. Kakor bi šli na šetnjo, na kratkočasen lov ali v vesele goste kām k sosedovim, dobre, kar najbolje volje so dirjali in skakali vojniki proti Lenčinu. Ko so se mu pa bližali, jim je nadknez ukazal počasno, lagodno hojo oziroma ježo in jim dajal tudi pogostejših in boljših krepčil. Zakaj? — ni hotel povedati.

Vrhovni poveljnik in gospodar v Lenčinu je bil tačas stari Jaroslav. Slavica je bila z Gojnikom in Godimirom na ‚nabornem‘ potovanju po deželi, knezovič Budivoj je bil pa ravno v eni sosednjih osvojenih trdnjav. Staremu zapovedniku ni ostalo

prikrito, da so oblegovalci dobili ojačenje; kako, saj je Krut privedel ojačitev pred Lenčin pred nočjo, še za dne! A da bode še isto noč poizkušal napad na mesto, mu še na misel ni prišlo, saj se mora vendar najprej poučiti o položaju, in došli vojniki potrebujejo počitka! A kaj se je zgodilo? Krut je po polnoči tiho, brezšumno strnil vse oddelke na eno točko, najmenj zavarovano, na vzhodni strani, pa velel najpogumnejšim svojim mladcem po lestvi na zid. In so imeli srečo, prilezli gor, pobili dremajočo stražo in hiteli odpirati vrata. In so jih srečno odprli, skozi odprtino se je pa vsula nalik viharju Krutova vojna. Začelo se je mesarsko klanje. Jaroslav se je s svojci boril kot lev, a prehitro je padel, zadet od pušic. In čim je padel on, so se preostali Budivojevci vdali zmagovalcu nadknezu.

Krut je po osvojitvi Lenčina še isti dan poslal močne oddelke nad sosednje gradove in trdnjave, ki so jih imeli v rokah Budivojci. Kmalu so bile vse zavzete. Moštvo je bilo zvečine poklano. Le prav malo se jih je rešilo, med temi tudi knezovič Budivoj, ki je zbežal na Saksonsko.

Nadkneza Gotšalka prvorojenec je moral bežati v divjem begu iz rodne zemlje, pravzaprav njemu pristojne; Rujanec Krut je pa v zmagoslavnem izprevodu jezdil v Velegrad.

In tu je začel živeti razkošno življenje. Hej, saj ni imel nobenih skrbi: na vseh mejah varen mir, in v deželi sami tudi vse njemu vdano! Vrstila se je veselica za veselico. Včasih mu je razkošno vživanje zemskih dobrin pač skalil in zagrenil spomin na Pluzonovo hčer. Pa ne za dolgo: posadnika Gneva hči, ki je ni nedostajalo pri nobeni veselici ali slavnosti, mu je s svojim omamljivim, dražestnim smehljajem in s svojim solnčno-toplim pogledom znala hitro pregnati mrak s čela. In prijel je zopet z obema rokama čašo opojnosti in vžival — življenje s požirki velikimi.

„Sedaj je pa, veš, že čas, da se oženiš!“ mu je enkrat sredi tega njegovega hlastnega vživanja lepega življenja kot skrben oče

šepnil v uho svečenik Slavomir. „Zakonito ženo moraš dobiti, da Bodričem čim prej daš zakonitega prestolonaslednika.“

„Prav praviš!“ je odgovoril Krut.

A katero naj vzame? Hm, daleč okrog gledati pač ni treba! Pluzonove Slavice ni nikjer; od nikoder ni o nji ne duha ne sluha; zatrdno ne tlači več zemlje. Za Slavico pa katera druga je bolj čedna in bolj vredna bodriškega prestola kakor posadnika Gneva hči!

Ljubka sicer kot pomladnje jutro je Volčanova Ljubica iz Roztoka. Vitka kot jelica na zeleni gori je Ratiborova Draga iz Gabrovega. Sveža kot jutranja zarja je Svetopolkova Zorana iz Varnovega. Krasna kot ravnokar vznikla vrtna roža je Draškova Milena iz Mahovega. In ponosno samozavestno kot tulpa na livadi, kot bor v šumi gleda na druga ribniška dekleta ribniškega velmoža Gostomislja hči Borislava. Vse te deklice so čedne, vse plemenitega rodu. A vse prekaša Gnevova Vanda. Kaj bi rekel: spričo Vande so vse te mladenke borni prosevki spričo lepe pšenične moke.

Tako je razsodil Krut, in to sodbo je potrdil tudi Slavomir. „To vzemi in nobene druge“, mu je veleval svetovalec. — „Čedna je, blaga je, junaška je in — kar je tudi nekaj vredno v današnjih dneh — odločna pristašinja starih bogov.“

„Dobro; jo grem pa zasnut.“

In je šel.

In da ženina Kruta v Gnevovi hiši niso tepla vrata, kaj treba praviti!

Posadnik se je za izredno milost, ki jo je našla njegova hiša v nadknezovih očeh, zahvaljeval, globoko, do črne zemljice se klanjajoč z besedami tako solnčno vročimi in tako gladko tekočimi, kakor bi si bil omilil jezik z najbolj svežim maslom. Vanda je pa zastrla lice z umetnim pajčolanom deviške preprostosti in nedolžnosti, sramežljivo gledala k tlom in le sedajpasedaj vprla svoje kot plamenice v temni noči goreče in žareče oči v lepega nadkneza.

Po kaj je šel nadknez na Gnevov dom in kako je tam opravil, o tem je še isti dan

šepetalo in šumljalo vse mesto. In to šumenje in šuštenje se je nalik krilatemu vetru razširilo jadorno v vse bodriške krajine. In vse je blagrovalo srečno Vando, vse ji čestitalo. Pa kaj sem rekel: vse? Vila Radovanka že ne.

Na peti se je zavrtela in tako zapela tam na gori, gori nori:

„Le se raduj, le poskakuj, saj ne bodeš dolgo: kmalu si bodeš ruvala lase in se v srdu in žalosti metala in zvijala po tleh. Zapomni si, kaj ti pravi modrijanka Radovanka: Ko bodeš z eno nogo že na pragu svoje sreče, ravno ko bodeš nameravala zaplavati v morje zaželenene naslade in časti in slave, ti bode spodrsnila noga in bodeš padla strahovito težko, globoko.“

Pa — ali se topot ne bode ukanila proročica Radovanka? Za slovesno ženitovanje nadkneza Kruta in Vande se že delajo celi teden velikanske priprave. Kdo ima pero, da jih dostojno, vredno in čedno opiše in nariše? Preraskavo je vsako pero, preneokretna vsaka roka, da bi vam jasno pokazala, predstavila in predočila jezero teh slavolokov in mlajev in stebrov, ki prepleteni z zelenjem, okrašeni z dragocenimi zastavami in ovenčani z bogatimi venci iz naravnih in umetnih cvetic oznanjajo velegrajskim meščanom in okoličanom, da se bliža ‚venčanje‘, poroka nadkneza Kruta z Gnevovo Vando! Vse mesto je bilo pokoncu, vse je že prekipevalo navdušenja in veselja. Vesela sta bila kajpada tudi ženin in nevesta, zlasti še zadnja.

Kar so bile neko dopoldne vse priprave ustavljene nenadoma, nepričakovano; že napravljene in postavljene so se pa podrle. Vse je strmelo s strmenjem velikanskim, kaj naj to pomeni, kaj naj si mislijo o ti prekinitvi slovesnih priprav za ženitovanje. Nadknez Krut je nanagloma odpotoval. Vanda pa — no, nje ni bilo na izpregled. Gnev je na moč trobil po mestu, kako opasno, za smrt je zbolela draga hčerka, pa kar hipoma, kakor bi jo bila obiskala smrtonosna grda Ježibaba. Večina ljudi je pa vendar vkljub njegovemu gromkemu bobnanju trdila: „Ej,

Vandina bolezen je zgolj potvara, zgolj prevara. To je moralo kaj drugega priti vmes!“

In res je prišlo, in kaj?

Neko popoldne sta bila prijezdila v Velegrad pred nadknežji dvorec dva junaška možaka, lepo, dostojno oblečena. Vprašala sta grajsko stražo vljudno, prijazno, ali je nadknez doma: rada bi mu izročila poročni dar, ki mu ga pošilja plemeniti gospod Svitozar iz Grahovega. Njun gospod bi ga bil rad sam prinesel, ali je bolan, na posteljo priklenjen že dve leti. Spomniti se je pa vendar hotel z oskromnim darilcem dobrega nadkneza ob tej njegovi pomembni slovesnosti.

Dvorni straži se to ni zdelo nič čudnega, nič nenavadnega, saj so po starodavni in staroslavni navadi pošiljali Bodriči ob taki izredni priliki od vseh strani kolikortolikšne darove svojemu nadknezu. Povedala pa je možakoma, da nadkneza ni doma, da se šele drugi dan vrne iz Ljubeka.

„Pa ga vi vzprejmite, oziroma izročite ali postavite Krutu v njegovo sobo! Midva nimava časa čakati tukaj“, sta pripomnila prihajata.

„Prav. V imenu nadknezovem se lepo zahvaljujem plemenitemu gospodu Svitozaru za poslani dar in mu želim skorajšnjega ozdravljenja“, je dejal zapovednik straže in vzprejel dar, zavrt v dragocen zvitek. Pri našalca daru sta pa odšla svojo pot nazaj.

Drugi dan se je vrnil nadknez iz Ljubeka. Ves vesel in zadovoljen je gledal meščane, ki so kar tekmovali med seboj: s tako vnemo so delali priprave za njegovo ženitovanje. Vesel je gledal pa tudi poslani mu poročne darove, nakupičene v posebni dvorani, darove v zlatnini in srebrnini, v svili in baržunu, v draguljih in biserih.

A kako se je zdrznil, ko je odprl in pogledal oni zvitek, ki sta ga bila prej ta dan prinesla, kakor je pripovedoval načelnik telesne straže, dva vrla možaka od plemenitega gospoda Svitozara iz Grahovega! Bled kot stena, nem kot zid je stal, ko je prebral pisanje, ki je bilo v onem, na zunaj dragocenem zvitku.

„Krut!“ tako je stalo v pismu. „Ti se ženiš, ti se kaniš v kratkem poročiti, kakor slišim. Od vseh strani ti prinašajo poročne darove: ná, tu imaš tudi moj dar, prstan, ki si mi ga bil dal nekoč, v dneh najine zemske ljubezni! Od vseh strani bode vrel narod v Velegost prisostvovat slavnosti in čestitat tebi in izvoljenki tvoji. Tudi jaz, Pluzonova hči Slavica, bi prišla rada gledat to slovesnost. Toda neveste tvoje, zavrattne morilke, me nikakor ni volja gledati in pozdravljati. Vedi, nadkneže Krut, — in naj Gnevova hči še tako taji! — rês je: ona je bila najela vojnika Vrela, da bi mene zahrbtno umoril, pač ker je mislila, da sem ji na poti. Toliko da res nisem postala žrtev njene zavidnosti. Pa to so k sreči preprečili dobri ljudje. Sicer pa vedi, da molim in bodem vedno molila za te in za predragi svoj bodriški rod. V dokaz resničnosti — moje lastnoročno pisanje in odtisk prstana Pluzonove hiše. Slavica.“

Za glavo se je držal, in pred očmi se mu je temnilo, ko je Krut strmél v to pisanje in v priloženi prstan:

„To je res pristna Slavičina pisava, pristni odtisk prstana Pluzonove hiše, in pristni prstan, ki sem ga bil nekoč poklonil Pluzonovi hčeri! Bože moj, tako je Slavica še živa! In jaz sem bil že popolnoma uverjen, da biva v navu! Slavica, miljenka moja, ti skrivnostno bitje, ti zagonetka, povedi mi, kje si, in jaz tebe povedem in posadim na nadknežji prestol. Pa — te bodem že našel, da le vem, da si še živa! Z Vando pa, s to kačo, kaj naj naredim? Kdo bi si bil mislil, da je taka ptica, ptica roparica, zavrattna morilka! Ah, kako prav pravi naš rujanski pregovor: Trem stvarém se ne sme verjeti: konjem, psom in ženskam! Ta mi je pa znala omiliti oči! Sedaj seveda moram verjeti, kar sem že prej enkrat slišal o nji; še slepec mora verjeti, če ima v rokah dokaz! Bozi višnji, povejte mi, kaj naj sedaj naredim s to besjo žensčino! Ali jo naj ubijem? Drugega ne zasluži. Toda ne! Pamet! Preveliko bi bilo zgledovanje po vsem severu, in vse bi se mi smejalo, ko bi se izvedel

pravi vzrok uboja, češ: lepo nevesto si je pa znal izbrati nadknez Krut! Kar na tihem vse uravnam, potlačim. Pustim jo, in konec besedi. Ona pa le mora vedeti, zakaj!“

Pa jo je dal poklicati k sebi.

Prišla je koj, koj, že pri vratih, pa tudi plaho zatrepetala, ko je videla, kako neobičajno divje gleda nadknez.

„Vanda, Gnevova hči, stopi sèm!“ je velel z glasom zamolklo globokim, hreščečim.

Pristopila je, tresoč se kot šiba na vodi.

„Vanda, Gnevova hči, ali znaš čitati? Ná, čitaj!“

Z mrzlično se tresočimi rokami je vzela list, ki ga ji je ponudil, in čitala in bledela, in kolena so ji začela klecati.

„No, sedaj si prečitala — svojo obsodbo“, je nadaljeval nadknez z istim hreščečim, gromkim glasom. „Ne taji, ker ti tajeje nič ne pomaga! Perunova strela v te, grda, peklena hudobna žensčina! Med nama je od tega trenutka pretrgana vsaka vez. Poberi se izpred mene! To ti pa še pravim: jaz bodem tiho, bodi še ti, če se nočeš izpostaviti porogu vsega sveta!“

Naglo, prihuljeno kakor mokra pura, ki so jo bili poredni ljudje vrgli v lužo, pa je po dolgem naporu slednjič vendar prišla iz nje, je zapustila Vanda nadknežji dvorec. Prišedši v svojo čumnato se je pa kar sesedla, in po obrazu so se ji ulile grenke solze očitajoče vesti, solze grenkega razočaranja in bridkega kesanja, Pluzonovi hčeri pa je zaprisezala v srcu strašno osveto.

Vanda je plakala, vila Radovanka se je pa smejala: „No, ali nisem prav prerokovala? Lepo si jo izkúpila, ti Vandica, prešerna Gnevova hčerka srakoperka! Lepo pesem ti je zagodel vojnič Gojnik. Večna mu slava!“

Pa je bilo to res Gojnikovo delo. V Bardeviku je bil tačas s Slavico in s sosluzivcem Godimirom; po padcu Lenčina so se bili zopet tja zatekli. In ko je tudi tja priletela vest o nameravani zvezi nadkneza Kruta z Vando, je poredni vojnič takoj začel prigovarjati Slavici, naj prepreči to zvezo: naj pošlje lastnoročno pisanje Krutu: kakšno

nevesto si je izbral, tako, ki se ne sramuje in ne straši dati zahrbtno umoriti nedolžnega človeka. Nji bode verjel. Slavica se je dolgo ustavljala, češ to je prenikotno: maščevanja željne se noče pokazati tudi napram Vandi ne. Šele ko ji je Gojnik obrazložil, da v očeh vsakega razboritega človeka to ne bode delo sebičnosti in osvete-željnosti, nasprotno: dobro delo, saj če prepreči to zvezo, prepreči, da Krut ne dobi najbolj zagrizene poganke za ženo, in — kar je treba sosebeno imeti pred očmi — da ne dobi še tako hitro prestolonaslednika, se je vdala in pisala ono pismo in mu pridelala Krutov prstan. Vse drugo je potlej preskrbel Gojnik. Najel je dva zanesljiva Glinjana in ju poslal v Velegrad, potem ko ju je natančno poučil, kako naj se vedeta, kaj govorita. In tako je ovrh zakonsko zvezo Rujanca Kruta z Vando.

A ta se je zato strašno maščevala. In kaj kmalu.

XXIV.

Tisti čas se je zgodilo, da je umrl šaksonski vojvoda Billung Ordulf. Sušica ga je vzela 28. dan marca v Gospodnjem letu 1071. po dvanajstletnem, bolj nečastnem kot častnem vojvodovanju. Sin Magnus, ki mu je šlo vojvodstvo po zakonitem nasledku, je dal otca slovesno, z vsemi vojvodskimi častmi pokopati v Glinu, kmalu po njega pokopu je pa praznoval svojo poroko z lepo knežnjo Zofijo. Vsekako malo čudno, nenavadno dejstvo: kar zaporedno praznovanje dveh tako nasprotnih si slovesnosti, kakor sta si življenje in smrt! A pomagati ni mogel: dan poroke je bil določen že davno pred očetovo smrtjo. In odgoditi poroko mu tudi zato ni kazalo, ker se mu je mudilo v boj, ki ga je bil še prejšnje leto v zvezi z bavarskim vojvodom Otonom Nordheimskim začel proti nemškemu kralju Henrik IV.

Vkljub rani izgubi očeta Ordulfa je bil novi vojvoda na ženitovanju jako dobre, razigrane volje; vesel pač lepe in blage neveste.

Tudi bodriški knezovič Budivoj je bil gost-svat. Magnus ga je skoraj moral povabiti, ker se je od smrti Ordulfove mudil na njegovem dvoru v Glinu. Povabil je bil tudi Slavico, pa se je izgovorila.

Zvečer po poroki je prikipelo ženitovanjsko veselje do vrhunca; vse se je smejala, vse je veselo kramljalo in čebrijalo, vse je bilo razigrano, vina in veselja pijano, samo bodriški knezovič ne. V svoje misli vtopljen je kakor nemec brez zanimanja sedel pri vrču.

„Kaj ti je, pobratime? Čemu tako žalosten?“ ga je izza hrbta nagovoril ženin Magnus, ko je od svata do svata s čašo idoč prišel do njega.

„Kako naj bode vesel ubežen knezovič?“ je zvenel odgovor.

„Ne, tudi ti moraš biti nocoj vesel! Moraš!“

„Moram? Veselje in smeh se ne more primorati.“

„Jaz ti ga bodem. Kaj ti povem: tu imaš mojo roko in častno besedo mojo, da ti v kratkem pomagam z vso svojo vojno silo na bodriški prestol.“

„Mož beseda?“

„Mož beseda!“

In knezoviču se je razvedrilo lice in postal je vesel.

Ko se je vojvoda kmalu po poroki odpravljal z vso svojo vojno na vojsko proti kralju Henrik, je stopil Budivoj pred njega in ga opomnil na dano besedo. Opomnil ga je zopet tudi na zasluge otca Gotšalka za Billunge, na lastno vdanost, na nevarnost, ki se jim je že izpostavil, da bi pridobil sebi samo ime, pravi dobiček pa šaksonskemu vojvodu, na plačilo, ki ga je dobil oče in sedaj on za vse te usluge, ter ga opominjal, naj — v lastno korist — vsaj nekaj orožja pošlje tudi proti severnemu sovražniku: Krut bode zatrdno izrabil priliko in vdrl v Severno Polabje. Magnus je obljubil, da bode takoj pozval pod orožje Bardengavce, Stormare, Holštajnce in Ditmarze; z njimi bode lahko, vsaj nekaj časa, odbijal sovražnika; kakor hitro mu bode pa mogoče, bode

sam osebno prišel na pomoč: sedaj pa ne more na noben način.

Budivoj je hitro pobral najhrabrejše Bardengavce, nekaj čez šest stotin, in tekel čez Labo v vagrsko deželo. Tudi Slavica je šla z njim; Gojnika in Godimira pa ni bilo zraven: Slavica ju je bila ravno prej odposlala na Dansko poročat in — poizvedovat. Budivoj je jadrno, skoraj neovirano, prodiral proti severu, dočim so vojvodovi sli potovali po severnem Polabju in klicali ljudi pod njegovo zastavo. Že je prodril visoko, tja do Plona. In ko je izvedel, da je mesto brez brambovcev, je brezskrbno korakal noter.

Blaga Nemka, Brunhilda po imenu, ga je sicer koj opomnila in posvarila, naj vzame kar najde, pa kraj takoj zapusti, ker bodo drugi dan prišli Vendi pod Krutom v velikem številu in ga oklenili. Budivoj se pa ni zmenil za svarilo in je ostal čez noč v trdnjavi. Drugo jutro pa, ko se je zdanilo, je videl, da so ga oblegle nebrojne čete. En sam most je vodil iz trdnjave na obrežje globokega jezera, ki jo je obdajalo. Vsi čolni so bili že prej odstranjeni; z izstradanjem ga je hotel protivnik prisiliti k predaji.

Ditmarzi in njih tovariši so koj hiteli oblegancem na pomoč, ko so slišali o njih stiski. Ko so se pa približali jezeru, so poslali oglednika vohuna v sovražni tabor poizvedet, kako in kaj. A izbrali so nezanesljivega moža, ki je za dvajset mark izdal svoj rod. Krutu je povedal, da je Saksoncev prav majhno število, in da Magnusa ni pri njih, potlej je šel po nadknezovem naročilu pa čez most pred vrata Plona mesta in sporočil Budivoju, da so Severni Polabci postali needini in se razšli vsaksebi; torej vse zaman pričakovati rešitve in pomoči od njih. Ko se je pa vrnil k Ditmarzom, ki so ga bili odposlali, jim je poročal neresnično vest, da je našel Budivoja pri najboljši volji, in ni nobene nevarnosti za njega in za njegov voj. In Ditmarzi so mu verjeli, se obotavljali in niso šli naprej. Obleganci so se pa začeli pogajati s Krutom, ko so videli, da se ne smejo zanašati na nikako pomoč. Krut

ni hotel nič slišati o odkupnini; orožje je zahteval: Kdor ga izroči, svobodno odidi! Slavica in Budivoj sta se na vso moč ustavljala temu pogoju, toda Bardengavci niso prej odnehali, da sta tudi onadva vzprejela ta pogoj.

Po dva in dva so korakali čez most in oddajali orožje Krutovim vojnikom.

Ko so prišli vsi na obrežje, se je pojavil iz šotora Krut. Porogljivo je pogledal Budivoja, ki so ga najprej srečale njegove oči, ker je stal v prvi vrsti. A ni se ga v svoji maščevalnosti še nagledal, pa je priletel iz mesta ves zasopel človek.

„Gospodar!“ je vpil z gromkim glasom, ko je pridrvil do Kruta. „Moja gospodarica, blagorodna mati županja me pošilja k tebi in ti to sporoča: Pokončajte može, ki so se vam vdali: vse slovenske žene, kar jih je bilo v trdnjavi, so zlorabili, onečastili. Maščujte naše osramočenje!“

Vzkliki ogorčenja so zašumeli nalik silni nevihti iz Krutovega obližja:

„Strah in groza!“

„Nezaslišano!“

„Taka hudobija, taka grdobija!“

„In to so naredili kristjani, ki se tako bahajo s svojo poštenostjo!“

„Gospodar, potolci skrunivce!“

„Z glavo naj plačajo zločin!“

Taki glasovi so šumeli iz Krutovih vrst in rastli kakor morski valovi ob silnem viharju.

„Ni res, česar nas dolži ta človek!“ je vzkliknil z močnim glasom v prvi vrsti poleg Budivoja stoječi mladi vojak in skočil pred Kruta.

„Ni res!“ so klicali drugi Budivojci.

A že je priletel težki Krutov kij na mladega vojnika, ki je bil skočil iz vrst pred njega, in ga podrl na tla.

To je bil za njegove vojnike znak: kakor zbesneli so planili po brezorožnih Budivojcih in v malo hipih vse poklali.

Z vidnim zadovoljstvom je gledal Krut krvavi prizor, ki so ga prirejali njegovi vojniki. Kar je zaslišal tih, šepetajoč glas, tako mil in tako mu poznat:

„Krut! Krut! Ali čuješ, Krut?“

Mladi vojak, ki ga je bil sam prvega pobil na tla, ga je klical tako milo. Sklonil se je, a toliko, da je vojnika pozornejše pogledal, se je zdrznil, iz ust mu je pa privrel bolesten jek: „Slavica!“

„Da, jaz sem, Slavica, Pluzonova hči, nekdanja tvoja prijateljica“, je šepetal umirajoči vojak. „Krut, ubil si me, a jaz ti odpuščam. Samo to sem ti hotela povedati: jaz in našinci smo padli nedolžni. Lagal je oni sel, po krivem nas je obdolžila ona ženska, ki ga je poslala k tebi. Bog ti odpusti ta greh, kakor nji in vsem iz srca odpušča Pluzonova Slavica.“

Nadknez je pokleknil k nji, ji odprl na prsni, vzel šlem z glave, jo močil z vodo, a rešiti več ni mogel svoje žrtve: izdihnila je.

Krut je zatulil kot bivol.

„Kje je sel iz mesta? Sèm z njim!“

Njegovi vojniki so kot strela zdrčali za njim, ki jo je bil ubral proti mestu, kakor hitro je videl, kako je učinkovalo njegovo poročilo. Kmalu so bili z njim nazaj.

„Človek, zakaj si lagal?“ je zagrmel Krut nad njim in dvignil kij.

Sel je prebledel in začel jecljati nekaj nerazumljivega.

„Umri, pogini, pasja duša!“ je zaškrtal Krut in zamahnil s kijem.

Tedaj je pa sel padel na kolena in zastokal:

„Gospodar, milost! Jaz sem nedolžen. Hlapec mora storiti, kar ukaže gospod. In meni je to ukazala moja gospodarica.“

„In kdo je tvoja gospodarica? Govori resnico, če ne — —“

„Vanda.“

„Katera Vanda?“

„Velegrajskega posadnika Gneva hči.“

„Človek, ali ne lažeš zopet?“

„Ne, gospodar! Čisto resnico govorim. Saj se lahko prepričaš. Pozovi jo prédse!“

„Kje je Vanda? V mestu?“

„Na severnem mestnem obrežju me bodo čakali, je rekla, ona in druga dva hlapca, ki sta tudi prišla z njo.“

„Zato se ji takó mudi? Ne bode mi ušla! Stojmar, vzemi deset vojakov, pa hitro po njo! Ti, sel, jim pa kaži pot! Gorje ti, če bi jih hotel slepiti! Na drobne kosce te se-sekam in vržem psom v jed, rod tvoj pa izkoreninim do zadnje koreninice, do zadnjega vlakenca.“

„Tega ti ne bode treba narediti, gospodar!“ — —

Na severnem obrežju je isti čas pa res stala Gnevova hči z dvema hlapcema in nestrpno, z že vidno nevoljo pričakovala še nekoga. Nazaj proti mestu gledajoč je pa kar naenkrat prebledela in obupno zaklicala: „Hitro v čoln in proč od kraja!“

In je jadrno skočila v čoln, ki ga je imela že pripravljenega, za njo sta skočila vanj tudi hlapca, ga odvezala z obali in zaveslala.

Za žive in mrtve, z vsemi močmi sta veslala, a Krutovi vojniki, katerim so hoteli uiti, so hitreje rezali valove kakor vesla. Čim so namreč Krutovci obrežju se bližajoč zapazili, da je Vanda s hlapcema urno odrinila od kraja, pač da bi ušla, so poskakali v jezero in plavali za begunci.

„Gospica Vanda, nadknez Krut te želi k sebi“, je ne ravno vabljivo zaklical Stojmar, Krutov pobočnik, ko je s svojci dosegel čoln.

„Tako? Torej nazaj!“ je velela Vanda hlapcema, uvidevši, da je najpametnejše, da se hladnokrvno vda, tembolj ker bi bilo vsako ustavljanje proti premoči naravnost glupo.

In ponosno je molčala, ko so jo Krutovci tirali s seboj pred nadkneza. V lepa ustca se je pa le neprestano grizla in klela to uro, ta dan.

Hm, kako lepo je bila vse zamislila in deloma tudi že izvedla! Osveto je bila zaprisegla Pluzonovi hčeri, ki ji je izpodnesla bodriški prestol, pri vseh bogovih in bogcih. In kuhala je in kuhala osvetoželjne nakane, a nič pravega ni mogla skuhati.

Ko je pa v prvih poletnih dneh Gospodnjega leta 1071. počil glas, da je Budivoj pregazil Labo z Magnusovimi podaniki in

prodira v Vagrijo, je vzkliknila Vanda veselo: „Tu bode pa tudi zame nekaj! Slavica je zatrdno pri Budivoju. Krut bode kajpada pa tudi moral iti v Vagrijo in bode trčil, že kje, z njo vkup. Hm, to bode lepo srečanje, lepo svidenje! Rada bi bila zraven! Pa kaj hoče to? Krut bode najbrže vse odpustil Slavici in jo zasnužil ali pa siloma odvedel v svoj stan. Kaj imam jaz od tega? Slavica mora s poti, mora telebniti še globlje, kakor sem jaz, kar v črno grudo! Ha, ko bi se dalo kako tako narediti, da bi jo Krut ubil sam svojeruč, kajpada nepoznavajoč je, ko je oblečena v moško odelo! To bi mu bilo potlej žal, ker jo ima še vedno rad! Tudi on bi bil s tem udarjen, udarjeni dve muhi obenem! To bi bilo krasno! Nič, jaz grem tudi v Vagrijo. Morda se bode dalo kaj narediti tamkaj.“

Krut je res zbral močno vojno, ko je zaznal, da je Budivoj prodril čez Labo. Še vesel je bil te novice: bode imel vsaj kaj dela! Ko je dobil oni poročni „dar“ od Slavice in preden je uprav zaradi njega odpotoval iz Velegrada, je podrobno izpraševal in zaslišaval grajsko stražo, kakšna sta bila ona dva moža, ki sta mu prinesla oni dar, in kje je Grahovo. A kaj je pomagalo vse poizvedovanje: kje je Grahovo, ni živa duša vedela, in plemenitega gospoda Svitozara ni nihče v mestu poznal.

„Zna pa ta Slavica!“ je dejal Krut in odpotoval iz Velegrada v Ljubek, tam bival samotno, čim pa je začul o Budivojevem vlomu v dežel, je dihnil: „Hvaljen Svetovit, bode vsaj kaj razvedrila in — proslave! V past bodem vjel Budivoja, da ne bode mogel ni naprej ni nazaj.“

In dal je po slih jadrnih vsem posadnikom in županom vagrskih mest ukaz, naj se prav malo, samo na videz, ali pa prav nič ne ustavljajo Budivoju: naj prodira više in više proti severu, da bode tembolj odrezan od juga.

In posadniki in župani so se ravnali po ukazu, in Budivoj je skoraj neoviran prodiral više in više in slednjič prišel v neoboroženi Plon.

Krutni hotel na jug njemu naproti. Čemu? Škoda opank, ki bi jih raztrgali vojniki! Naj pride on na sever! Po svojih oglednikih je pa dal natančno opazovati smer Budivojevega gibanja. In ogledniki so ga točno obveščali. Ko je Budivoj, od juga prihajajoč, brezskrbno korakal v Plon, je stal Rujanec le nekaj streljajev od njega v šumi skrit in prežeč, kdaj pride, da ga vjame v kletki.

Vanda je s tremi hlapci oprezno jezdila za Krutovo vojsko. Očetu je bila rekla, da gre v Starigrad, kjer še nikoli ni bila, da se malce razvedri in pomiri in umakne škodoželjnim ljudem izpred oči. Pa jo je pustil.

Ko se je Krutova vojna ustavila v šumi pred Plonom, se je ustavila tudi ona in poposlala dva hlapca naprej k vojni, da od znancev Velegrajcev izvesta, kak je položaj, kje so Budivojci.

„Krut je poizvedel“, s takimi poročili sta prišla nazaj, „da se bliža Budivoj Plonu. Prebivalcem meščanom je tajno ukazal, naj se kar vdajo Budivoju brez odpora, ladje, ladjice in čolne naj pa urno odstranijo in skrijejo, še preden pride, most bode potem pa on zastražil, da ne bode mogel pobegniti nikamor.“

Vanda je malo pomišljala pa velela: „Pojdimo hitro v Plon!“ Pa so najeli čoln in se prepeljali v jezersko mesto. Tam je Vanda najela stanovanje pa čakala, zatrdno željnejše kakor Krut, kdaj pride, o Budivojci.

In ti so prišli, brezskrbno, zmagovito, ponosito. Tudi Slavico je zagledala Vanda med njimi. Ljudje je seveda niso spoznali, ona koj. Kaj naj sedaj stori? Strla, zmlela bi jo najrajši v solnčni prah: enega hlapca bi poslala, pa bi jo spravil na oni svet, a treba se premagati in čakati. Nevarno bi bilo to!

Slišala je o pogajanju med nasprotnikoma. A kar zgrozila se je o tem glasu: Krut dovolil svobodni odhod Budivojcem, Slavice potemtakem najbrže še videl ne bode! Pa bode odšla! In moja pot bode zaman! Ne!

Satanska zamisel ji je prišla v glavo. In je poklicala hlapca Strahomera in ga poslala

z onim lažnjivim poročilom h Krutu, češ: na ta način Slavica ne more uiti uboju. Krut je nagel, jeznorit; precej bode verjel pa udaril...

In v veliko svoje zadovoljstvo je opazila s strešnega okna, kako so na obali klali Krutovci Budivojce. „Dobro; opravila sem“, je govorila in hitela k obrežju. Menila je, da uide nepoznata, neopažena. Ná, pa so jo prestregli Krutovci. Kaj hoče govoriti pred Krutom? Nič! Resnico.

„Vanda, Gnevova hči“, jo je nagovoril z glasom, očitno prisiljeno zasmehljivim Krut, ko jo je Stojmar privedel pred njega, „ali poznaš to truplo?“

„To je Pluzonova hči.“

„In kdo jo je umoril? Ti, ki si mi po svojem hlapcu sporočila grozno laž, vsled katere leže ubiti ona in vsi Budivojci po nedolžnem. Zakaj si to naredila?“

„Da se maščujem nad Pluzonovo hčerjo in — da pomagam tebi: rešil si se sovraga hipno, tako da ti nihče ne more nič očitati: ti se lahko izgovarjaš, da si ravnal v dobri veri.“

„Hvala ti za to uslugo! Prejmi koj plačilo! Stojmar, pošlji to žensko k Morani.“

Pobočnik Stojmar je zamahnil z mečem, in Vanda se je mrtva zvalila na tla.

Mrak je padal na zemljo osmega velikega srpana Gospodnjega leta 1071., mrak na Krutovo čelo, mrak na Baltiško-polabske Slovence — — —

Epilog.

Nepriljudni netopir je prhotal okrog Tugumirovega gradička v Vranovem, v bližnji šumi je pa večala glavana sova na večer onega dneva, ko se je pred Plonom mestom vršila grozna žaloigra.

Gospod Tugumir in vnukinja Slavina sta slonela pri odprtem oknu na zahodni strani in gledala vun: v tiho na zemljo padajoči mrak, v šumo, v lahni sapi šumljajočo, in na visoko, zvezdnato nebo. Molčala sta.

„Tatko, meni je nočoj tako čudno pri srcu“, je pretrgala molk Slavina, že kot majska roža razcvela in razvita devojčica.

„Tudi meni je nekam tesno“, je pripomnil Tugumir. „Ne vem, kaj to pomeni.“

„Dobrega najbrže nič. Veš, tatko, kam so mi bile pravkar zaplavale misli? Tja na solnčni zapad. Boj se bije te dni v deželi viteških Vagrov. Boj med lučjo in temo, med Budivojci in Krutovci. In odločilni morda ravno danes.“

„Vse mogoče. Dal vsedobri Bog, da bi bilo naše orožje zmagovito!“

„Dal to Bog! Naj bi le milostno blagoslovil naše ščite! Ali mene obdaja danes že ves dan tako črna slutnja. in kaj pomeni ta prhutar in ta skovir tam v šumi? Kaj dobrega že ne. Če Krut zajame Budivoja in Slavico, potem ‚Z Bogom!‘ krščanstvo v naši deželi.“

„Da, da, prav praviš: ‚Z Bogom!‘ za večne veke. Z močnimi voji je šel Krut v Vagre. In srd je govoril, in plamen je švigal iz njegovih oči, ko je odhajal, so pripovedovali ljudje. Slavina, moliva k Gospodu vojnih trum za zmago naše stvari, ker ji drugače ne moreva pripomoči k zmagi!“

In molila sta, potem se pa odpravila spat.

Slavina je morala dolgo čakati, kdaj pride k nji v vas omamljivi Morfej. Mislila je na krščansko vojno, ki je prodrla v deželo vagrsko, mislila zlasti na svojo vzornico zglednico, Pluzonovo hčerko Slavico. Kako se ji neki godi? Ali bode imela kaj boljše srečo pri tem vojnem pohodu kakor pri lenčinskem? Kaj, če pade Krutu v roke! Temu grdemu, krutemu Rujancu, ki ga ona kar videti ne more in se ga boji kot samega besa! Kaj bode naredil z njo? Vzel jo bode po sili za ženo ali jo pa ubil. Ah, kako bi je bilo škoda! Kako dobra je ta Slavica, tako dobra kot misel! In tako blaga, tako plemenita, tako junaška, da je pod solncem zatrdno ni enake. Tudi ona bode enkrat, ko doraste, tako junaška. Ah, ko bi bila ona mladeček ali malo starejša, že sedaj bi se ji bila pridružila!

V mislih na Slavico je zaspala, pa tudi v sanjah še ji je bila Pluzonova hčerka pred očmi. A te sanje so bile grozne.

Visoko na gorah je bilo še solnce, je bil še dan. V nižavi zdolaj je bil pa že siv somrak. Nižava poljana, obširna, nepregledna, je bila vsa preplavljena z meglami in vodami, z vodami grdimi, blatnimi, črno zarujavelimi in lenimi. Bičje s težkimi palicami in silnimi mačicami in druge vodne rastline so rastle in štrlele iz vode, in neprijeten, smradljiv vzduh se je vzdigoval iz nje in izhlapeval v vijugastih kolobarjih. Mesečni srp, zavrt v pepelnato sivkasto, megleno zaveso, je stal nad krajino in jo oblival z motno svojo lučjo. In v tej luči so se videla na vodni površini človeška trupla, okrvavljena, razmesarjena, brezčutna, s križci v rokah. Tiho, mrtvaško tiho je bilo vse povsod in pusto, smrtno grozno: vse kot v krajini usehlih mrličev, v pokrajini smrtnih senc. Nikjer nobenega sledu življenja.

Pač: daleko daleko tam na zapadni strani v kotu se je videla, a komaj komaj, visoka, grozna prikazen: samo okostje, suha, brezmesnata, brezkožnata, ogoljena kot stoletni dob v pozni jeseni, z izdolbljeno lobanjo in z iztaknjenimi očmi; v dolgi, koščeni roki je pa držala velikansko kosje, in na to kosje je bila nasajena ogromna kosa, tako da je nje temna senca obsenčevala vso megleno krajino.

„Smrt!“ je trepetaje dihnila Slavina. „A kdo je oni vojniki, ki stoji tik pod njo?“ Motna je sicer mesečina, ki ga obliva, a razločiti ga je vendar: Možak korenjak je; mogočno razšopirjeno stoji in samozavestno, s silnim kijem v roci, v kljub dejstvu, da stoji v neposredni bližini smrti. Najbrže še ne ve, še sluti ne, pod kakšnim, pod čigavim okriljem stoji — pod okriljem grenke ženske, koščenske Smrti.

Bridki kij je zamahnjen stezal z orjaško desnico čez poljano; rdeča kri je tekla z njega, curljala v kalno vodo, kapala na plavajoče mrličje, zlasti še na mladega, lepega vojnika, ki je ležal v dragocenih bojnih okraskih s križcem v roci prav pred njegovimi nogami. On je pa gledal mrko, srepo, divje.

„Moj Bog! To je Krut!“ je prestrašeno zavpila devojčica. „Kdo je pa oni na tleh ležeči mladeček? Ta se mi dozdeva znan.“

Napela je vid, kar je mogla. „To je Slavica, Pluzonova hči“, je vzkliknila bolešno. „Pozna se po alabastrovo belem, dekliško nežnem obrazu in po sprelepih očeh. Ni še mrtva, še se giblje. A kako krvavi, revica! K nji poletim, nemara jo še rešim.“

In je poletela tjakaj, letela ob obronkih vodovje obmejujočih gora, skakala čez kotanje, mlake in luže, večkrat padla, ker ji je spolzelo ali se je spoteknila ob robidovje, pa je zopet hitro vstala in hitela dalje, dokler ni dospela do svojega cilja.

„Ti tukaj in taka, gospica Slavica!“ je jeknila Tugumirova devojčica in zdrsnila k nji na tla. „Kdo te je pa tako ranil?“

„Ta-le tukaj“, je s tihim glasom odgovorila Slavica kazoč na Kruta. Po teh besedah se je pa nekoliko vzdignila in s svečanim glasom nadaljevala:

„Slavina Tugumirova, ali vidiš Smrt in njeno orjaško senco?“

„Vidim.“

„Slavina Tugumirova, čuj mojo poslednjo voljo: Tebi zapuščam svoje zvanje, tebi in knezoviču Henriku. Ti in knezovič Henrik poizkusita izpeljati, kar se meni in Budivoju ni posrečilo, bodriški rod iz smrtne sence na solnčni, krščanski dan. Česar ni mogla Slavica, naredi Slavina!“

„Molči!“ je zarohnel Krut pa udaril s težkim svojim kijem Slavico. Slavina je obupno vzkliknila pa se zbudila.

Vsa vznemirjena je planila pokoncu in dolgo razmišljala, kaj bi pomenile sanje.

„Nesrečo“, jih je končno obsodila.

In isto je mislil tudi gospod Tugumir, ko mu jih je zjutraj povedala.

In z nemirnim, s težkim srcem sta pričakovala poročil z bojišča.

In prišla so grozna poročila o plonski žaloigri. In zaplakala sta Tugumir in Slavina in z njima vsa družinčad s plačem silovitim, krčevitim. Stare služkinje Godislave je hotelo biti kar konec, tako je oplakovala Pluzonovo gospico. Nič manj pa Slavina.

„Slavica“, tako je vzdihovala, „ti dušica blaga, nedolžna kot nebeški krilatec, beločista kot golobičica. Zakaj te je morala zadeti taka usoda? Neusmiljeni, nečloveški človek, ki te je umoril! Ah, kako so sanje prav pomenile! Res jo je potolkel Krut, kakor sem videla v sanjah. Strah in groza: ubiti svojo nekdanjo izvoljenko! — — A kako naj si tolmačim one besede, ki mi jih je govorila Slavica v sanjah?“ se je izpraševala devojčica v kasnejših dneh. „Jaz naj prevzamem njeno zvanje in pa knezovič Henrik! Kako neki je prišla na to misel? Če one besede sploh niso zgolj izrodek moje prevroče domišljije!“

A kako se je zavzela, ko je kmalu potem slišala slične besede, sličen poziv iz nekih drugih ust! Peščico tednov po plonski žaligri sta namreč nekega večera dospela v grad Gojnik in Godimir — to pot v dolgi obleki ruskih trgovcev. A samo plašč sta imela ruski. Drugo jutro sta stopila pred Slavino brez tega odela, v lepi obleki bodriških plemičev.

„Klanjava se ti do zemljice črne, blagovernna gospica“, je svečano izpregovoril Gojnik. „Bodriški knezovič Henrik ti pošilja pozdrav in poljub pa ta list, ki ga izvoli prečitati.“

Sramežljivo zardelih lic je vzprejela devojčica iz Gojnikovih rok drobno pisemce in čitala, čitajoč pa vedno bolj žarela v lice. Saj je bil pa tudi gorak ta list!

„Blagovernna gospica Slavina Tugumirova! Pri podobi križanega Spasitelja, pri podobi

Device Bogorodice ti pišem in rišem te vrste, želeč in upajoč, da pridejo med tvoje prste. Grozno vest, ki za njo zatrdno že zdavna veš ti, sem izvedel tudi jaz te dni. V črno grudo sta padla bratec mi Budivoj in posestrima mu Pluzonova hčerka Slavica pod mečem Kruta Rujanca. Višnji Bog, čigar ukrepi so nedoumni, bodi milostiv njima in njunim padlim vojniki! Milostiv naj bode pa tudi meni, ki prevzemam njuno dedščino! Zakaj vedi, da jaz ne dam iz rok pravic do bodriškega prestola, ki mi gredó po božji in človeški postavi. Blagovernna gospica: ob vstoličenju Kruta Rujanca v Velegradu si bila moja rešnica, takrat pa postala tudi kraljica mojega srca. Sedaj te pa vprašam: Ali bi hotela postati tudi moja pomočnica, da vržem Rujanca z bodriškega prestola in privedem bodriški rod iz smrtne sence na dan in plan, pomočnica, kakršna je bila Pluzonova Slavica Budivoju, pomočnica in potlej nerazdružljiva moja družica? Odgovori, prosim, odkrito mojima odposlancema zaupnikoma. Henrik.“

„Počakajta, kaj poreče tatko“, je prečitavši list dejala Slavina in šla z njim k dedu Tugumiru.

„Povejta blagovernnemu knezoviču Henriku: Bodem, drage volje!“ je odgovorila devojčica prišedši s Tugumirom k njima nazaj.

Tedaj sta pa Gojnik in Godimir izdrla iz nožnic sabljo, upognila kolena, sablji poljubila pa ju poveznila k njenim nogam —

